

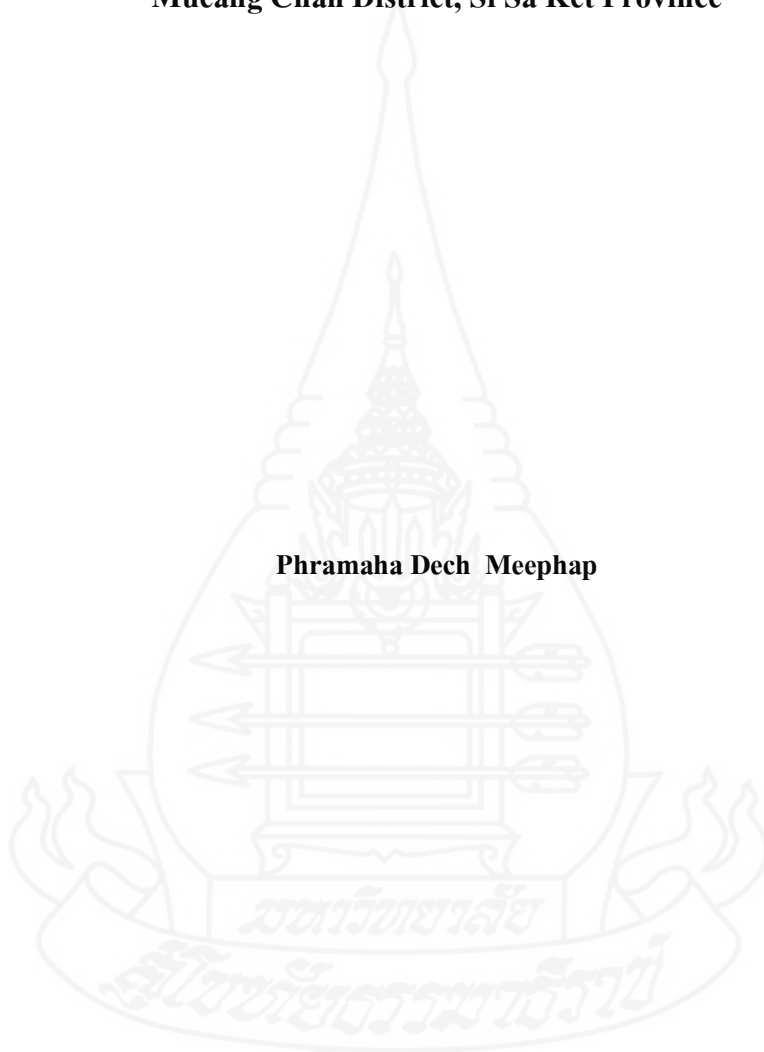
พิธีกรรมและความเชื่อของชาวกูย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์
จังหวัดศรีสะเกษ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2556

**The Rituals and Beliefs of the Kuy Ethnic Group of Takone Sub-District in the
Mueang Chan District, Si Sa Ket Province**

Phramaha Dech Meehaph

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Thai Studies

School of Liberal Arts

Sukhothai Thammathirat Open University

2013

หัวข้อวิทยานิพนธ์ พิธีกรรมและความเชื่อของชาวภูย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์
จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อและนามสกุล พระมหาเดช มีภาพ

แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา

สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา
1. รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์
2. รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุศล
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เชนนพกาญจน์

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(อาจารย์ นาวาโท ดร. อนุชา ม่วงใหญ่)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุศล)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เชนนพกาญจน์)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(ศาสตราจารย์ ดร. ศิริวรรณ ศรีพหล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ พิธีกรรมและความเชื่อของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
ผู้วิจัย พระมหาเดช มีภาพ รหัสนักศึกษา 2511000123 **ปริญญา** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา)
อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วิบุรินทร์ (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุกจิต
 เจนนพกาญจน์ (3) รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุลศล **ปีการศึกษา** 2556

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ (2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ (3) แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง คือผู้อาวุโส/ผู้รู้ และปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนจำนวน 10 คน ผู้นำชุมชนในตำบลตาโกน จำนวน 5 คน ประชาชนชาวตำบลตาโกน มีกำหนดอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปจำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 25 คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสำรวจชุมชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) ชาวกวยบ้านตาโกนนับตั้งแต่เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณ พระธาตุเมืองจันทร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 หรือบ้านเมืองจันทร์ปัจจุบัน ต่อมาภายหลัง ได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาสร้างชุมชนใหม่ สำหรับชื่อเรียกชุมชนนั้นตั้งตามชื่อแหล่งน้ำคือ หนองตะกอล ซึ่งเป็นภาษา กวย แปลว่า หัวเข่า และเพี้ยนเป็น ตาโกน จนถึงปัจจุบัน ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน คือความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีปู่ตา ผีตาแฮก ส่วนพิธีกรรมเป็นการเช่นผีบรรพบุรุษในวันสารท (จาสาก) การรำผีออผีแถน การขึ้นบ้านใหม่ และพิธีกรรมประเพณีไหว้พระธาตุ (บ้านเมืองจันทร์) (2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษเป็นการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงด้านครอบครัวเดิม ซึ่งเดิมเป็นครอบครัวชาย ปัจจุบันเป็นครอบครัวเดี่ยว ส่วนกลุ่มสังคมเดิมจะรวมกลุ่มมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางญาติสายโลหิต ปัจจุบันเป็นการรวมกลุ่มโดยหน่วยงานต่างๆ ส่วนด้านชุมชน ชุมชนเดิมจะช่วยเหลือกิจกรรม โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจัดกิจกรรมทางศาสนาและประเพณี ปัจจุบันกิจกรรมหรืองานบางประเภทจะมีหน่วยงานจากส่วนกลางเข้ามาดำเนินงาน (3) แนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมชาวกวยตำบลตาโกน คือการอบรมสั่งสอนบุตรหลานคนรุ่นหลังให้ได้รับรู้ถึงความเป็นมาและความสำคัญของพิธีกรรมประเพณีที่ถือว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษมอบไว้ให้ เพื่อให้เกิดความสำนึก ภูมิใจที่จะร่วมกันรักษาไว้ควบคู่ไปกับการนำบุตรหลานถือปฏิบัติในพิธีกรรมและประเพณีตามเทศกาลนั้น ๆ ไปพร้อมกัน

คำสำคัญ พิธีกรรมชาวกวย ความเชื่อชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

Thesis title: The Rituals and Beliefs of the Kuy Ethnic Group of Takone Sub-District in the Mueang Chan District, Si Sa Ket Province

Researcher: Phra Mahadech Meepahp; **ID:** 2511000123 **Degree:** Master of Arts (Thai Studies);

Thesis advisors: (1) Dr. Chitra Veeraburinon, Associate Professor; (2) Dr. Sudjit Janenoppakanjana, Assistant Professor; (3) Dr. Paitoon Meekusol, Associate Professor **Academic year:** 2013

Abstract

The objectives of this research were to study (1) the history, beliefs and rituals of the Kuoy ethnic group of Thakon Sub-district, Mueang Chan District, Si Sa Ket Province; (2) social changes that affected those beliefs and rituals; and (3) approaches to preserving and promoting the traditional beliefs and rituals of the group.

This was a qualitative research. The sample population consisted of 10 knowledgeable elders or community philosophers, 5 community leaders, and 10 residents of Thakon Sub-district, Mueang Chan District, Si Sa Ket Province aged 50 or older. The research tools consisted of an interview form, a community survey form, participatory observation and non-participatory observation. Data were analyzed using descriptive analysis.

The results showed that (1) The Kuoy originally settled in the area of Phra That Mueang Chan in the 16th-17th century, Buddhist Era (11th-12th century Common Era), which is where Baan Mueang Chan Village is located at present. Later the Kuoy moved their community to a new place, which they called after the name of the local water source “Nong Tagon,” meaning “knee.” This name was later corrupted to the present pronunciation “Thakon.” The Kuoy have the following beliefs and related rituals: belief in *Phi Buta* (the spirits of ancestors who are the local spirits of the village), *Phi Tahaek* (the guardian spirit of the rice fields), the ritual of propitiating the spirits of ancestors on the new year day or *Jasak*, performing a dance and ceremony for *Phi Or-Phi Taen* (gods that can bestow rain and good fortune), housewarming rituals, and a ceremony to pay respect to the local Buddha relic. (2) The social changes that affected these beliefs and rituals since 1992 were: on the family level, the traditional custom of living in extended families changed to living in nuclear families; on the social group level, the traditional groups were aligned as family relation groups, but now most groups are organized according to community-level agencies or organizations; and traditionally the Buddhist temple was the center for community activities, traditions and religious activities, but at present some community activities or ceremonies are organized by government agencies. (3) The approach for preserving and promoting the Kuoy’s beliefs and rituals is to teach all the children and younger generations the history and importance of those beliefs and rituals as an intellectual heritage that their ancestors left to them, so that they will be proud and aware of joining to preserve them, and to have the children participate in all the rituals.

Keywords: Kuoy rituals, Kuoy beliefs, Thakon Sub-district, Mueang Chan District, Si Sa Ket Province

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์ ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำชี้แนะแก้ไขข้อบกพร่องรวมทั้งคอยติดตามการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ตลอดมาพร้อมทั้งรองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุศล ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ที่กรุณาแนะนำข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์กวย และขอบคุณ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ประชิต วามานนท์ อาจารย์นาวาโท ดร. อาคม สุขตระกูล อาจารย์นาวาโท ดร. อนุชา ม่วงใหญ่ ที่ให้ความกรุณาเป็นกรรมการตรวจแบบสัมภาษณ์ของผู้วิจัย

ขอบคุณผู้อาวุโส ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนในตำบลตาโกนและชาวบ้านตาโกน ที่กรุณาให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี ขอขอบคุณ คุณบุญชัย ปรีชาพิสิฐเป็นอย่างยิ่งที่คอยติดตามแนะนำจนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จ

อนึ่งประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งเกิดมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศประโยชน์นั้นให้เป็นความดีงามแก่บรรพชนของชาวกวยบ้านตาโกนทุกท่าน

พระมหาเดช มีภาพ

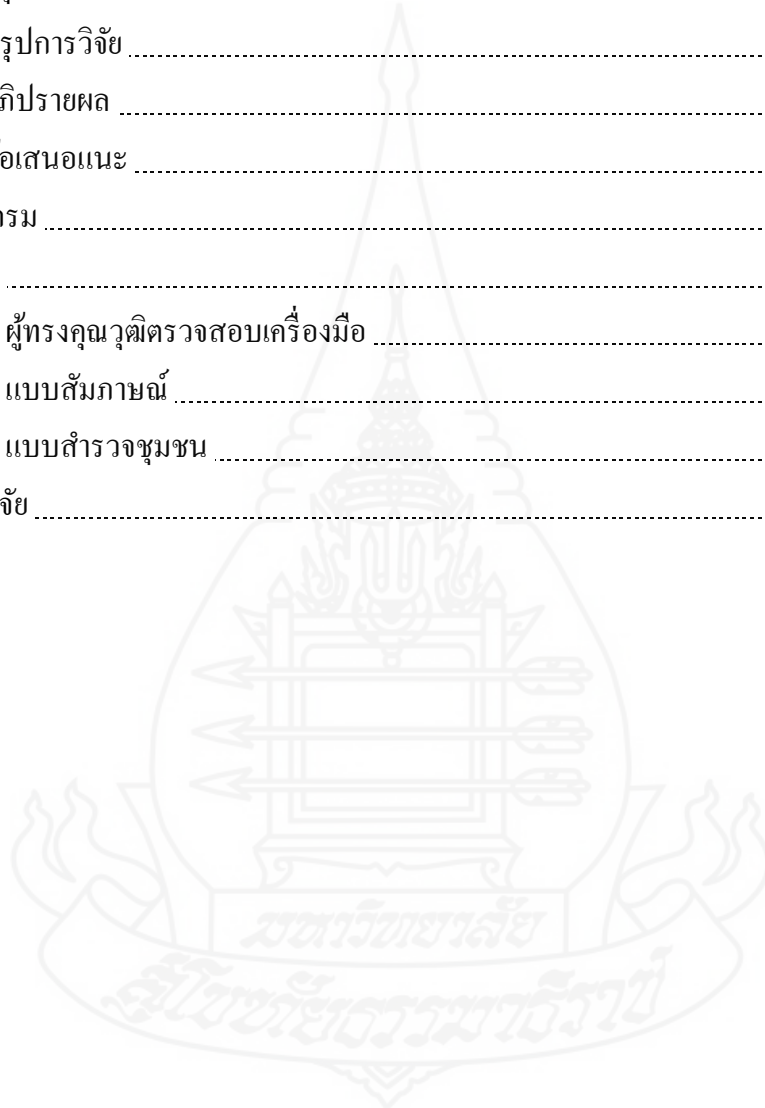
สิงหาคม 2557

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
กรอบแนวคิดการวิจัย	6
ขอบเขตการวิจัย	7
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	10
ความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณี	11
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	19
กลุ่มชาติพันธุ์กวย	45
ชุมชนชาวกวยบ้านตาโกน	46
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	56
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	60
รูปแบบการวิจัย	60
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	62
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	62
การเก็บรวบรวมข้อมูล	63
การวิเคราะห์ข้อมูล	65
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	66
ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง	67
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล	72

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 3 ข้อเสนอที่ได้จากการค้นพบ	115
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	119
สรุปการวิจัย	119
อภิปรายผล	125
ข้อเสนอแนะ	142
บรรณานุกรม	144
ภาคผนวก	150
ก ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ	151
ข แบบสัมภาษณ์	155
ค แบบสำรวจชุมชน	163
ประวัติผู้วิจัย	168

ณ

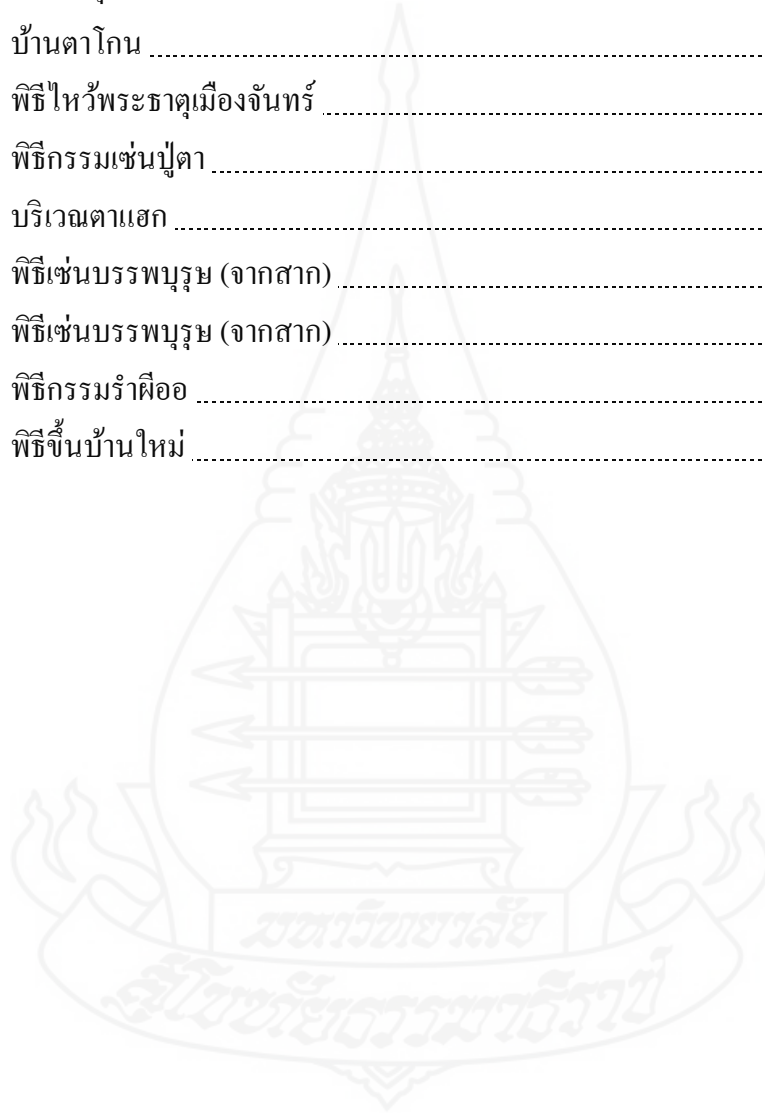
สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ตารางแสดงขนาดจำนวนประชากร	50

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดทางทฤษฎี	6
ภาพที่ 2.1 พระธาตุเมืองจันทร์	47
ภาพที่ 2.2 บ้านตาโกน	49
ภาพที่ 2.3 พิธีไหว้พระธาตุเมืองจันทร์	51
ภาพที่ 2.4 พิธีกรรมเช่นปู่ตา	52
ภาพที่ 2.5 บริเวณตาแฮก	53
ภาพที่ 2.6 พิธีเช่นบรรพบุรุษ (จากซาก)	53
ภาพที่ 2.7 พิธีเช่นบรรพบุรุษ (จากซาก)	54
ภาพที่ 2.8 พิธีกรรมรำผีออ	54
ภาพที่ 2.9 พิธีขึ้นบ้านใหม่	55

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กวย กุย โภย หรือ กวย เป็นคำที่กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนี้ใช้เรียกขานตนเองแตกต่างกันไปตามลักษณะการออกเสียงของแต่ละท้องถิ่น รวมถึงเอกสารที่เขียนบันทึกเป็นภาษาต่างประเทศก็เขียนแตกต่างกันไปตามวิธีคิดของผู้ศึกษาค้นคว้าของแต่ละคนเช่น Kuy , Kouï , Kouei Kouai และ Kui ถึงแม้ว่าคำเรียกขานตนเองของคนกลุ่มนี้จะออกเสียงแตกต่างกันไปบ้างตามแต่ละท้องถิ่น แต่ความหมายของคำว่า กวย กุย โภย หรือ กวย มีความหมายเสมอเป็นอย่างเดียวกัน คือ มีความหมายว่าคนคนไทยรู้จักกวย กุย กวย มานานแล้ว การศึกษาวิจัยสำเนียงข้างต้นในบริเวณปราสาทเมืองจันทร์เรียกตนเองว่ากวย ในที่นี้จึงใช้คำว่า กวย

ไพฑูริย์ มีกุล (2531: 17) ได้อ้างถึงหลักฐานที่ระบุไว้ในกฎหมายลักษณะอาญาหลวง พ.ศ. 1974 ปีกุน รัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ได้ประกาศห้ามขกูกสาวให้คนต่างชาติ ต่างศาสนาได้แก่ ฝรั่งเศส อังกฤษ กบิตัน วิลันดา คุลา ซวา มลายู แวก กวย และในมาตรา 25 ของกฎหมายปีเดียวกันนั้น ก็ได้กล่าวถึงชาวต่างชาติที่เข้ามาสู่ประเทศสยามว่ามี แวก พรหมณ์ ฉวน (แวก) ฝรั่งเศส อังกฤษ จีน จาม วิลันดา ซวา มลายู กวย ขอม พม่า รามัญ แสดงว่า กวยเป็นชนชาติอิสระเช่นกัน และจากกฎหมายฉบับ พ.ศ. 1974 ได้ระบุไว้ว่า พ่อค้าจากดินแดนใกล้เคียงที่เดินทางเข้ามาค้าขายที่กรุงศรีอยุธยา ได้แก่ ชาวอินเดีย มาเลย์ ซาน (ไทยใหญ่) แวก กวย ซึ่งเรียกตนเองว่า กวย ตามภาษาพูดของตนเอง และยังมีหลักฐานที่สำคัญระบุเวลาอยู่ในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 20 ได้กล่าวถึงกษัตริย์ของเขมรที่นครธมได้ทรงขอให้เจ้ากวยแห่งตะบองชะมูม ที่มีเมืองสำคัญอยู่ตอนใต้ของนครจำปาศักดิ์ให้ส่งทหารไปช่วยพระองค์ปราบขบถเมื่อกองทัพของพระเจ้าธรรมราชาแห่งนครธมและเจ้ากวยแห่งตะบองชะมูมปราบขบถได้สำเร็จแล้วประมุขของทั้งสองฝ่ายได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ เหตุการณ์ภายหลังจากนี้ไม่ระบุในที่อื่น ๆ อีกเลยจึงกล่าวได้ว่า ชนชาวกวย มีการปกครองเป็นอิสระในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 20 เคยส่งทูตมาค้าขายกับราชสำนักอยุธยาและเคยช่วยกษัตริย์เขมร แห่งนครธมปราบขบถได้สำเร็จ ต่อมาเขมรปราบปรามกวยได้และร่วมอยู่ภายใต้การปกครองเขมร

สมทรง บุษยพัฒน์ (2537: 3) ระบุว่า ชาวทวยนอกจากจะมีอยู่ในกัมพูชาแล้ว ยังมีมาก
 ในบริเวณอ่าวต๋องแปงจำปาศักดิ์ และสาละวันในตอนใต้ แต่เนื่องจากต้องประสบภัยธรรมชาติ
 เช่นน้ำท่วมฝนแล้งรวมทั้งภัยทางการเมือง ชาวทวยจึงอพยพข้ามน้ำโขงเข้าสู่ภาคอีสานของไทย
 โดยเฉพาะด้านแก่งสะพือและในเขตอำเภอโขงเจียม หลังจากนั้นแยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานที่บ้าน
 นากอนจ้อ ปัจจุบันคืออำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี และบ้านเจียงอี ในอำเภอเมือง
 จังหวัดศรีสะเกษ งานของประเสริฐ ศรีวิเศษ ได้กล่าวถึงบริเวณที่ชาวทวย ตั้งถิ่นฐานอยู่ซึ่ง ได้แก่
 อำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดในภาคอีสานที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา 6 จังหวัดคือ บุรีรัมย์
 สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี มหาสารคาม (พยัคฆภูมิพิสัย) นครราชสีมา (ห้วยแถลง)

จิตร ภูมิศักดิ์ อ้างถึงใน สมทรง บุษยพัฒน์ (2537 : 2) ระบุว่าชาวทวยในจังหวัด
 สุรินทร์ และศรีสะเกษ เรียกที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ว่าหมู่บ้านใหม่ เมื่อครั้งตั้งเมืองสุรินทร์ใหม่ ๆ
 มีชาวทวยอยู่เป็นส่วนใหญ่ และมีชาวเขมรแทรกอยู่บ้างเป็นส่วนน้อย แต่เนื่องจากชาวเขมรมี
 วัฒนธรรมสูงกว่า ชาวทวยจึงถูกผสมกลมกลืนกลายเป็นชาวเขมร ทำให้เมืองสุรินทร์มีชาวเขมร
 อาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ศรีสะเกษ ในปี พ.ศ. 2450 เป็นเมืองที่มีชาวทวยอาศัยอยู่ทั้งเมือง
 มีชาวลาวเวียง (ลาวจากเวียงจันทร์) ปะปนอยู่บ้างและการที่ชาวลาวมีวัฒนธรรมเหนือกว่าชาวทวย
 จึงทำให้ชาวทวยถูกผสมกลมกลืนเข้ากับชาวลาวพูดภาษาลาวโดยสำเนียงทวย (ส่วย) เช่น คำว่า กิน
 เป็น กิน ไป เป็น ไป โดยสามารถใช้สระเอือได้ เช่น เนื้อ มะเขือ ในขณะที่ภาษาลาวเวียงใช้สระเอีย
 เช่น เนื้อ (เนื้อ) มะเขีย (มะเขือ) และหลักฐานที่แสดงว่าศรีสะเกษเดิมเป็นจังหวัดที่มีชาวทวยอาศัยอยู่
 มาก คือ คำเรียกขานชาวศรีสะเกษว่า “ส่วยศรีสะเกษ”

ชาวทวยได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณบ้านตาโกนนี้สมัยใดนั้น ไม่มีการบันทึกเป็น
 หลักฐานไว้ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 62, 114) ระบุว่าจาก
 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งมีอาณาเขตติดกับประเทศกัมพูชาอันเป็นที่ตั้งของ
 อาณาจักรเขมรโบราณ อาณาจักรนี้มีความรุ่งเรืองอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 18 และได้แผ่ขยาย
 อำนาจขยายดินแดนและอิทธิพลทางวัฒนธรรมไปสู่ดินแดนต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่โดยรอบจังหวัดศรีสะเกษ
 เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาโดยมีแนวเทือกเขาพนมดงรักคั่นอยู่
 ได้รับอิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมของเขมรด้วยซึ่งจะปรากฏในรูปแบบของศาสนสถาน และ
 ชุมชนที่อยู่อาศัย ชุมชนทางวัฒนธรรมขอมหรือเขมรโบราณที่พบในจังหวัดศรีสะเกษซึ่งมีอายุราวพุทธ
 ศตวรรษที่ 16 - 17 ได้แก่ ชุมชนบริเวณปราสาทโดนตวล อำเภอกันทรลักษ์ ปราสาทตาหนักไทร
 อำเภอขุนหาญ ปราสาทสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย ปราสาทตาเล็ง อำเภอขุขันธ์
 ปราสาทภูฝ้าย อำเภอขุนหาญ ปรางค์กู๋ อำเภอปรางค์กู๋ กุ่มสมบูรณ อำเภอบึงบูรพ์ ปราสาทเขอ

อำเภอพรบึง ปราสาท บ้านปราสาท อำเภอห้วยทับทัน ปราสาทบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ ชุมนทางวัฒนธรรมบริเวณ ปราสาทบ้านเมืองจันทร์

อนึ่ง ศาสนสถาน คือปราสาทบ้านเมืองจันทร์นั้นมีความเป็นมาเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของชาวทวารวดีโดยการเล่าขานเป็นตำนานของปราสาทบ้านเมืองจันทร์ ซึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่าชาวทวารวดีหรือ ทวารวดีบ้านดาโณเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ชุมชนบริเวณปราสาทบ้านเมืองจันทร์ ซึ่งเป็นชุมชนโบราณอายุราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 ต่อมาภายหลังได้แยกย้ายไปตั้งชุมชนใหม่ที่บริเวณบ้านดาโณ

บ้านดาโณซึ่งเป็นชุมชนที่ใหญ่ได้แยกเป็น 3 หมู่ คือหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 13 ต่อมาชาวทวารวดีบ้านดาโณจะย้ายถิ่นฐานไปสร้างชุมชน ณ ที่แห่งใหม่แล้วก็ตาม แต่สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาผ่านตำนานปราสาทเมืองจันทร์ (พระธาตุเมืองจันทร์) มาจนกลายเป็นประเพณีจนปัจจุบัน คือประเพณีไหว้พระธาตุ การไหว้พระธาตุนั้นจัดให้มีขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ หรือ แรม 15 ค่ำ ในเดือน 7 ทางจันทรคติ ชาวทวารวดีบ้านดาโณต้องเดินทางไปประกอบพิธีกรรม ณ สถานที่ปราสาทประดิษฐานอยู่เป็นประจำทุกปีและมีความเชื่อกันว่าหากปีใดไม่ได้ไปประกอบพิธี ปีนั้นจะประสบความเดือดร้อน ฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาล ประเพณีการไหว้พระธาตุถือว่าเป็นพิธีกรรมประเพณีส่วนรวมต้องปฏิบัติไปพร้อมๆกันทั้งชุมชน

นอกจากพิธีกรรมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติพร้อมกันเป็นคณะแล้ว ยังมีพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตทั้งที่ยึดถือปฏิบัติเฉพาะบุคคลและเป็นหมู่คณะของชุมชนที่สืบทอดกันมาเนื่องจากชาวกวย ในอดีตมีการอพยพย้ายถิ่นไปเรื่อย ๆ ชีวิตความเป็นอยู่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ คือป่า ทั้งร่างกายและจิตใจ วิถีชีวิตจึงผูกพันอยู่กับอำนาจลี้ลับ มีความเชื่อในอำนาจของวิญญาณภูตผีเมื่ออพยพไปสร้างชุมชนใหม่ ณ ที่แห่งใดจึงมีการบอกกล่าว เจ้าที่เจ้าทางหลังจากบอกกล่าวขออนุญาตแล้วจึงสร้างศาลขึ้นเรียกว่า ศาลปู่ตา เพื่อประกอบพิธีเช่นวิญญาณของท่านเหล่านั้น การประกอบพิธีกรรมก็เพื่อขอให้อำนาจของวิญญาณผีปู่ตา และเจ้าที่เจ้าทางช่วยคุ้มครองให้ชุมชนและคนในชุมชนมีความสุข

ความเชื่อเรื่อง ผีตาแฮก คือ ผีหรือวิญญาณที่ดูแลคุ้มครองในเรื่องการเพาะปลูกหรือเรียกว่า ผีไร่ ผีนา พิธีเลี้ยงผีตาแฮก จะประกอบพิธีกันเมื่อถึงเดือน 6 ทางจันทรคติซึ่งถือว่าเป็นฤดูต้นของฤดูฝน ก่อนที่จะลงมือเพาะปลูกข้าว ทั้งยังมีประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ อีกหลายประเภท

ประเพณีเช่นผีบรรพบุรุษในวันสารท การเซ่นวิญญาณผีบรรพบุรุษจะประกอบพิธีในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 หลังจากเสร็จการทำงานแล้ว ชาวกวยเรียกวันนี้ว่า ไร่สาก หรือ ไร่จาสาก หมายถึงวันเลี้ยงข้าวปลาอาหารแก่วิญญาณบรรพบุรุษซึ่งชาวกวยเชื่อกันว่าวิญญาณของบรรพบุรุษ

และวิญญาณที่เร่ร่อนทั้งหลาย จะมารอรับข้าวปลาอาหารจากลูกหลานและญาติจะนำไปให้วันนั้น ๆ ด้วย

พิธีกรรมการรำผีออ ผีเถื่อน ซึ่งเป็นพิธีของชาวกวยมีที่มาจากความเชื่อในการพึ่งพาสิ่งลี้ลับของชนชาติในการดำรงชีวิตและวิญญาณของบรรพบุรุษเทวดา ที่อยู่เบื้องสูงเพื่อขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นมาปกป้องรักษา ผ่านร่างทรงของแม่หมอ-ออ หรือการแก้บนที่ทำไว้เมื่อยามเจ็บไข้ หรือมีเหตุสำคัญต้องอาศัยกำลังใจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การรำผีออ ผีเถื่อนมักทำกันในช่วงเดือนสาม เพราะเป็นช่วงเวลาที่มีผลในไร่นาเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ การขึ้นบ้านใหม่เป็นพิธีกรรมที่สะท้อนถึงความเป็นมาในการอพยพย้ายถิ่นของชาวกวย ในพิธีกรรมจะจัดให้ผู้อาวุโสฝ่ายหนึ่งจะขึ้นไปอยู่บนเรือน อีกฝ่ายหนึ่งจะจัดเป็นขบวนแห่กันมาเมื่อมาถึงบันได ฝ่ายที่อยู่บนเรือนจะทักถามว่า มาจากไหนกัน มาดีหรือมาร้าย ฝ่ายที่แห่กันมาจะตอบว่ามาจาก เมืองมั่น คำทอง เมืองมั่นคือชื่อเดิมของสาละวันของลาวตอนใต้ ส่วนเมืองทองอยู่ในเขตติดต่อกันระหว่างแขวงสาละวัน กับอัตปือซึ่งเป็นถิ่นฐานเดิมของชาวกวยนั่นเอง หลังจากเจรจาซักถามกันเป็นพอใจกันตามธรรมเนียมแล้วจึงอนุญาตให้ขึ้นเรือน ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อตามลำดับ ความเชื่อ และประเพณีตามที่กล่าวมานั้น ชาวกวยตำบลตาโกน ได้ยึดถือและถ่ายทอดกันมาจากคนรุ่นก่อน มาสู่รุ่นปัจจุบันแต่เนื่องจากชาวกวยไม่ได้ดำรงชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวในสังคม มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องสื่อสารปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในสังคม

อิทธิพลทางวัฒนธรรมจากชุมชนรอบข้าง อิทธิพลทางการศึกษาศูนย์ใหม่ และความก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ ที่ได้รับจากสังคมภายนอก ภายใต้ระบอบการเมืองการปกครองระบอบกฎหมาย และระบบการศึกษาจากส่วนกลาง ทำให้ พิธีกรรม คติความเชื่อ ประเพณีดั้งเดิมของชาวกวยมีการเปลี่ยนแปลง และบางส่วนถูกละเลยมองหายไป รวมถึงการเปิดรับวัฒนธรรมจากสังคมส่วนกลาง ทำให้ชาวกวยตำบลตาโกนในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และวัฒนธรรมในหลายส่วนที่กลมกลืนกับสังคมเมือง ค่านิยม พิธีกรรม ประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิด แต่งงาน การครองเรือน มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน

จากสภาพปัญหาดังกล่าวมาทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวกวย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อ และพิธีกรรม และศึกษาถึงวิธีการหรือ แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรม ประเพณีของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

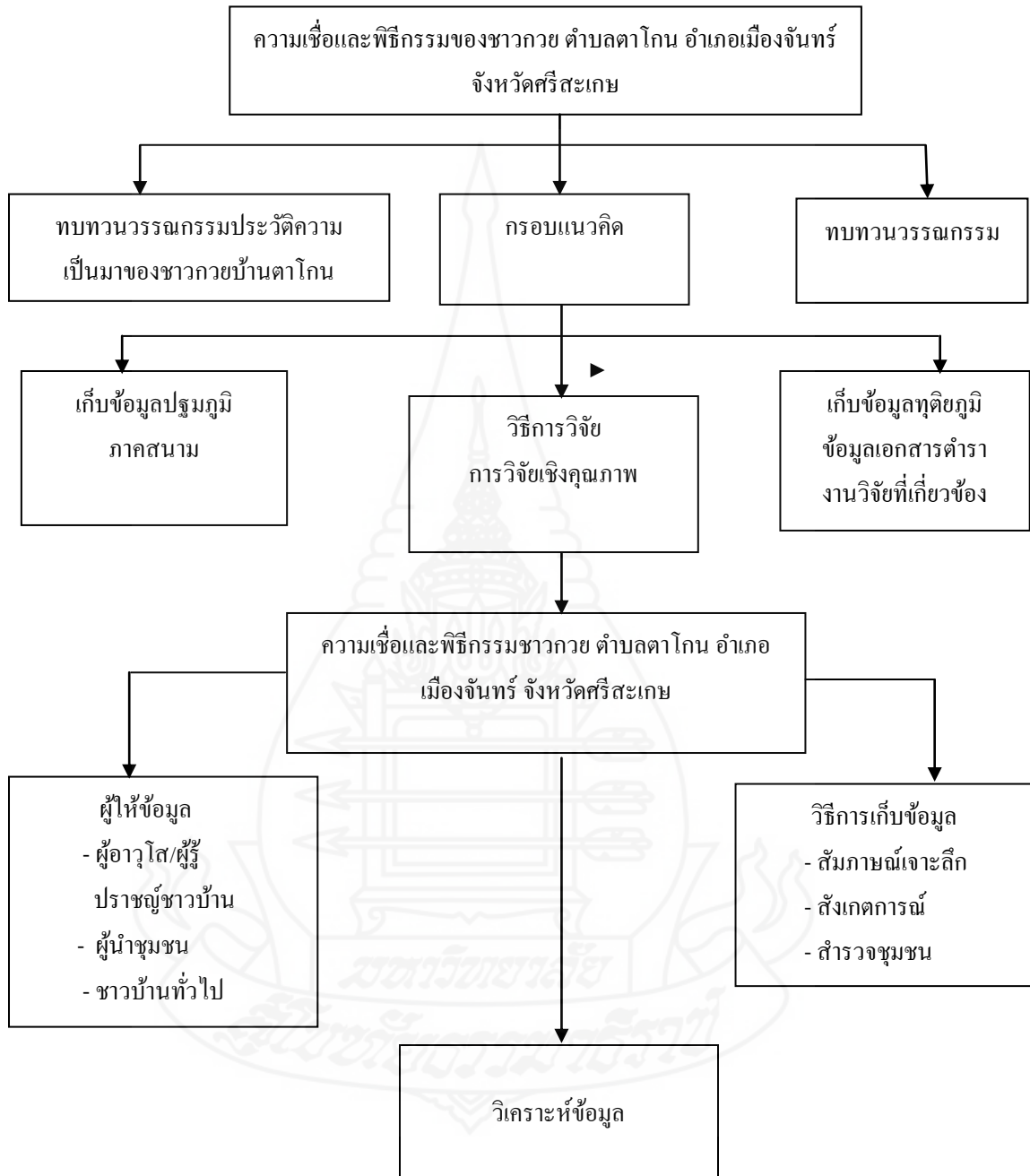
2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.2 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกนอำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

3.3 เพื่อศึกษา แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรม ประเพณีของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดทางทฤษฎี

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

กิจกรรมในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาชุมชนชาวกวย ตำบลตาโกน หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 13 อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เนื่องจากชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนเก่าแก่ มีชาวกวยอาศัยอยู่มากที่สุด

4.2 ขอบเขตกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล

4.2.1 *กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก* ได้แก่ ผู้อาวุโส/ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้รอบรู้ เชี่ยวชาญเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี ความเชื่อ ของชาวกวย จำนวน 10 คน

4.2.2 *ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้รอบรู้ ด้านสภาพชุมชนรวมถึงแนวทางอนุรักษ์และส่งเสริมด้านพิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิม* จำนวน 5 คน

4.2.3 *กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป* ได้แก่ ประชากรผู้เกิดและอาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 13 ในตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษที่มีอายุ 50 ปี ขึ้นไป จำนวน 25 คน

4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

4.3.1 เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

4.3.2 ศึกษาความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

4.3.3 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

4.3.4 ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรม ประเพณีของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้แบ่งช่วงการศึกษาออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงที่ 1 ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม – กันยายน 2553 ช่วงที่ 2 เดือน พฤษภาคม – มิถุนายน 2554

5. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีความเข้าใจตรงกันในความหมายของคำบางคำจึงขออนุญาตเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้

5.1 **ชาวกาย** หมายถึง คนหรือชาวบ้านหมู่ 1, 2 และ 13 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

5.2 **พิธีกรรม** หมายถึง การกระทำที่เกิดขึ้นจากลัทธิความเชื่อของชาวบ้านหมู่ 1, 2 และ 13 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

5.3 **ประเพณี** หมายถึง สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมาของชาวบ้านหมู่ 1, 2 และ 13 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

5.4 **ความเชื่อ** หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาของชาวบ้านหมู่ 1, 2 และ 13 ตำบลตาโกน อำเภอเมือง จันท์ จังหวัดศรีสะเกษ

5.5 **การเปลี่ยนแปลง** หมายถึง การที่ชาวกายหมู่ 1, 2 และ 13 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์จังหวัดศรีสะเกษ รับเอาความทันสมัยจากสังคมไทยในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อ

5.6 **การเปลี่ยนแปลงทางสังคม** หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ประกอบด้วย ครอบครัว กลุ่มสังคม ชุมชน ชนชั้นของชาวกายหมู่ 1, 2 และ 13 ตำบลตาโกน อำเภอเมือง จันท์จังหวัดศรีสะเกษ

5.7 **การอนุรักษ์** หมายถึง การเก็บรักษา สงวนซ่อมแซม ปรับปรุงความเชื่อและพิธีกรรม ประเพณีของชาวกาย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

5.8 **การส่งเสริม** หมายถึง การอุดหนุน สนับสนุนให้มีโดยการถ่ายทอดจากแหล่งหรือต้นตอไปสู่บุคคลเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้รับการส่งเสริมโดยผ่านช่องทางที่เหมาะสม

5.9 **ผู้อาวุโส** หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน หมู่ 1, 2 และ 13 ตำบลตาโกน เป็นเวลานาน มีความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนเป็นอย่างดี

5.10 **ปราชญ์ชาวบ้าน** หมายถึง ผู้ที่มีความรอบรู้เชี่ยวชาญในด้านพิธีกรรม ความเชื่อ ศาสนา ได้รับการยอมรับจากชาวชุมชนหรือชาวบ้านในชุมชน หมู่ 1, 2 และ 13 ตำบลตาโกนเป็นอย่างดี

5.11 **ผู้นำชุมชน** หมายถึง ผู้นำเป็นทางการในชุมชนเช่นพระภิกษุ ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล เป็นต้นในชุมชน หมู่ 1, 2 และ 13 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ผลจากการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวทวยคำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษนำไปเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ชุมชน สำหรับผู้ที่สนใจ

6.2 ผลจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวทวยคำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษนำไปเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมประเพณีในชุมชนต่อไป

6.3 ทำให้ผู้ที่สนใจและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในชุมชนคำบลตาโกนอำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ มีแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมประเพณี

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา “ความเชื่อ และพิธีกรรมชาวทวายตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ” โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับ ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณี พร้อมทั้ง แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณี
 - 1.1 ความหมายของความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณี
 - 1.2 ลักษณะ/ประเภทของความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณี
 - 1.3 ความสำคัญของความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณี
2. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 2.1 แนวคิด
 - 2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อพิธีกรรม
 - 1) แนวคิดความเชื่อของมนุษย์
 - 2) แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องคนทรง หมอผี
 - 3) แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมในระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต (Rites of passage)
 - 4) แนวคิดเรื่องศาสนากับเศรษฐกิจ
 - 5) แนวความคิดความเชื่อแบบผีกับพระ (พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน)
 - 2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 - 1) ความหมายของการเปลี่ยนแปลง
 - 2) สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 - 2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และส่งเสริม
 - 1) แนวความคิดว่าด้วยการอนุรักษ์ พัฒนาและฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - 2) แนวคิด หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.2 ทฤษฎี

2.2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อพิธีกรรม

- 1) ทฤษฎีความเชื่อของคนไทย

2.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

- 1) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม
 - 2) แนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย
 - 3) แนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (ระดับภูมิภาค) ของป็อกกี จูเนียร์ และลินซ์
 - 4) แนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (ระดับจุลภาค) ของจูเลียน สจ๊วต
 - 5) ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Communication Theory of Modernization)
 - 6) ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (The Diffusion Theory of Innovation)
3. กลุ่มชาติพันธุ์กวย
 4. ชุมชนชาวกวยบ้านตาโกน
 5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. ความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณี

1.1 ความหมาย

1.1.1 ความหมายของความเชื่อ

ภิญโญ จิตต์ธรรม อ้างถึงในคนชัย ไชยโยธา (2538: 49) กล่าวถึง ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ค่อย ๆ เรียนรู้ และทำความเข้าใจมาเป็นระยะเวลาหลายพันปี และเชื่อว่า มีอำนาจลึกลับที่จะสามารถส่งผลดีหรือผลร้ายแก่มนุษย์ก็ได้ เมื่อมนุษย์มีความเกรงกลัวต่ออำนาจ ลึกลับก็จะกระทำการต่าง ๆ ในรูปของพิธีกรรมเพื่อบูชาเช่น สรวงเทพเจ้านั้น อันเป็นความรู้สึกนึก คิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาที่พวกเขามีความเชื่อใจหรือเชื่อมั่นต่อบุคคลหรือสิ่งใดสิ่ง หนึ่ง เพราะเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นต้องมีผู้บันดาลให้เกิดขึ้น ซึ่งในการแสดงออกไม่ได้ คำนึงถึงเหตุผล

ธวัช ปุณโณทก (2528: 350) ระบุว่าความเชื่อคือการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคมนั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงหรือไม่ก็ตามแต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งก็ยอมรับและให้ความเคารพยำเกรงต่อสิ่งเหล่านี้

ทัศนีย์ ทานตวนิช (2523: 224) ระบุว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ตามว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริงการยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่มีหลักฐานพิสูจน์ก็ได้

สรุปความเชื่อ คือ การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะมีอยู่จริงหรือไม่ก็ตาม และสิ่งนั้นมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะสามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ก็ตาม

1.1.2 ความหมายของพิธีกรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พ.ศ. 2542 (2542: 788) อธิบายว่า พิธีกรรม หมายถึง การบูชา แบบอย่าง หรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา

ประพันธ์ กุลวินิจฉัย (2546: ความนำ) ระบุว่าพิธีกรรม หมายถึง การกระทำที่อาจเป็นทั้งเรื่องส่วนตัวและส่วนรวมก็ได้ พิธีกรรมใดก็ตาม ต้องมีบรรยากาศของความศักดิ์สิทธิ์เสมอ โดยเฉพาะพิธีกรรมทางศาสนาจะต้องเน้นเรื่องนี้ เพื่อก่อให้เกิดพลังอำนาจที่ทำให้ศาสนิกเกรงกลัวต่อบาปและละอายต่อบาปที่ตนเองทำลงไป

สุเมธ เมธาวิทย์กุล (2547: ความนำ) ระบุว่า พิธีกรรม หมายถึง การกระทำที่คนสมมติขึ้น เป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษ ฐิริปญฺโญ และสถิต ศิลปะชัย (2548: 7) อธิบายว่า พิธีกรรม หมายถึง การกระทำที่เป็นแบบอย่างหรือการกระทำที่เป็นพิธีรีตอง การบูชาตามลัทธิความเชื่อ ทางศาสนา มีการกำหนดขั้นตอนต้องทำให้ถูกต้อง พิธีกรรมบางประการมองดูเป็นเรื่องรุ่มร่ามไร้สาระ หรือไม่ก็อาจจะเป็นการมงายก็ได้เพราะปฏิบัติผิดเพี้ยนเกินกว่าเหตุ ทั้งนี้เพราะกาลเวลาที่เกิดพิธีกรรมนั้นล่วงเลยมานาน จึงจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจ เพื่อปฏิบัติให้ถูกต้องตามพิธีกรรมนั้น ๆ

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 18 (2548: 16) ระบุว่า พิธีกรรมคือการแสดงออกถึงความเชื่อตั้งแต่คนเกิดมาจนถึงตายมีพิธีกรรมตามฤดูกาลหรือวันสำคัญที่ศาสนาแลประเพณีได้กำหนดไว้และกระทำสืบต่อกันมาพิธีกรรมเหล่านี้นอกจากจะให้ความหมายเกี่ยวกับชีวิตแล้วยังเป็นการกระชับความเชื่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ระหว่าง

1.2 ลักษณะ/ประเภท

1.2.1 ลักษณะ/ประเภทของความเชื่อ

ชอบ ดิสนวน โลก (2526: 68-69) ได้ศึกษาเรื่องความเชื่อของชาวอีสานพบว่า การนับถือศรัทธาซึ่งทำให้เกิดความเชื่อของชาวอีสานได้มีการวิวัฒนาการตามประวัติศาสตร์ โดยได้กำหนดลำดับแห่งการนับถือและความศรัทธาเป็นขั้นตอนตามวิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์ ดังนี้

1. การนับถือธรรมชาติ เมื่อมนุษย์เกิดมาก็มีธรรมชาติต่าง ๆ ให้เห็นและได้สัมผัส ซึ่งมนุษย์ได้รับความสุขบ้างความทุกข์บ้าง จากการสัมผัสธรรมชาติ ทำให้มนุษย์คิดว่าธรรมชาติมีอำนาจสามารถบันดาลความสุขความทุกข์แก่ตนได้จึงเชื่อว่าธรรมชาตินั้นมีชีวิตมีอำนาจและทำให้มนุษย์เกรงกลัว กราบไหว้

2. การนับถือผีบางเทวดา มนุษย์สงสัยต่อไปว่าธรรมชาติสามารถบันดาลให้เกิดภาวะผันแปรไปได้ต่าง ๆ หรือบันดาลให้เกิดความสุขความทุกข์แก่ตนนั้น จะต้องมียานาอะไรสักอย่างสิงสถิตอยู่ สิ่งนั้นเรียกว่า “วิญญาณ” อาจจะเป็นผีบาง มารร้าย หรืออาจจะเป็นเทวดา กลายเป็นความเชื่อทางอำนาจผีบางเทวดา เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วนมีวิญญาณ

3. การนับถือบรรพบุรุษนัก โบราณคดีได้ขุดค้นศึกษาซากและหลุมฝังศพมนุษย์จน สรุปได้ว่ามนุษย์แต่โบราณนับถือบูชาบรรพบุรุษของตนเองบนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่ามนุษย์เมื่อตายไปแล้วยังมีวิญญาณเหลืออยู่และคอยเฝ้าดูแลความสุขความทุกข์ของลูกหลานและการบูชาบรรพบุรุษนั้น เกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือ ความเกรงกลัวและความกตัญญู

มารยาท กิจสุวรรณ (2526) กล่าวถึงความเชื่อดั้งเดิมของไทยว่าเหมือนกับชนชาติอื่น คือ ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำของคน ไม่ว่าจะเป็นเป็นยุคใด สมัยใด ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาตินี้แบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ ได้ 9 ประเภท คือ

1. ความเชื่อเรื่องผีบางเทวดา
2. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง
3. ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมและเวทมนต์
4. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามและลางสังหรณ์
5. ความเชื่อเรื่องความฝัน
6. ความเชื่อเรื่องขวัญ
7. ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ
8. ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน
9. ความเชื่อเรื่องลักษณะบุคคล

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2529: 267-268) กล่าวถึงความเชื่อของชาวไทยภาคใต้ จำแนกตามมูลฐานที่เกิดไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนา
2. ความเชื่อทางไสยศาสตร์
3. ความเชื่อเกี่ยวกับจริยวัตร
4. ความเชื่อเกี่ยวกับขากกลางบ้านและการปิดป่ารักษาไข่

ความเชื่อทั้ง 4 ประเภทนี้ อาจประสมประสานกันอยู่ในเรื่องเดียวกันมากกว่า 1 ประเภท เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนาอาจจะมี ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์เข้ามาปนอยู่ด้วย หรือความเชื่อเกี่ยวกับขากกลางบ้านและการปิดป่ารักษาไข่ อาจจะมี ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนา คั้งเดิมปนอยู่ด้วย

มณี พะยอมยงค์ (2529: 178) ได้กล่าวถึงประเภทของความเชื่อและความสำคัญของความเชื่อเอาไว้ในหนังสือวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ ว่าความเชื่อแบ่งออกเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อทั่วไปหรือความเชื่อธรรมดา เช่น เรื่องนรก สวรรค์ เทวดา และอีกประเภทหนึ่ง คือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อทั้งสองประเภทอาจแบ่งออกได้เป็นหลายประการ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากิน โชคลาง ความเชื่ออันเนื่องมาแต่ศาสนา เป็นต้น ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านดี ด้านร้าย คนโบราณจึงสร้างศรัทธาให้แก่ลูกหลานอันเป็นการปลุกฝัง ความเชื่อให้ลึกกลงไปในสำนึกของแต่ละคนจนไม่อาจถอดถอนได้ เมื่อมีความเชื่อเต็มที่แล้ว ก็จะทำในสิ่งที่ตนต้องการมากขึ้นกว่าเดิม เพราะความเชื่อก่อให้เกิดคุณค่า

สรุปได้ว่า การจัดประเภทความเชื่อมีมูลเหตุมาจากความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่ออันสืบเนื่องมาจากศาสนาและลัทธิต่าง ๆ สามารถจัดแบ่งประเภทได้ 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด การตาย ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งชื่อ เป็นต้น ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ ความเชื่อเกี่ยวกับยารักษาโรค ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์ เป็นต้น ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในผีบรรพบุรุษ เป็นต้น

1.2.2 ลักษณะประเภทของพิธีกรรม

วิชาภรณ์ แสงมณี (2526: 68-69) อธิบายลักษณะของพิธีกรรมว่า ที่จัดขึ้นเพื่อลัทธิความหลัง เป็นพิธีที่แสดงออกถึงความศักดิ์สิทธิ์และเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องเชื่อถือเท่านั้น การประกอบพิธีกรรมมักมีการระบุชื่อของพิธีกรรมนั้น ๆ ไว้ด้วย เช่น พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พิธีพระราชทานปริญญาบัตร เป็นต้น พิธีกรรมจึงมีบทบาทในการสร้างศรัทธา ความเชื่อมั่น ความรู้สึกร่วมกันก่อให้เกิดความเคร่งขรึม ความขลัง ตลอดจนความปลื้มยินดีแก่ผู้ร่วมพิธีกรรม

กิ่งแก้ว อัครถาวร (อ้างถึงใน สุขเมธ เมธาวิทยกุล 2547: 3) ได้จัดพิธีกรรม ออกเป็น 2 ประเภท มีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. เป็นสื่อสัญลักษณ์ หรือสื่อสัญญาณ (Sign, Signal) แสดงถึงความเป็นจริง เช่น การกราบไหว้ การคำนับ เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความรู้สึกของผู้กระทำว่ามีความเคารพนับ ถือนอบน้อม ยำเกรง เป็นต้น ต่อสิ่งหรือบุคคลที่กระทำต่อการกระทำสัญลักษณ์ เป็นการกระทำที่ ประหยัดไม่ต้องอธิบายมากคนอื่นก็คุ้นเคยและเข้าใจสัญลักษณ์นั้น เมื่อได้รู้ได้เห็น ได้ฟัง ก็เข้าใจทันที ดังนั้นพิธีกรรมจึงเป็นเครื่องหมายของกลุ่มชนหนึ่ง ๆ ซึ่งมีสัญลักษณ์ร่วมกันการใช้สัญลักษณ์นับว่ามี ประสิทธิภาพสูง เป็นการช่วยแผ่ขยายพฤติกรรมทางจิต คือช่วยให้เกิดมโนภาพ ความคิดรวบยอด จินตนาการ และเกิดเป้าหมายที่ชัดเจนมั่นคง สัญลักษณ์จะทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ได้ง่ายกว่า การผลัดดัน ทางอื่น เช่น การพูด อธิบายให้ฟัง แต่สัญลักษณ์เป็นตัวจุดระเบิดเริ่มต้นเท่านั้น ส่วนการขยาย จินตนาการและมโนภาพเป็นหน้าที่ของผู้เห็นสัญลักษณ์เอง

2. เน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญ คือ จุดมุ่งหมายใหญ่ทำให้เกิดความสบายใจ สาเหตุที่ทำให้เพราะเกิดความเชื่อในอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติที่ใจเท่านั้นสัมผัสได้ แต่ ตา หู จมูก สัมผัสไม่ได้ สิ่งนั้นได้แก่ ผีสาง เทวดา อำนาจจิต เป็นต้นการประกอบพิธีกรรมนั้นมีความหวังว่าสิ่ง เหล่านี้จะทำให้สมหวัง เช่น อยากจะให้ข้าวในนาได้ผลดีก็หวังว่าพระแม่โพสพจะช่วยบันดาลให้ผล เป็นอย่างหวังไว้หรือเวลาป่วยไข้มีความเชื่อว่าเป็นเพราะอำนาจผีสาง เทวดา ก็มีความหวังว่า อำนาจ ของพระพุทธรูปองค์ซึ่งเหนือกว่า ผี เทวดา จะช่วยให้ปลอดภัยจากความกลัวอำนาจมืดเหล่านั้นได้

1.2.3 ลักษณะประเภทของประเพณี

การแบ่งประเภทของประเพณีอาจแบ่งได้ตามความเข้มงวดของการปฏิบัติเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. จารีตประเพณีเป็นประเพณีที่มีศีลธรรมเข้าร่วมด้วย จึงมีความสำคัญต่อ สวัสดิภาพของสังคมมีลักษณะบังคับให้สมาชิกของสังคมนั้นต้องปฏิบัติหากฝ่าฝืน ไม่ปฏิบัติถือเป็น ความผิดเป็นความชั่วและถูกประณาม (จารุวรรณ ไวยเจตน, สุพัตรา สุภาพ อ้างถึงใน ดนัย ไชโยธธา, 2538 : 222)

2. ขนบประเพณี เป็นประเพณีที่มีการวางระเบียบแบบแผนสำหรับปฏิบัติใน สังคมไว้อย่างชัดเจน เช่น ประเพณี แต่งงานต้องเริ่มต้นจากการหมั้นก่อน (รัชนิกร เศรษฐ์ อ้างถึงใน ดนัย ไชโยธธา 2538: 222)

3. ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับการวางตนในสังคมไม่มี ระเบียบแบบแผนเป็นเพียงบรรทัดฐานที่ปฏิบัติกันจนเป็นประเพณี เช่น การลูก การนั่ง การยืน การเดิน

การทักทาย การต้อนรับแขกผู้มาเยือน เป็นต้น เป็นแนวปฏิบัติที่ทุกคนถือปฏิบัติจนเคยชินใครฝ่าฝืน
ไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญ (คณฺย ไชโยชธา, 2538: 223)

1.3 ความสำคัญ

1.3.1 ความสำคัญของความเชื่อ

จิราภรณ์ พัทธานุกัทร (อ้างถึงใน คณฺย ไชโยชธา, 2538 : 70) ระบุว่าความ
เชื่อที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ ที่มีอยู่ในทุกกลุ่ม เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นมามีความสำคัญทางด้านจิตใจ เป็น
สิ่งยึดเหนี่ยวและเชื่อมั่นในสิ่งที่ตัวเองจึงถือเกิดเป็นกำลังในการที่ต้องต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ มี
ขวัญกำลังใจเกิดขึ้น มีความสุขใจในสิ่งที่ตนเองนับถือและได้ปฏิบัติในสิ่งที่ตัวเองให้ความเชื่อถือและ
ยึดเหนี่ยว ดังนั้น คติความเชื่อของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนใน
สังคมนั้น ๆ และพฤติกรรมเหล่านั้น และพฤติกรรมเหล่านั้นจะสะท้อนให้เห็นได้ในรูปข้อห้ามและ
ข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

เพ็ญศรี คุ้ม และคณะ (อ้างถึงใน คณฺย ไชโยชธา 2538: 70-71) ได้กล่าวถึง
ความสำคัญของความเชื่อไว้ว่าความสำคัญของความเชื่อยังก่อให้เกิดประ โยชน์แก่ผู้ที่ให้ความ
เคารพนับถือให้ ความเชื่อมั่นต่อไปดังนี้ คือ

1. ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ
2. ความเชื่อทำให้เกิดพลัง
3. ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรค
4. ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี
5. ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม
6. ความเชื่อเป็นพื้นฐานทำให้เกิดปัญญา
7. ความเชื่อทำให้การนับถือศาสนา ได้อย่างมั่นคง
8. ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ

1.3.2 ความสำคัญของพิธีกรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (อ้างถึงใน พระครูสังฆรักษ์
จักรกฤษณ์ ฐิริปญฺโญ และสถิต ศิลปะชัย 2548: 10-11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพิธีกรรม
เอาไว้ที่พอจะสรุปได้ 5 อย่างดังนี้

1. พิธีกรรมเป็นจุดนัดหมาย ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ คนมักจะ
ออกมาร่วมกันประกอบพิธีกรรม คือ เป็นจุดรวมใจคนมาทำกิจกรรม ร่วมกัน จะด้วยการเชิญ
หรือ กล่าวกันก็ตามถือได้ว่า พิธีกรรมเป็นจุดรวมหรือนัดให้คนมารวมกัน ถ้าไม่มีพิธีกรรม ทุกคน

ที่มายังกระจัดกระจายกันอยู่ไม่รู้ว่าจะวางตัวอย่างไร เริ่มต้นอย่างไร เมื่อมีพิธีกรรมแล้วงานก็ดำเนินไปด้วยดี

2. พิธีกรรมเป็นวินัยพื้นฐาน พิธีกรรมนำคนให้ประสานเข้ากับชีวิตชุมชน วินัย ในที่นี้ไม่ใช่กฎข้อบังคับ แต่เป็นแบบอย่างที่ทำสืบ ๆ กันมา เเบะเป็นที่ยอมรับของชุมชน เพราะเวลาทำพิธีกรรมทุกคนต้องทำเหมือน ๆ กัน เช่น นั่ง ยืน เดิน ในลักษณะที่เรียบร้อย และอยู่ในอาการที่สงบ ไม่ส่งเสียงเฮฮาเป็นต้น พิธีกรรมเป็นตัวสร้างวินัยให้เกิดขึ้นเป็นการฝึกให้คนจัดหรือควบคุมพฤติกรรมของคนให้ลงตัวและทำตามลำดับแบบแผนทำกิจได้ผลอย่างพร้อมเพรียงกัน เป็นการฝึกเบื้องต้นของศีล

3. พิธีกรรมเป็นเครื่องนำศรัทธาที่จะพาให้เข้าถึงธรรมที่สูงขึ้นไป เมื่อบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมหรือประกอบพิธีกรรม ย่อมทำให้เกิดความสงบเยือกเย็น เกิดความซาบซึ้งใจ ใจสบายปัญญาย่อมเกิดขึ้น สามารถจะเข้าถึงธรรมที่สูงขึ้นไปได้ เช่น การสวดมนต์พร้อม ๆ กัน กิริยาวาจาก็เรียบร้อยสงบ คนฟังก็เกิดความอึ้งใจ เกิดศรัทธาและเจริญยิ่งในกุศลธรรม

4. พิธีกรรมเป็นโอกาสสำหรับพระภิกษุที่จะปรากฏตัวและให้ธรรมโอกาส ในการรวมคนนั้นหายาก นอกจากจะมีพิธีกรรม กิจกรรมหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อมีพิธีกรรมทางศาสนาเกิดขึ้น ก็เป็นโอกาสให้พระภิกษุได้แสดงหรือปาฐกถาธรรมแก่คนที่มาร่วมในพิธีกรรมนั้นประโยชน์ย่อมเกิดแก่คนเหล่านั้นมากมาย

5. พิธีกรรมเป็นรูปแบบที่จะสื่อธรรมะสำหรับคนหมู่ใหญ่ การรวมคนเป็นหมู่ใหญ่นอกจากการนัดหมายแล้ว ก็มีพิธีกรรมที่จะดึงคนให้มารวมกันเป็นหมู่ใหญ่ และเป็นโอกาสที่จะสื่อธรรมะแก่คนเหล่านั้นได้ เพราะคนที่มาร่วมกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน ก็ย่อมมีแนวความคิดที่ไม่ขัดแย้งกัน เข้ากันได้ การสื่อธรรมะก็สะดวกยิ่งขึ้นสำหรับคนหมู่ใหญ่นี้

1.3.3 ความสำคัญของประเพณี

ประชิด สกฺขณพัฒน์ (2546: 118) ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีซึ่งมีความสำคัญในตัวเองและควรสงวนไว้ ดังนี้

1. ประเพณีเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ แสดงถึงความเป็นมาอันเกิดจากความเจริญของสังคมมาช้านาน จึงควรภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง

2. ประเพณีเป็นเอกลักษณ์ การมีประเพณีเป็นของตนเองเป็นสิ่งที่น่าภูมิใจอย่างยิ่ง เพราะเป็นตัวเชื่อมความรู้สึกของชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. ประเพณีมีส่วนในการสนับสนุนให้ชาติบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองในทัศนะที่ดีและถูกต้อง ประเพณีใดถ้าดีอยู่แล้วก็ควรรักษาไว้มิให้ประเพณีอื่นมามีอิทธิพลที่เหนือประเพณีของตนเอง

4. ประเพณี เป็นสิ่งดีงาม สมควรอนุรักษ์ และส่งเสริมให้มีการสืบทอดต่อไปการเป็นชาติที่มีประเพณีมากและเก่าแก่ เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาติที่มี วัฒนธรรม เป็นปึกแผ่นมาแต่โบราณ

2. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อพิธีกรรม

ความเชื่อของมนุษย์มีสามเหตุมาจากความกลัว ความรู้สึกไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติบางอย่างซึ่งได้ทำให้เกิดเหตุร้ายต่าง ๆ นานาขึ้นมา จึงทำให้มนุษย์เกิดความสงสัยในปรากฏการณ์ดังกล่าว จึงได้จินตนาการว่า ได้มีผี วิญญาณ เทพเจ้า เป็นต้น เป็นผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงต้องมีการเช่นสรวงบูชาเพื่อสร้างความพึงพอใจต่อสิ่งเหนือธรรมชาติและขอให้ช่วยปกป้องรักษาให้มนุษย์มีความสุข ดังที่นักวิชาการได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้ดังนี้

1) แนวคิดความเชื่อของมนุษย์

คณีย์ ไชยโยธา (2538: 49-51)ระบุว่าความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์และได้สืบทอดเป็นมรดกของสังคมความเชื่อของมนุษย์มีลักษณะแห่งการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความเชื่อทางศาสนาที่มีระบบมากขึ้นและมีเหตุผลมากขึ้นและได้มีการวิวัฒนาการมาตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อระดับต่ำสุดของมนุษย์คือความเชื่อในธรรมชาติเพราะธรรมชาติเกิดอยู่ข้างเคียงมนุษย์และเป็นสิ่งแรกที่มนุษย์ได้สัมผัสเมื่อแรกเกิดในโลก ธรรมชาติต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่ ความมืด ความสว่าง ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ แม่น้ำลำธาร ต้นไม้ ฟาโร่ง ฟาผ่า เป็นต้นมนุษย์เชื่อว่าธรรมชาติเหล่านั้นมีตัวตนมีอำนาจพิเศษ และสามารถให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงเกรงกลัวกราบไหว้

2. ความเชื่อในคติถือผีสางเทวดา วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญรอบข้างอย่างอื่น ๆ มนุษย์มีความสงสัยว่า ความมืดความสว่าง ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ แม่น้ำลำธาร ภูเขา ต้นไม้สามารถบันดาลความแปรไปต่าง ๆ ในตัวธรรมชาติ

เหล่านั้นและมีผลคลบับให้เกิดความสุขความทุกข์แก่มนุษย์ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงสร้างรูปเทวดาบ้างรูปมนุษย์บ้างหรือครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์บ้าง เช่น พระภูมิเจ้าที่ แม่นางเรือ และเทพารักษ์ต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อบูชา ธรรมชาติเหล่านั้นคงมีอะไรบางอย่างสิงสถิตอยู่ อำนาจที่สามารถคลบับดาลให้เป็นอย่างนั้นเรียกว่าเจตภูต หรือวิญญาณ เจตภูตที่มีอำนาจทำความทุกข์ให้เกิดขึ้น อาจเป็นมารร้ายหรือผีสาธอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนที่นำความสุขมาให้ อาจเป็นเทวะประเภทใดประเภทหนึ่ง

3. ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ ได้แก่ มารดา บิดา ปู่ย่าและตายายที่ตายไปแล้ว วิญญาณของบุคคลเหล่านั้นไม่ได้ไปไหน ยังคงอยู่เพื่อปกป้องรักษาคุณแลบุตรหลานของพวกตน ทำให้เกิดการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ โดยสังเกตุตัวอย่างได้ว่าการบังสุกุลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วของคนไทยและการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษของคนจีน

มณี พะยอมยงค์ (2529: 178) ได้กล่าวถึงประเภทของความเชื่อและความสำคัญของความ ว่าความเชื่อแบ่งออกเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อทั่วไปหรือความเชื่อธรรมดา เช่น เรื่องนรก สวรรค์ เทวดา และอีกประเภทหนึ่ง คือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อทั้งสองประเภทอาจแบ่งออกได้เป็นหลายประการ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากิน โชคลาง ความเชื่ออันเนื่องมาแต่ศาสนา เป็นต้น ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านดี ด้านร้าย คนโบราณจึงสร้างศรัทธาให้แก่ลูกหลานอันเป็นการปลูกฝัง ความเชื่อให้ลึกกลงไปในสำนึกของแต่ละคนจนไม่อาจถอดถอนได้ เมื่อมีความเชื่อเต็มที่แล้ว ก็จะทำในสิ่งที่ตนต้องการมากขึ้นกว่าเดิม เพราะความเชื่อก่อให้เกิดคุณค่า

จารุวรรณ ธรรมวัตร อ้างถึงใน ดนัย ไชโยธา (2538: 47) ระบุว่าเกิดจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาในการดำเนินชีวิต มนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นเช่นนั้นมนุษย์จึงควรทำให้อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นพึงพอใจและเมื่อคลี่คลายปัญหาหรือพ้นภัยแล้วควรแสดงความกตัญญูทเวทิดด้วยการเช่นสรวงบูชาหรือประกอบพิธีต่าง ๆ

พระยาอนุমানราชชน อ้างถึงใน ดนัย ไชโยธา (2538: 48) กล่าวว่า ความเชื่อของชนชาติไทยแต่เดิมก็ไม่ต่างจากชาติอื่น ๆ คือเชื่อถือในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวแต่ถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์หรืออำนาจเหนือคนอาจบันดาลให้ดีหรือร้ายหรือให้คุณหรือโทษได้ ความเชื่ออย่างนี้เรียกว่า คติถือผีสาธเทวดา

ปราณี วงษ์เทศ (2528: 242) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อในเรื่องผีสาธ เทวดา บางครั้งมักจะเรียกว่า Magic ซึ่งคนดั้งเดิมมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก ส่วนคนปัจจุบันในบางกลุ่มมักจะเห็นเป็นเรื่องงมงาย ผิดกับ Religion อันเป็นความเชื่อที่ค่อนข้างจะมี

เหตุผลมากขึ้น เป็นรูปธรรมมากขึ้น เพราะเกี่ยวข้องกับศีลธรรมจรรยาในการดำเนินชีวิตอันจะมีระดับความเจริญมากกว่าสังคมดั้งเดิม แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบของนักมานุษยวิทยาก็ยังไม่สามารถสรุปชี้ชัดลงไปได้ว่า พฤติกรรม 2 รูปแบบนี้สามารถแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดได้

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2530: 1-65) ได้กล่าวถึงความเชื่อของชาวอีสานไว้ว่า ความเชื่อของชาวอีสานได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จะเชื่อในการครองเรือน การทำมาหากินเลี้ยงชีพในทางสัมมาอาชีพ สิ่งใดเป็นโทษทำแล้วจะนำความเดือดร้อนมาให้ ย่อมละเว้นสิ่งนั้นเชื่อในฤกษ์ยาม เชื่อเทวดา ผีสางนางไม้ เชื่อผีวิญญาณบรรพบุรุษ เชื่อกลางสังขรณ์ เชื่อไก่ป่า อีแร้งจับหลังคาเรือน งูเห่า งูสิง เชื่อเรื่องบาปเคราะห์ เชื่อผีฟ้าผีดิน เชื่อประเพณีการค้า โปรีคำไพร เชื่อพิธีกรรมตัดกรรมตัดเวร เชื่อการแต่งบูชาพระเคราะห์เป็นต้น

2) แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องคนทรง หมอผี

ศิราพร ฐิตะฐาน (2539: 28-29) ระบุว่า ในทุก ๆ สังคมในโลกจะมีคนที่ทำหน้าที่เป็นคนทรงและหมอผี คนทรงทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง (medium) มีความสามารถในการติดต่อกับผีหรือวิญญาณได้ และจะเป็นร่างให้วิญญาณมาประทับทรง ส่วนหมอผีเป็นผู้ที่ติดต่อกับผีหรือวิญญาณ ได้เช่นกันแต่ไม่ได้เป็นร่างให้วิญญาณเข้าทรง หากแต่เป็นผู้กำราบหรือปราบผีและวิญญาณ

จากการศึกษาเปรียบเทียบคนทรงและหมอผีในสังคมต่าง ๆ พบว่า คนทรงและหมอผีมีบทบาทเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลเป็นอย่างมาก ดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ศาสนาใหญ่ ๆ ของโลกมักไม่ได้ให้คำอธิบายว่าเหตุใดคนจึงเจ็บป่วย แต่มนุษย์เราต้องการทราบสาเหตุของการเจ็บป่วย มนุษย์จึงพยายามหาสาเหตุของความเจ็บป่วย และมักจะลงท้ายด้วยความเชื่อที่ว่า ความเจ็บป่วยของมนุษย์มีสาเหตุมาจาก ผีทำ และเมื่อทราบต้นตอของสาเหตุ ซึ่งอาจจะทราบจากการที่วิญญาณมาเข้าทรงบอก ก็ทำให้สามารถจะบำบัดรักษาโรคได้ถูกต้อง ซึ่งอาจจะใช้วิธีให้หมอผีไล่วิญญาณออก หรือทำพิธีกรรมบนบานศาลกล่าว หรือขอขมาวิญญาณ ทั้งหมดนี้จึงเป็นกระบวนการในการหาสาเหตุและการรักษาพยาบาล ซึ่งเป็นวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านที่พบในสังคมต่าง ๆ ทั่วโลก กลวิธีการรักษาโรคที่คนทรงและหมอผีใช้ในบางกรณียังมีผลในการควบคุมระเบียบสังคมอีกด้วย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย มีคนทรงที่เรียกกันว่าหมอลำผีฟ้า ในกระบวนการรักษา หมอลำผีฟ้าจะเชิญเทวดามาเข้าทรง เทวดาจะบอกผ่านหมอลำผีฟ้าว่า สาเหตุของโรคเกิดจากอะไร ซึ่งพบว่าคำวินิจฉัยโรคส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนของสังคม หรือที่ทางอีสานเรียกว่า กระทำผิด ฮีตคลอง ซึ่งเป็นกฎหมายประจำหมู่บ้าน เทวดาที่มาเข้าทรงจะบอกว่าสาเหตุของโรคเกิดจากการทะเลาะเบาะแว้งกับสามี การตัดต้นไม้ใหญ่ โดยไม่ขออนุญาตจากผี การกล่าวคำหยาบหรือคำวาจาวาโส การปิดกั้นคันทนาเพื่อกักน้ำไว้ในนา

ของตนโดยไม่ยอมปล่อยให้ผ่านไประหว่างผู้อื่นที่อยู่ข้างเคียง นับว่าเป็นการวินิจฉัยโรคที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานทางจริยธรรมทางสังคม โดยเหตุที่วินิจฉัยว่า ความเจ็บป่วยมีเหตุมาจากความขัดแย้งทางสังคม การรักษาโรคจึงเป็นการใช้ปรากฏการณ์ของความเจ็บป่วยมาควบคุมพฤติกรรมและการแก้ไขปัญหาคัดแย้งทางสังคม

เท่าที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าคนทรงและหมอผีมีหน้าที่ช่วยเหลือทางด้านจิตใจของคนในสังคมและช่วยควบคุมระเบียบสังคม ถ้าถามว่า คนทรงได้อะไรจากการเป็นคนทรง ในทางมานุษยวิทยาวิเคราะห์ว่า ผลพลอยได้จากการเป็นคนทรง คือการเป็นจุดสนใจ (focal of attention) การได้สถานภาพและสิทธิพิเศษ (status and prestige) ในฐานะที่เป็นหมอรักษาโรคได้ และในฐานะที่มีอำนาจพิเศษในการติดต่อกับภูตผีวิญญูณหรืออำนาจเหนือธรรมชาติได้อันทำให้คนทรงเป็นคนสำคัญในหมู่บ้านและในสายตาของชาวบ้าน

3) แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต (Rites of passage)

วาน เจนเนบ (Van Gennep) อ้างถึงใน ศิราพร จูตะฐาน (2539: 30) นักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันมองพิธีกรรมเหล่านี้ว่าเป็นกลไกทางสังคมที่ใช้บอกการเปลี่ยนสถานภาพของสังคม เนื่องจากในการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้จะมีญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านมาร่วมในพิธี ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านจึงเปรียบเสมือนพยานที่รับรู้การเปลี่ยนสถานภาพของคนในสังคม จะพบว่าในสังคมจำนวนมาก ในช่วงของการเปลี่ยนจากวัยเด็กไปสู่วัยรุ่นหนุ่มสาว เด็กหญิงชายจะต้องเข้าพิธีกรรม (initiation rites) เมื่อผ่านพิธีกรรมนี้แล้วสังคมจะรับรู้ว่าเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว เช่น ในสังคมชนเผ่าพื้นเมืองของออสเตรเลียเผ่าหนึ่ง มีการนำเด็กหนุ่มไปเข้าค่าย เด็กหนุ่มเหล่านี้จะต้องผ่านการทดสอบความอดทน ผ่านการสีกตามลำตัวและใบหน้า การถูกทำให้ฟันหัก การถูกขลิบอวัยวะเพศ ตลอดจนได้รับการอบรมจากผู้อาวุโสในหมู่บ้านเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ประเพณีของเผ่า จึงจะได้รับการอนุญาตให้กลับไปอยู่ในสังคม เมื่อผ่านขั้นตอนทางพิธีกรรมดังกล่าวแล้ว จึงจะเป็นที่ยอมรับในสังคมว่าเป็นชายชาติ หรือเป็นผู้ใหญ่ที่พร้อมจะเป็นผู้นำครอบครัวหรือผู้นำสังคมต่อไป

4) แนวคิดเรื่องศาสนากับเศรษฐกิจ

ทัม ไบยาห์ (Tambiah) อ้างถึงใน ศิราพร จูตะฐาน (2539: 32) นักมานุษยวิทยาอีกผู้หนึ่งได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับเศรษฐกิจและกล่าวว่า พุทธศาสนาไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อเศรษฐกิจ ในทางตรงกันข้าม พิธีกรรมทางศาสนาสอดคล้องกับวัฏจักรการทำนา ทัม ไบยาห์ชี้ให้เห็นว่าในช่วงเดือนกรกฎาคม สิงหาคม ซึ่งฝนตกทาง พุทธศาสนาก็กำหนดว่าเป็นช่วงเข้าพรรษาไม่ให้พระสงฆ์ออกไปค้างคืนที่อื่นเพื่อที่จะไม่เหยียบย่ำ

ทำลายต้นข้าวในนา เดือนกันยายน ตุลาคม เป็นช่วงที่ข้าวงอกงามและเริ่มออกรวง จะมีพิธีบุญข้าวสาก ซึ่งชาวบ้านนิยมนำก้อนข้าวไปไว้ในท้องนาเพื่อบูชาเจ้าแม่โพสพและผีนา ในหมู่บ้านภาคกลางที่สิงห์บุรี ที่ผู้เขียนไปศึกษา ในเดือนตุลาคมมีพิธีเทศน์มหาชาติ ชาวบ้านจะตกแต่งศาลาให้เหมือนกับป่าหิมพานต์ มีการตกแต่งประดับประดาด้วยต้นกล้วย อ้อย เมื่อเลิกพิธีชาวบ้านจะแย่งกันเอาต้นอ้อย ต้นกล้วย เพื่อเอาไปฝานเป็นแว่นเล็กๆ ใส่ชะลอมแล้วนำไปปักในท้องนา เพราะช่วงเวลานั้นข้าวกำลังออกรวง เสมือนแม่โพสพตั้งท้อง ชาวบ้านจึงเอากล้วย อ้อย และจะเติมส้มหมาก พลู ใส่ในชะลอมไปถวายเจ้าแม่โพสพ เพราะคิดว่าคนท้องน่าจะชอบกินของเหล่านี้จึงเอาใจแม่โพสพ ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงสิ้นเดือนมกราคมเป็นช่วงเก็บเกี่ยว จะสังเกตได้ว่าจะไม่มีการพิธีกรรมในวัดในช่วงนั้น เพราะชาวบ้านจะต้องเก็บเกี่ยวข้าว จะไม่ว่างมาวัด จนกระทั่งเมื่อมีการเก็บเกี่ยวสิ้นสุดลง ในราวเดือนกุมภาพันธ์ชาวบ้านจึงจะมีงานบุญอีกครั้งหนึ่ง อาจเป็นงานบวชลูกชาย ในแง่พิธีกรรมในวัดจึงสอดคล้องกับปฏิทินการทำนาของชาวนาอย่างมาก

5) แนวคิดความเชื่อแบบผีกับพระ (พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน)

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2534: 274) ให้ทรรศนะว่าแนวความคิดแบบผีกับพระ (พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน) ทำหน้าที่ทางสังคมให้คำอธิบายสาเหตุ ให้ความช่วยเหลือผ่อนคลายให้กำลังใจแก่มนุษย์ในการดำเนินชีวิตเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น วิกฤติการณ์ในการทำมาหากิน ปัญหาเรื่องลมฟ้าอากาศจะมีพิธีกรรมแบบผี เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำ ผีฝาย หรือพิธีฟังธรรมปลาช่อนซึ่งเป็นพิธีแบบพระหรือเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพซึ่งเชื่อว่าเป็นการทำของอำนาจเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมในการรักษาจะใช้วิธีอ้อนวอนสมา หรือใช้เวทย์มนต์อำนาจของผีของเทวดาและของพุทธคุณเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษา

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาถือว่าเป็นสิ่งปกติ เพราะการเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะของสังคม สังคมไม่เคยหยุดอยู่หนึ่ง ๆ สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอก่อนที่จะกล่าวถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้นจะกล่าวถึงความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก่อน

1) ความหมายของการเปลี่ยนแปลง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 6-8) ได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ว่า คำว่า การเปลี่ยนแปลง หมายถึงความแตกต่างของอย่างหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับของสิ่งนั้น ในเวลาที่ต่างกัน แปลความว่า เมื่อเอาของอย่างเดียวกันเปรียบเทียบกับ ณ เวลาหนึ่ง ของสิ่งนั้นมีความแตกต่างกัน

ส่วนอีกคำหนึ่ง คือ สังคม ซึ่งย่อมาจากทางสังคมในภาษาอังกฤษในทางวิชาการหมายถึง การเป็นเรื่องของคน โดยคน เพื่อคน แต่ไม่ได้หมายถึงคน ๆ เท่านั้น แต่หมายถึงกลุ่มคน ทางวิชาการเรียกว่าองค์การสังคมซึ่งมีจำนวน 5 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1. กลุ่มสังคม หมายถึงองค์การสังคมขนาดเล็กตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปจนถึงประมาณ 10 คน สมาชิกมีความรู้จักมักคุ้นสนิทสนมกันเป็นอย่างดีและยังรู้จักไปถึงครอบครัวและเครือญาติด้วย

2. ครอบครัว ก็คือ กลุ่มสังคมแต่เป็นกลุ่มสังคมชนิดที่สมาชิกของกลุ่มมีความสัมพันธ์ทางเพศกันส่วนหนึ่งและมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตอีกอย่างหนึ่ง ความสัมพันธ์แบบครอบครัวเป็นแบบความสัมพันธ์ที่ตัวเหมือนกันแต่อาจเข้มกว่าเพราะเป็นสามี ภรรยา พ่อแม่ ลูก หรือเป็นญาติ

3. ชุมชน คือกลุ่มสังคมหรือองค์การสังคมชนิดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ชุมชนมีขนาดใหญ่กว่าสังคมและครอบครัว โดยที่กลุ่มสังคมครอบครัวและองค์การสังคมอื่นคือชนชั้นและสหจรรายน้อยก็บางส่วนจะอยู่ในชุมชนนี้ด้วย นอกจากนั้นชุมชนยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียน ไปรษณีย์ ตลาด สถานที่ราชการ เช่นที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ที่ทำการกำนัน องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอจังหวัด เป็นต้น วัด โรงพยาบาล สถานีอนามัย ไร่นา หรือสถานผลิตสินค้าต่าง ๆ แต่ละชุมชนจึงเป็นอาณาเขตที่คนในชุมชนสามารถสนองความต้องการเบื้องต้นได้

4. สหจร หมายถึง องค์การสังคมชนิดที่ได้รับการจัดตั้งอย่างจงใจ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่เฉพาะอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ตัวอย่างขององค์การเหล่านี้ ได้แก่ สมาคม สโมสร คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด กระทรวง กองทัพ บริษัท โรงงาน ห้างสมุด องค์การเหล่านี้ต่างจากองค์การสามประเภทแรกตรงที่ สหจรมีเจ้าหน้าที่ทำงานประจำ มีเวลาทำงานตายตัว มีทรัพย์สินเป็นของตัวเองและมีหน้าที่เฉพาะทาง

5. ชนชั้น คือ การจัดชนชั้นทางสังคมชนิดที่แบ่งคนออกเป็นกลุ่มหรือชนชั้นตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มที่มีสถานภาพสูงเช่น มีเงินมาก มีเกียรติยศสูงเป็นคนชั้นสูง กลุ่มที่มีสถานภาพปานกลางเป็นชนชั้นกลางและกลุ่มที่มีสถานภาพต่ำเป็นชนชั้นล่าง เป็นการแบ่งตามระบบสังคมสมัยใหม่ ก่อนหน้านี้มีระบบวรรณะแบ่งคนออกเป็นวรรณะเวลาต่อมาเป็นระบบฐานันดรแบ่งคนออกเป็นฐานันดรแล้วจึงเป็นระบบชนชั้นดังกล่าว

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536: 23) ได้ระบุถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะเวลาหนึ่งซึ่งเปรียบเทียบความแตกต่างจากระยะเวลาหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปสู่อีกระยะเวลาหนึ่ง นอกจากนี้ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างและหน้าที่ของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มคนในสังคมตลอดจนเป็นการ

เปลี่ยนแปลงการกระทำระหว่างกันทางสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นในระดับต่างๆกันเช่น ในระดับกลุ่ม สถาบันทางสังคม ชุมชนและประเทศ

พุนศิริ วัจนะภูมิ (2539: 499) ได้ระบุถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม เปลี่ยนแปลงระเบียบของสังคม เปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของสังคม ซึ่งอาจเปรียบเทียบความแตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ไปสู่อีกระยะเวลาหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงนั้น อาจดีขึ้นหรือคงเดิม หรือเลวลงก็ได้ อาจเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับกลุ่ม สถาบันทางสังคม ชุมชนและประเทศ

ผจงจิตต์ อธิคมนันท์ อ่างถึงใน เต็มศิริ บุญยสิงห์ (2534: 73) ได้อธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและความสัมพันธ์ของสังคมนวมถึงการกระจายของอายุ อัตราการเกิดการตายของประชากร ด้านความสัมพันธ์ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้าน ทั้งยังกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระหว่างความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกันและการเปลี่ยนแปลงประเภทที่กล่าวนี้เกิดขึ้นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงเป็นกรอบ กำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลจะปฏิบัติกัน ได้จากที่เคยทำกำหนดกันอยู่ก่อน

ณรงค์ เส็งประชา (2532: 89) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะเน้นในเรื่องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์กันในลักษณะเป็นแบบทางการหรือแบบพฤตินัยเพิ่มขึ้นผู้คนมีความเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้นและการเปลี่ยนแปลงอาจอยู่ใน 2 รูปแบบ คือ การเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนกับการเปลี่ยนแปลงไม่มีการวางแผนสมัยปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงมักจะมีการวางแผนมีการกำหนดจุดมุ่งหมาย เช่น เพื่อให้คนเป็นพลเมืองดีมีระเบียบวินัยอาจจะปลูกฝังวัฒนธรรมหรือค่านิยมบางประการให้แก่สมาชิกในสังคมหรือการที่จะพัฒนาเป็นสังคมอุตสาหกรรมก็เตรียมสร้างปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาอุตสาหกรรม

เพ็ญสุรัตน์ หอมแย้ม และคณะ (2537: 54) ระบุถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของมนุษย์ เช่น การเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ เช่น เล็กเป็นใหญ่หรือใหญ่เป็นเล็ก เปลี่ยนแปลงประเภทความสัมพันธ์ เช่น จากเพื่อนเป็นสามีหรือภรรยา หรือจากเพื่อนเป็นลูกค้า เปลี่ยนแปลงสถานภาพความสัมพันธ์ เช่น สถานภาพของผู้หญิงไทยปัจจุบันดีกว่าแต่ก่อน สถานภาพของพลเมืองไทยดีกว่าสมัยก่อนที่เป็นทาส

สรุปการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะเวลาหนึ่งซึ่งเปรียบเทียบความแตกต่างจากระยะเวลาหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปสู่อีกระยะเวลาหนึ่ง

เป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างและหน้าที่ของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมอาจจะดีขึ้น หรือคงเดิม หรือเลวลงก็ได้ อาจเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับกลุ่ม สถาบันทางสังคม ชุมชนและประเทศ

2) สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

พุนศิริ วัจนะภูมิ (2539: 499) ได้ระบุถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงว่า อาจมีสาเหตุจากภายในและหรือสาเหตุภายนอกสังคมก็ได้ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงจากภายในสังคม การเปลี่ยนอาจเกิดขึ้นได้มากเมื่อสมาชิกของสังคมมีความเห็นว่าสิ่งใหม่เป็นสิ่งมีค่าสนองความต้องการและความจำเป็นของตนและสังคม ยิ่งถ้าเป็นความตั้งใจและความปรารถนาของผู้นำด้วยแล้วจะสนับสนุนให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น เมื่อมีความเห็นว่าควรมีการส่งออกสินค้าด้านอุตสาหกรรมมากกว่า สินค้าด้านการเกษตรกรรมเนื่องจากภาวะการตลาดของสินค้าอุตสาหกรรมมั่นคงและทำรายได้ให้มากกว่าก็จะมีการกำหนดเป้าหมายให้ผลิตสินค้าอุตสาหกรรมสูงกว่าเป้าหมายที่จะผลิตสินค้าเกษตรกรรมและให้การสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานเพื่อให้ได้ผลผลิตตามเป้าหมาย กล่าวคือจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น นวัตกรรมซึ่งเป็นการนำความรู้และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่ค้นพบไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในสังคมเป็นตัวเร่งให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเร็วขึ้น นอกจากนั้นการกระทำทั้งโดยปัจเจกบุคคลหรือโดยกลุ่มบุคคลอาจส่งผลให้รูปแบบของสังคมเปลี่ยนแปลงไป เช่น การกบฏ การเป็นผู้นำปฏิวัติ การปลุกกระดม การรวมกลุ่มต่อต้าน เป็นต้น

2. การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกสังคม สังคมต่าง ๆ มักมีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เหมาะสมในช่วงเวลานั้น ๆ เนื่องจากแต่ละสังคมมักจะรับเอาวิถีการดำเนินชีวิตจากสังคมอื่นที่ยอมรับกันว่าเจริญแล้วมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมของตน เช่น การทำให้เป็นสังคมอุตสาหกรรม การทำให้เป็นประชาธิปไตย การทำให้เป็นเมือง การจัดองค์การสมัยใหม่และการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อโครงสร้างของสังคม วัฒนธรรมและสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ประกอบกับการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างสังคมหนึ่งกับสังคมอื่น ๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนรูปแบบของสังคมและวัฒนธรรม ยิ่งในปัจจุบันการสื่อสารต่าง ๆ ทำได้ง่าย รวดเร็วและแผ่ถึงกันทั่วโลกจึงช่วยสนับสนุนให้เกิดการรับเอาวัฒนธรรมจากสังคมที่เห็นว่าเจริญกว่าได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตแล้ว ยังอาจทำให้เกิดการรุกรานเอาเปรียบถูกปกครองโดยสังคมอื่นได้ง่าย

จุมพล หนิมพานิช (2539: 226-227) ได้ระบุถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สาเหตุหนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในสถานภาพและบทบาทที่ทำให้เกิดความตึงเครียดและความตึงเครียดที่เกิดขึ้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ยกตัวอย่างในสังคม

สมัยใหม่ที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา สมาชิกของสังคมอาจประสบปัญหากับการที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้ ในกรณีนี้จึงอาจทำให้สมาชิกของสังคมบางคนบางกลุ่ม มีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐาน ซึ่งพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปโดยทั่วไปมักทำให้บุคคลเกิดความขัดแย้งและเมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้นมักจะเกิดความตึงเครียดตามมานำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สภาพสังคมที่มักตกอยู่ในสภาพนี้ ได้แก่ สังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มีระดับของการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม

สำหรับบางคนมีแนวคิดที่ว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจริง ๆ แล้วอาจเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากบางสิ่งเกิดขึ้นภายในสังคม ความตึงเครียดทางการเมือง ทางเศรษฐกิจหรือมีผลกระทบจากภายนอกอื่น ได้แก่ การแพร่กระจายของแนวความคิดทางการเมืองใหม่จากภายนอกสังคมเข้ามา ที่ว่าบางสิ่งนั้นอาจหมายถึงเหตุการณ์หรือการกระทำที่เกิดขึ้นในระยะเวลาและสถานการณ์หนึ่ง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542: 202) กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงนั้น แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

สาเหตุจากภายในสังคมมีหลายอย่างเช่นการเปลี่ยนแปลงจากธรรมชาติ น้ำมากหรือน้อยเกินไป ฝนแล้งหรือชุกเกินไปเกิดภัยธรรมชาติ เช่นน้ำท่วมแผ่นดินไหวภูเขาระเบิด ในส่วนของคนเช่นการมีคนมากขึ้นหรือน้อยลงตามธรรมชาติหรือผิดธรรมชาติคือเกิดโรคระบาด ภัยไข้เจ็บร้ายแรงขึ้นการอบรมขัดเกลาในสังคมหย่อนเกินไปหรือเข้มงวดเกินไปทำให้สมาชิกในสังคมเองขาดความชำนาญหรือเถรตรงเกินไป ในสังคมมีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งแปลกใหม่ขึ้นมาทำให้เกิดผลกระทบกลุ่มสังคม เป็นต้น

สาเหตุภายนอกสังคมเช่นการติดต่อระหว่างสังคมทั้งในยามสงบและยามสงครามเช่นมีคนไทยไปศึกษาหาความรู้ในต่างสังคมมีมิชชันนารีมาเผยแผ่ศาสนาและวิทยาการในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาหรือมีการติดต่อค้าขายกับจีนตั้งแต่สมัยสุโขทัย ยิ่งในยุครัตนโกสินทร์ยังมีการติดต่อค้าขายมากขึ้นในระยะหลังอาจมีการท่องเที่ยวเผชิญโชคของคนไทยและต่างชาติเพิ่มขึ้นมาอีกแต่ที่เห็นเด่นชัดที่สุดคือผลกระทบของสงครามที่มีการแพ้ชนะไหลผลล้นตาย ข้าวของเสียหาย มีการจับเป็นเชลยเป็นเมืองขึ้นถูกครอบครองหรือไปครอบครองประเทศอื่นเหล่านี้ทำให้มีโอกาสเรียนรู้ หยิบยืมวัฒนธรรมของกันและกันทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีสาเหตุ 2 ประการคือ สาเหตุภายในสังคม เช่น ความตึงเครียดในทางการเมืองหรือทางเศรษฐกิจ เป็นต้น และสาเหตุจากภายนอกอื่น ได้แก่ การนำความคิดใหม่ทางเศรษฐกิจอุดมการณ์หรือลัทธิการเมืองใหม่เข้ามาในสังคม.

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และส่งเสริม

1) ความหมายของการอนุรักษ์และส่งเสริม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542: 1328) ระบุว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษาให้คงเดิมสงวนซ่อมแซม ปรับปรุงและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้เอื้ออำนวยให้คุณภาพสูงในการสนอง ความเป็นอยู่ของมนุษย์ตลอดไป

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเล่มที่ 19 (2548 : 248-252) ระบุว่า การอนุรักษ์ คือ การรักษาความรู้ที่ดั้งเดิม เช่น ประเพณีต่าง ๆ หัตถกรรม และคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542: 1112) ระบุว่า การส่งเสริม หมายถึง การอุดหนุน สนับสนุนให้มีโดยการถ่ายทอดจากแหล่งหรือต้นตอไปสู่บุคคลเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้รับการส่งเสริมโดยผ่านช่องทางที่เหมาะสม

สรุป การอนุรักษ์และส่งเสริมหมายถึงการเก็บรักษาสงวนและอุดหนุน หรือสนับสนุนคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม

2) แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมพิธีกรรมและความเชื่อ

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม และคณะ (2551: 282 – 283) ได้ระบุแนวทางในการอนุรักษ์ไว้ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและวิจัยขนบประเพณีของชาติและของท้องถิ่นและให้ความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าเรื่องวัฒนธรรมเพื่อให้การพัฒนาสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงงานวัฒนธรรมยิ่งขึ้น
2. ส่งเสริมให้รัฐและประชาชน โดยเฉพาะนักเรียน นักศึกษา เห็นคุณค่าและร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนในการปรับเปลี่ยนและตอบสนองกระแสวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลโดยวิธีการเผยแพร่ความรู้และเน้นการรู้ความหมายรู้คุณค่าวัฒนธรรมของเราเองและวัฒนธรรมอื่นอย่างเหมาะสม
3. ขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมโดยรณรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชนเห็นความสำคัญและตระหนักว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องของทุกคนที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันกับหน่วยงานของรัฐจะส่งเสริมสนับสนุน ประสานงาน บริการด้านความรู้วิชาการและงบประมาณจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในวาระต่าง ๆ ในแต่ละปีอย่างเหมาะสมและเพียงพอ
4. ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมภายในประเทศและต่างประเทศโดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

5. จัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรมรวมทั้งจัดทำเว็บไซต์ของวัฒนธรรมไทยเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานให้ประชาชนเข้าใจ สามารถเลือกสรรตัดสินใจและปรับให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบันและสื่อมวลชนทุกแขนงควรให้ความสนใจ

กาสัก เต๊ะซันหมาก (2541: 272- 273) ได้ระบุถึงแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

1. การค้นคว้าวิจัย การศึกษาและเก็บข้อมูลทางภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมุ่งศึกษาหา ความรู้ในเรื่องความเป็นมาในอดีตและสถานการณ์ในปัจจุบันซึ่งข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการศึกษาและเก็บรวบรวมไว้เป็นบางส่วนเช่นเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ ศาสนสถาน เอกสารและหนังสือที่พิมพ์เป็นภาษาไทยจากคำบอกเล่าและการวิจัยนักเรียนจะต้องศึกษาจัดหมวดหมู่หรือประเภทและวิเคราะห์ภูมิปัญญาให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ หากมีข้อสงสัยควรศึกษาควรศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านจากเอกสารเพิ่มเติม จากการสังเกตจากนั้นให้จดบันทึกผลการค้นคว้าวิจัยเพื่อเก็บเป็นหลักฐาน

2. การอนุรักษ์ควรทำให้เข้าใจในคุณค่าแก่นสารและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและเทศกาลต่าง ๆ และสร้างจิตสำนึกความเป็นคนท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น

3. การฟื้นฟูควรเลือกสรรภูมิปัญญาที่สูญหายหรือกำลังจะเสื่อมสลายไปมาทำให้มีคุณค่าและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรมและค่านิยมที่ผูกพันกับภูมิปัญญานั้น ๆ

4. การพัฒนาภูมิปัญญาหนึ่งอาจเหมาะสมกับสภาพสังคมในยุคสมัยหนึ่งและอาจเสื่อมสลายไปหากไม่ได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้น จึงควรนำภูมิปัญญาเหล่านั้นมาต่อยอดด้วยการคิดริเริ่ม สร้างสรรค์และปรับให้เหมาะสมกับยุคสมัยและให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ควรนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเข้ามาช่วยเช่นในกรณีภูมิปัญญาด้านอาหารควรคำนึงถึงคุณภาพ ความสะอาด มีบรรจุภัณฑ์ ที่มีมาตรฐาน

กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ (2549: 41-42) กล่าวว่า การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยอาจมองได้สองระดับคือ ระดับที่หนึ่งคือการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทยให้คงอยู่ตลอดไป ระดับที่สองคือคนไทยจะต้องพัฒนาต่อยอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของไทยให้ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของไทยเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้

สร้างสรรค์และสั่งสมมานานจนเป็นมรดกมาสู่อนุชนรุ่นหลังและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมไทย คนไทยทุกคนจึงมีหน้าที่ในการช่วยกันอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยเพื่อดำรงไว้ให้เป็นมรดกของชาติสืบไป

จ้านงค์ ทองประเสริฐ (2547: 22) กล่าวถึงการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยว่าวิธีที่ดีที่สุดก็คือการที่เราจะได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทยแล้วอนุรักษ์และส่งเสริม เสริมสร้างวัฒนธรรมของชาติให้มีเอกภาพและเสถียรภาพเสียก่อนแม้ว่าเราจะรับวัฒนธรรมของชาติอื่น ๆ มาบ้างก็ไม่เป็นไรแต่ก็ควรเลือกเอาเฉพาะวัฒนธรรมที่ดี ๆ และมาเป็นพิทักษ์ต่อวัฒนธรรมไทยเท่านั้นถ้าหากเราช่วยกันอนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทยโดยวิธีเช่นนี้และช่วยกันซึ่งให้อนุชนของชาติได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทยที่บรรพบุรุษของเราได้สั่งสมมาและควรที่เราจะช่วยกันเสริมสร้างต่อไปแล้วก็จะทำให้วัฒนธรรมของเราพัฒนายิ่ง ๆ ขึ้นไป

สุเมธ เมธาวิทยกุล (254: 327) กล่าวถึงพิธีกรรมไว้ในบทสรุปพิธีกรรมไทยว่าควรอนุรักษ์และส่งเสริมเนื่องจากพิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งแสดงออกถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยตั้งแต่อดีตมา พิธีกรรมบางอย่างเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยอันโดดเด่น เช่น พิธีสงกรานต์ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พิธีแห่เทียนพรรษา พิธีสารทไทย พิธีทอดกฐิน เป็นต้น ฉะนั้นจึงควรอนุรักษ์และส่งเสริมให้ดำรงคงอยู่และปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

3) แนวความคิดว่าด้วยการอนุรักษ์ พัฒนาและฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรม

ท้องถิ่น

ศรีศักร วัลลิโภดม (2543: 45) กล่าวถึงมรดกทางวัฒนธรรม คือ สิ่งที่แสดงออกถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาคของประเทศการดำเนินการอนุรักษ์หรือพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะบรรดาสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของประเทศไทยขณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นการกระทำที่ทำลายเพราะเป็นการมุ่งเฉพาะสิ่งที่เป็นรูปธรรม (form) เป็นสำคัญ การที่จะอนุรักษ์หรือพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมไทยทั้งรูปแบบ (form) และความหมาย (meaning) หรืออีกนัยหนึ่งสิ่งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมได้นั้นจะต้องยอมรับความจริงในเรื่องวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของมนุษย์ นั่นคือสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่มีสภาพหยุดนิ่งหากมีการเปลี่ยนแปลงและผ่านขั้นตอนต่างๆมาเป็นความสำคัญในการอนุรักษ์ หรือพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม จึงอยู่ที่ต้องรักษาบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของสังคมเกษตรกรรมที่สืบเนื่องกันมาของท้องถิ่นให้คงไว้ส่วนที่ว่าจะรักษาไว้ให้เป็นลักษณะชีวิตประจำวันนั้น เห็นจะไม่มีทางเป็นไปได้ การรักษาและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมประเพณีนั้นคงเป็นไว้เพื่อดูและชื่นชมมากกว่าที่จะเอาไว้ใช้ได้ประโยชน์โดยตรงด้วยเหตุนี้การรักษาและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม

ประเพณีจึงไม่ได้หมายความว่า เป็นการสร้างของใหม่ที่จะใช้ประจำวันให้เหมือนแบบเดิมทุกอย่าง ศิลปะใหม่ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของการทำเลียนแบบของเก่า ทำอย่างนี้เสมือนหลอกหลวง และในขณะเดียวกันการรักษาฟื้นฟูที่ถูกต้อง ที่จริงควรจะเป็นการทำให้ตรงตามแบบฉบับเดิมที่กำหนดไว้ทุกอย่าง การรักษาฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมต้องทำควบคู่ไปกับการศึกษาประวัติของสิ่งของต่าง ๆ นั้นอย่างถูกต้อง

เทศบาล 68 (12 ธันวาคม 2516) ระบุว่า ศิลปวัฒนธรรมประเพณีก็เป็นระยะๆตามยุคสมัย เพราะฉะนั้นแสดงให้ถูกต้องตามแบบฉบับของเดิมทุกประการให้สมกับที่เป็นของมีค่าแต่โบราณ จึงต้องระบุไว้ว่าเป็นแบบฉบับของสมัยใดจึงกระทำเช่นนี้ คือ การเสริมสร้างความรู้สึกคุณค่าของประวัติศาสตร์ ซึ่งอดีตให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ปัจจุบันและอนาคต การจะเอาศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ไม่มีโอกาสใช้ในสภาพบรรยากาศแบบเดิมอย่างแท้จริงได้อีกต่อไปแล้วมารักษาฟื้นฟู ในปัจจุบันต้องอาศัยความเข้าใจและยอมรับบทบาทใหม่ให้ตรงกันเสียก่อนระหว่างผู้ให้และผู้รับ

ศรีศักร วัลลิโภดม (2543) เน้นว่า สิ่งที่ชุมชนทุกชุมชนในท้องถิ่นเดียวกันดูแลและใช้ประโยชน์ร่วมกัน จึงมีผลทำให้เกิดกฎเกณฑ์ ประเพณี หรือจารีตที่ป้องกันมิได้มิให้มีการเอาเปรียบซึ่งกันและกันรวมทั้งป้องกันการรुक้าจากกลุ่มบุคคลภายนอกด้วยการปรับตัวของคนในแต่ละชุมชนเข้ากับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น ตลอดจนการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกันนั้น ทำให้เกิดรูปแบบในการดำรงชีวิตและวิถีชีวิตที่เหมือนกัน รูปแบบดังกล่าวนี้เรียกว่า วัฒนธรรมท้องถิ่น และที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เด่นชัด คือ

1. ขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรม และจารีตที่ทุกคนในชุมชนท้องถิ่นเหมือนกัน
2. นิทาน นิยายท้องถิ่น รวมทั้งภาษาท้องถิ่นที่สื่อกันได้
3. ในบริเวณพื้นที่สาธารณะมักจะมีการสร้างศาลผี ศาลเจ้า หรือวัดให้ผู้คนในท้องถิ่นกราบไหว้และประกอบพิธีกรรมและดูแลร่วมกัน
4. ผู้คนในชุมชนต่าง ๆ ของท้องถิ่นมักมีประสบการณ์ร่วมกันในทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้เกิดสำนึกในในความเป็นในท้องถิ่นเดียวกัน

ไพศาล ภูไพบูลย์ อังคณา ตริรัตน์ และ ปนัดดา มีสมบัติงาม (ม.ป.ป.: 127) กล่าวถึง การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและของชาติว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกของชาติที่ได้รับการสร้างขึ้นมาและพัฒนาต่อกันมาและสืบทอดต่อไปยังอนุชนรุ่นหลัง วัฒนธรรมไทยจึงเป็นแบบแผนความประพฤติที่ได้รับการยอมรับของสมาชิกในสังคมไทยอันเป็นเครื่องแสดงถึงความเป็น

ชาติไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังนั้นเราชาวไทยทุกคนจะต้องตระหนักและร่วมกันอนุรักษ์ให้สืบ
ทอดต่อไปโดยมีวิธีการอนุรักษ์ต่อไปนี้

1. ตระหนักในคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมไทย
2. สืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามของไทยและนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต
3. ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย
4. ร่วมมือกับหน่วยงาน หรืออาสาสมัครในท้องถิ่น

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเล่มที่ 19 (2548: 248-252) กล่าวถึง
ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวของแต่ละคน ความรู้
เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเป็นแนวทาง หลักเกณฑ์วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง
สมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์กับคนอื่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ลี้ภัยไปแล้ว กับสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ กับธรรมชาติ ภูมิปัญญาชาวบ้านยังมีเรื่องประเพณีต่าง ๆ ซึ่งทำให้ชุมชนร่วมใจทำ
กิจกรรมที่เป็นการรื้อฟื้นแนวทางในการดำเนินชีวิต เช่น งานบุญตามเทศกาล งานพิธีการเกิด
การสู่ขวัญ การแต่งงาน และงานศพ เป็นต้น แม้ว่าจะงานบางส่วนจะหายไป ยกเลิกไปหรือถูก
ปรับเปลี่ยน ไปเป็นอย่างอื่น หลายแห่งมีวิธีการใช้ความรู้ภูมิปัญญาเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์ดังนี้ คือ

การอนุรักษ์ คือ การรักษาความรู้ที่ดั้งเดิม เช่น ประเพณีต่าง ๆ หัตถกรรม
และคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม

การฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นความรู้ที่ดั้งเดิมต่างๆ ที่สูญหายไป เลิกไป หรือ
เปลี่ยนไปให้กลับมาเพื่อยังประโยชน์ให้ผู้คนสมัยนี้

การประยุกต์ คือ การปรับความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับ
สังคมที่เปลี่ยนไป

การสร้างใหม่ คือ การคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ที่สัมพันธ์กับความรู้เดิม เช่น
การคิด โครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยอาศัยคุณค่าความเอื้ออาทรที่ชาวบ้านเคยมีต่อกัน
มาสู่รูปแบบใหม่ เช่น การสร้างธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ เป็นต้น.

4) แนวคิดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมและ
การเมืองในอดีตการมีส่วนร่วมหมายถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองโดย
ให้ความสำคัญในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งตัวแทนของตนเพื่อทำหน้าที่และตัดสินใจแทนตนหากแต่
สังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนและหลากหลายทำให้การเลือกตั้งแบบตัวแทนมีข้อจำกัด และไม่มี
หลักประกันที่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงได้ ประกอบกับการพัฒนาของมีส่วนร่วมมี

แนวขยายไปหลายๆส่วนที่ประชาชนสามารถเข้าร่วมได้โดยไม่ต้องผ่านตัวแทน โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นหรือชุมชนของตน

5) นิยามและความหมายของการมีส่วนร่วม

ปรัชญา เวสาร์ชช (2528: 5) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่าเป็นการที่ประชาชนเข้าไปเกี่ยวข้องโดยการให้ความพยายาม หรือใช้ทรัพยากรบางส่วนในกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชนและการมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบดังนี้

1. มีประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา
2. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามส่วนตัวบางอย่าง เช่น ความคิด ความรู้

ความสามารถ แรงงานหรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินทุน วัสดุ ในกิจกรรมเมื่อพิจารณาจากนิยามข้างต้นแล้วอาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นได้ทั้งวิธีการซึ่งนำไปสู่การพัฒนาและเป็นเป้าหมายของการพัฒนา กล่าวคือการมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ขาดไม่ได้ในการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนา ในขณะที่เดียวกันการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในตัวมันเองอยู่แล้ว

ไบรอันต์ และไวต์ (Bryant and White) อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ (2539: 21-22) แบ่งกรณีการมีส่วนร่วมเป็น 3 ประเภท คือ

1. การมีส่วนร่วมในแนวระดับ (horizontal forms participation) เป็นการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิมที่กำหนดโดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมืองหรือพฤติกรรมทางการเมือง เช่น การรณรงค์หาเสียง กิจกรรมกลุ่มผลประโยชน์ การแนะนำชักชวน การมีส่วนร่วมแบบนี้ประชาชนจะเข้ามามีส่วนในความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใน นโยบายต่าง ๆ ซึ่งมีมากมายในช่วงทศวรรษ 1950-1960

2. การมีส่วนร่วมในแนวตั้ง (vertical beneficial) เกิดขึ้นในช่วงต่อจากแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมในแนวตั้งเป็นการที่ประชาชนมีความสัมพันธ์ในเรื่องต่างกับผู้นำหรือเจ้าหน้าที่เพื่อได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน(mutually beneficial) เช่น โครงข่ายของนาย-บ่าว และกลไกทางการเมืองต่าง ๆ ซึ่งมีมากในช่วงทศวรรษ 1970

3. การมีส่วนร่วมในการบริหาร (participation in administrative process) เป็นการมีส่วนร่วมทั้งในแนวนอนและแนวตั้ง อาจจะเป็นแบบของกิจกรรมกลุ่มผลประโยชน์กำหนด การตัดสินใจในการบริหาร หรือการแลกเปลี่ยนระหว่างนายบ่าว อย่างไม่อย่างหนึ่งแต่มีการเข้าไปร่วมมากกว่า 2 แบบข้างต้น เช่น การตัดสินใจยอมรับเทคโนโลยีใหม่ การวางแผนทำธุรกิจมุ่งหลังการร่วมกัน การวางแผนการตลาดและการเข้าร่วมการฝึกอบรม เป็นต้น

จายูพรรณ (Caayupan) อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ (2539: 23) นิยามว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน(popular participation)คือกระบวนการที่ผู้ได้รับผลประโยชน์จากการ

พัฒนามีโอกาสแลใช้โอกาสมีส่วในการแสดงความรู้สึก บ่งบอกความต้องการ และประสานสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด เพื่อวางแผนดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ตามสถานที่และวิธีที่ผู้ได้รับผลประโยชน์คิดไว้โดยได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานพัฒนาน้อยที่สุด

4) ลักษณะของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเฉพาะชุมชนในท้องถิ่นได้เพิ่มความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้านประชาชนเริ่มตระหนักจากการใช้ตัวแทนมาเป็นผู้เข้าร่วมตัดสินใจในปัญหาของท้องถิ่นตนเองมากขึ้นดังจะเห็นได้จากกรกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล แลองค์การบริหารส่วนตำบลดังเช่นปัจจุบัน

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ (2534) ได้เสนอการมีส่วนร่วมที่น่าสนใจและทันสมัยว่าการพัฒนาในระยะเวลาต่อไปต้องเปิดทางเลือกให้แก่เกษตรกรไม่ใช่การขึ้นำจากรัฐ ไม่ใช่การทำให้สังคมเกษตรกรเป็นสังคมโดยไม่ติดต่อกับใคร เพราะกระแสนี้ไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรมชาติ การพัฒนาชนบทในทศวรรษหน้าจึงควรพูดถึงการที่ชนบทจะเข้ามากลมกลืนกับสังคมส่วนใหญ่จะนั้นจึงควรเปิดทางเลือกให้เพิ่มมากขึ้นแก่คนในชนบท การนำแนวคิดของ แผนการผลิตของเกษตรกรไปใช้โดยทำติดต่อกันเป็นการให้เกษตรกรมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการแบ่งแยกในการตัดสินใจไม่ใช่เพียงกันว่าเรื่องไหนเป็นบทบาทของใคร

ไพรัตน์ เจริญรินทร์ (2526: 25) ได้ชี้ให้เห็นลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แล้วมาเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในแง่เข้าร่วมสมทบแรงงาน สมทบวัสดุ สมทบเงิน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ

2.2 ทฤษฎี

2.2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม

1) ทฤษฎีความเชื่อของคนไทย หลักความเชื่อของคนไทยมีอยู่หลายลักษณะ ดังนี้

มารยาท กิจสุวรรณ (2526) กล่าวถึงความเชื่อดั้งเดิมของไทยว่าเหมือนกับชนชาติอื่น คือ ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำของคน ไม่ว่าจะเป็นยุคใด สมัยใด ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาตินี้แบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ ได้ 9 ประเภท คือ

1. ความเชื่อเรื่องผีसाงเทวดา
2. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง
3. ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมและเวทมนต์
4. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามและลางสังหรณ์
5. ความเชื่อเรื่องความฝัน

6. ความเชื่อเรื่องขวัญ
7. ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ
8. ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน
9. ความเชื่อเรื่องลักษณะบุคคล

กิ่งแก้ว อรรถากร อ่างถึงในคนัย ไชยโยธา (2538: 64-65) อธิบายถึงความเชื่อของมนุษย์ว่ามีลักษณะต่าง ๆ อันได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะบุคคล วิญญาณ เหตุการณ์ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ลักษณะทางเพศ ข้อห้ามในการรับประทานอาหารบางชนิด โศก ฌกษ ฌรื่องรางของขลัง ความฝัน ผี นรก สวรรค์ ผ้ำ ยันต์ และความเชื่ออื่นเนื่องมาจาก ลัทธิศาสนา สิ่งเหล่านี้เป็นทั้งข้อห้ามข้อควรระวังและคำทำนายอันเกี่ยวกับการดำเนิน ชีวิตประจำวัน ความเชื่อหรือประเพณีแบ่งเป็นสามชั้น ได้แก่

ชั้นที่ 1 ความเชื่อหรือประเพณีปฏิบัติทางศาสนา

ชั้นที่ 2 ความเชื่อหรือข้อปฏิบัติหรือประเพณีในข้อปฏิบัติในลัทธิย่อยอื่น ๆ เกี่ยวกับวิทยาคมหรือมายาการ

ชั้นที่ 3 ไสยศาสตร์เน้นหนักในการทำลาย ความเชื่อทั้งสามชั้นนี้อยู่กันแบบผสมผสานไม่ได้แยกออกจากกันอย่างเด่นชัด

นันทนา ขุนภักดี (2530: 246) ได้กล่าวถึงความเชื่อของคนไทยในอดีต โดยมีสาระสำคัญว่าความเชื่อเกิดจากสภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจเห็นคล้อยตามและพร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้ทราบเพื่อให้เกิดความมั่นใจเห็นคล้อยตามและปฏิบัติตามด้วย โดยไม่คำนึงถึงความเชื่อนั้นๆมีเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ก็ตาม และชี้ให้เห็นว่าความเชื่อของคนมีมูลเหตุมาจากความไม่รู้และความไม่รู้ทำให้เกิดความกลัว ครั้นเมื่อมีความกลัวแล้วจึงสร้างความเชื่อขึ้นมาเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ ความเชื่อบางอย่างอาจหมดความจำเป็นไม่มีประโยชน์และไม่มีความหมายโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันแต่คุณค่าทางประวัติศาสตร์เพื่อให้อนุชนได้ศึกษาเหตุผลและสาระที่เกิดจากความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ

2.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม นักวิชาการได้ให้ทฤษฎีทางสังคมวิทยา “โครงสร้างหน้าที่นิยม” โดยให้ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 215-216) กล่าวว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม หัวใจของทฤษฎีนี้มีสมมุติฐานที่ว่า สังคมเป็นเสมือนสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่งสิ่งมีชีวิตนี้จะมีส่วนประกอบหลายอย่าง แต่ละอย่างมีหน้าที่เฉพาะจะต้องปฏิบัติเพื่อการคงอยู่ของส่วนรวมคือตัวสิ่งมี

ชีวิตนั้น สังคมมนุษย์ก็เป็นอย่างนั้นทุกส่วนของสังคมมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ส่วนต่าง ๆ เหล่านั้น
ของสังคมรวมกันเข้าก็เป็น โครงสร้างของสังคม จึงได้ชื่อว่า โครงสร้างหน้าที่

อาจสร้างประพจน์สำคัญบางอย่างจากทฤษฎีนี้ได้ ดังนี้

1. สังคมมนุษย์ประกอบด้วยโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของโครงสร้างสังคม
ปฏิบัติหน้าที่ อันเป็นประโยชน์แก่การดำรงอยู่ของสังคม

2. ความมั่นคงของสังคมมนุษย์ขึ้นอยู่กับดุลยภาพในการปฏิบัติหน้าที่
ของส่วนต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคม

3. ยิ่งโครงสร้างสังคมมีความแปลกแยกมาก (Differentiation) สังคมยิ่งมี
ความเจริญมาก

4. สาเหตุที่ทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอาจมาจากภายในสังคมหรือ
มาจากภายนอกสังคมก็ได้

5. สังคมสมัยใหม่มีลักษณะอารมณ์เป็นกลาง (Affective Neutrality)
ความ สัมพันธ์อย่างเฉพาะเจาะจง (Specificity) ยึดหลักสากล (Universalism) ในการประเมินค่าการ
กระทำของบุคคล ยึดความสำเร็จ (Achievement) ในการประเมินผลงานของบุคคล และบุคคลมุ่ง
กระทำเพื่อประโยชน์ตน ในขณะที่สังคมการประเมินผลงานของบุคคล และบุคคลมุ่งกระทำเพื่อ
ประโยชน์ตน ในขณะที่สังคมแบบประเพณี มีลักษณะใช้อารมณ์รักชอบ (Affectivity)
ความสัมพันธ์อย่างกว้าง (Diffuseness) ใช้หลักตัวบุคคล (Particularism) ในการประเมินค่าการ
กระทำของบุคคล ยึดหลักเชื้อสาย (Ascription) ในการบรรจุแต่งตั้งเข้าสู่ตำแหน่ง และบุคคลมุ่ง
กระทำการเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน (Collectivity)

6. คนที่ทำหน้าที่สำคัญของสังคม จะเป็นผู้มีอำนาจและเป็นคนชั้นสูง

7. อาชีพที่ต้องมีการศึกษาฝึกอบรมยาวนาน จะได้รับค่าตอบแทนสูง

2) แนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย นักวิชาการได้ให้

ทฤษฎีทางสังคมวิทยา แนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย โดยให้ในประเด็นต่าง ๆ
ดังต่อไปนี้คือ

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ สิริพร สมบูรณ์บุรณะ และวิริยะ สว่างโชติ
(2550: 48) ระบุว่า แนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยในมานุษยวิทยา ก็เป็นอีก
แนวหนึ่งที่น่าสนใจ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม แต่เน้นเฉพาะการเปลี่ยน
แปลงที่เป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม และการแพร่หลายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในสังคม
ที่กำลังพัฒนา จากการศึกษากระบวนการพัฒนาสู่ความทันสมัย ในเขตพื้นที่เมืองและชนบทของ
เม็กซิโก โดยได้พิจารณาในมุมมองของนิเวศ คือสภาพแวดล้อมด้วยเพดโทและป็อกก็ ได้ข้อเสนอ

เชิงทฤษฎีว่าความแตกต่างของสภาพแวดล้อมจะส่งผลสำคัญคือกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ฉะนั้นควรให้ความสำคัญกับเงื่อนไขเชิงนิเวศด้วย ส่วนสัจจัตมมองว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละท้องถิ่นเป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำให้เกิดความแตกต่าง และความหลากหลายในกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย แต่ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงยังทำให้เกิด ลักษณะร่วมบางประการคือเงินตรากลายเป็นสาระสำคัญของการมีชีวิต การเพิ่มขึ้นของความขัดแย้งในชุมชน และระบบการผลิตของชาวนาจะเปลี่ยนไปจนทำให้ชาวนาสูญเสียที่ดิน และกลายเป็นแรงงานอุตสาหกรรมหรือการเกษตรกรรมขนาดใหญ่

แนวทฤษฎีต่าง ๆ ที่กล่าวถึงข้างต้นทั้งที่เป็นทฤษฎีในยุคก่อนสมัยใหม่หรือในยุคสมัยใหม่ส่วนใหญ่เป็นแนวทฤษฎีที่พัฒนาเพื่อศึกษาสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติชนที่ครั้งหนึ่งถูกจัดประเภทว่าเป็นสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิม มีขนาดเล็ก มีเทคโนโลยีอยู่ในระดับต่ำ อยู่ในท้องถิ่นที่ห่างไกลความเจริญทางวัตถุ อย่างเช่น ป่าดงดิบ ทะเลทราย ชาวนาชาวไร่ หมูเกาและเทือกเขาที่สูงชัน ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐ แต่แนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยได้ขยายขอบเขตการศึกษา มาสู่สังคมชาวนาชาวไร่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรัฐที่กำลังอยู่ในกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

ที่จริงแนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ไม่ได้เกิดขึ้นในสาขาวิชามานุษยวิทยาแต่แรก หากมาจากสาขาวิชาสังคมวิทยาเป็นหลัก ซึ่งสนใจสังคมในระดับเมือง และระดับรัฐ ที่นักมานุษยวิทยาในสมัยนั้นแทบจะไม่สนใจ แนวทฤษฎีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยในสังคมวิทยาเองก็มีหลากหลายแนวแต่มีจุดร่วมกัน ในแง่ว่าพยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสังคม และวัฒนธรรมหลังการเป็นสังคมอุตสาหกรรม ด้วยอิทธิพลการแพร่ขยายวัฒนธรรมจากตะวันตก นักคิดสำคัญ ๆ มีหลายคน เช่น เดวิด เลอร์เนอร์ (D. Lerner, 1964) และ เอ.มาเซลลา (A. Marsella, 1977) แต่ในที่นี้จะยกตัวอย่างแนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยที่เป็นของนักมานุษยวิทยา คือ เจ. ป็อกกี จูเนียร์ และอาร์. ลินซ์ (J. Poggie, Jr. and R. Lynch 1974) ซึ่งศึกษาระดับภูมิภาค และจูเลียส สจ๊วต (J. Steward) ซึ่งศึกษาชุมชนชาวไร่ชาวนา

3) แนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (ระดับภูมิภาค) ของ ป็อกกี จูเนียร์ และลินซ์

จวีวรรณ ประจวบเหมาะ สิริพร สมบูรณ์บุรณะ และวิริยะ สว่างโชติ (2550: 48-50) ระบุว่า ป็อกกี และลินซ์ มองว่าแนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยเป็นความพยายามที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม อันเป็นผลจากการปฏิบัติอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่การอุตสาหกรรมได้แพร่ขยายเข้าไปในประเทศที่กำลังพัฒนา ทำให้มีการใช้พลังงานในปริมาณที่เพิ่มขึ้น ซึ่งในทัศนะของป็อกกี และลินซ์

ผลของการแพร่ขยายนี้อาจจะแตกต่างกันในสังคม และท้องถิ่นที่ต่างกัน ทำให้กระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย อาจไม่ได้มีลักษณะเป็นสากลอย่างที่คาดกันไว้ พวกเขาจึงเสนอว่าควรมีการวิเคราะห์เชิงนิเวศในการที่จะทำความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมอันเกี่ยวเนื่องกับการแพร่ขยายของการอุตสาหกรรมในประเทศที่กำลังพัฒนา โดยการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่ขนาดใหญ่อย่างเป็นระบบ และรอบด้าน คือ ในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และค้นหาจากข้อมูลเชิงประจักษ์ว่ามีมิติต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างไร โดยไม่กำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้าว่าจะเป็นอย่างไรมาก่อน เพราะว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจจะหลากหลาย ในบางแห่งอาจจะเปลี่ยนรูปแบบสังคม และวัฒนธรรมจากแบบเก่าเป็นแบบใหม่ แต่ในบางท้องถิ่นอาจจะมีการคงสภาพเดิมไว้ และดัดแปลงไปบ้าง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นต้องเป็นไปในทิศทางที่ก้าวหน้า หรือดีขึ้นเสมอไป เพราะอาจจะเผชิญกับปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากร หรือปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น การทุจริต และเอาเปรียบทางสังคม ซึ่งทำให้เกิดช่องว่างทางสังคม เช่น ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท เป็นต้น

จุดเปลี่ยนที่สำคัญสำหรับกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย คือ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงทศวรรษของ 1970 ที่การอุตสาหกรรมแพร่กระจายไปยังประเทศกำลังพัฒนา ทำให้มีการใช้ปริมาณพลังงานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่อำนาจนิยมทางการเมืองแบบปกครองโดยตรงถึงกาลอวสาน และเป็นยุคเริ่มต้นของอิทธิพลทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรมของสังคมตะวันตกที่มีต่อประเทศที่กำลังพัฒนา

จากการวิเคราะห์ของพวกเขาในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ โลกถูกมองว่าเป็นระบบนิเวศเดียวกันประเทศต่าง ๆ มีการวางแผนทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ยังถูกรอบงำด้วยมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ และความช่วยเหลือทางเทคโนโลยี ผลกระทบที่ตามมา คือ พัฒนาการของความเป็นชาตินิยมในระดับชาติ ผ่านการศึกษาและสาธารณสุขในด้านหนึ่ง ส่วนในอีกด้านหนึ่งมักเกิด “กบฏชาวนา” ทำให้ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง แต่ในขณะเดียวกัน กระบวนการอุตสาหกรรม และการกลายเป็นเมืองก็รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว พร้อมกับการขยายตัวของประชากร และประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ มีการขยายการติดต่อกับโลกภายนอกเพิ่มมากขึ้น แต่อำนาจทางการเมืองอยู่มือทหาร ในทางเศรษฐกิจ แรงงานจ้าง มีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้เกิดการอพยพแรงงานทั้งภายใน และภายนอกในทางศิลปวัฒนธรรม เช่น เพลง และดนตรี อิทธิพลจากตะวันตกเริ่มครอบงำ สถาบันวัฒนธรรมดั้งเดิมเริ่มแตกสลาย อย่างไรก็ตามก็มีความพยายามจากบางส่วนบางกลุ่ม ในการจะรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้

4) แนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (ระดับจุลภาค) ของ จูเลียน สจ๊วต

จิวีวรรณ ประจวบเหมาะ สิริพร สมบูรณ์บุรณะ และวิริยะ สว่างโชติ (2550: 48 - 51) ระบุว่า สจ๊วต (Steward, 1967) เองสนใจที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในชุมชนระดับจุลภาค เช่น หมู่บ้านในชนบท หรือชุมชนขนาดเล็กในเมือง เขาได้มีโครงการศึกษากระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของชุมชนขนาดเล็ก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชน ชาวนาในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น เอเชีย แอฟริกา อเมริกา และยุโรป ทำให้เขาพบกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยในท้องถิ่นต่าง ๆ มีความแตกต่างกันด้วยเงื่อนไข สังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำให้ยากต่อการสรุปทฤษฎีอย่างเป็นสากลได้ แต่เขาได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะร่วมบางประการ สำหรับการศึกษาคือ

1. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องคุณค่าของชีวิต เมื่อระบบเงินตราเข้ามาในสังคมประเพณี ปัจเจกบุคคลจะถูกครอบงำด้วยความคิดเรื่องกำไรและผลประโยชน์มากกว่าเดิม การช่วยเหลือตอบแทนจะถูกลดความสำคัญลง
 2. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสมานฉันท์ของชุมชน ผลกระทบที่ตามมาจากการที่คนรุ่นหลังมีคุณค่าและเป้าหมายของชีวิตที่แตกต่างระหว่างคนที่ต่างรุ่นกัน ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งและทำให้ความสมานฉันท์ของชุมชนลดลง
 3. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเศรษฐกิจ ชาวนาชาวไร่อาจสูญเสียที่นาอันเนื่องมาจากหนี้สินที่เป็นผลจากการลงทุนการเกษตรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ระบบภาคสินค้าเกษตรที่ไม่แน่นอน การซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค ทำให้ชาวนากลายเป็นแรงงานการเกษตรขนาดใหญ่
- แนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย จำกัดอยู่ในความสนใจของนักมานุษยวิทยา จำนวนน้อยมาก และในระยะเวลาไม่นาน ในช่วงทศวรรษของ 1980 มีนักมานุษยวิทยากลุ่มหนึ่งสนใจ อธิบายการเปลี่ยนแปลงสังคมของชุมชนชาวไร่ชาวนาด้วยแนวทฤษฎีที่เรียกว่า นิมาร์ซิสม์ หรือแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองที่พยายามวิเคราะห์ผลกระทบของการขยายอำนาจของการค้าเชิงพาณิชย์ที่มีต่อชุมชนชนบทในแ่งมุมต่าง ๆ ซึ่งจะไปเชื่อมโยงกับแนวทฤษฎีอื่น ๆ ที่ศึกษาสังคมชาวนาชาวไร่ที่ได้รับความสนใจมากขึ้นในสาขาวิชามานุษยวิทยา ในระยะหลัง

5) ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Communication Theory of Modernization)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 12-15.) ระบุว่า ผู้สร้างทฤษฎีนี้คือ Daniel Lerner นักวิชาการชาวอเมริกัน คำว่า “ทันสมัย” ตรงนี้ก็คือการพัฒนาเนื้อหาสาระรวม

ทฤษฎีนี้อธิบายว่า ความทันสมัยเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดการขัดเกลาสังคมสมัย ซึ่งเป็นตัวทำให้มีการปลูกฝังจินตภาพสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวต่าง ๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเป็นตัวนำความทันสมัยมาสู่สังคม

ประพจน์

1. การสื่อสารสมัยใหม่ ก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่
2. การขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ ทำให้สามารถปลูกฝังจินตภาพสมัยใหม่
3. จินตภาพสมัยใหม่ กระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ประเภทต่าง ๆ
4. การเคลื่อนไหวที่ประเภทต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
5. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้เกิดภาวะความเป็นสมัยใหม่ นิยามสังคม

การสื่อสาร (Communication) ตามทฤษฎีนี้หมายถึง ทั้งการติดต่อระหว่างบุคคล และระหว่างบุคคลต่อกลุ่ม หรือกลุ่มต่อกลุ่ม โดยมีสื่อ (medium) เข้าช่วย เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ เป็นต้น ซึ่งอย่างหลังนี้มักเรียกว่า สื่อสารมวลชน (mass media) ภาวะความเป็นสมัยใหม่ (Modernity) ตามทฤษฎีนี้เน้นความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ในขณะที่กระบวนการสร้างภาวะความเป็นสมัยใหม่ (modernization) เป็นพลวัตเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกทศหนึ่งสังคมนี้ต่างกับสังคมพัฒนา (development) นี้หมายถึง ความเจริญมีคุณภาพของคนและระบบสังคม ซึ่งลึกซึ้งกว่า

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนชั่วอายุหนึ่ง ไปยังอีกชั่วอายุหนึ่ง รวมถึงการเรียนรู้ระหว่างกันของคนชั่วอายุเดียวกันด้วย กระบวนการถ่ายทอดมีทั้งเนื้อหาสาระและการฝึกความชำนาญในการใช้เนื้อหาสาระนั้นด้วย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) ตามทฤษฎีนี้หมายถึง ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมรวมกัน โดยสังคมแรกหมายถึงเฉพาะการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationship) เช่น ขนาด ลักษณะและสถานภาพบทบาททางสังคม ส่วนสังคมหลังหมายถึงการเปลี่ยนแปลงเฉพาะวัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช่วัตถุ

จินตภาพใหม่ (New Image) ศัพท์ทางจิตวิทยา จินตภาพ หมายถึง ภาพจากความทรงจำ ในทฤษฎีนี้จินตภาพ หมายถึง ภาพของบุคคลและสังคมสมัยใหม่ที่บุคคลในสังคมวาดขึ้นมาในความคิดสืบเนื่องมาจากการได้รับรู้ข่าวสารจากการคมนาคมสื่อสารชนิดใหม่

ทำให้บุคคลพยายามที่จะทำให้ตนและสังคมของตนเป็นเช่นนั้น ทางหนึ่งที่สังคมทำคือ ถ่ายทอด
ภาพนี้เข้าไปในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมทำให้คนรุ่นใหม่เกิดความรู้สึกปรารถนารุนแรง

การเคลื่อนที่ทางสังคม (Social Mobility) ในทางทฤษฎีนี้ หมายถึง
กระบวนการเปลี่ยนแปลงรวมที่เกิดขึ้นกับประชากรจำนวนมากของสังคมที่อยู่ในภาวะไหลเลื่อน
จากสังคมประเพณีไปสู่สังคมสมัยใหม่ การเคลื่อนที่ทางสังคมนี้กับการเคลื่อนไหวทางกายภาพ
(physical mobility) และการเคลื่อนที่ทางจิต (psychic mobility) เกิดจากแรงผลักดันของ
สื่อสารมวลชนสมัยใหม่นั้นเอง

คำอธิบายประพจน์

1. การสื่อสาร ก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ ตามทฤษฎีนี้
หมายความว่า การสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชน (mass communication) สมัยใหม่ จะเป็น
สื่อหรือเป็นตัวนำเอาความรู้ ความคิด ข่าวสารเกี่ยวกับชีวิตสังคมสมัยใหม่ ทั้งในส่วนที่เป็นวัตถุและ
ไม่ใช่วัตถุ มาจากสังคมที่เรียกว่า แพร่กระจายสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไปทั่วสังคมตามช่องทางต่าง ๆ ไม่ว่าจะ
จะเป็นวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ก็ตาม คนใดแล้วก็จะรับรู้ ประเมินค่า แล้วอาจนำมาใช้ ถึงเวลา
อบรมสั่งสอนลูกหลานก็จะถ่ายทอดความรู้ข่าวสารใหม่ ๆ เหล่านี้ต่อไปให้ลูกหลานรับช่วงต่อไป
การขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่จึงเกิดขึ้นด้วยเหตุนี้

2. การขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ ทำให้สามารถปลูกฝังจินตภาพ
สมัยใหม่ หมายความว่า การขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่อันเป็นกระบวนการถ่ายทอดทาง
วัฒนธรรมจากคนชั่วอายุหนึ่งไปยังคนอีกช่วงอายุหนึ่งเช่นเดียวกับการขัดเกลาทางสังคมทั่วไป
จะเป็นตัวการปลูกฝังความรู้ความคิดรวมทั้งแบบชีวิตสังคมสมัยใหม่ให้กับอนุชนรุ่นใหม่ ทำให้เป็น
ช่องทางในการสร้างสังคมสมัยใหม่

3. จินตภาพสมัยใหม่ กระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนที่ประเภทต่าง ๆ หมายถึง
ความรู้ความคิดใหม่ ๆ ความใฝ่ฝันถึงสังคมสมัยใหม่จะผลักดันให้คนในสังคมที่ได้รับหรือใช้
สื่อสารมวลชนสมัยใหม่ มีการเคลื่อนที่ (mobilities) ประเภทต่าง ๆ นั่นคือ มีการย้ายถิ่น (physical
mobilities) ทำให้เขาพ้นจากอำนาจตามประเพณีเดิม รวมทั้งผู้มีอำนาจประเพณี มีการเปลี่ยน
สถานภาพ (social mobility) จากชาวนา ชาวชนบทมาเป็น กรรมกร พ่อค้า เสมียนพนักงาน และ
มีการเปลี่ยนตัว (self) อันหมายถึง แบบการคิดเรื่องใด ๆ (pattern of thinking) เช่น เปลี่ยนจากการ
คิดแบบชาวนา (ผลิตเพียงพอกิน) มาเป็นการคิดแบบพ่อค้า มุ่งแสวงหากำไร นั่นคือ เขากลายเป็น
คนใหม่ แบบเต็มตัวแล้ว

4. การเคลื่อนที่ต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การ
เปลี่ยนแปลงทางสังคมตามความหมายก็ได้กล่าวไว้แล้ว และที่เน้นในประพจน์นี้คือ การเปลี่ยนที่

เกิดขึ้นในสังคมทั้งสังคม ดังที่ คาร์ล ดอยช์ (Karl Deutsch) กล่าวสรุปไว้ว่า...Social change in this sense is the sum of mobilities acquired by individuals

5. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตาม ทำให้เกิดภาวะความเป็นสมัยใหม่ ในที่นี้หมายถึง ในสังคมที่ใช้การสื่อสารสมัยใหม่ เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงที่มวลปัจเจกชน ในสังคมมุ่งวางไว้ ย่อมมีลักษณะอันพึงปรารถนานั้นคือ ภาวะสมัย หรือ ภาวะสมัยใหม่ (modernity) ทั้งนี้เป็นทำนองที่ว่า “ความสำนึกที่ว่าสังคมของตนค่อยพัฒนาทำให้คนในสังคมนั้นมุ่งการเปลี่ยนแปลง โดยมีเป้าหมายที่เจริญก้าวหน้าของสังคมดังกล่าว

สรุป จากทฤษฎีจะเห็นว่า ตัวทำให้เกิดการพัฒนาสังคมก็คือ การสื่อสารสมัย การขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ จินตภาพสมัยใหม่ การเคลื่อนที่ทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมเป็น 5 ตัวเหตุ ซึ่งไม่ซ้ำกับตัวเหตุในทฤษฎีก่อน ยกเว้นตัวที่ใกล้เคียงกันมากคือ การฝึกอบรมในทฤษฎีก่อนกับการขัดเกลาทางสังคมในทฤษฎีนี้ จึงนับได้ว่า ทฤษฎีนี้ได้ขยายความรู้เรื่องการพัฒนาสังคมออกไปอีกขั้นหนึ่ง

6) ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (The Diffusion Theory of Innovation)

ความนำ

ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (The Diffusion Theory of Innovation) เป็นทฤษฎีตะวันตกอีกทฤษฎีหนึ่ง โดย Everett M. Rogers อ้างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 15-17) กล่าวโดยสังเขป Everett M. Rogers นักวิชาการชาวอเมริกัน โครงสร้างการเสนอสาระของทฤษฎีนี้จะเดินตามแบบทฤษฎีก่อน คือ เนื้อหาสาระรวมประพจน์ คำอธิบายสังกัป คำอธิบายประพจน์ และสรุป

เนื้อหาสาระรวม

กล่าวโดยสังเขป ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมมีสาระโดยย่อว่า การรับนวัตกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นอยู่กับบุคคล ระบบสังคม ระบบสื่อสารนวัตกรรม และระยะเวลา

ประพจน์

1. การรับนวัตกรรม ขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคล
2. การรับนวัตกรรม ขึ้นอยู่กับระบบสังคม
3. การรับนวัตกรรม ขึ้นอยู่กับการสื่อสาร
4. การรับนวัตกรรม ขึ้นอยู่กับตัวนวัตกรรม
5. การรับนวัตกรรม ขึ้นอยู่กับระยะเวลา

การสื่อสาร (Communication) หมายถึง การติดต่อระหว่างผู้ส่งข่าวสารกับผู้รับข่าวสาร โดยผ่านสื่อหรือตัวกลางอย่างใดอย่างหนึ่ง ในทฤษฎีนี้ การสื่อสารคือ การแพร่กระจายนวัตกรรม ซึ่งโดยปกติเป็นกระบวนการ (diffusion process) ที่นวัตกรรมอย่างหนึ่งแพร่จากแหล่งผลิต หรือแหล่งค้นพบ ไปสู่ผู้ใช้หรือผู้รับนวัตกรรม ส่วนสำคัญของกระบวนการนี้คือการกระทำระหว่างกันของมนุษย์ที่คนหนึ่งสื่อความคิดใหม่กับอีกคนหนึ่งให้ได้อีก เขาจะรับความคิดนั้นหรือไม่หลังจากนั้นก็จะเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

นวัตกรรม (Innovation) อย่างกว้าง หมายถึง สิ่งใด ๆ ที่คน (จำนวนหนึ่ง) ถือว่าใหม่ ส่วนใหญ่นวัตกรรมเป็นสิ่งใด ๆ ไม่ว่าจะ เป็นความคิด ความรู้ วัสดุ สิ่งของ ที่ใหม่สำหรับสังคมใดถ้าเป็นความหมายอย่างแคบจะต้องใส่คำคุณศัพท์กำกับเข้าไป เช่น นวัตกรรมทางเทคนิค นวัตกรรมทางองค์กร นวัตกรรมทางกีฬาหรือนวัตกรรมทางการแพทย์ เป็นต้น

ระยะเวลา (Time) ในที่นี้หมายถึง ขนาดของเวลาที่ใช้ในกระบวนการแพร่ นวัตกรรมจากจุดเริ่มต้นที่แหล่งผลิต ไปจนถึงจุดที่มีผู้รับนวัตกรรม ซึ่งแต่ละนวัตกรรมใช้เวลาสั้นยาวไม่เท่ากัน การศึกษาวิจัยด้านนี้แสดงให้เห็นว่า เกี่ยวเนื่องกับเวลาที่ใช้ในการแพร่ นวัตกรรมชนิดต่างๆ ทำให้มีคนรับนวัตกรรมประเภทต่าง ๆ นี้ ดังได้พรรณนามาแล้วข้างต้น

อธิบายประพจน์

1. การรับนวัตกรรม ขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคล หมายความว่า ปัจเจกบุคคลแต่ละคนเป็นผู้ตัดสินใจรับนวัตกรรมหรือไม่รับนวัตกรรม บางคนรับเร็ว บางคนรับช้า แม้จะอยู่ในสังคมหรืออยู่ในชุมชนเดียวกันก็ตาม คนที่มีภาวะนวัตกรรมสูง (high innovativeness) ก็จะรับนวัตกรรมเร็ว กลายเป็นนวัตกรรม (innovators) หรือกลุ่มที่รับนวัตกรรมเร็ว หรือแม้เป็นชนกลุ่มใหญ่ผู้รับนวัตกรรมเร็ว ในขณะที่ผู้มีภาวะนวัตกรรมต่ำ (low innovativeness) ถ้าไม่เป็นประเภทชนกลุ่มใหญ่ผู้รับนวัตกรรมช้า ก็เป็นผู้ล่าหลัง (laggards) ไปเลย การรับนวัตกรรมจึงขึ้นอยู่กับบุคคลด้วยเหตุนี้

2. การรับนวัตกรรม ขึ้นอยู่กับระบบสังคม หมายความว่า ระบบสังคมประเภทต่างๆ มีอิทธิพลต่อการจะรับหรือไม่รับนวัตกรรม หรือรับเร็วรับช้าด้วย ทฤษฎีแบ่งสังคมออกเป็นสองประเภท สองชั่วปलय คือสังคมสมัยใหม่ชั่วหนึ่ง สังคมโบราณหรือสังคมประเพณีอีกชั่วหนึ่ง สังคมสมัยใหม่จะรับนวัตกรรมเร็วและรับปริมาณมากกว่าสังคมแบบประเพณี ทั้งนี้เพราะสังคมสมัยใหม่มีระบบค่านิยมและบรรทัดฐานสังคมในลักษณะที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมให้เจริญรุดหน้า (โดยเฉพาะทางวัตถุ) ดังนั้นเมื่อมีอะไรใหม่มา ก็สนับสนุนให้รับมาทดลองใช้ในสังคม ในขณะที่สังคมประเพณีไม่มีระบบค่านิยมและบรรทัดฐานสังคมเช่นนี้ จึงไม่สนับสนุนการรับนวัตกรรม

3. การรับนวัตกรรมขึ้นอยู่กับสื่อสาร ดังได้กล่าวแล้วในคำนิยามว่า การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรมจากจุดเริ่มต้นไปสู่จุดสุดท้ายคือ การรับ หรือไม่รับนวัตกรรม พูดได้แล้วด้วยว่าหัวใจของกระบวนการก็คือ การกระทำระหว่างกันของ มนุษย์ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ทำไมการสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อการรับนวัตกรรม ถ้าความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ส่งผ่านนวัตกรรม เป็นผู้นำความคิดหัวก้าวหน้า (cosmopolite opinion leaders) กับบุคคล สมาชิกชุมชนผู้หนุนแน่นและการศึกษาสูงในชั้นทดลองของกระบวนการแพร่รับนวัตกรรม การรับ นวัตกรรมก็จะเร็ว หากเป็นกรณีความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ ความคิดหัวก้าวหน้าแต่สมาชิกชุมชน หัวล้ำหลัง การรับนวัตกรรมก็ช้าหรือไม่มีการรับนวัตกรรมเลยก็ได้

4. การรับนวัตกรรม ขึ้นอยู่กับตัวนวัตกรรม หมายถึง ลักษณะของ นวัตกรรมมีส่วนกำหนดระยะเวลา หรือการรับหรือไม่รับนวัตกรรม ทฤษฎีนี้ระบุว่านวัตกรรมมี ปัจจัยที่จะต้องพิจารณา 5 ประการที่จะเป็นที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับ รับเร็วหรือรับช้า คือ 1) ความ ได้เปรียบ 2) การเข้ากับสังคมวัฒนธรรมได้ 3) ความสลับซับซ้อน 4) การแบ่งทดลองได้หรือไม่ และ 5) ความเข้าใจง่ายนวัตกรรมการที่มีลักษณะทางบวกย่อมจะแพร่หลายง่าย ในขณะที่นวัตกรรม ที่มีลักษณะทางลบมักขายไม่ค่อยจะออก เพราะ 1) ไม่ดีกว่าของเดิม 2) เข้ากับสังคมวัฒนธรรม ไม่ได้หรือได้ไม่ดี 3) มีโครงสร้างซับซ้อน 4) แบ่งทดสอบไม่ได้ และ 5) เข้าใจได้ยาก

5. การรับนวัตกรรม ขึ้นอยู่กับระยะเวลา หมายความว่า ระยะเวลาหรือ ตัวเวลาเองมีอิทธิพลต่อการรับหรือไม่รับนวัตกรรมเท่าที่มีการวิจัยมาแล้ว เวลาก่อให้เกิดสิ่งที่ เรียกว่า ภาวะนวัตกรรม (innovativeness) อันเป็นเครื่องแสดงระดับหรือประเภทของบุคคลที่ เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมสูง บางคนมีต่ำ บุคคลบางคนเลยกลายเป็นนวัตกรรมหรือผู้ล้ำหลังตาม ระยะเวลาที่รับนวัตกรรมและแน่นอนว่าในการที่บุคคลจะตัดสินใจรับหรือไม่รับนวัตกรรม เขา จะต้องใช้เวลาพิจารณานวัตกรรมระยะหนึ่ง หากไม่มีเวลาเขาคงตัดสินใจไม่ได้ เวลาจึงมี ความสำคัญต่อการรับนวัตกรรมด้วยประการฉะนี้

สรุป ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาสังคม จะต้องมียุทธศาสตร์ 5 ตัว คือ ปัจเจกบุคคล ระบบสังคม การสื่อสาร นวัตกรรม และระยะเวลา ซึ่งที่ เข้ากับทฤษฎีที่เพิ่งพูดกันมาคือ การสื่อสาร ส่วนตัวปัจเจกชนและตัวระบบสังคม ก็จะไปด้วยกับ ภาวะผู้นำและองค์การสังคมตามลำดับในทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร จึงเป็นอันว่าตัวที่ นับว่าใหม่ไม่ช้าใครมีเพียงนวัตกรรมและระยะเวลา ก็ยังนับว่าทำให้ความรู้เรื่องการพัฒนาสังคม กว้างขวางขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง

3. กลุ่มชาติพันธุ์กวย

ชาวกวย หรือ กุย กุย หรือ ส่วย จากหลักฐานของ นายปอล เลวี ชาวฝรั่งเศส อ้างถึงในจิตร ภูมิศักดิ์(2535 : 473) ได้ขุดค้นร่องรอยอารยธรรมบริเวณ มลูปูร ทางภาคเหนือของเขมร พบว่า ชาวกวย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เขมรเรียกว่า กุย หรือ สำแร เป็อร์ พนอง เสติยง คือพื้นฐานประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นทาสในสังคมกึ่งทาสของเขมรโบราณ เป็นผู้ขุดเหล็ก ดีเหล็กเป็นอาวุธ หล่อสำริดและยังใช้เครื่องมือหินด้วย ทั้งนี้เพราะขุดได้เครื่องมือหิน เป้าหิน เครื่องสำริด และเหล็กก่อนประวัติศาสตร์ ตลอดจนพบโรงหล่อและสร้างอาวุธ ซึ่งอาวุธของนักรบเขมรโบราณ ก็คงจะได้จากชาวกุย ที่เป็นทาสเหล่านี้ นอกจากนี้พวกกวยยังชำนาญการจับช้าง (เป็นพวกเดียวกับ ส่วยโพน หรือ ส่วยซ่าง ในจังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งพวกที่มีอาชีพจับช้างในแขวงอัตตะปือที่ลาวได้) พวกนี้คงจะต้องจับช้างศึกให้เจ้านายเขมร นอกจากนั้นก็ยังต้องถูกเกณฑ์ไปทำหน้าที่สกัดหิน ก่อสร้างปราสาท ขุดสระน้ำหิมามีที่อยู่มากมายในบริเวณนครธมและที่อื่น ๆ

ไพฑูรย์ มีกุล (2531: 17) ระบุว่า จากหลักฐานกฎหมายอยุธยาฉบับ พ.ศ. 1974 ได้กล่าวถึงกษัตริย์ของเขมรที่นครธม ได้ทรงขอให้เจ้ากวยแห่งตะบองขะมูม ที่มีเมืองสำคัญอยู่ตอนใต้ของเมืองนครจำปาศักดิ์ ได้ส่งทหารไปช่วยพระองค์ปราบขบถ เมื่อปราบสำเร็จแล้วประมุขของทั้งสองฝ่ายได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ จึงกล่าวได้ว่าชนชาวกวยเคยมีการปกครองอย่างอิสระในช่วงหลังกึ่งพุทธศตวรรษที่ 20 เคยส่งทูตมาค้าขายกับราชสำนักอยุธยา และเคยช่วยกษัตริย์เขมรแห่งนครธมปราบขบถได้สำเร็จ ต่อมาผู้ปกครองชาวกวย ถูกเขมรปราบปรามได้ และถูกรวมอยู่ภายใต้การปกครองของเขมรเรื่อยมา

จิตร ภูมิศักดิ์ (2535: 474) กล่าวว่า ชนชาวกวย ในภาษาไทยเรียกพวกนี้ว่า "ส่วย" ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ทางตอนเหนือของกัมพูชา และแขวงจำปาศักดิ์ สาร์วัน และอัตตะปือ พวกนี้ต่อเนื่องเข้ามาทางภาคอีสานของไทย เขตจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ ส่วนมากอยู่ตอนใต้แม่น้ำมูลซึ่งพวกที่เรียกว่าส่วย นี้เขาเรียกตัวเองว่า "กวย" ซึ่งแปลว่า "คน" และจากการศึกษาของเลวี พบว่าสาเหตุที่ชาวกวย อพยพเข้าสู่ที่ราบสูงโคราชหรือภาคอีสานของไทย มาจากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เมื่อเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร ได้สถาปนาอาณาจักรจำปาศักดิ์ (แคว้นจำปาศักดิ์) ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 ชาวกวยที่อยู่ในเขตนครจำปาศักดิ์ จึงได้อพยพหนีภัยทางการเมืองข้ามลำน้ำโขงเข้าสู่ภาคอีสาน ทางแก่งสะพือ ซึ่งเดิมเรียกตามภาษา กวยว่า แก่งกะชัยศีล (แก่งงูใหญ่) และแยกย้ายไปตั้งบ้านเรือนตามสถานที่ต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปัจจุบันมีชาวกวย หรือ ส่วย กระจายกันอยู่ทั่วไปในเขตพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่จังหวัดสุรินทร์ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ นครราชสีมาและบางส่วนของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้อพยพไปจากจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษอีกต่อหนึ่ง

ขึ้น ศรีสวัสดิ์ อ่างในวัฒนธรรมลุ่มน้ำมูล (2533: 130) ระบุว่า เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวไทย-กวย เหล่านี้ ส่วนใหญ่มักจะตั้งหลักแหล่งอยู่ระหว่างแม่น้ำมูลกับเทือกเขาดงรัก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะบริเวณดังกล่าวมีป่าและน้ำอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสะดวกในการเลี้ยงช้างก็เป็นได้ เพราะโดยปกติช้างต้องอาศัยอาหารจากป่า และจะต้องมีน้ำให้กินให้เล่นอย่างพอเพียง จึงจะมีความสมบูรณ์ดีในจังหวัดที่มีชาวกวยอาศัยอยู่ เหล่านี้ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ จะมีอยู่หนาแน่นกว่าจังหวัดอื่น คือมีอยู่เกือบทุกอำเภอ กล่าวกันว่าในช่วงแรกก่อนที่กลุ่มไทย-ลาว และ ไทย-เขมร จะอพยพเข้ามาอยู่นั้น จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ เป็นถิ่นที่อยู่ของชาวกวยเกือบทั้งหมด แต่ปัจจุบันนี้ชาวกวยเหลืออยู่ประมาณ 10-20 เปอร์เซ็นต์ ของประชากรในจังหวัดเท่านั้น และเนื่องจากมีความสะดวกรวดเร็วในการสื่อสารคมนาคม กลุ่มต่าง ๆ จึงได้มีโอกาสปะทะสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น และได้มีการยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมของตน โดยเฉพาะชาวกวย ซึ่งมีลักษณะเฉพาะมการยอมรับวัฒนธรรมอื่นสูงอยู่แล้ว จึงแทบจะกลายเป็นกวย-ลาว กวย-เขมร ไป เกือบหมด

4. ชุมชนชาวกวยบ้านตาโกน

ชาวกวยได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณบ้านตาโกนในสมัยใดนั้นไม่มีการบันทึกเป็นหลักฐานไว้แต่จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งมีอาณาเขตติดกับประเทศกัมพูชาอันเป็นที่ตั้งของอาณาจักรเขมร โบราณอาณาจักรนี้มีความรุ่งเรืองอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 12-18 และได้แผ่ขยายอำนาจขยายดินแดนและอิทธิพลทางวัฒนธรรมไปสู่ดินแดนต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่โดยรอบ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาโดยมีแนวเทือกเขาพนมดงรักคั่นอยู่ได้รับอิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมของเขมร ซึ่งจะปรากฏในรูปแบบของศาสนสถานและชุมชนที่อาศัย

ภาพที่ 2.1 พระธาตุเมืองจันท์

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544:62, 114) ระบุว่าชุมชนทางวัฒนธรรมขอมหรือเขมรโบราณที่พบในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 ได้แก่ ชุมชนบริเวณปราสาทโดนตวล อำเภอกันทรลักษ์ ปราสาทคำหนักไทร อำเภอบุณฑล ปราสาทสระกำแพงใหญ่ อำเภอบัวชุมพรพิสัย ปราสาทตาเล็ง อำเภอบัวชุมพร ปราสาทภูฝ้าย อำเภอบุณฑล ปรากฏคู่อำเภอปรากฏคู่อำเภอบึงบูรพ์ ปราสาทเขย อำเภอบึงบูรพ์ ปราสาท บ้านปราสาท อำเภอห้วยทับทัน ปราสาทบ้านเมืองจันท์ อำเภอเมืองจันท์ ชุมชนทางวัฒนธรรมบริเวณ ปราสาทบ้านเมืองจันท์

ศาสนสถาน คือ ปราสาทบ้านเมืองจันท์ นั้นมีความเป็นมาที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของชาวกวยตำบลตาโกน โดยการเล่าขานเป็นตำนานของปราสาทบ้านเมืองจันท์

จากตำนานปราสาทบ้านเมืองจันท์ (พระธาตุบ้านเมืองจันท์) (องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจันท์ 2551) เล่าขานกันว่า ปราสาทบ้านเมืองจันท์นั้น ชาวกวยบ้านตาโกนเป็นผู้สร้าง แรกเริ่มนั้นชาวกวยบ้านตาโกนตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเมืองจันท์ในการสร้างครั้งนั้น ชาวกวยบ้านตาโกนพยายามจะสร้างให้ครบทั้งสามองค์ เช่นเดียวกับปราสาทที่บ้านปราสาท อำเภอห้วยทับทัน แต่ไม่สามารถสร้างให้สำเร็จได้ ส่วนปราสาทที่บ้านปราสาทนั้นเป็นของชาวกวยบ้านเมืองจันท์ ทั้งสองแห่งสร้างแข่งกันระหว่างหญิงกับชาย ปราสาทที่บ้านปราสาทสร้างโดยฝ่ายหญิง ส่วนบ้านเมืองจันท์สร้างโดยฝ่ายชาย ในขณะที่ก่อสร้างฝ่ายหญิงใช้กลอุบายทำให้ฝ่ายชายหลงกลมาช่วยสร้างให้ ทำให้สามารถสร้างปราสาทได้สำเร็จถึงสามองค์ ส่วนปราสาทของฝ่ายชายสร้างสำเร็จได้เพียงองค์เดียว เพราะหลงกลอุบายของฝ่ายหญิง ด้วยเหตุดังกล่าวปราสาทที่บ้าน

ปราสาทจึงมีสามองค์ ปราสาทที่บ้านเมืองจันทร์จึงมีองค์เดียว และถือกันว่าปราสาทบ้านปราสาท เป็นของชาวกวยบ้านเมืองจันทร์ ส่วนปราสาทบ้านเมืองจันทร์ เป็นของชาวกวยบ้านตาโกน ต่อมา ชาวกวยบ้านตาโกน ได้ย้ายถิ่นอพยพไปตั้งถิ่นฐานใหม่ ซึ่งอยู่ทิศใต้ของชุมชนเดิมไปเป็นระยะทาง ประมาณ 8 กิโลเมตร คือ บริเวณบ้านตาโกนในปัจจุบันนี้

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ (2537: 148-149) ได้ระบุถึง ความหมายของชื่อหมู่บ้านและประวัติของหมู่บ้านว่า หมายถึง หัวเขามาจากคำว่า “ตะกอล” ในภาษาของชาวกวย (ส่วย) แรกเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านนั้นมีจำนวนไม่กี่ครอบครัว แต่เนื่องจากที่แห่งนี้ เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์มีหนองน้ำที่ว่างพอทำการเกษตรกรรมได้ และเป็นป่าที่มีสัตว์ชุกชุม ต่อมา จึงมีผู้ผู้คน ได้อพยพมาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และในขณะที่เดียวกันหนองน้ำนั้นเป็นแหล่งที่มาดื่มน้ำของ สัตว์ป่า ซึ่งมีมากในบริเวณนั้นวันหนึ่งมีกวางตัวหนึ่งได้ลงมาดื่มน้ำที่หนองน้ำแห่งนี้ ในขณะที่ปีนั้น เป็นปีที่เกิดความแห้งแล้งน้ำในหนองน้ำลดลงมาก ทำให้กวางตัวนั้น ต้องคุกเขาลงจึงจะดื่มน้ำได้ นายพราน มาพบรอยหัวเข่าของกวางตัวนั้น และเป็นรอยที่ใหญ่มาก และได้บอกต่อ ๆ กันมา ต่อมา จึงพากันเรียกหนองน้ำแห่งนี้ว่า หนองตะกอล แปลว่า หนองหัวเข่า และได้ตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านใน เวลาต่อมาว่า “บ้านตะกอล” และได้เขียนมาเป็นภาษาไทยว่า “บ้านตาโกน” มาจนปัจจุบัน

สัมภาษณ์ พระครูวิธานรัตนกิจ (เสรี) อายุ 74 ปี วัดหงส์รัตนาราม แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร (เป็นชาวกวยบ้านตาโกน ครอบรู้ประวัติชุมชนบ้านตาโกนเป็น อย่างดี) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนาราม เล่าถึงความเป็นมาสรุปได้ว่า กวยบ้านตาโกนเดิมน่าจะย้ายถิ่นมาจากบ้านเมืองจันทร์ ส่วนหลักฐานที่เป็นทางการคงไม่มี เพราะ สมัยก่อนการศึกษายังไม่ถึงและบริเวณแถบนี้เป็นทุ่งเป็นป่า คงเป็นเพียงการบอกเล่ากันต่อ ๆ มา ว่าคนกวยบ้านตาโกนตั้งถิ่นฐานที่บริเวณนั้น และเป็นผู้สร้างปราสาทบ้านเมืองจันทร์ (ธาตุ บ้านเมืองจันทร์) ตามตำนานที่เล่าขานกัน เหตุที่ชาวกวยต้องย้ายถิ่นมาจากบ้านเมืองจันทร์ คุณยาย เคยเล่าให้ฟังว่าเนื่องจากเกิดโรคระบาด อีกอย่างคนโบราณแถบนี้อพยพไปเพื่อหาทำเลที่เหมาะสม ในการทำมาหาเลี้ยงชีพ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าไปครัว เห็นคนอื่นไปก็ไปตาม ๆ กัน

สัมภาษณ์ พระแก้ว มีภาพ อายุ 77 ปี วัดบ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เล่าถึงประวัติสรุปได้ว่า ตั้งแต่เดิมนั้น กวยบ้านตาโกนอยู่ที่บ้านเมืองจันทร์ การเดินทางจากบ้านเมืองจันทร์ มาบริเวณนี้ (บ้านตาโกนต้องพักค้างคืน คืนหนึ่งกลางทาง บริเวณ บ้านวัดปัจจุบัน) เพราะมีดก่อนเดินทางลำบาก แถบนี้ตั้งแต่เดิมก็เป็นป่าทั้งนั้น อพยพมาแรก ๆ เลยไม่กี่ ครอบครัวที่พากันมา ส่วนใหญ่ก็หาทำเลที่เลี้ยงสัตว์ คือชาวกวยดั้งเดิมเลี้ยงช้าง หลังจากนั้นก็ตามกัน มาเรื่อย ๆ จน กลายเป็นชุมชนใหญ่ขึ้นจนขยาย แยกเป็นบ้านวัด บ้านเต็ง บ้านเขวา บ้านแดง บ้าน กระเด็นอย่างที่เห็น ส่วนที่เรียกชุมชนนี้ว่าบ้านตาโกนนั่น มาจากคำว่า ตะกอล หมายถึง หัวเข่าตาม

ตำนานที่เล่ากันว่า มีกวางตัวหนึ่งลงมากินน้ำที่หนองน้ำแห่งนี้ประจวบเหมาะกับปีนั้น เกิดความแห้งแล้งน้ำในหนองลดลงมากทำให้กวางตัวนั้น ต้องคุกเข่าลงถึงจะกินน้ำได้ นายพรานมาพบรอยเท้าของกวางตัวนั้น ได้บอกต่อ ๆ กันจนกลายเป็นชื่อหนองน้ำนั้นว่า หนองตะกอล ภายหลังมีคนอพยพมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินเพิ่มขึ้นจนกลายเป็นชุมชน ก็พลอยเรียกชื่อชุมชนนั้นว่า บ้านตะกอล จนเขียนเป็นภาษาไทยว่า บ้านตาโกน จนปัจจุบัน

จากหลักฐานและตำนาน อาจสันนิษฐานได้ว่าชาวกวยตำบลตาโกน หรือกวยบ้านตาโกนเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ชุมชนบริเวณปราสาทบ้านเมืองจันทร์ ซึ่งเป็นชุมชนโบราณอายุราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 ภายหลังได้อพยพไปตั้งชุมชนใหม่ที่บริเวณบ้านตาโกนในปัจจุบัน

ภาพที่ 2.2 บ้านตาโกน

4.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ของตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลอิเซ อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ

ทิศใต้ ติดกับตำบลเมืองจันทร์

ทิศตะวันออก ติดกับตำบลหนองใหญ่

ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์

4.2 ลักษณะการปกครอง บ้านตาโกนเป็นชุมชนที่ใหญ่ที่สุดแบ่งการปกครองเป็น 3

หมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้นำดังนี้

บ้านตาโกนหมู่ที่ 1 นายมุม ไชโย

บ้านตาโกนหมู่ที่ 2 นายปัด พิลา

บ้านตาโกนหมู่ที่ 13 นายลา สิมตะมะ

4.3 ขนาดประชากรในชุมชน

ตารางแสดงขนาดประชากร ตำบลตาโกนปี 2545

ตารางที่ 2.1 แสดงขนาดประชากร

ชื่อชุมชน	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม/คน
บ้านตาโกน หมู่ 1	164	349	366	715
บ้านตาโกน หมู่ 2	98	232	189	421
บ้านตาโกน หมู่ 13	103	218	235	453
รวม	365	799	790	1589

ที่มา : ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านตาโกน หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 13 (2545)

4.4 ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบ-สูง ลักษณะดินปนทราย เหมาะสำหรับเพาะปลูกพืชตามฤดูกาล

4.5 ลักษณะภูมิอากาศ ร้อน-ชื้น มี 3 ฤดู คือ ฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน

4.6 สภาพแวดล้อม มีป่าชุมชน และแหล่งน้ำสาธารณะ (หนองเกาะ ลำห้วยทับทัน) อยู่ด้านทิศตะวันตกของชุมชนระยะทาง 2 กม.

4.7 สถานที่สำคัญ โรงเรียน 1 แห่งก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 เปิดสอนในระดับอนุบาล-มัธยมศึกษาตอนต้น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 แห่ง ให้บริการดูแล รักษาสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชน วัด (บ้านตาโกน) ประจำชุมชน 1 แห่ง เป็นศูนย์รวมของชุมชนในด้านกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม

4.8 ศาสนาความเชื่อ วัฒนธรรม ประชาชนในชุมชนนับถือศาสนาพุทธผสมผสานกับความเชื่อในท้องถิ่น ภาษาใช้ภาษาท้องถิ่น(กวย) ภาษาท้องถิ่นไทยอีสาน และภาษาราชการ (ไทยกลาง)

4.9 แบบแผนเศรษฐกิจ อาชีพหลัก เกษตรกรรมตามฤดูกาล อาชีพเสริม ทอผ้าไหม ปลูกพืชเสริมระยะสั้น รับจ้างทั่วไป

4.10 การคมนาคม มีถนนทางหลวงชนบทหมายเลข ศก.5030 อุทุมพรพิสัย – โนนนารายณ์ และถนนทางหลวงชนบทหมายเลข ศก.4003 พึงบูรพ์ – ห้วยทับทัน ผ่านกลางชุมชน

4.11 ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวยบ้านตาโกน

ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเช่นเดียวกันชาวกวยบ้านตาโกนก็เหมือนกับคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมมีคติความเชื่อที่ถือเป็นระเบียบแบบแผนเป็นแนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในชุมชนมาตั้งแต่ยุคบรรพบุรุษซึ่งแสดงออกใน

รูปแบบของพิธีกรรม ประเพณีต่างๆและสืบทอดมาสู่ลูกหลานชาวทวายบ้านตาโกนในปัจจุบันคงได้ประมวลไว้ดังนี้

4.12 ความเชื่อและพิธีกรรมไหว้พระธาตุ (บ้านเมืองจันทร์) การไหว้พระธาตุนั้นจัดให้มีขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ หรือ แรม 15 ค่ำในเดือน 7 ทางจันทรคติ ชาวทวายบ้านตาโกนต้องเดินทางไปประกอบพิธีกรรม ณ สถานที่ปราสาทประดิษฐานอยู่เป็นประจำทุกปีและมีความเชื่อกันว่าหากปีใดไม่ได้ไปประกอบพิธี ปีนั้นจะประสบความเดือดร้อน ฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาล ประเพณีการไหว้พระธาตุถือว่าเป็นพิธีกรรมประเพณีส่วนรวมต้องปฏิบัติไปพร้อมๆกันทั้งชุมชนเป็นพิธีกรรมแสดงถึงความเคารพ ความกตัญญูทศเวทที่ต่อบรรพบุรุษผู้เป็นรากเหง้าของทวายบ้านตาโกนและแสดงการระลึกถึงคุณความดีของท่านเหล่านั้น ตามความเชื่อว่า พระธาตุเมืองจันทร์นั้น ชาวทวายบ้านตาโกนได้สร้างขึ้น และชาวทวายบ้านตาโกนเองได้ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ที่บริเวณบ้านเมืองจันทร์เป็นเวลาช่วงหนึ่งต่อมาภายหลังได้อพยพย้ายถิ่นไปสร้างชุมชนใหม่คือบ้านตาโกนในปัจจุบัน

ภาพที่ 2.3 พิธีไหว้พระธาตุเมืองจันทร์

4.13 ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีปู้ตา ชาวทวายในอดีตเมื่ออพยพไปสร้างชุมชนใหม่ ณ ที่แห่งใดจึงมีการบอกกล่าว เจ้าที่เจ้าทางหลังจากบอกกล่าวขออนุญาตแล้วจึงสร้างศาลขึ้น เรียกว่า ศาลปู้ตา เพื่อประกอบพิธีเช่นวิญญานของท่านเหล่านั้น การประกอบพิธีกรรมก็เพื่อขอให้อำนาจของวิญญานผีปู้ตา และเจ้าที่เจ้าทางช่วยคุ้มครองให้ชุมชนและคนในชุมชนมีความสุข ด้วยความเชื่อว่าดวงวิญญานของบรรพบุรุษ หรือผีปู้ตานี้จะช่วยคลบน้ดบาด คุ้มครอง ปกป้องรักษา ลูกหลานในชุมชน ทั้งในด้านความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ชาวทวายบ้านตาโกนก็เช่นกัน ความเชื่อและพิธีกรรมการเช่นปู้ตานี้ชาวทวายบ้านตาโกนถือปฏิบัติกันเป็นธรรมเนียมในระดับชุมชนปีละ 3 วาระ วาระที่ 1 ถือเอาเดือน 3 ข้างขึ้นซึ่งถือเป็นการเช่นตามฤดูกาลเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญู ทศเวทที่ วาระที่ 2 ถือเอาเดือน 6 ข้างขึ้นเพื่อเป็นการขอพร ขอให้คลบน้ดบาดในด้านการประกอบอาชีพ (ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล น้ำท่าสมบูรณ์เตรียมพร้อมเข้าสู่ฤดูทำนา) วาระที่ 3 ถือเอาเดือน 9

ข้างขึ้นเพื่อขอให้การประกอบอาชีพนั้นประสบผลสำเร็จด้วยดี (ข้าวปลาในนาให้เจริญงอกงาม ได้ผลดี) โดยมีผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือรอบรู้ระเบียบพิธีกรรมชาวบ้านเรียกว่าแต่เจ้าเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมและเป็นผู้กำหนดวันทำพิธีพร้อมทั้งแจ้งให้ทราบเพื่อจัดเตรียมเครื่อง เช่น ไหว้ตามวันเวลาที่กำหนดไว้

ภาพที่ 2.4 พิธีกรรมเซ่นปู่ตา

4.14 ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีตาแฮก ผีตาแฮก คือ เจ้าที่ หรืออารักษ์ที่ดูแลคุ้มครองในเรื่องการเพาะปลูกหรือเรียกว่า ฝี่ไร่ ฝี่นา พิธีเลี้ยงผีตาแฮก จะประกอบพิธีกันเมื่อถึงเดือน 6 ทางจันทรคติซึ่งถือว่าเป็นฤดูต้นของฤดูฝน ก่อนที่จะลงมือเพาะปลูกข้าวโดยชาวทวยบ้านตาโกนทุกครอบครัวต้องทำพิธีเลี้ยงตาแฮก หรือแรกนาก่อน โดยจัดเครื่องเช่นเลี้ยงมีสำรับอาหาร ไก่ต้ม หมากพลู บุหรี่ ผ้าชิ้น แพรวา เหล้าไปเช่นที่บริเวณตาแฮกทำพิธีเช่นแล้ว ไปบริเวณรอบตาแฮกนำพันธุ์ข้าวหรือต้นกล้าหว่านหรือปักค้ำลงไว้เป็นสัญลักษณ์ว่าเริ่มเข้าสู่ฤดูทำนาแล้ว

ภาพที่ 2.5 บริเวณตาแฮก

4.15 ความเชื่อและพิธีกรรมเช่นผีบรรพบุรุษวันสารท (จาซาก) การเช่นวิญญาณผีบรรพบุรุษจะประกอบพิธีในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 หลังจากเสร็จการทำนาแล้ว ชาวทวายเรียกวันนี้ว่า ใจสาก หรือ ใจจาซาก หมายถึงวันเลี้ยงข้าวปลาอาหารแก่วิญญาณบรรพบุรุษซึ่งชาวทวายเชื่อกันว่าวิญญาณของบรรพบุรุษและวิญญาณที่เร่ร่อนทั้งหลาย จะมารอรับส่วนบุญและข้าวปลาอาหารจากลูกหลานและญาติจะนำไปให้วันนั้น ๆ ด้วย ในพิธีกรรมนั้นชาวบ้านจะเตรียมข้าวของพร้อมด้วยห่อข้าวสากตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ในวันขึ้น 15 ค่ำ นำไปทำบุญใส่บาตรถวายพระ อีกส่วนหนึ่งนำไปเช่นปู่ตา เช่นบรรพบุรุษญาติพี่น้องที่เจดีย์ บรรจ้อฐิ เช่นตาแฮกในที่นา วางไว้ตามโคนต้นโพธิ์ แขนงไว้ตามกิ่งไม้ วางไว้ตามทางแยกเพื่อแผ่แผ่เกล้าวิญญาณไว้ญาติด้วย

ภาพที่ 2.6 พิธีกรรมเช่นบรรพบุรุษ (บุญจาซาก)

ภาพที่ 2.7 พิธีกรรมเช่นบรรพบุรุษ (บุญจาสาก)

4.16 ความเชื่อและพิธีกรรมการรำฝื่อ ฝี่แถน ซึ่งเป็นพิธีของชาวกวย มีที่มาจากความเชื่อในการพึ่งพาสิ่งลี้ลับของธรรมชาติในการดำรงชีวิตและวิญญาณของบรรพบุรุษ เทวดา ที่อยู่เบื้องสูง เพื่อขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นมาปกป้องรักษา ผ่านร่างทรงของแม่มอ-อ หรือการแก้บน ที่ทำไว้เมื่อยามเจ็บไข้ หรือมีเหตุสำคัญต้องอาศัยกำลังใจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีผีฟ้า (เทวดา) หรือมีของ (ผี) รักษาปกป้องรักษาดูแลความเป็นไปของชีวิตและลงโทษมนุษย์ ผู้ที่ล่วงละเมิด กฎเกณฑ์ จารีต ประเพณีในสังคมโดยการดลบันดาลให้เจ็บป่วยต่าง ๆ นานา พิธีกรรมนี้ผู้ที่ถือออ หรือผู้เจ็บป่วยต้องจัดเตรียมเครื่องคายสำหรับยกครู เชิญครูบาอ เข้าทรง มีเทียนจี๊สี่ กววยดอกไม้ (ขันห้า ขันแปด) ผ้าชิ้น 1 ผืน ผ้าขาวม้า 1 ผืน เงิน 6 บาท กำไล 1 คู่ แหวน 1 วง ต่างหู 1 คู่ กระจก 1 บาน หวี 1 อัน พร้อมด้วยฝ้ายผูกแขนจัดใส่ถาดเพื่อเข้าร่วมพิธี โดยเจ้าภาพผู้จัดพิธี (ผู้ที่ถือออ หรือผู้ไม่สบาย) จะหาวันเวลาที่เหมาะสมเชิญครูบาอ หามหมอแคนมาประกอบพิธี สถานที่มักใช้ห้องโถงของบ้านการรำฝื่อ ฝี่แถนมักทำกันในช่วงเดือนสาม เพราะเป็นช่วงเวลาที่พืชผลในไร่นาเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว

ภาพที่ 2.8 พิธีกรรมรำฝื่อ

4.17 ความเชื่อและพิธีกรรมบ้านใหม่ การขึ้นบ้านใหม่เป็นพิธีกรรมเป็นการทำพิธีเพื่อความ เป็นสิริมงคลเป็นขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิตแก่เจ้าของบ้านผู้อยู่อาศัย ตามความเชื่อที่สืบทอดมาแต่โบราณว่าบ้านเป็นวิมานของมนุษย์ เริ่มตั้งแต่แรกสร้างต้องทำให้ถูกต้องตามความเชื่อเป็นต้นว่า การเลือกสถานที่ ไม่เครื่องเรือน ฤกษ์ยามที่ปลูกหลังจากสร้างเสร็จเมื่อเข้าอยู่อาศัย จึงประกอบพิธีให้ถูกต้องตามขั้นตอนของพิธีกรรมความเชื่อเริ่มจากหาฤกษ์ยามวัน เวลา เป็นมงคลเหมาะแก่การทำพิธี การประกอบพิธีเริ่มต้นด้วยพิธีทางพระสงฆ์ ช่วงเช้า เสร็จแล้วเป็นพิธีตามความเชื่อโบราณ โดยจัดคนออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งจัดผู้เฒ่าผู้แก่พร้อมเจ้าของอยู่บนเรือน กลุ่มหนึ่งจัดเป็นขบวนพร้อมด้วยข้าวของเครื่องใช้ในเรือนนำโดยผู้อาวุโสซึ่งรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมแห่รอบบ้าน 3 รอบ แต่ละรอบจะถูกผู้อยู่บนเรือนถามความประสงค์ในการมาต่าง ๆ นานา พอสมควรแล้วจึงอนุญาตเชิญขึ้นเรือน หลังจากนั้นผู้ทำหน้าที่พราหมณ์จะประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ และผูกข้อมือพร้อมอวยพรแก่เจ้าของบ้าน

ภาพที่ 2.9 พิธีขึ้นบ้านใหม่

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นฤมล จิตต์หาญ (2546) ได้ศึกษาวิจัยความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีบวชนาคช้างของชาวกูย : กรณีศึกษาหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพธิ์ อำเภอบ้านดง จังหวัดสุรินทร์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา ประเพณีบวชนาคช้าง ในด้านประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ ขั้นตอน และความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีบวชนาคช้าง โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม

ผลการศึกษา พบว่า ประเพณีบวชนาคช้างบ้านตากกลาง เป็นประเพณีที่เกิดจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมของสองวัฒนธรรม ได้แก่วัฒนธรรมแบบชาวพุทธที่แสดงถึงความเชื่อด้านพุทธศาสนา คือชายที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ต้องบวชเพื่อทดแทนบุญคุณบิดามารดา และเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมชาวกูยที่มีการดำรงชีวิตเป็นเอกลักษณ์ มีความผูกพันกับช้างมานานเปรียบเสมือนคนในครอบครัว ดังนั้น จึงนำช้างมาร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นการแสดงออกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนกับช้าง ในด้านพิธีกรรม ชาวกูยยังคงรักษาระเบียบแบบแผนของวัฒนธรรมของชาวกูยไว้อย่างถูกต้อง

การบวชนาคช้างมีองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม วัน และเวลา ในการประกอบพิธีกรรม จัดขึ้นในวันขึ้น 13 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี สถานที่ประกอบพิธีกรรมคาวัดประจำหมู่บ้าน เครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรม คือ เครื่องใช้ในพิธีโกนผม เครื่องใช้ในพิธีบายศรีสู่ขวัญนาค เครื่องใช้ในพิธีแห่นาค เครื่องใช้ในพิธีเช่นขอมมา เครื่องใช้ในพิธีอุปสมบท

อรัญญา พงศ์สะอาด (2544: ง) ได้ศึกษาวิจัยอิทธิพลของวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อพฤติกรรมทางการเมือง : กรณีศึกษา พิธี แซนยะ ของชุมชนชาวกูย ตำบลเจนแวน กิ่งอำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นในการประกอบพิธีเลี้ยงปู่ตา หรือแซนยะ และอิทธิพลของพิธีแซนยะที่มีต่อพฤติกรรมทางการเมือง ได้แก่ การเลือกผู้นำทางการเมือง การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง โดยกระบวนการกล่อมเกล่า และเรียนรู้ผ่านวัฒนธรรมท้องถิ่น

การศึกษามุ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาอันประกอบด้วย ค่านิยม ความเชื่อ วิธีคิด แบบแผนการประพฤติปฏิบัติ และเป็นกรอบ กำหนดพฤติกรรมในชุมชน วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณลักษณะใช้วิธีการสังเกตและมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การประกอบพิธีแซนยะ หรือการเลี้ยงปู่ตาของชาวกูย ตำบลเจนแวน กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์ จัดขึ้นเป็นประจำปีละครั้ง สองครั้ง ในช่วงเดือน 3 และเดือน 6 ทางจันทรคติ เพื่อเป็นการเซ่นปู่ตา ซึ่งชุมชน เชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษที่คอยปกป้องคุ้มครองชุมชนให้อยู่อย่างมีความสุข การแซนยะ จะมีความหมายเกี่ยวข้องกับการทำการเกษตร ซึ่งเน้นอาชีพหลักของคนในชุมชน ความเชื่อและการปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีแซนยะนั้น เป็นสิ่งที่ชุมชนได้รับการสืบทอดมาหลายชั่วคน และถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หากละเลยไม่ปฏิบัติหรือไม่เคารพบูชาปู่ตา ชาวกูยเชื่อว่าจะเป็นการนำภัยพิบัติมาสู่ชุมชน

การประกอบพิธีมีผู้นำ คือ “เฒ่าจ้ำ” เป็นคนที่สมาชิกทุกคนในชุมชนยอมรับนับถือ และเลือกมาเป็นตัวแทนของชุมชนในการติดต่อสื่อสารกับปู่ตา

ขั้นตอนการประกอบพิธี และกำหนดการจัดงานจะเป็นไปโดยมีพื้นฐานจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเนื่องจากชุมชนมีความเชื่อดั้งเดิม อย่างเหนียวแน่นในอำนาจเหนือธรรมชาติ และไสยศาสตร์ การประกอบพิธีแซนยะ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติจึงเป็นเสมือนการต่อยอดความเชื่อดังกล่าวให้มีความแนบแน่นในวิถีชีวิตของชาวกูยมากขึ้น ไปอีกส่งผลให้ชาวกูยมีบุคลิกแบบอำนาจนิยมและเชื่อฟังผู้มีอำนาจส่งผลให้พฤติกรรมทางการเมืองของชาวกูยเป็นการมีส่วนร่วมทางแบบไพร่ฟ้า – มีส่วนร่วม จึงสรุปได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง ของชุมชน โดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลาและเรียนรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

นพวรรณ สิริเวชกุล (2552: 1) ได้ศึกษาวิจัย กรณีศึกษา การพัฒนาทางสังคมของชาวกูยที่บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาพัฒนาทางสังคมของชาวกูยที่บ้านตากกลางซึ่งมีอาชีพเลี้ยงช้าง เนื่องจากชาวกูยที่อยู่ในประเทศไทยโดยเฉพาะที่จังหวัดสุรินทร์นั้น เป็นชาติพันธุ์ที่มีชื่อเสียงทางการเลี้ยงช้าง สืบเนื่องมาจากชาวกูย กูย โขย หรือกูย หรือส่วยตามที่สังคมส่วนใหญ่รู้จัก เป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากบริเวณตอนใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และได้มีพัฒนาการทางสังคมอย่างต่อเนื่อง และเมื่อทางราชการประกาศห้ามล่าสัตว์ป่าซึ่งรวมถึงช้างป่าด้วย ทำให้ชาวกูยต้องยุติการล่าช้างป่ามาเพื่อฝึกโดยปริยาย

ผลกระทบที่ตามมาคือ ระบบความเชื่อ และประเพณีการ โพนช้างของชาวกูยที่ในอดีตเป็นเครื่องบ่งบอกความสามารถและการเลื่อนตำแหน่งจากมะช้างเป็นกำหลวงพืดได้ ปัจจุบันชาวกูยส่วนใหญ่ จะนำช้างตัวเองออกเร่ร้อนเข้ามาหากิน ในเขตกรุงเทพมหานครเนื่องจากพื้นที่

สาธารณชนในหมู่บ้านกลายเป็นป่าปลูกพืชเศรษฐกิจ ของนายทุน ช้างจึงไม่มีอาหารกินที่
เพียงพอในหมู่บ้าน

ผลกระทบดังกล่าวจึงเป็นคล้ายตั้งลูกโซ่เพื่อชาวภูยกู้นำช้างเข้ามาในเขต
กรุงเทพมหานครย่อมเกิดผลกระทบตามมาเพราะคนภายนอกมองว่า การนำช้างเข้ามาเดินในเมือง
หลวงเป็นการทารุณสัตว์ และทำให้การจราจรติดขัด ไม่เข้าใจถึงความสัมพันธ์ของชาวภูยกู้กับช้าง
เลี้ยงเหล่านั้น เนื่องจากชาวภูยกู้ มีความเกี่ยวข้องกับช้าง ไม่ได้เห็นว่าช้างเป็นเพียงสัตว์เลี้ยง แต่มี
ความสัมพันธ์แทบจะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในฐานะช้างเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ช้างเป็น
ทรัพย์สิน ช้างในฐานะเป็นสมาชิกในครอบครัว

อัจฉรา ภาณุรัตน์, สุดใจ สะอาดยิ่ง และเกษม อุ่มใจ (2539: 47) ได้ศึกษาเรื่องชื่อบ้าน
นามเมืองในเขตจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ยะจิวะคุงเป็นผีบรรพบุรุษ ชาวไทยภูยกู้จะผูกพันกับยะจิวะ
ไม่ว่า การเกิด การตาย การแต่งงาน การบวช หรือแม้แต่การทะเลาะเบาะแว้ง หรือประพาศพิศ
ศีลธรรม จะมีการเสี่ยงทายหาสาเหตุหากพบว่าเป็นการกระทำของยะจิวะ ทุกคนก็จะยอมรับปฏิบัติ
ตามทางแก้ไขที่ปู่ตาบอกผ่านเต่าจ้ำมา

กนกวรรณ ระลึก (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษา พิธีกรรมการฟ้อนสะเองของชาวไทยภูยกู้
บ้านกระแซงใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมุ่งศึกษาด้านรูปแบบ สัญลักษณ์
ความเชื่อ และบทบาทของพิธีกรรม โดยเก็บข้อมูลในพื้นที่ชุมชน การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและ
สัมภาษณ์ พบว่า ไทยภูยกู้บ้านกระแซงใหญ่ มีความเชื่อแบบพราหมณ์ พุทธ ผี ความเชื่อเกี่ยวกับ
ผีบรรพบุรุษเป็นรากฐานนำไปสู่กระบวนการประกอบพิธีกรรม ความหมายทางวัฒนธรรมของ
พิธีกรรมฟ้อนสะเองจึงเป็นกระบวนการที่สืบเนื่องสัมพันธ์กันในบริบทของชาวไทยภูยกู้ พิธีกรรมการ
ฟ้อนสะเองเป็นพิธีกรรมเข้าทรงผีฟ้าหรือผีสะเองเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยที่ไม่สามารถรักษาให้
หายเป็นปกติด้วยแพทย์แผนปัจจุบันได้ และเมื่อหายจากอาการเจ็บป่วย ต้องเข้าทรงเพื่อสักการะ
ขอบคุณผีสะเอง บทบาทของพิธีกรรมนั้น พบว่า มีบทบาทสำคัญ 3 ประการต่อสังคม คือ บทบาท
ในการควบคุมสังคม บทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสังคม และบทบาทในการ
สร้างกำลังใจในการดำรงชีวิต

วันชัย คำพวงศ์ (2538: 101-108) ได้ศึกษาประเพณีการแต่งงานของชาวภูยกู้
บ้านอาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ชาวภูยกู้บ้านอาโพน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมา
จากแหล่งอื่น และเป็นชนกลุ่มย่อยในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ประเพณีการแต่งงานของชาวภูยกู้
บ้านอาโพน มีการผสมผสานกับชาวไทยเขมรด้วยสำหรับบทบาทของพิธีกรรม การแต่งงานกับวิถี
ชีวิตชาวภูยกู้ จะมีบทบาทในด้านความเชื่อเกี่ยวกับคู่ครอง ความเชื่อเกี่ยวกับการทาบทาม ความเชื่อ

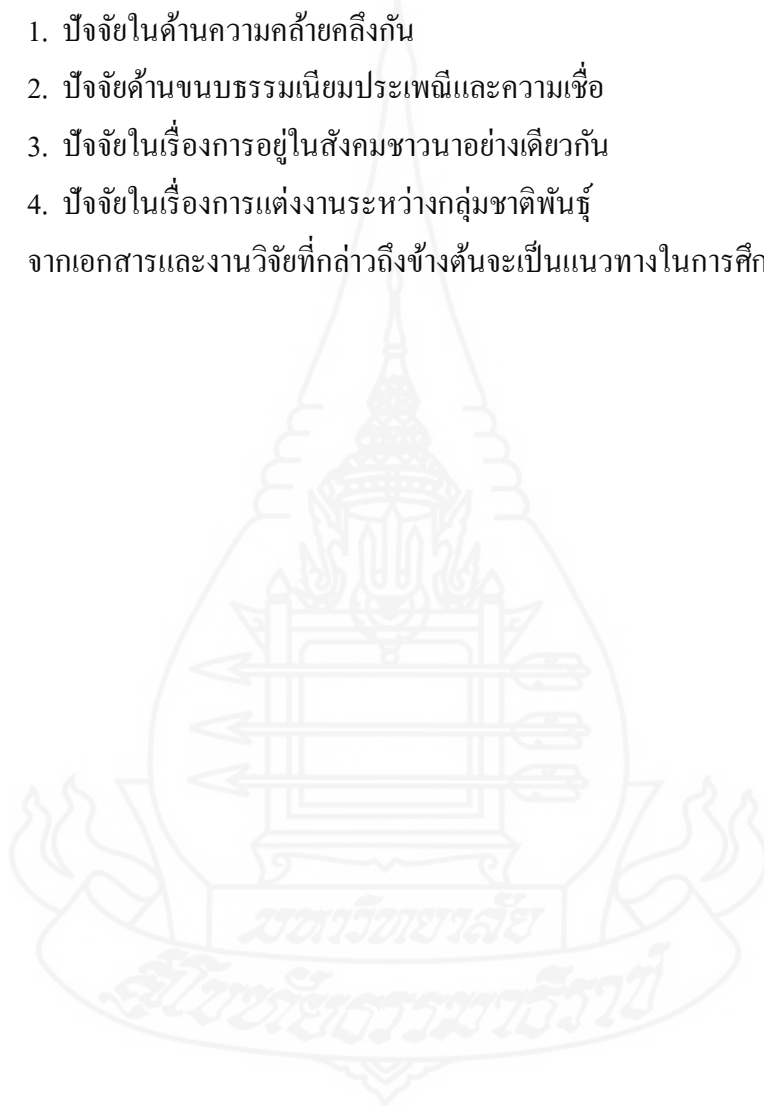
เกี่ยวกับชั้นหมากแต่งงาน ความเชื่อเกี่ยวกับการสู่ขวัญคู่บ่าวสาว ความเชื่อเกี่ยวกับการเช่นผีบรรพบุรุษและความเชื่อเกี่ยวกับการสมมา

สุนทร สุรวาทกุล (2531: 181) ได้ศึกษาเรื่อง การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยที่พูดภาษา ลาว กูย และเขมร : ศึกษากรณีบ้านเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลก่อให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมี 4 ประการ คือ

1. ปัจจัยในด้านความคล้ายคลึงกัน
2. ปัจจัยด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ
3. ปัจจัยในเรื่องการอยู่ในสังคมชานาอย่างเดียวกัน
4. ปัจจัยในเรื่องการแต่งงานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงข้างต้นจะเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้

เป็นอย่างดี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวกวยตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวกวย ตำบลตาโกน และประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านตาโกนเพื่อศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวยตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวยตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และ เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวยตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์จังหวัดศรีสะเกษโดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวคิดและรูปแบบในการวิจัยโดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้

1.1 การศึกษาจากเอกสาร เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร อันได้แก่

1.1.1 เอกสาร ตำรา วารสาร และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชาวกวยหรือกลุ่มชาติพันธุ์กวย ประวัติความเป็นมาของชุมชน ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านต่างๆที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรม แนวทางในการอนุรักษ์ และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย

1.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อ พิธีกรรม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านต่างๆที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรม แนวทางในการอนุรักษ์ และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรม เพื่อเป็นแนวเปรียบเทียบและกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยด้วย

1.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยสัมภาษณ์ ผู้อาวุโส ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และประชาชนชาวกวยในตำบลตาโกน จำนวนทั้งสิ้น 40 คน

การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์โดยผู้เก็บข้อมูล หรือผู้สัมภาษณ์จะต้องพูดคุยซักถาม หรือสนทนากับผู้ตอบหรือผู้ให้ข้อมูลตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ในการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ เจาะลึก ทั้งแบบที่มีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง

1.3 การสังเกตการณ์ เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้รวบรวมข้อมูล จะเข้าไปทำการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายผู้อาวุโส ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านและประชาชนชาวตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้แบบสังเกต ที่กำหนดขึ้น เพื่อแสวงหาความรู้หรือข้อมูลที่จะใช้ในการวิจัยโดยตรง ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้สังเกตได้สัมผัสกับสิ่งที่ต้องการรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต จะทำให้มีโอกาสได้ข้อมูลที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น โดยใช้ประสบการณ์ของผู้สังเกตเข้าช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีความแม่นยำและถูกต้องมากขึ้น

1.4 การสำรวจชุมชน

เป็นการสำรวจเฉพาะเจาะจง เพื่อให้ได้ข้อมูลของชุมชนที่เป็นชุมชนเป้าหมาย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ คติความเชื่อ ค่านิยม พิธีกรรมประเพณี ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน เพื่อช่วยในการอธิบายทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีรายละเอียดในการสำรวจชุมชนดังนี้

1.4.1 ลักษณะของประวัติข้อมูลชุมชน

- 1) ชื่อชุมชน
- 2) ตำบล
- 3) อำเภอ
- 4) ผู้ใหญ่บ้าน
- 5) ประวัติความเป็นมา

1.4.2 ลักษณะทั่วไปของตำบล

- 1) ที่ตั้งของตำบล
- 2) ลักษณะภูมิประเทศ
- 3) ขนาดประชากร
- 4) ลักษณะสำคัญ
- 5) ระบบคมนาคม

1.4.3 ลักษณะชุมชน

รายละเอียดเหมือนของตำบล

1.4.4 ข้อมูลเกี่ยวกับ

กลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา

1.4.5 ลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจ

แบบแผนอาชีพ

1.4.6 สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

ป่าชุมชน น้ำดื่ม น้ำใช้ แหล่งน้ำ

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sampling Procedures)

2.1 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ได้แก่ ซึ่งประกอบด้วย

2.1.1 **ผู้อาวุโส** ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านในตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย ผู้อาวุโสผู้ที่เป็นพระภิกษุ 4 รูป ผู้อาวุโสผู้รู้ในชุมชน 5 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 1 คนรวม จำนวน 10 คน

2.1.2 **ผู้นำชุมชนในตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ** เป็นพระภิกษุ 2 รูปและที่เป็นผู้นำในชุมชน 3 คนรวม 5 คน

2.1.3 **ประชาชนชาวตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ** มีกำหนดอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปจำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน

2.2 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง และคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม

2.2.1 **ผู้อาวุโสผู้รู้** ปราชญ์ชาวบ้านจะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนมานานหรือเคยอยู่ในชุมชนมีความรอบรู้เกี่ยวกับชุมชนในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดีเป็นที่ยอมรับในชุมชน และเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ตลอดจนให้รายละเอียดในด้านประวัตินชุมชน ในแง่สภาพสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี

2.2.2 **ผู้นำชุมชนในตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ** เป็นผู้นำซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารสามารถให้การปรึกษาและข้อเสนอแนะในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชน

2.2.3 **ประชาชนชาวทวยในตำบลตาโกน** มีกำหนดอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และอาศัยในชุมชนนี้มาช้านาน สามารถให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

3.1.1 **แบบการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก**

3.1.2 **แบบสังเกต**

3.1.3 แบบสำรวจชุมชน

3.2 การดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็นขั้นตอน ได้ดังนี้

- 3.2.1 ศึกษาจากวารสาร เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3.2.2 กำหนดขอบข่ายการสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3.2.3 สัมภาษณ์ ปรึกษาบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือ มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม เพื่อมาประกอบ เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ
- 3.2.4 สร้างแบบสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก ทั้งแบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง ขึ้น โดยให้ครอบคลุม ภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2.5 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษา งานวิจัย และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและสำนวน ภาษาในแบบสอบถาม
- 3.2.6 นำร่างแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขปรับปรุง ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษา หรือผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะแล้ว นำไปทดลองใช้ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล
- 3.2.7 เรียบเรียง และจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์แล้วทำแบบสัมภาษณ์ไปใช้เก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นการปฏิบัติการภาคสนาม และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยการดำเนินการ ดังนี้

4.1 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อนำมาศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากภาคสนามทั้งหมดจากการสัมภาษณ์ ทั้งการสัมภาษณ์เดี่ยว และการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยการบันทึกคำสัมภาษณ์ลงในแถบบันทึกเสียง หรือการจดบันทึกตามความเหมาะสม ส่วนการสังเกตจะใช้วิธีจดบันทึก รวมทั้งการสำรวจชุมชนตามแนวทางการสำรวจที่กำหนดขึ้น

4.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.3.1 เข้าพื้นที่หลังจากได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยแล้วเพื่อติดต่อขอความร่วมมือและขอคำปรึกษาในการแนะนำและคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายจากผู้บริหารและผู้นำชุมชน

ประกอบด้วยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลตาโกน ผู้ใหญ่บ้านตาโกนหมู่ที่ 1 ผู้ใหญ่บ้านตาโกน หมู่ที่ 2 และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 13 เพื่อสัมภาษณ์ขอข้อมูลดังนี้

1) ผู้อาวุโสผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้านเพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ประวัติชาวกวย ความเชื่อพิธีกรรม ประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน

2) ผู้นำชุมชนเพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเกี่ยวกับการสำรวจชุมชน แนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมด้านความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีในชุมชน

3) ประชาชนชาวกวยในตำบลตาโกนมีกำหนดอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปเพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อพิธีกรรม ประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน

4.3.2 นำแบบสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก แบบสังเกต แบบสำรวจชุมชนที่ตรวจสอบและแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้วลงเก็บข้อมูลในภาคสนาม

4.3.3 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก การสังเกต และการสำรวจชุมชน

4.3.4 นำข้อมูลทั้งหมด ไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4.4 การจัดทำข้อมูล

4.4.1 นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทั้งหมดที่เกี่ยวข้องที่รวบรวมไว้ ไปจัดระบบตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.4.2 ถอดความจากการสัมภาษณ์ ที่บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง โดยสรุปสาระสำคัญแยกตามประเด็นต่าง ๆ แต่ละด้านตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา

4.4.3 นำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก มาสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.4.4 นำข้อมูลที่ตรวจสอบ และจัดหมวดหมู่แล้วทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ โดยจำแนกประเด็นตามขอบเขตเนื้อหา

4.5 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล และตรวจสอบความครบถ้วนของคุณภาพข้อมูล ตลอดจนผลสรุปของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีวิธีดำเนินการ 2 วิธีดังนี้

4.5.1 วิธีการสามเส้าด้านระเบียบวิธีวิจัย โดยใช้เทคนิคต่าง ๆ หลายอย่างพร้อมกันในการทำวิจัย เช่นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสังเกต และการสำรวจชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่อง ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวกวยตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ อาจจะทำหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกันกับข้อมูลที่ได้ในช่วงแรก หลังจากนั้นจะเป็นการรวบรวม และวิเคราะห์เอกสารหลักฐาน งานวิจัยในเรื่องเดียวกันและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความ

ถูกต้องมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะได้เข้าไปคลุกคลีในชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่หลาย ๆ ครั้ง เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูล แบบสามเส้าที่ดี จะทำให้ได้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น

4.5.2 วิธีการสามเส้าด้านเวลา เป็นการสังเกตพฤติกรรม และการสัมภาษณ์บุคคล ในเวลาที่แตกต่างกันรวมทั้งการสำรวจชุมชน เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก การสำรวจชุมชนจะใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย(การเปรียบเทียบข้อมูลโดยเหตุผลกับข้อเท็จจริง)

5.1 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1.1 ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดนั้น ผู้วิจัย จะตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งหมดมาอย่างถูกต้องครบถ้วน หลากหลาย และเพียงพอ สำหรับเรื่องที่วิจัย และนำไปวิเคราะห์ต่อไป

5.1.2 พิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล เช่น พิจารณาความสม่ำเสมอของข้อมูลที่ได้มาใช้ในเวลาต่างกัน แต่เรื่องเดียวกัน ซึ่งจะมีแหล่งข้อมูลที่สำคัญดังนี้ คือ ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ห้องสมุด และแหล่งรวบรวมข้อมูลอื่น ๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลที่สำคัญ ๆ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์

5.1.3 ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล โดยการตรวจสอบการเก็บข้อมูลในแต่ละช่วงเวลาเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “ความเชื่อ และพิธีกรรม ของชาวกวยตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ” เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับ จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ เจาะลึก การสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนา การสังเกตการณ์ และการสำรวจชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของประชากร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1. ผู้อาวุโส ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน
2. ผู้นำชุมชน 5 คน
3. ประชากร ที่อาศัยอยู่ในตำบลตาโกน มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป 25 คน

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1 ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 2.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 2.3 แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมประเพณีของ ชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอที่ได้จากข้อค้นพบ

- 3.1 ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 3.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 3.3 แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและ พิธีกรรมประเพณีของ ชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

ตอนที่ 1 สถานภาพของประชากร กลุ่มตัวอย่าง

1.1 ผู้อาวุโส ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน

1.1.1 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2553

พระครูวิธานรัตนกิจ อายุ 74 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ นักบวช
วัดหงส์รัตนาราม ถนนวังเดิม แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร
สถานะในชุมชน ผู้อาวุโส/ผู้รู้

1.1.2 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2553

พระแก้ว มีภาพ อายุ 77 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ นักบวช
วัดบ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
สถานะในชุมชน ผู้อาวุโส

1.1.3 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นายทองศรี จันทอ อายุ 73 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
112 หมู่ที่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
สถานะในชุมชน ผู้อาวุโส/ผู้รู้

1.1.4 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นายสิงห์ สิงห์โท อายุ 57 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านตาโกน หมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
สถานะในชุมชน ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน

1.1.5 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นายดี สมบัติ อายุ 60 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
65 หมู่ที่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
สถานะในชุมชน ผู้รู้ ทำหน้าที่พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีกรรม

1.1.6 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2553

พระบุญ สมพงษ์ อายุ 70 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ นักบวช
วัดบ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
สถานะในชุมชน ผู้รู้

1.1.7 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2553

นายพุด วงศ์ราช อายุ 52 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านตาโกน หมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

สถานะในชุมชน ผู้อาวุโส ตำแหน่งเต่าจ้ำ

1.1.8 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2553

พระครูไพบูลย์รัตนกรณีย์ อายุ 52 ปี การศึกษา ประถมศึกษา/ป.ช. 3 อาชีพ
นักบวช

วัดหงส์รัตนาราม แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

สถานะในชุมชน ผู้รู้ด้านความเชื่อและพิธีกรรม

1.1.9 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2553

นายผาย บุญยงค์ อายุ 76 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
หมู่ที่ 10 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

สถานะในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน (ครูบาหมอลำอ้อ)

1.1.10 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2553

นางน้อย วงศ์ราช อายุ 78 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
หมู่ที่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

สถานะในชุมชน ผู้อาวุโส / ผู้รู้ด้านพิธีกรรม หมอลำ ผีออ ผีแดน

สรุป กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้รู้ในชุมชนจำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้อาวุโส ผู้รู้ที่เป็นพระภิกษุ 4 รูป อายุต่ำสุด 52 ปี อายุสูงสุด 77 ปี การศึกษา ระดับประถม ศึกษา ผู้อาวุโสผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน 6 คน เป็นเพศชาย 5 คน เพศหญิง 1 คน อายุต่ำสุด 57 ปี อายุสูงสุด 78 ปี อาชีพเกษตรกรรม

1.2 ผู้นำชุมชน

1.2.1 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2553

พระอธิการสมบุญ กิตฺติวุฑฺโฒ อายุ 47 ปี การศึกษา ประถมศึกษา
น.ช. เอก อาชีพ นักบวช

วัดบ้านแดง หมู่ที่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

สถานะในชุมชน เจ้าอาวาสวัดบ้านแดง

1.2.2 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2553

พระมหาคำ ประุกโม อายุ 45 ปี การศึกษาปริญญาตรี ป.ช. 5 น.ช. เอก
วัดบ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

สถานะในชุมชน รองเจ้าอาวาสวัดบ้านตาโกน

1.2.3 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2553

นายพิมพ์ ไชโย อายุ 56 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม

35 หมู่ที่ 14 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
สถานะในชุมชน ประธานสภาองค์การบริหารตำบลตาโกน

1.2.4 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2553

นายทองไสย มะโนรัตน์ อายุ 66 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
51 หมู่ที่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
สถานะในชุมชน แพทย์ประจำตำบลตาโกน

1.2.5 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2553

นายสวัสดิ์ บุญยืน อายุ 62 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
12 หมู่ที่ 14 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
สถานะในชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิประจำตำบลตาโกน

สรุป/กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 5 คนเป็น พระภิกษุ 2 รูปอายุ ตั้งแต่ 45 ปี
อายุสูงสุด 48 ปี การศึกษา ตั้งแต่ ระดับประถมศึกษาสูงสุด ปริญญาตรี เป็นผู้นำในชุมชน 3 คน เป็น
เพศชาย อายุตั้งแต่ 56 ปี อายุสูงสุด 66 ปี อาชีพเกษตรกรรม

1.3 ประชากรทั่วไป ชาวตำบลตาโกนที่มีอายุ 50 ปี ขึ้นไป

1.3.1 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นายพัฒน์ จันทร์โท อายุ 67 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
67 หมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.2 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นางแสน มะโนรัตน์ อายุ 70 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
51 หมู่ที่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.3 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นางอ่อน มงคล อายุ 60 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านตาโกน หมู่ที่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.4 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นางหวัด สมพันธ์ อายุ 66 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านตาโกน หมู่ที่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.5 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นายพุด ทองคำ อายุ 67 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
61 หมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.6 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นายอำนาจ วงศ์ราช อายุ 53 ปี การศึกษา มัธยมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านตาโกน หมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.7 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นายทา ศิลาธรรม อายุ 54 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านตาโกน หมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.8 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นายประเสริฐ มีภาพ อายุ 74 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
3 หมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.9 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นางพา ไชโย อายุ 51 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านตาโกน หมู่ที่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.10 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นายทองสุข ลุนลา อายุ 52 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
25 หมู่ที่ 6 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.11 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553

นางบัว ลุนลา อายุ 52 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
25 หมู่ที่ 6 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.12 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2553

นายลี สิงห์โท อายุ 63 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
8 หมู่ที่ 14 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.13 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2553

นายบุญเพ็ง อุดม อายุ 70 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
39 หมู่ที่ 14 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.14 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2553

นายสุนันท์ ไชโย อายุ 50 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
73 หมู่ที่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.15 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2553

นางมี บุญยืน อายุ 71 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
70 หมู่ที่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

- 1.3.16 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2553
นางมา สมพงษ์ อายุ 63 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
หมู่ที่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.3.17 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2553
นายอรรัตน์ บุตรดี อายุ 52 การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ ขับรถรับจ้าง
(แท็กซี่)
บ้านตาโกน หมู่ที่ 13 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.3.18 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2553
นายเพชร สมพงษ์ อายุ 51 การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
หมู่ที่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.3.19 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2553
นายสิงห์ ปวยทอง อายุ 62 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
86 หมู่ที่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.3.20 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2553
นายทอง สิงห์โท อายุ 60 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
71 หมู่ที่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.3.21 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2553
นายมูม ไชโย อายุ 58 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
หมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.3.22 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2553
นายปัด พิลา อายุ 51 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
หมู่ที่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.3.23 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2553
นายลา สิมตะมะ อายุ 56 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
หมู่ที่ 13 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.3.24 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2553
นายประจักษ์ วงศ์ราช อายุ 58 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม
หมู่ที่ 13 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.3.25 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2553
นายทองบุญ เหลาคำ อายุ 70 ปี การศึกษา ประถมศึกษา อาชีพ เกษตรกรรม

หมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

สรุปกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรทั่วไปชาวตำบลตาโกนที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปจำนวน 25 คน เป็นเพศชาย 17 คน เพศหญิง 8 คน อายุต่ำสุด 51 ปี อายุสูงสุด 74 ปี การศึกษาต่ำสุด ระดับประถมศึกษา สูงสุดระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น อาชีพเกษตรกร กรรม

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์ เจาะลึกและการสังเกตการณ์เกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้ คือ

2.1 ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.3 แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริม พิธีกรรมและประเพณีของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.1 ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1) จากการศึกษาเอกสาร

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 62, 114) ได้ระบุถึง ศาสนสถาน และชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณรอบศาสนสถานที่พักในบริเวณ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 ซึ่งตรงกับยุคอารยธรรมขอมหรือเขมรโบราณ เช่น ชุมชนบริเวณ ปราสาทโดนตวล อำเภอกันทรลักษ์ ปราสาทตำหนักไทร อำเภอขุนหาญ ปราสาทสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย ปราสาทตาเล็ง อำเภอขุขันธ์ ปราสาทภูฝ้าย อำเภอขุนหาญ ปรังค์กู อำเภอ ปรังค์กู กุ่มบูรณ อำเภอบึงบูรพ์ ปราสาทเขย อำเภอไพรบึง ปราสาทบ้านปราสาท อำเภอห้วยทับทันและชุมชนบริเวณ ปราสาทบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์

คำลี ศรีปัญญา (2544) กล่าวถึง ปราสาท บ้านเมืองจันทร์ ว่าเป็น ปรังค์กูเดี่ยวฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 3.40 เมตร สูง 15 เมตร มี 4 ชั้น สร้างด้วยอิฐก่อปูน ทรงสี่เหลี่ยมย่อมุม ยอดเรียวยแหลม ชุ่มประคูดั้ง 4 ด้าน เป็นประคูดหลอก ไม่มีกำแพงแก้ว ทับหลัง

หรือศิลาจำหลักใด ๆ รูปทรงและขนาดมีลักษณะคล้ายกับปราสาทบ้านโนนธาตุ ห้วยทับทัน มากที่สุด จะแตกต่างก็เพียงเป็นปราสาทองค์เดียว แต่ปราสาทบ้านโนนธาตุ เป็นปราสาท 3 องค์ ในบริเวณปราสาทหุบผาโอบเสมหินสลักเป็นรูปดอกบัวตูมอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ได้ข้อสันนิษฐานว่า เสมหินในภาคอีสานมีหลายแบบกว่าภาคอื่น ๆ เป็นลักษณะพิเศษของวัฒนธรรมอีสานที่มีความเชื่อมโยงกับลัทธิความเชื่อเรื่องการนับถือผี และการเซ่นไหว้บรรพบุรุษปะปนกับการนับถือพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ในเสมหินที่สลักเป็นรูปดอกบัวตูมหรือกลีบบัวจึงเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา นับโบราณคดีสันนิษฐานว่า อาจสร้างราวสมัย ยุชยาตอนปลาย หรืออาจจะในช่วงที่มีการปฏิสังขรณ์ปราสาทบ้านโนนธาตุ อำเภอห้วยทับทัน เป็นพุทธศาสนสถานมากกว่าจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อในลัทธิอื่น หรืออาจจะสร้างเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรืออัฐิธาตุของพระเถระ หรือบุคคลสำคัญที่ชุมชนให้ความศรัทธา

ที่น่าสังเกตคือชุมชนที่อยู่บริเวณโดยรอบเป็นที่อยู่อาศัยของชาวกาย และอยู่ไม่ไกลจากปราสาทสระกำแพงใหญ่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางและแหล่งอารยธรรมขอมหรือเขมรโบราณมากนัก

องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจันทร์ (2551) บันทึกไว้ว่า ปราสาทบ้านเมืองจันทร์ (ธาตุบ้านเมืองจันทร์) ชาวกายบ้านตาโกน เป็นผู้สร้างแรกเริ่มนั้น ชาวกายบ้านตาโกน ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเมืองจันทร์ ในการสร้างเป็นการสร้างพร้อมกัน และสร้างแข่งกันระหว่างปราสาทบ้านเมืองจันทร์กับปราสาทบ้านปราสาท (อำเภอห้วยทับทัน) ซึ่งเป็นปราสาทของชาวกายบ้านเมืองจันทร์ทั้งสองแห่งเป็นการสร้างแข่งกันระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง ปราสาทบ้านเมืองจันทร์สร้างโดยฝ่ายชาย ปราสาทบ้านปราสาทสร้างโดยฝ่ายหญิงในขณะก่อสร้างฝ่ายหญิงใช้กลยุทธ์ทำให้ฝ่ายชายหลงกลมาช่วยสร้างให้ ทำให้ฝ่ายหญิงสามารถสร้างปราสาทได้สำเร็จถึงสามองค์ตามความประสงค์ ส่วนปราสาทของฝ่ายชายสร้างสำเร็จได้เพียงองค์เดียว เพราะหลงกลฝ่ายหญิง ด้วยเหตุดังกล่าว ปราสาทบ้านปราสาทจึงมีสามองค์ ปราสาทบ้านเมืองจันทร์จึงมีองค์เดียว และยึดถือกันว่าปราสาทบ้านปราสาทเป็นของชาวกายบ้านเมืองจันทร์ส่วนปราสาทบ้านเมืองจันทร์เป็นของชาวกายบ้านตาโกน ถึงแม้ว่าชาวกายบ้านตาโกนจะไม่อยู่แล้วก็ตาม

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ (2537: 148-149) ได้ระบุถึง ความหมายของชื่อหมู่บ้านและประวัติของหมู่บ้านว่า หมายถึง หัวเขามาจากคำว่า “ตะกอล” ในภาษาของชาวกาย (ส่วย) แรกเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านนั้นมีจำนวนไม่กี่ครอบครัว แต่เนื่องจากที่แห่งนี้เป็นที่อุดมสมบูรณ์มีหนองน้ำที่ว่างพอทำการเกษตรกรรมได้ และเป็นป่าที่มีสัตว์ชุกชุม ต่อมาจึงมีผู้คน ได้อพยพมาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และในขณะเดียวกันหนองน้ำนั้นเป็นแหล่งที่มาค้ำน้ำของสัตว์ป่า ซึ่งมีมากในบริเวณนั้นวันหนึ่งมีกวางตัวหนึ่งได้ลงมาค้ำน้ำที่หนองน้ำ

แห่งนี้ ในขณะที่ปีนั้นเป็นปีที่เกิดความแห้งแล้งน้ำในหนองน้ำลดลงมาก ทำให้กวางตัวนั้น ต้อง
 คุกเข่าลงจึงจะดื่มน้ำได้ นายพราน มาพบรอยหัวเข่าของกวางตัวนั้น และเป็นรอยที่ใหญ่มาก และ
 ได้บอกต่อ ๆ กันมา ต่อมาจึงพากันเรียกหนองน้ำแห่งนี้ว่า หนองตะกอล แปลว่า หนองหัวเข่า และ
 ได้ตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านในเวลาต่อมาว่า “บ้านตะกอล” และได้เขียนมาเป็นภาษาไทยว่า “บ้านตาโกน”
 มาจนปัจจุบัน

2) จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

สัมภาษณ์ พระครูวิธานรัตนกิจ (เสรี) อายุ 74 ปี วัดหงส์รัตนาราม
 แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร (เป็นชาวกวยบ้านตาโกน ครอบรู้ประวัติชุมชน
 บ้านตาโกนเป็นอย่างดี) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนาราม เล่าถึง กวยบ้าน
 ตาโกนสรุปได้ว่ากวยบ้านตาโกนเดิมน่าจะย้ายถิ่นมาจากบ้านเมืองจันทร์ ส่วนหลักฐานที่เป็นทางการ
 คงไม่มี เพราะสมัยก่อนการศึกษายังไม่ถึงและบริเวณแถบนี้เป็นทุ่งเป็นป่า คงเป็นเพียงการบอก
 เล่ากันต่อ ๆ มาว่าคนกวยบ้านตาโกนตั้งถิ่นฐานที่บริเวณนั้น และเป็นผู้สร้างปราสาทบ้านเมือง
 จันทร (ธาตุบ้านเมืองจันทร์) ตามตำนานที่เล่าขานกัน เหตุที่ชาวกวยต้องย้ายถิ่นมาจากบ้านเมือง
 จันทรย้ายเคยเล่าให้ฟังว่าเนื่องจากเกิดโรคระบาด อีกอย่างคนโบราณแถบนี้อพยพไปเพื่อหาทำเลที่
 เหมาะสมในการทำมาหาเลี้ยงชีพหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าไปครัว เห็นคนอื่นไปก็ไปตาม ๆ กัน

สัมภาษณ์ พระแก้ว มีภาพ อายุ 77 ปี วัดบ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอ
 เมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เล่าความสรุปได้ว่า ตั้งแต่เดิมนั้น กวยบ้านตาโกนอยู่ที่บ้านเมืองจันทร์
 การเดินทางจากบ้านเมืองจันทร์ มาบริเวณนี้ (บ้านตาโกนต้องพักค้างคืน คืนหนึ่งกลางทาง บริเวณ
 บ้านวัดปัจจุบัน) เพราะมีดก่อนเดินทางลำบาก แถบนี้ตั้งแต่เดิมนั้นเป็นป่าทั้งนั้น อพยพมาแรก ๆ เลยไม่ก็
 ครอบครัวที่พากันมา ส่วนใหญ่ก็หาทำเลที่เลี้ยงสัตว์ คือชาวกวยดั้งเดิมเลี้ยงช้าง หลังจากนั้นก็ตามกัน
 มาเรื่อย ๆ จน กลายเป็นชุมชนใหญ่ขึ้นจนขยายแยกเป็นบ้านวัด บ้านเค็ง บ้านเขวา บ้านแดง บ้าน
 กระเด็นอย่างที่เห็น ส่วนที่เรียกชุมชนนี้ว่าบ้านตาโกนนั้น มาจากคำว่า ตะกอล หมายถึง หัวเข่าตาม
 ตำนานที่เล่ากันว่า มีกวางตัวหนึ่งลงมากินน้ำที่หนองน้ำแห่งนี้ประจวบเหมาะกับปีนั้น เกิดความ
 แห้งแล้งน้ำในหนองลดลงมากทำให้กวางตัวนั้น ต้องคุกเข่าลงถึงจะกินน้ำได้ นายพรานมาพบรอย
 เข่าของกวางตัวนั้นได้บอกต่อ ๆ กันจนกลายเป็นชื่อหนองน้ำนั้นว่า หนองตะกอล ภายหลังมีคน
 อพยพมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินเพิ่มขึ้นจนกลายเป็นชุมชน ก็พลอยเรียกชื่อชุมชนนั้นว่า บ้านตะกอล
 จนเขียนเป็นภาษาไทย ว่า บ้านตาโกน จนปัจจุบัน

สัมภาษณ์ นายทองศรี จันทรโท อายุ 73 ปี บ้านตาโกน หมู่ที่ 2 ตำบล
 ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และนายสิงห์ สิงห์โท อายุ 57 ปี บ้านตาโกน หมู่ที่ 1
 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ นายทองไสย มะโนรัตน์ อายุ 67 ปี 11 หมู่ที่ 4

ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ระบุไปในแนวทางเดียวกันสรุปได้ว่า ชาวภูยกตั้งเดิมนี้อพยพมาจาก ประเทศลาว ส่วนชาวภูยก บ้านตาโกนแรกเริ่มนี้ มีถิ่นฐานอยู่บริเวณ บ้านเมืองจันทร์ ยุคเมื่อสมัยก่อสร้างธาตุนบ้านเมืองจันทร์ ต่อมาได้อพยพไปเรื่อย ๆ เพื่อแสวงหาที่ เหมาะสมพอจะเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะช้าง สมัยนั้นภูยกบ้านตาโกนก็เลี้ยงช้างเหมือนกัน หลักฐานที่ ยืนยันได้ คือ ชิ้นส่วนของหลักปะกำเสาปะกำอยู่ด้านทิศตะวันตกของวัดบ้านตาโกน ตอนแรก ๆ ก็มาไม่กี่ปีก่อน ภายหลังเห็นว่าแถบนี้ เป็นทำเลดีมีหนองน้ำ มีป่า เป็นที่ท่ามาหากินได้ จึงอพยพตาม ๆ กันมาจนกลายเป็นชุมชนใหญ่ขึ้น ส่วนชื่อว่า บ้านนี้ตั้งเป็นหมู่บ้านตั้งแต่สมัยใดนั้น ไม่มีหลักฐาน บันทึกรู้ ส่วนที่มาของชื่อ หมู่บ้านเดิม มาจากคำว่า ตะกอลในภาษากวยซึ่ง แปลเป็นภาษาไทยว่า หัวเข้าแต่เนื่องจากคำว่า ตะกอล เป็นคำออกเสียงลำบากในภาษาไทยและพูดจึงเพี้ยนเป็น ตาโกน ต่อมาภายหลัง แต่ชาวภูยกยังเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านตะกอล เหมือนเดิม

สรุป ประวัติความเป็นมาของชาวภูยกตำบลตาโกน จากเอกสารและการ สัมภาษณ์ได้สาระข้อมูลอาจสรุปได้ว่าชาวภูยกบ้านตาโกน เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณ พระธาตุเมือง จันทรราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 หรือบ้านเมืองจันทร์ปัจจุบัน ต่อมาภายหลังได้อพยพย้ายถิ่นฐานมา สร้างชุมชนใหม่ด้วยสาเหตุเพื่อหาทำเลที่เหมาะสมสำหรับเลี้ยงชีพ และ โรคระบาดที่มากับอุทกภัยใน ฤดูฝนของทุกปีในสมัยนั้น สำหรับชื่อเรียกขานชุมชนนั้นตั้งตามชื่อ แหล่งน้ำบริเวณที่ตั้งชุมชนคือ หนองตะกอล ซึ่งเป็นภาษากวย แปลว่า หัวเข้า แต่เนื่องจากคำว่า ตะกอล สะกดและออกเสียงยาก จึงออกเสียงเพี้ยนและสะกดเป็น ตาโกน จนถึงปัจจุบัน

2.1.2 ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวภูยก ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัด

ศรีสะเกษ

1) ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีปู่ตา จากการศึกษาเอกสาร ดังนี้

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 35) ระบุไว้ว่า ความเชื่อของชาวภูยกมีลักษณะผสมผสานระหว่างการนับถือผีและศาสนาพุทธ ภายในชุมชน ชาวภูยกจะมีทั้งวัดและศาลผีประจำหมู่บ้าน ซึ่งเรียกว่า ยะจี้วะ หรือปู่ตา บางบ้านก็สร้างศาลผี บรรพบุรุษไว้ใกล้ศาลเจ้าที่ การเช่นผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ตาจะกระทำปีละ 2-3 ครั้ง ชาวบ้านจะนำ ข้าวสุก หมากพลู บุหรี่ เหล้า ไก่ต้มสุก (ไก่ต้มทั้งตัว) กรวยใบตอง ผ้า เหยียดต่างค์ มาวางไว้หน้า หิ้งบูชา แล้วทำพิธีเช่น โดย จุดเทียน รูปแล้วปักกลดที่ข้าวสุก แล้วเทเหล้าและน้ำลงบนข้าวสุก แล้ว กล่าวขอพรให้ผีบรรพบุรุษช่วยคุ้มครองชุมชน และผู้คนในชุมชนให้มีความสุข ปราศจาก อันตรายต่าง ๆ นานา โดยมีเฒ่าจ้ำเป็นผู้นำประกอบพิธีและเป็นผู้สื่อถึงผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ตา

การเช่นผีบรรพบุรุษนี้ อาจจัดขึ้นในวาระอื่น ๆ เช่น เมื่อมีเด็กคลอดได้ 2-3 วัน ก็จะทำพิธีดับไฟ โดยบอกกล่าว หมอตำแย และญาติผู้ใหญ่มาร่วมพิธีจัดขนม กล้วย ข้าวต้ม

มัดมาเช่น ผีบรรพบุรุษบอกว่ามีลูกหลานมาเกิดใหม่ เด็กเมื่อคลอดแล้วจะมีครุกำเนิด ซึ่งเป็นครุประจำตัว จะต้องจัดเครื่องสักการบูชาครุไว้บนหัวนอนของตนเสมอ ครุจะช่วยคุ้มครองให้มีความสุข ความเจริญ หากมีการผิดครุจะเป็นอันตราย

วีระ สดสังข์ (2545: 34-35) กล่าวว่า เขื่อจื้อ (ชาวทวย บางแห่งเรียกว่า ยาจื้อ หะจื้อ แล้วแต่สำเนียง) มิได้หมายถึง ผีเจ้าที่เจ้าทางเท่านั้น แต่ยังหมายถึง ผีบรรพบุรุษที่คอยติดตามคุ้มครองบุตรหลาน ชาวทวยเชื่อว่า เขื่อจื้อ จะช่วยคุ้มครองทุกคนในหมู่บ้านให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติทั้งปวงและส่งเสริมให้เกิดความรุ่งเรือง ก่อนถึงฤดูกาลทำนาประมาณเดือน 3 เดือน 6 ของทุกปี ชาวทวยทุกหมู่บ้านจะมาร่วมกันเซ่นเขื่อ (เช่นผีปู่ตา) เพื่อขออนุญาตประกอบอาชีพกสิกรรม ขอพรให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พืชพันธุ์บริบูรณ์พูนผล โดยมีเขื่อจื้อเพ็ร้อม(เฒ่าจ้ำ) เป็นผู้นำทำพิธี เขื่อจื้อเพ็ร้อม มักจะเป็นคนแก่มีอายุเป็นผู้ที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพเบะมักมีวิชา เวทย์มนต์คาถาอาคม เรื่องเช่นผีปู่ตาจะมีไก่ต้ม หรือไข่ต้มเป็นเครื่องหลักในการเซ่นส่วนเช่นอื่นๆ ก็ประกอบด้วย ข้าว น้ำ เหล้า บุหรี่ หมากพลู ข้าวเปลือก ไก่ที่นำไปต้มนั้น มักเป็นไก่รุ่นกำลังโต ไม่เชือดคอก เพราะจะทำให้คงไก่เสีย หลังจากทำพิธีเซ่นแล้วก็จะเลี้ยงทายคงไก่ คงไก่จะเป็นตัวบอกว่าในปีนั้นข้าวปลา นาน้ำจะสมบูรณ์หรือไม่ คงไก่ที่สวยจะโค้งไปทางเดียวกันได้ระดับ และมีความกลมกลืน อาจทำนายได้ว่าชีวิตของคนในหมู่บ้านจะมีความราบรื่นสงบสุข

ประเพณีอีสานฉบับ ส.ธรรมกถึก (ม.ป.ป. : 159) ระบุว่า ปู่ หมายถึง ปู่และย่า ซึ่งเป็นญาติฝ่ายบิดา ตา หมายถึง ตาและยาย ซึ่งเป็นญาติฝ่ายมารดา คำว่า ปู่ตา จึงหมายถึง ปู่ย่า ตา ยาย คน 4 จำพวกนี้ เวลามีชีวิตอยู่ก็เป็นที่เคารพของลูกหลาน ครั้นตายไปแล้ว ลูกหลานจึงปลุกโฮง (ศาล) ให้ท่านอยู่ สถานที่ที่เลือกเอาคงใกล้บ้านที่มีต้นไม้ใหญ่ เต็มไปด้วย สัตว์นานาชนิด กว้างใหญ่ไม่ต่ำกว่าร้อยเส้น เรียกที่ตั้งดังกล่าวว่า ดงปู่ตา สถานที่นี้ถือเป็นที่สุดศีลสิทธิ์ ผู้ใดจะไปรุกกล้าตัดต้นไม้แสดงว่าหยาบคาย ปู่ตาจะลงโทษให้เจ็บหัวปวดท้อง เป็นต้น ดังนั้น เขาจะตั้งคนรักษาป่าไว้ เรียกว่า เฒ่าจ้ำ หากใครเจ็บป่วยไข้ได้ป่วยเกี่ยวกับปู่ตานี้ จะต้องเชิญเฒ่าจ้ำให้ไปบวงสรวงปู่ตาก็จะเห็นผลทันตา ดงปู่ตา สมัยโบราณ เหมือนวนอุทยานในทุกวันนี้ ดงปู่ตานี้มีทุกบ้านทุกเมือง เมื่อถึงฤดูเทศกาลเดือน 3 เดือน 7 คนทั้งหลายจะพากันนำข้าวปลาอาหาร ไปเลี้ยงดูเป็นการใหญ่

การสร้างดงปู่ตาไว้ประจำหมู่บ้านนั้นนับเป็นความฉลาดของคนโบราณ เพราะเป็นการสร้างวนอุทยานไว้ให้ลูกหลาน ตรงกับภายิตที่โบราณว่า ผ่าฮ้ายต่อคำดังนั้น ดงปู่ตาจึงเป็นสง่าราศี และเป็นทรัพยากรธรรมชาติประจำหมู่บ้าน

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2551: 16-24) และสำลี รักสุทธี (2550: 38-40) ได้ระบุไว้อย่างสอดคล้องกันว่า ชาวอีสาน เชื่อว่า ผีปู่ตาเป็นวิญญาณของบรรพชนประจำชุมชน ชาวชุมชนจะร่วมกันสร้างศาลปู่ตา หรือดงปู่ตาให้เป็นที่พำนัก

อาศัยของผีที่ให้คุณบางประเภทไว้ เมื่อจะตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยใหม่ทั้งนี้ เพราะชาวอีสานเชื่อว่า การอพยพเคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐาน ณ ที่แห่งใดจะต้องสร้างศาลอัญเชิญผีปู่ตาให้มาพำนัก เพื่อว่าท่านจะคอยคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวในชุมชน รวมไปถึงสัตว์เลี้ยง กิจการงานต่าง ๆ ให้เจริญรุ่งเรือง นอกจากการคุ้มครองแล้ว ผีปู่ตายังมีอำนาจในการคลบนันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้ชาวชุมชนตามที่ปรารถนาได้ โดยชาวบ้านจะทำพิธีบ๋า หรือบะบน คือการบนบานไว้เป็นต้นว่าในการเดินทางไกล เริ่มกิจการงานต่าง ๆ ในการประกอบพิธีกรรมนั้น เฒ่าจ๋า เป็นบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนของชุมชนในการสื่อถึงปู่ตาดลอดจนมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปู่ตา ดูแลป่า ต้นไม้ รวมไปถึงทรัพย์สินของราษฎรในบริเวณดงปู่ตา ต้องขออนุญาตผีปู่ตาเป็นการส่วนตัว และผ่านเฒ่าจ๋าเสมอ มิฉะนั้นจะถูกผีปู่ตาลงโทษให้ได้รับภัยพิบัติต่างๆ ได้ ส่วนพิธีเลี้ยงปู่ตานั้น เกือบทุกชุมชนจะต้องมีพิธีกรรมเลี้ยงปู่ตาปีละ 2 ครั้ง เพื่อเป็นการตอบแทนคุณ โดยกำหนดเอาวันพุธ เดือน 3 และวันพุธ เดือน 6 ตามความเหมาะสมและความนิยมของแต่ละท้องถิ่น

2) จากการศึกษาสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระบุญ สมพงษ์ อายุ 73 ปี วัดบ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2553 ได้เล่าว่าถึงความเป็นมาของปู่ตาสรุปได้ว่าปู่ตา คือ อารักษ์ผู้เป็นภูมิดิน ภูมิมืด ผู้เป็นเจ้าของที่เจ้าทางที่คอยปกป้องรักษา บ้านเมือง และลูกหลานในหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ความเชื่อเรื่องผีปู่ตานี้ มีมาตั้งแต่เมื่อไร คงบอกให้ไม่ถูกเหมือนกัน แต่มันเป็นสิ่งที่ บรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย พาประพฤติปฏิบัติสืบทอดมาจนถึงพวกเรา ลูกหลาน และเป็นความเชื่อที่ยึดถือปฏิบัติอย่างสนิทใจว่า ท่านจะคอยดูแลปกป้องรักษาให้อยู่เย็นเป็นสุข การเลี้ยงปู่ตาที่บ้านเรานิยม ยึดถือปฏิบัติเรียกว่าประเพณีเลี้ยงปู่ตา ประจำปี ทำกัน 3 ครั้งคือ เริ่มจากเดือน 3 ครั้งที่ 2 ทำกันในเดือน 6 และครั้งสุดท้ายคือเดือน 9 ส่วนกำหนดวันนั้น นิยมวันพุธ หรือวันพฤหัสบดี ข้างขึ้น โดยเมื่อถึงฤดูกาล เฒ่าจ๋า จะเป็นผู้กำหนดและบอกเตือนให้ทราบล่วงหน้าก่อน

สัมภาษณ์ นายพุด วงศ์ราช อายุ 51 ปี เฒ่าจ๋าประจำบ้านตาโกน หมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อ 22 กรกฎาคม 2553 กล่าวถึงผีปู่ตาสรุปได้ว่า ชาวบ้านเรา(บ้านตาโกนและผู้คนแถบนี้ยึดถือผีปู่ตาเหมือนกันทั้งนั้น โดยถือกันว่า ท่าน คือ ดวงวิญญาณ ของบรรพบุรุษที่ดูแลและคุ้มครองลูกหลานและหมู่บ้านให้อยู่สงบร่มเย็น และยึดถือปฏิบัติกันตั้งแต่โบราณ พร้อม ๆ กับตั้งหมู่บ้านหรือก่อนนั้นก็ยังบอกให้แน่นอนไม่ได้ ธรรมเนียมการเลี้ยงปู่ตา แถบบ้านเราทำกันปีละ 3 ครั้ง คือ ครั้งที่หนึ่ง เดือน 3 ข้างขึ้น ถือกันว่าเป็นการเลี้ยงตามฤดูกาลหลังจากเสร็จสิ้นจากการเก็บเกี่ยวในไร่นา ถือเป็นการเลี้ยงเช่นไหว้แสดงความ กตัญญูต่อ

ท่านเหล่านั้น ครั้งที่สองจะประกอบพิธีกันในเดือน 6 ข้างขึ้นเหมือนกัน เป็นการเลี้ยง เพื่อขอพร
เลี้ยงทายให้ฝนตกต้องตามฤดูให้การเพาะปลูกดำเนินไปโดยสะดวก อย่ามีอุปสรรคขัดขวาง ครั้งที่
3 คือเดือน 9 ถือเป็นเลี้ยงเพื่อขอความคุ้มครองดูแล พืชพันธุ์ ข้าวปลาที่ปลูกเสร็จสรรพแล้วใน
นาให้เจริญงอกงาม น้ำท่าอุดมสมบูรณ์

สัมภาษณ์ นายทอง ไสย ลุนลา บ้านตาโกน หมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอ
เมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553 กล่าวถึงผีปูดาสรูปได้ว่า ปูดา คือ เจ้าที่แต่
ตั้งแต่เดิมถือกันว่าเป็นภูมิจำบ้านที่คอยปกป้องรักษาและคุ้มครองดูแลหมู่บ้าน และลูกหลานให้อยู่
เย็นเป็นสุข ความเชื่อเกี่ยวกับปูदानี้ มีอยู่ทุกชุมชนในแถบนี้และเชื่อถืออย่างเคร่งครัด เช่นว่า ผู้คน
ลูกหลานในชุมชนจะประกอบกิจการงานในโอกาสต่างๆ หรือเดินทางไกลมักจะทำพิธีเลี้ยงปูดาเพื่อ
ขอพรและเป็นขวัญกำลังใจในการเริ่มกิจการงานนั้นๆ ขณะเดียวกันบางครั้งก็จะถือโอกาสบนบาน
ปูดาไปด้วย พิธีเลี้ยงปูดาลักษณะนี้ ถือเป็นพิธีเลี้ยงตามโอกาสเฉพาะบุคคล ขั้นตอนของพิธีกรรม
วันและเวลาบุคคลนั้น ๆ เป็นผู้กำหนดเอง แล้วจึงไปแจ้งและเชิญเต่าจ้ำไปเป็นผู้นำประกอบพิธี
ส่วนเครื่องเช่น หรือเครื่องเลี้ยงที่ต้องจัดเตรียมคือ อาหาร ข้าว กับข้าว (จัดเป็นสำรับ หรือใส่กระถง
ใบตอง) หมากพลู (จัดเป็นคำ 2 คำ) บุหรี่ (2 มวน) เหล้าไห (สุราขาว 1 ขวด) หัวหมู ถ้าจะบนบาน
หรือเลี้ยงทายจะเตรียมไก่ต้มสุก 1 ตัว เพราะต้องใช้คางไก่เป็นเครื่องเลี้ยงทาย พร้อมกับรูปเทียน

สัมภาษณ์ นายอำนาจ วงศ์ราช อายุ 54 ปี บ้านตาโกน หมู่ที่ 1 ตำบล
ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2553 กล่าวถึงผีปูดาสรูปได้ว่า
ผีปูดาคือผีบรรพบุรุษ ผู้เป็นเจ้าของที่เจ้าทางประจำชุมชนหมู่บ้าน ผู้คนแถบบ้านเราเชื่อกันว่าท่านจะ
ช่วยคุ้มครองพวกเรา ลูกหลาน และหมู่บ้านชุมชนให้เป็นอย่างดีอย่างสงบสุข มิให้เกิดมีเหตุเภทภัย
ร้ายแรง ไม่ว่าคนเหล่านั้นจะไปประกอบสัมมาชีพที่แห่งใดก็ตาม หรือแม้แต่บางโอกาสเพียงแต่เดิน
ทางผ่านดอนปูดา แล้วแสดงความเคารพทำให้เกิดขวัญ และกำลังใจ

ส่วนการเช่นปูदानั้น บ้านเรามักทำกันประจำปีละ 3 ครั้ง คือ ครั้งแรก
จะเริ่มในเดือน 3 ครั้งที่ 2 ทำในเดือน 6 และครั้งที่ 3 ทำในเดือน 9 เครื่องเช่นหลัก ๆ ที่ต้องเตรียม
คือ ไก่ต้ม 1 ตัว สุรา 1 ขวด (เหล้าไห ไก่ตัว) หมากพลู บุหรี่ (หมากพลูจัดเป็นคำ 2 คำ บุหรี่ 2 มวน)
อาหาร คาว หวาน จัดเป็นสำรับ หรือสำรับที่เย็บเป็นกระถงใบตอง โดยมีเต่าจ้ำเป็นผู้นำในการ
ประกอบพิธีและสื่อกับปูดา

สัมภาษณ์ นายรองรัตน์ บุตรดี อายุ 52 ปี 98 หมู่ 13 ตำบลตาโกน อำเภอ
เมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กันยายน 2553 นายเพชร สมพงษ์ อายุ 51 ปี 75 หมู่ 4 ตำบลตาโกน
อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กันยายน 2553 และนายสุนันท์ ไชโย อายุ 51 ปี 76 หมู่ 4
ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กันยายน 2553 ต่างกล่าวถึง ความเชื่อเกี่ยวกับ

ผีปูดและพิธีกรรมเลี้ยงปูตาอย่างสอดคล้องกันสรุปได้ว่า ผีปูด คือ เจ้าที่ประจำหมู่บ้านชุมชน ชาวบ้านต่างให้ความเคารพยำเกรง โดยเฉพาะที่อยู่ของปูตา คือดงปูตา ถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ใคร จะบุกรุกแผ้วถางตัดต้นไม้โดยพลการไม่ได้อาจถูกผีปูดลงโทษได้ โดยความเชื่อของชาวบ้านแล้ว ถือกันว่า ปูตานั้น เป็นผีที่คอยคุ้มครองให้หมู่บ้านชุมชนให้ปลอดภัยจากภัยอันตราย ลูกหลานใน หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข พิธีเลี้ยงปูตาแถบบ้านเรา (ตำบลตาโกนและชุมชนใกล้เคียงกัน) ยึดถือปฏิบัติ กันปีหนึ่ง 3 ครั้ง คือ เดือน 3 ข้างขึ้น ถือกันเป็นฤดูกาลเริ่มต้น เดือน 6 ถือเป็นฤดูเริ่มต้นสำหรับการ เพาะปลูก และ เดือน 9 ถือเป็นฤดูหลังจากเสร็จจากการเพาะปลูกหรือเสร็จจากการทำนา นอกจากนี้ แล้วมักนิยมมีพิธีเลี้ยงตามโอกาสต่าง ๆ เช่น ในคราวประกอบกิจการงาน ลูกหลานเดินทางไกล เลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น

พิธีเลี้ยงปูตา ตามโอกาสนี้ จะแตกต่างจากพิธีเลี้ยงตามประเพณี คือ วันเวลานั้น ผู้ที่ประกอบพิธีหรือเจ้าของงานจะเป็นผู้กำหนดหาวันเวลาที่เหมาะสมเองแล้วจึงแจ้ง กำหนดวันเวลาแก่เจ้าบ้านและเชิญท่านมาเป็นผู้ประกอบพิธีเนื่องการสื่อหรือบอกกล่าวกับปูตานั้น จะต้องทำโดยผู้ที่เป็นเจ้าบ้านนั้น โดยถือกันว่าปูตาจะรับรู้หรือสื่อกับผู้เป็นเจ้าบ้านซึ่งเป็นญาติ สายโลหิตกัน และตำแหน่งหรือหน้าที่เจ้าบ้านนั้นจะสืบทอดกัน ไปตามสายเลือด จากบรรพบุรุษไปสู่ ลูกหลานเป็นทอด ๆ ไป

สรุป ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีปูด จากเอกสารและการสัมภาษณ์ได้ สารข้อมูลทีสรุปได้ว่า ผีปูดเป็นผีบรรพบุรุษ เป็นเจ้าที่เจ้าทางประจำหมู่บ้านชุมชน ตามความเชื่อ ของชาวควยบ้านตาโกน ผีปูดจะดูแลคุ้มครอง ป้องภัยแก่ชุมชน และผู้คนในชุมชน พร้อมทั้งคล บันดาลให้กิจการงานต่าง ๆ เจริญรุ่งเรืองและลงโทษผู้ที่ล่วงละเมิดจารีตประเพณีสังคมของชุมชน ตามความเชื่อนั้นชาวชุมชนจึงมีพิธีเช่นหรือเลี้ยงปูตาโดยจัดสำหรับ เครื่องเซ่น ประกอบด้วย ไก่ต้ม ข้าวสุก หมากพลู บุหรี่ เหล้า ดอกไม้ รูปเทียน นำไปเช่นเลี้ยงซึ่งยึดถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียมปีละ 3 ครั้งคือ ครั้งที่ 1 เดือน 3 ข้างขึ้นซึ่งถือเป็นฤดูกาล เพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณและกตเวทิตอบแทน ครั้งที่ 2 เดือน 6 ข้างขึ้น ถือเป็นกรย่างเข้าฤดูเพาะปลูก เพื่อขอพรให้การเพาะปลูกเป็นไปด้วยดี น้ำทำอุดมสมบูรณ์ครั้งที่ 3 เดือน 9 ข้างขึ้น เพื่อขอพรให้การเพาะปลูกไว้มีความอุดมสมบูรณ์ ได้ผลดี และพิธีเลี้ยงปูตาตามวาระโอกาสต่าง ๆ เป็นต้นว่า เจริญก้าวหน้าในการงาน เลื่อนยศ ตำแหน่ง โดยมีเจ้าบ้านเป็นผู้นำประกอบพิธีสื่อสารบนบานกับปูตาพร้อมทั้งเสี่ยงทายความเป็นไป ต่าง ๆ

2.1.3 ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีตาแฮก จากการศึกษาเอกสาร มีดังนี้

สำลี รักสุทธี (2550: 62-65) อธิบายว่า ตาแฮก หมายถึง อารักษ์ หรือผีผู้ พิทักษ์รักษาไร่นา เป็นผีที่มีอำนาจ มีฤทธิ์สามารถทำให้ข้าวปลาในท้องนา มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา

ได้ เช่น ข้าวเหี่ยวเฉา หรือสวยงาม เจริญเติบโตสมบูรณ์ก็ได้ เปรียบเหมือนแม่โพสพของภาคกลาง ความเชื่อ เรื่องผีตาแสด ไม่มีหลักฐานแน่ชัด แต่เชื่อว่ามีมานานตั้งแต่พุทธศาสนายังไม่เข้ามาสู่ เมืองไทยทั้งนี้ เพราะคนไทยโดยเฉพาะคนไทยอีสานดั้งเดิมนับถือผี

ตา หมายถึง ที่นาที่แบ่งลือกเล็ก ๆ แสด หมายถึง แรกเริ่มหรือเริ่มต้น เมื่อรวมกันเป็น ตาแสด จึงหมายถึง นาลือกเล็ก ๆ ที่ใช้เป็นที่แรกนาหรือที่ปักไถเป็นครั้งแรกนั่นเอง

สถานที่อยู่ของผีตาแสด เจ้าของนาจะทำตูปตาแสด (บ้านหลังเล็ก ๆ) ให้ผีตาแสดอยู่ โดยทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ มักทำให้เห็นเป็นสัญลักษณ์โดยกำหนดเอาที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของ ที่นาอาจจะเป็นต้นไม้ใหญ่ หรือจอมปลวกก็ได้

การเลี้ยงผีตาแสด ส่วนใหญ่จะมี 2 ครั้ง คือ

ก่อนลงนา เพื่อเป็นการบอกเล่าและขอความช่วยเหลือให้ช่วยดูแลพืชผลใน ทุ่งนา

ก่อนนวดข้าว เพื่อให้ได้ผลผลิตมาก

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 18 (2549: 45-46) ระบุว่า พิธีกรรมที่ เกี่ยวกับการทำมาหากินในหมู่ประชาชนทั่วไปดูจะเป็นเรื่องสำคัญมากและจะมีอยู่เกือบตลอดปี ทางภาคอีสานเรียกว่า ฮีตสิบสอง แต่ช่วง ของความสำคัญอยู่ระหว่าง หลังเก็บเกี่ยวผลผลิต และ ก่อนจะเริ่มจะเริ่มฤดูกาลผลิตใหม่ ก่อนชาวนาจะลงมือคานา จะสร้างนาจำลองมีขนาดประมาณ 1 ตารางเมตรขึ้นก่อน แล้วคาค้ำลงในนา 5-6 กอ นาจำลองนั้นเรียกว่า “ตาแรก” หรือ “ตาแสด” จากนั้นจะสร้างศาลเล็ก ๆ สำหรับเป็นที่สถิตของเจ้าแม่โพสพซึ่งชาวนาจะเช่นด้วยหมากพลู ดอกไม้และรูป เพื่ออัญเชิญแม่โพสพมาสถิตในศาล มีการปักเจลว ไร่ที่มุมของที่ดินแปลงนี้ ตามความเชื่อว่าจะเป็นเครื่องป้องกันแม่โพสพและพืชที่ปลูกให้พ้นจากการทำลายของพวกผีและ สัตว์ร้ายต่าง ๆ ชาวนาเชื่อว่า ถ้าบำรุงข้าวในนาตาแรกนั้นได้งาม ข้าวในนา ทั้งหมดก็จะงาม ตามไป ด้วย

พิธีกรรมนี้ เกิดจากความเชื่อว่า ถ้ามนุษย์ สามารถบังคับธรรมชาติ ด้วยการ จำลองแบบธรรมชาติ ย่อส่วนลงมาทำด้วยมือมนุษย์เอาก่อน ก็จะบันดาลหรือบังคับให้สิ่งนั้น เกิดขึ้นได้จริงดังใจปรารถนา พิธีแรกนาคือ ทางภาคอีสานเรียกว่าพิธีเลี้ยงผีตาแสด คือก่อนจะทำนา ชาวนาจะปลูกศาลผีตาแสดไว้กลางนาในที่นาของตน แล้วทำพิธีเช่นสังเวทรวงด้วยเครื่องเช่น ต่าง ๆ ส่วนทางภาคเหนือจะเรียกประเพณีนี้ว่า ประเพณีแสดนา โดยจะทำพิธีปลูกปะรำจักราชวัตร นัตรธง ซึ่งทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสกว้างประมาณ 2 ไร่ ภายในทำร้านไว้สูงเพียงตา วางเครื่องเช่น สังเวทรวงสังเวทรวงทั้งแม่พระธรณี เจ้าที่ ท้าวทั้งสี่ และแม่โพสพเลี้ยงทนายว่า ข้าวกล้าดีหรือไม่อย่างไร

ประเพณีอีสาน ฉบับ ส.ธรรมภักดี (ม.ป.ป.: 154-155) และวีระ สดสังข์ (2545: 36-37) ระบุว่า คำว่า ผิดาแฮกนี้เรียกตามภาษาลาว ชาวไทย ก็มีความเชื่อ แบบลาว การเลี้ยงผี ตากแฮก ถือเอาเดือน 6 ซึ่งเป็นเดือนเริ่มต้นของฤดูฝน ก่อนชาวนาจะลงมือทำนา มักจะเลี้ยงตาแฮก ก่อน ถือว่าตาแฮกเป็นเจ้าของนา ตามประวัตินี้กล่าวกันว่า ไว้ในการทำบุญข้าวสาก ตาแฮก เป็นทาง ยักยัด เมื่อถึงเดือน 6 ชาวนาจะเตรียมอาหารที่ไ้ต้ม ไ้ต้ม อาหาร กาว หวาน หมากพลู บุหรี่ไป เลี้ยง การแฮกนาจะเลือกเอาวันพฤหัสบดี ข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ เมื่อเตรียมตาแฮกแล้ว ชาวนาจะ เตรียมไถลงแฮกนาการ ไถแฮกนามักไถเป็นวงกลม แล้วสังเกตดูก้อนขี้ไถ คนที่เชื่อว่าชาญดูก้อนขี้ไถ แล้ว สามารถทำนายได้ว่าปีนี้ฝนจะดีหรือแล้ง

นาดากแฮกเป็นนาธรรมดา ที่แจกนา (มูมคันนา) ปั้นคันนาให้สูง กว้างยาว ประมาณ 4 สอก ปักเสา 6 ต้น เอาหนามล้อมรั้วไว้ข้างในปลูกข้าว 7-8 กอ ข้าวจะงามหรือไม่ให้ สังเกตตรงนี้ การลงมือแฮกที่นาดานี้ จึงเรียกว่า นาดากแฮก คือนาที่ลงมือทำที่แรก

สวิง บุญเจิม (2539: 34-37) อธิบายว่า การแฮกนาโบราณท่านนิยม แฮกนา คำวันอาทิตย์ แฮกนาทุกวันจันทร์ปักตาแฮก ปักกกแฮก และค่านา นิยมทำวันพฤหัสบดีให้เลี้ยง ตาแฮกก่อนแล้วจึง ไถแฮกนา ของเลี้ยงตาแฮกนั้น แล้วแต่เจ้าของนาเคยปฏิบัติมา แต่ส่วนมากมักจะ ใช้ไ้ต้มสุกที่ยังไม่ได้ปอกเปลือก เพราะจะเอาไ้เลี้ยงทนายไ้หลังเลี้ยงตาแฮกแล้วถ้าไ้เป็นน้ำ ทายว่า ปีนั้นน้ำจะท่วม ถ้าไ้เป็นผงทนายว่า ปีนั้นฝนจะแล้ง ถ้าไ้เน่ามีกลิ่นหรือเป็นสีดำ ทายว่า ศัตรูพืชจะรบกวน ถ้าไ้งาม ทำนายว่า ทำนาจะได้ผลดี

วิธีปักตาแฮกให้เอาต้นกล้ามา 8 ต้น เอาขัน 5 มากใส่หัวธัญฐานถึงแม่ โปสพให้หมากำคูณ วางขันลงข้างตาแฮก หันหน้าไปทางทิศตะวันออกปักต้นกล้าแต่ละต้นให้ว่าดังนี้

ปักต้นนี้พุทธรักษา	ปักต้นนี้ธรรมรักษา
ปักต้นนี้สังฆรักษา	ปักต้นนี้แผ่นดินใหญ่ไ้
ปักต้นนี้แผ่นดินไ้ให้ภูมิ	ปักต้นนี้ไ้ให้หมื่นมาเหยย
ปักต้นนี้ไ้ให้หมื่นเหยย	ปักต้นนี้ขวัญข้าว
พันเล้า	มาโฮม

ครบ 8 ต้นแล้วเป็นเสร็จพิธี

1) จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

สัมภาษณ์ นายทองศรี จันทร์โท อายุ 73 ปี 112 หมู่ที่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจัตร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 กล่าวถึง ตาแฮก หรือผิดาแฮก สรุปไ้ได้ว่า ผิดาแฮก คือ เจ้าที่ประจำที่นาอันไ้แก่ ดวงวิญญาณที่พิทักษ์รักษาไร่นานั่นเอง

ชาวนาหรือเจ้าของที่นาให้ความสำคัญและเคารพโดยเชื่อกันว่าผีตาแฮก จะคุ้มครองและดูแลข้าวปลาในท้องนาให้อุดมสมบูรณ์ให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลนาได้ผลดี การเลี้ยงตาแฮกเป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่ชาวนา ผู้เป็นเจ้าของที่นาต้องยึดถือปฏิบัติทุกครั้งก่อนจะเริ่ม ฤดูกาลทำนา หลังจากพิธีเลี้ยงตาแฮกเจ้าของนาจะไถที่บริเวณที่อยู่ของตาแฮกแล้วนำพันธุ์ข้าว หรือ ต้นกล้ามาปักดำหรือหว่านลงในที่นานั้น เป็นประเพณีเพื่อเป็นการเอาฤกษ์ก่อน บริเวณที่หว่านพันธุ์ ข้าวลงนั้น เรียกว่า นาตาแฮก หมายถึงที่เริ่ม ทำเป็นการเริ่มต้นทำนา สถานที่สถิตอยู่ของตาแฮกหรือ เรียกตามชาวบ้านว่าที่อยู่ของตาแฮกนั้นเจ้าของที่นาจะเลือกที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของผืนนา เช่น ที่ที่มี ต้นไม้ใหญ่ หรือจอมปลวกก็ได้จะทำเป็นศาลเล็ก ๆ หรือกำหนดถือเอาเป็นสัญลักษณ์ก็ได้ ส่วนพิธี เลี้ยงตาแฮกเจ้าของนาจะเตรียมอาหาร คาว-หวาน ใต้วัยเป็นสำหรับหรือกระถางใบตอง หมากพลู จัดเป็นคำ 2 คำ บุหรี่ 2 มวน ชื่นผืน (ผ้าชิ้น 1 ผืน) แพรวา (ผ้าขาวม้า 1 ผืน) เหล้าไห (1 ขวด) ไก่ต้ม 1 ตัว (ไม่เชือดคอ) พร้อมรูปเทียน ดอกไม้ นำไปประกอบพิธี บนบานลือกับตาแฮกแล้ว ทำการเสี่ยง ทายด้วย คางไก่ เพื่อพยากรณ์ถึงความเป็นไปของการทำน่าน้ำท่า การเลี้ยงตาแฮกนั้นจะเริ่มได้ตั้งแต่ เดือน 3 จนถึง เดือน 6 และนิยมเลี้ยงในวันพฤหัสบดี วันอาทิตย์ แต่ไม่นิยมเลี้ยงตาแฮกในวันพระ

สัมภาษณ์ นายทอง ไสย มะโนรัตน์ อายุ 70 ปี 11 หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กันยายน 2552 อธิบายถึง ผีตาแฮกสรุปได้ว่า ตาแฮกถือกันว่าเป็นเจ้าที่เจ้าทางประจำที่นา หรือเจ้าของที่นาดั้งเดิม ชาวนาเชื่อกันว่า ท่านคืออารักษ์ที่คอยรักษา คอยรักษาดูแลไร่นา ให้อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะเจ้าของที่นาจะให้ความสำคัญกับตาแฮกและบริเวณ ที่กำหนดเป็นที่อยู่ของตาแฮกมากไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ พุ่มไม้ และจอมปลวกต่าง ๆ จะไม่มีการบุกรุก รุกกล้า ทำลาย โดยพลการอย่างเด็ดขาด ที่นาบางส่วนบางแห่งถูกซื้อขายเปลี่ยนเจ้าของไป ผู้ที่ได้ ครอบครองหรือเจ้าของใหม่ จะให้ความสำคัญสอบถามถึงบริเวณที่เป็นสถานที่ตาแฮก เพื่อว่าจะได้ ยึดถือปฏิบัติอย่างถูกต้อง โดยถือกันว่า ผีตาแฮก เป็นเจ้าที่นา มีอำนาจดลบันดาลให้การทำนา ได้ผลดีหรือให้เสียหายได้ ถ้าเจ้าของนาละเลยไม่ยึดถือปฏิบัติ พิธีเลี้ยงผีตาแฮกจะเริ่มเมื่อถึงฤดู เดือน 6 ทางจันทรคติ โดยเจ้าของนาจะเตรียม ข้าว ปลา อาหาร จัดเป็นสำหรับ มีหมากพลู จัดเป็นคำ 2 คำ บุหรี่ 2 มวน ชื่นผืน (ผ้าชิ้น 1 ผืน) แพรวา 1 ผืน เหล้าขาว 1 ขวด สตางค์ (เงิน) 6 บาท (บางคน อาจใช้ 12 บาท) พร้อมรูปเทียนนำไปเช่นเลี้ยง บนบาน ที่บริเวณที่อยู่ของตาแฮก แล้วไถบริเวณ รอบ ๆ 3 รอบ แล้วนำพันธุ์ข้าวส่วนหนึ่งหว่านลงบริเวณนั้นเป็นประเพณี

สัมภาษณ์ นายประจักษ์ วงศ์ราช อายุ 58 ปี บ้านตาโกน หมู่ 13 ตำบล ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 24 กันยายน 2553 กล่าวถึง ผีตาแฮกสรุปได้ว่า เป็นเจ้าที่ ประจำที่นาถือกันว่าเป็นเทพารักษ์ของนา ท่านจะคอยดูแล ป้องกันอันตราย ไม่ให้ข้าวในนา เสียหายจากภัยต่าง ๆ ให้ฝนตกตามฤดูกาล มีน้ำอุดมสมบูรณ์ การเลี้ยงผีตาแฮก ถือเอาฤดูเดือน 6

ของทุกปี เป็นเดือน ทำพิธี ปัจจุบัน บ้านเราจะถือเอาหลังจากพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเสร็จแล้ว จึงจะทำพิธี เพื่อเป็นขวัญกำลังใจ ความเป็นสิริมงคล

สัมภาษณ์ นายประเสริฐ มีภาพ อายุ 74 ปี 3 หมู่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 นายพัฒน์ จันทร์โท อายุ 67 ปี บ้านตาโกน หมู่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 และนายพุม ทองคำ อายุ 67 ปี บ้านตาโกน หมู่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 ต่างให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันสรุปได้ว่า ผิดาแสด คือ อารักษ์เจ้าที่เจ้าทางปกปักรักษาไร่นา ชาวนาเชื่อถือกันว่าจะคลบ้นคาลคุดเข้าวปลาในนาไม่ให้เสียหาย ให้ได้ผลมีน้ำเพียงพอ โดยถือเอา มุมใด มุมหนึ่งของที่นา กำหนดเอาเป็นที่สิงสถิตของตาแสด ก่อนจะลงมือทำนาจะต้องเลี้ยงตาแสดก่อน โดยจัดเตรียมสำหรับอาหาร ผ้าซัน ผ้าขาม้า เหล้า ไม่ต้ม หมากพลู บุหรี่ พร้อมด้วย ธูปเทียน ดอกไม้ นำไปเลี้ยงเช่น ณ บริเวณที่อยู่ของตาแสดประกอบพิธีแล้ว ไถรอบบริเวณนั้น 3 รอบแล้ว หว่านพันธุ์ข้าวลงบริเวณที่ไถ โดยถือเอาเดือน 6 ของทุกปี

สรุป ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผิดาแสด จากเอกสารและการสัมภาษณ์ ได้สาระข้อมูลที่สรุปได้ว่า ตาแสดหรือผิดาแสด คือ อารักษ์ประจำที่นาหรือเจ้าของที่นาดั้งเดิม ตามความเชื่อ ตาแสดมีฤทธิ์อำนาจสามารถคลบ้นคาลเกี่ยวกับการเพาะปลูกและน้ำท่าในการทำนาได้ ชาวนา จึงมักสร้างศาลเล็กๆ หรือกำหนดเอาส่วนใดส่วนหนึ่งของที่นาเป็นสัญลักษณ์ เมื่อเข้าสู่ฤดูกาล ทำนา ชาวนาจะประกอบพิธีเลี้ยงตาแสดก่อน โดยจัดเครื่องเช่นเลี้ยงมีสำหรับอาหาร ไก่ต้ม หมากพลู บุหรี่ ผ้าซัน แพรว เหล้า ไปเช่นที่บริเวณตาแสดทำพิธีเช่นแล้ว ไถบริเวณรอบตาแสด นำพันธุ์ข้าวหรือต้นกล้าหว่านหรือปักดำลงไว้เป็นสัญลักษณ์ว่า นาตาแสด สำหรับพิธีนั้น กำหนดเอาเดือน 6 ทางจันทรคติ นิยมเป็น วันพฤหัสบดี วันอาทิตย์

2.1.4 ความเชื่อและ พิธีกรรม เช่นผิบรรพบุรุษในวันสารท (จาตาค) จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

ก. ตันสิงห์ (อ้างถึงใน วัฒนธรรมไทย ฉบับที่ 8 ตุลาคม 2506: 12-13) ระบุว่า บุญข้าวสาก เป็นประเพณีทำบุญประจำเดือนของชาวภาคอีสาน โบราณบัณฑิตกำหนดการทำบุญข้าวสากนี้ ตรงกับวันเพ็ญเดือน 10 ของทุก ๆ ปี เมื่อวัน เดือน ปี ได้เวียนมาบรรจบครบวันเพ็ญเดือน 10 ถือว่าเป็นโอกาสจิตสมัยมหามงคลกาล ทั้งฝ่ายวัดและฝ่ายบ้านในถิ่นนั้น ๆ ทราบดี เพราะประเพณีนี้ได้ถือสืบ ๆ กันมาหลายชั่วบรรพบุรุษแล้ว และถือว่าเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ที่ทุกคนจะขาดเสียไม่ได้ เป็นการแสดงออกซึ่งกตัญญูคุณทวดิตาธรรมต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว

ต้นเหตุของบุญข้าวสาก เป็นที่เชื่อถือกันมาแต่โบราณว่าเมื่อวันเพ็ญเดือน 10 พระยายมบาลได้ปล่อยสัตว์นรกมาเยี่ยมเยือนญาติของตน เพื่อขอส่วนบุญกุศลจากญาติ สัตว์นรก

เหล่านั้นต่างพากันมาเป็นกลุ่ม ๆ เป็นพวก ๆ ถือภาชนะสำหรับใส่อาหารตรงไปยังเรือนของญาติคน ถ้าญาติได้ถวายอาหารในงานบุญนั้น สัตว์นรกเหล่านั้นก็จะได้รับอาหารพร้อมทั้งชื่นชมยินดี แต่ถ้าญาติของสัตว์นรกคนใดไม่ได้ทำบุญถวายอาหารในงานบุญวันนั้น สัตว์นรกคนนั้นก็จะได้ไม่ได้อาหาร และร้องไห้กลับไปทนทุกข์ทรมานต่อไป

สวิง บุญเจิม (2539: 583-584) ระบุว่า บุญข้าวสากเป็นบุญถวายข้าวสาก แต่พระสงฆ์ นิยมทำกันเป็นประเพณีในวันเพ็ญเดือน 10 เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 10 ชาวบ้านจะจัดของ ที่เป็นไทยธรรมเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 จะทำอาหารคาวหวานจัดเป็นสำหรับ นำไปรวมกันที่ศาลาการเปรียญตั้งแต่ 4 โมงเช้า ส่วนซื้อเจ้าของสำหรับอาหารนั้น ทุกคนจะเขียนและม้วนเป็นหลอดใส่ลงในบาตรที่ตั้งไว้ เมื่อถึงกำหนดเวลา ทายจะนำกล่าวถวายสลากภัตรจบแล้ว นำบาตรที่ใส่รายชื่อไว้ไปให้พระจับสลากตามลำดับ พระรูปใดจับถูกชื่อเจ้าสำหรับใด ก็จะประกาศให้เจ้าสำหรับนั้นนำไปถวายพระรูปนั้น

ส่วนที่ 2 จะจัดเป็นข้าวที่ที่ผสมกับอาหาร ขนม ข้าวต้มมัดห่อใบตอง เตรียมไว้สำหรับให้แก่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว โดยจะนำไปวางลงเปิดไว้ตามข้างทางเข้าวัด ข้างศาลาการเปรียญตามโคนต้นไม้ (ต้นโพธิ์) ด้วยคิดว่าญาติที่ล่วงลับไปแล้วจะมารอรับเอาห่ออาหารเหล่านั้นตามสถานที่นั้น ๆ

วีระ สดสังข์ (2545: 38-39) ระบุว่า วันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันสำคัญวันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษ ลาว เขมร กวย รวมทั้งไทยด้วย นั่นคือ วันสารท ชาว กวย เรียกว่า ตะงใจสาสาก ประเพณีเช่นไหว้บรรพบุรุษนี้จะเริ่มขึ้นตั้งแต่วันแรม 13 ค่ำ ถือว่าเป็นวันเตรียมสิ่งของที่เตรียมได้แก่ อาหาร คาว หวาน ขนม ข้าวต้ม ก๋วยเตี๋ยว ผลไม้อื่น ๆ หมากพลู บุหรี่เหล้า พอถึงวันแรม 14 ค่ำ ชาวบ้านจะนำเครื่องเช่นไหว้ไปรวมกันที่ศาลากลางหมู่บ้าน (หมู่บ้านที่ยังไม่มีวัด) วันแรม 15 ค่ำ จะเป็นวันประกอบพิธีกรรมในส่วนของการเช่นไหว้ นำโดยผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน หรือเจ้าโคตร

สุเมธ เมธาวิทยกุล (2547: 37-38) และแปลก สนธิรักษ์ (ม.ป.ป.: 72) ระบุว่า คำว่าสารท มาจากคำบาลี สรท หมายถึง ฤดูใบไม้ร่วง ภาษาสันสกฤตเป็น สารท ทั้ง 2 คำ หมายถึงการทำบุญสิ้นเดือน 10 เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว เนื่องจากที่ความเชื่อวาระยะนี้เป็นระยะที่ยมบาลปล่อยเปรตให้มาเยี่ยมบ้านของตน เพื่อรับส่วนบุญที่ญาติจะอุทิศให้ ลูกหลานญาติพี่น้องมีความเชื่อว่าญาติของตนที่ตายแล้วอาจจะไปเกิดในอบายภูมิ ซึ่งเป็นภูมิที่อดอยาก จึงทำบุญอุทิศให้โดยหวังว่า เมื่อวิญญูณได้รับอนุโมทนาส่วนบุญแล้วจะได้พ้นจากภูมิอื่นทุกข์ทรมานนั้น ไปเกิดในภูมิใหม่ที่ดีกว่านั้น

ประเพณีอีสานฉบับ ศ.ธรรมภักดี (ม.ป.ป.:167-169) และคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2551: 57-59) อธิบายไว้เป็นแนวเดียวกันว่า บุญข้าวสากหรือสลาก เป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง ตามริตสิบสองของชาวอีสานมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อมุ่งอุทิศส่วนกุศลให้ญาติสนิท เช่น ปู่ย่า ตายาย บิดามารดา สามี ภรรยา พี่น้องที่ถึงแก่กรรมไปแล้ว และอาจอุทิศให้เปรตทั่วไปด้วย

การทำบุญข้าวสาก นิยมทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นประจำทุกปี ที่เรียกว่า บุญข้าวสาก เนื่องจากเมื่อจัดข้าว ปลาอาหาร และเครื่องไทยทานอุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้วจะให้เป็นสลาก มีคำอุทิศส่วนกุศลใส่กระดาษบันทึกชื่อผู้มีจิตศรัทธาบริจาค และความประสงค์ว่าจะบริจาคทานให้แก่ผู้ใด โดยบอกชื่อผู้ที่จะมารับส่วนกุศลด้วย

ส่วนการประกอบพิธีกรรม ก่อนถึงกำหนดคือ ราว 13-14 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจะเตรียมของทำอาหารชนิดต่างๆ มีทั้งข้าว เนื้อ ปลา ข้าวเม่า ข้าวพอง ข้าวตอก ขนมน และของหวานและผลไม้ชนิดต่าง ๆ ไว้ เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ ตอนเช้า ชาวบ้านจะพากันนำอาหารคาวหวานต่าง ๆ ไปทำบุญที่วัดโดยพร้อมเพรียงกันอุทิศไปให้ญาติมิตรผู้ล่วงลับไปแล้ว ตอนสายของวันเดียวกันก็จะนำข้าวปลาอาหารที่เตรียมไว้เป็นข้าวสากไปวัดอีกครั้งหนึ่ง โดยจัดเป็นสำหรับสำหรับถวายเป็นสลากภักดาน โดยจัดใส่ภาชนะต่าง ๆ ตามแต่ละท้องถิ่นนิยม หลังจากถวายข้าวสากแด่พระสงฆ์แล้ว ชาวบ้านจะนำอาหารไปวางไว้ตามที่ต่าง ๆ ของบริเวณวัด เช่น โคนต้นโพธิ์ เป็นต้น นอกจากนี้จะนำข้าวสากไปเลี้ยงตาแยก ที่นาของตนเองอีกด้วย

1) จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

สัมภาษณ์ พระอธิการสมบุญ กิตฺติวฑฺฒโธ อายุ 48 ปี วัดบ้านแดง หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 19 กรกฎาคม 2553 กล่าวถึงบุญข้าวสากสรุปได้ว่า จาสาก (ซาก) ของชาวกวย ชาวไทยอีสานเรียกว่า บุญข้าวสาก เป็นประเพณีทำบุญใหญ่ประจำปีในริตสิบสองโบราณอีสานท่านกำหนดถือเอาวันเพ็ญเดือน 10 ของทุกปี การทำบุญข้าวสากหรือบุญจาสาก เป็นการทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้แก่บรรพบุรุษและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว และเหล่าสัมภเวสี (ผู้ที่ตายไปแล้วแต่วิญญาณยังเร่รอนอยู่ยังหาที่เกิดไม่ได้) โดยเชื่อกันว่า ค่ำวันขึ้น 14 ค่ำ เป็นคืนที่ยมทูตปลดปล่อยดวงวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปตกทุกข์อยู่ในปรโลกให้กลับมายังโลกมนุษย์เพื่อเยี่ยมญาติ ๆ และลูกหลาน และรอรับส่วนบุญในวันรุ่งขึ้น คือ วันขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งญาติ ๆ ลูกหลาน จะนำอาหารคาวหวาน พร้อมกับ ข้าวสาก (ข้าวสาก คือ ข้าว กับข้าว ขนมน ข้าวต้มมัด ก๋วย หลากพลู บุหรี่แต่ละอย่างห่อด้วยใบตองเย็บด้วยไม้ทางมะพร้าว) นำไปทำบุญใส่บาตรถวายพระที่วัด เสร็จแล้วนำข้าวสากส่วนหนึ่งไปเช่นปู่ตา ที่เจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษและญาติ ๆ ตาม

กิ่งไม้ ตามทางแยก โคนต้นโพธิ์ เพื่อเช่นวิญญาณสัมภเวสี และนำข้าวสากอีกส่วนหนึ่งไปเลี้ยงตากลูกที่นาของตนเองด้วย

สัมภเวสี พระมหาคำ ปรุกโกโม อายุ 45 ปี วัดบ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 19 กรกฎาคม 2553 อธิบายถึง บุญจากสากหรือบุญข้าวสากสรุปได้ว่า คือ การทำบุญอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติ ๆ ผู้ล่วงลับไปโดยการระบุง้อญาติที่ล่วงลับไป (ด้วยการเขียนชื่อ) ข้าวสาก ได้แก่ ข้าว กับข้าว ขนม ข้าวต้มมัด หมากพลู บุหรี่ แต่ละอย่างห่อด้วยใบตองเย็บด้วยไม้ทามะพร้าว ซึ่งชาวทวาย เรียกว่า สาก ข้าวสาก ที่ว่านี้ ทุกครอบครัวจะเตรียมห่อไว้เพื่อนำไปทำบุญใส่บาตรที่วัด พร้อมด้วยอาหาร คาวหวาน ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งถือเป็นวันทำบุญใหญ่ เหลือจากทำบุญใส่บาตร ถวายพระแล้วก็จะแจกจ่ายกันไป นำไปวางเปิดห่อไว้ตามเจดีย์ที่บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษเพื่อให้ท่านเหล่านั้นมารับไป นำไปเช่นปูคาบ้าง เช่นตากลูกที่นาบ้าง นำไปวางไว้ตามโคนต้นโพธิ์ แขนงไว้ตามกิ่งไม้ วางไว้ตามทางแยก เพื่อไว้สำหรับเหล่าวิญญาณที่ไร้ญาติด้วย

สัมภเวสี นายสวัสดิ์ บุญยืน อายุ 62 ปี 14 หมู่ 14 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กันยายน 2553 กล่าวถึงความสำคัญของพิธีกรรมบุญจากสากสรุปได้ว่า บุญจากสาก หรือบุญข้าวสาก เป็นงานบุญใหญ่และสำคัญประจำปีเหมือนกับงานบุญหลวง เลยทีเดียวโดยชาวบ้านจะเตรียมข้าวของทำบุญ เตรียมงาน ไม่ว่าจะเป็น อาหาร เครื่องไทยธรรมพอดกตอนค่ำของวันขึ้น 14 ค่ำเดือน 10 ก็จะมีพิธีหั้น (ไปฟังพระเจริญพุทธมนต์ที่วัด) ในวันขึ้น 15 ค่ำ จะพากันนำข้าวของเครื่องทำบุญ เครื่องไทยธรรม พร้อมด้วยข้าวสากไปทำบุญใส่บาตรที่วัด ที่กล่าวว่า ประเพณีบุญข้าวสากเป็นงานบุญที่สำคัญเนื่องจากการทำบุญให้แก่ ปู่ย่า ตายายญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อท่านเหล่านั้น โดยคนโบราณอีสานมีความเชื่อว่า วิญญาณของท่านเหล่านั้นจะได้รับอนุญาตปลดปล่อยให้กลับมายังโลกมนุษย์ เพื่อพบปะขอส่วนบุญหรือรับส่วนบุญในวันนั้น ครอบครัวใดลูกหลานไม่ได้ทำบุญให้ในวันนั้น วิญญาณนั้น ก็จะไม่ได้รับส่วนบุญและกลับไปตกทุกข์ได้ทรมานต่อไปอีก

สัมภเวสี นายสิงห์ ปวยทอง อายุ 62 ปี หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กันยายน 2553 กล่าวถึง บุญจากสากในเขตตำบลตาโกนสรุปได้ว่า ได้ยึดถือปฏิบัติเหมือนกันทุกหมู่บ้านจะเริ่มจัดเตรียม ข้าวของ เครื่องทำบุญ ต่าง ๆ ตั้งแต่วันขึ้น 13-14 ค่ำ เดือน 10 กันเลย คืนวันขึ้น 14 ค่ำ จะพากันไปฟังพระสวดมนต์ที่วัด วันรุ่งขึ้น ก็นำข้าวของที่เตรียมไว้พร้อมด้วยห่อข้าวสากไปร่วมทำบุญกันที่วัด เขตตำบลตาโกนนี้มี หมู่บ้านที่มีวัดอยู่ 3 แห่ง คือ วัดบ้านตาโกน วัดบ้านแดง หมู่ที่ 4 และวัดป่าจันทวาริ หมู่ที่ 6 โดยที่หมู่บ้านที่มีวัดทั้ง 3 แห่ง จะจัดพิธีพร้อมกันเลย คือในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ผู้ที่อยู่ใกล้วัดแห่งใดก็จะไปที่วัดแห่งนั้น

หลังจากนั้น ผู้นำหมู่บ้านที่ไม่มีวัดจะประชุมตกลงกันกำหนดเอาวันใดวันหนึ่งเป็นวันทำบุญ ประจำหมู่บ้านเวียนกันไปจนครบ 15 หมู่บ้าน โดยกำหนดเอาศาลาประชาคมของแต่ละหมู่บ้านซึ่งมีอยู่แล้ว เป็นสถานที่จัดทำบุญ

สัมภาษณ์ นางมี บุญยืน อายุ 70 ปี 71 หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กันยายน 2553 นางมา สมพงษ์ อายุ 63 70 หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กันยายน 2553 นายทอง สิงห์โท อายุ 60 ปี บ้านแดง หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กันยายน 2553 ได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันสรุปได้ว่า บุญจาซาก ชาวบ้านได้ยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่โบราณ ปู่ย่า ตายาย พาประพาศปฏิบัติมา มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษและญาติที่ล่วงลับไปจะมาถามข่าวคราว สุขทุกข์ของลูกหลาน ส่วนท่านที่ล่วงลับไปตกทุกข์ได้ยากก็จะมารอรับส่วนบุญในวันงาน บุญข้าวสากนี้ ซึ่งลูกหลานและญาตินำข้าวของ อาหาร คาวหวาน พร้อมด้วยข้าวสาก นำไปทำบุญใส่บาตรที่วัดแล้ว อุทิศไปให้ ถ้าลูกหลานและญาติของผู้ที่ล่วงลับไปท่านใดไม่ได้ทำบุญให้ในวันนั้น ท่านผู้นั้นก็จะไม่ได้รับส่วนบุญจะต้องกลับไปทนทุกข์ทรมานต่อไปอีก

2) จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

สังเกตการณ์ งานประเพณีบุญข้าวสาก (จาซาก) ที่วัดบ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กันยายน 2553 พบว่า ประชาชนในชุมชนซึ่งอยู่ไกลออกไปจากบ้านตาโกน เช่น ชุมชนบ้านวัด บ้านเค็ง บ้านกระเต็น เริ่มทยอยนำข้าวของเครื่องทำบุญมาที่วัดบ้านตาโกน ตั้งแต่เวลาประมาณ 09.30 น. เพื่อเตรียมทำบุญตักบาตรงานบุญข้าวสากพร้อมกับชาวบ้านตาโกน ซึ่งพากันนำข้าวของเครื่องทำบุญออกมาที่วัดเป็นระยะ ผู้คนเริ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ขณะรอความพร้อมมรรคนายก (ปราชญ์ผู้ทรงความรู้ในชุมชนมักรับหน้าที่เป็นมรรคนายกด้วย) ได้กล่าวประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ออกมาร่วมทำบุญพร้อมกับอธิบายถึงความเป็นมาและความสำคัญของงานประเพณีบุญข้าวสากผ่านเครื่องขยายเสียงเป็นระยะ เวลาสำหรับประกอบพิธีใกล้เข้ามาประชาชนมาเพิ่มมากขึ้น จนทำให้ศาลาเบญจกวางใหญ่เต็มไปด้วยผู้คน ซึ่งแต่ละครอบครัวมาพร้อมกับลูกหลานญาติพี่น้อง

เวลา 11.00 น. เริ่มประกอบพิธีโดยผู้อาวุโสในชุมชนเป็นประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย มรรคนายกนำไหว้พระอาราธนาสิด พระสงฆ์ผู้เป็นประธานสงฆ์ให้ศีลเสร็จแล้วนำพระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ ขณะเดียวกันผู้คนที่มาร่วมงานบุญเตรียมตัวใส่บาตร โดยบาตรที่จัดเตรียมไว้นั้นจัดไว้ 7 ลูก พร้อมกับภาชนะสำหรับใส่ข้าวสาก เมื่อพระสงฆ์เจริญพุทธมนต์มาถึงบท พาหุง ผู้คนเริ่มทยอยใส่บาตร และนำอาหารส่วนที่เหลือพร้อมกับห่อข้าวสากออกไปเช่นปู่ตา เช่นบรรพบุรุษที่เจดีย์บรรพบุรุษ และวางเซ่นให้แก่วิญญาณสัมภเวสี (ผีไร้ญาติ) เสร็จแล้ว

เป็นการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์เสร็จแล้วมรรคนายกนำถาดข้าวสากมาให้ผู้เป็นประธานสงฆ์ ทำพิธีกรวดน้ำราดลงในถาดข้าวสาก เพื่อส่งไปถึงเวไนยสัตว์ทั้งหลายแล้วนำห่อข้าวสากไปแจกจ่ายให้ทั่วถึงกันเพื่อนำไปเช่นตาแฮกต่อไป หลังจากนั้นพระสงฆ์สวดให้พร เป็นอันเสร็จพิธีทำบุญข้าวสาก (บุญจาสาก)

สรุปความเชื่อและ พิธีกรรม เช่นผีบรรพบุรุษวันสารท (จาสาก) จากเอกสารการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ได้สาระข้อมูลที่สรุปได้ว่า ประเพณีเช่นผีบรรพบุรุษวันสารท หรือที่ชาวอีสานเรียกว่า บุญข้าวสากชาวกวยเรียกว่า จาสาก เป็นงานประเพณีทำบุญให้แก่บรรพบุรุษและญาติที่ล่วงลับไปแล้วโดยเจาะจงหรือระบุชื่อญาติผู้รับติดไว้ที่สากหรือห่อ ตามความเชื่อที่ว่าในช่วงเวลานั้น คือวันขึ้น 14-15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี เป็นช่วงเวลาที่ยมบาลปล่อยวิญญาณของผู้ล่วงลับไปให้กลับมาเยี่ยมบ้านและญาติของตน และรับส่วนบุญที่ญาติพี่น้องอุทิศให้ ลูกหลานญาติพี่น้องกลัวว่า ญาติของตนตายไปแล้วอาจจะไปลำบากอยู่ในอบายภูมิจึงพากันทำบุญไปให้ ในพิธีทำบุญนั้นชาวบ้านจะเตรียมข้าวของพร้อมด้วยห่อข้าวสากตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ในวันขึ้น 15 ค่ำ นำไปทำบุญใส่บาตรถวายพระ อีกส่วนหนึ่งนำไปเช่นปู่ตา เช่น บรรพบุรุษญาติพี่น้องที่เจดีย์ บรรจุอัฐิ เช่นตาแฮกในที่นา วางไว้ตามโคนต้นโพธิ์ แขนวไว้ตามกิ่งไม้ วางไว้ตามทางแยกเพื่อแผ้วแผ่เกล้าวิญญาณไว้ญาติด้วย

2.1.5 ความเชื่อพิธีกรรมการรำผีอ-ผีแถน จากการศึกษาเอกสารดังนี้

วีระ สุตสังข์ (2545: 39-45) ระบุว่า พิธีกรรมนี้ไม่ได้เล่นเฉพาะชาวกวยเท่านั้น ชาวเขมรสูงในศรีสะเกษและสุรินทร์ก็เล่นเหมือนกัน เพราะมีความเชื่อในเรื่องเดียวกัน และตอบไม่ได้ว่า ชนกลุ่มใดรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากกลุ่มใด ชาวเขมรเรียกการเล่นนี้ว่า แม่มีวด แปลได้ว่า แม่ผู้พูดแม่ผู้บอกเสียงไปถึงเทพารักษ์ ในขณะที่เดียวกัน ชาวลาวเรียกว่า การรำผีฟ้าหรือแถน แถนก็คือเทวดาที่ชาวลาวนับถือบูชา การรำผีฟ้าหรือแถนของชาวลาว ชาวกวยเรียกว่า นางอแปลว่า นางผู้ทำให้ดั่งงามทำให้สุขสบาย ชาวกวยบางกลุ่มก็เล่นนางอแทนการเล่นสะเอง การเล่นรำผีฟ้าหรือแถนหรือนางอ มีเครื่องดนตรีเฉพาะแถนเท่านั้น ผู้ชายเป่าแถน ผู้หญิงสูงอายุเป็นร้องรำ ส่วนการรำสะเองมีกลอง ฆ้อง

สาเหตุของพิธีกรรม เนื่องจากตามประวัติศาสตร์ทางสังคมของชาวกวยมักสร้างชุมชนตามป่า พึ่งพาสิ่งลี้ลับของธรรมชาติ วิญญาณของบรรพบุรุษการประกอบพิธีกรรมนี้เพื่อขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณบรรพบุรุษให้ปกป้องรักษาเป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่มีชีวิตกับผู้ล่วงลับไปแล้ว ผ่านร่างทรงและเล่นเพื่อแก้บนในยามเจ็บไข้ได้ป่วย พิธีกรรมนิยมจัดขึ้นเริ่มตั้งแต่เดือน 3 เป็นต้นไป

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 232-236)

ระบุว่า ลำผีฟ้า เป็นพิธีกรรมเพื่อให้ผู้มีความเชื่อถือดำรงชีวิตด้วยความเชื่อมั่นและเพื่อรักษาโรคตามความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนต้องมีผีฟ้า (เทวดา) ปกป้องรักษา การลำผีฟ้าจะจัดเป็นประจำทุกปีหรือจัดขึ้นเพื่อรักษาผู้ป่วยเป็นคราว ๆ ไป เริ่มจากกำหนดวัน จัดสถานที่ที่มีที่บวงสรวงบูชาผีฟ้าพร้อมกันมีหมอแคนเป่าแคนประกอบการลำ ผู้ที่รำผีฟ้าจะมีพวงมาลัยดอกจำปา (ลั่นทม) หลายสายสวมไว้ที่คอและศีรษะในอดีต ชาวศรีสะเกษ นิยมปลุกต้นจำปาไว้เกือบทุกบ้าน เพื่อนำดอกมาร้อยมาลัยสำหรับประกอบพิธีรำผีฟ้า การรำผีฟ้าเริ่มด้วยการอัญเชิญผีฟ้ามาเข้าทรง เมื่อเข้าทรง ผู้ถูกเข้าทรงจะมีอาการสั่นเทิ้ม มือที่พนมอยู่จะขยับขึ้นลง อย่างรวดเร็วในที่สุดจะถูกขึ้นฟ้อนรำตามจังหวะแคน มักเรียกผู้เป่าแคนว่าม้าการอัญเชิญผีฟ้า (เทวดา) แต่ละองค์จะมาเข้าทรงพาคาบไม้สมมติเป็นอาวุธหรือทำไม้จำลองเป็นพาหนะ เมื่อผีฟ้าหรือเทวดามาเข้าทรงมีชื่อเฉพาะของผีฟ้าหรือเทวดาองค์นั้น การรำผีฟ้าจะมีการลำล่อง (คือ ปากร้องรำพันไป มือทั้งสองก็ฟ้อนไป) คนที่จำเป็นผู้หญิงส่วนใหญ่ ถ้าเป็นชายก็จะแต่งตัวเป็นหญิง การเล่นนี้มักจัดในหน้าแล้ง

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 186) ระบุถึง

พิธีกรรมมั่ววด (ของชาวไทยเขมร) และมอ-ออ (ของชาวไทยกูย) ว่ามั่ววด หรือ มอ-ออ เป็นภูมิปัญญาในการรักษาโรคด้วยเพลงดนตรี กฎระเบียบของสังคมเพื่อสืบสานมรดกแห่งบรรพบุรุษและเค้าเงื่อนไขทางวัฒนธรรมในความเชื่อเรื่องการขอฝน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แต่โบราณ มั่ววด หรือ มอ-ออ เป็นพิธีกรรมที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อรักษาโรคด้วยเสียงดนตรี น่าจะถือเป็นสาขาหนึ่งในวิชาแพทยศาสตร์ ซึ่งสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ชาวจังหวัดสุรินทร์ยังนิยมเล่นมั่ววด หรือ มอ-ออ กันอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมมั่ววดหมู่บ้านไทยกูยจะเล่น มอ-ออ หรือ เรียกว่า แกลมอ แกลออ ทั้งนี้เพราะมีความเชื่อว่า จะสามารถแก้ไขให้เรื่องร้าย กลายเป็นเรื่องดีได้ ทำให้ผู้ที่กำลังประสบอุปสรรคต่าง ๆ คลายกังวลได้และเชื่อว่าการเจ็บป่วยอาจเกิดขึ้น โดยสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นตัวกระทำในปัจจุบัน พบว่า การรักษาโรคด้วยวิธีนี้ มักเป็นทางเลือกสุดท้ายหลังจากได้รับการรักษาพยาบาลจากแพทย์แผนปัจจุบันแล้วอาการป่วยไม่ดีขึ้น

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 141-142, 169)

ระบุไว้ว่า พิธีกรรมรำผีฟ้าเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาโรคภัยของชาวไทยอีสาน พิธีกรรมนี้ญาติผู้ป่วยจะมาปรึกษากับแม่หมอ ซึ่งชาวบ้านให้เกียรตินับถือมาก โดยแม่หมอจะเข้าทรงอัญเชิญพระอินทร์ลงมาประทับร่างและบอกว่าต้องให้ผีฟ้ารำถวายจึงจะหายป่วยได้ (ผีฟ้า หมายถึง เทวดาหรือพระอินทร์ที่อยู่บนฟ้าปราบผีได้) แม่หมอจะรำผีฟ้าถวายตามที่ได้เข้าทรง ผู้รำจะประกอบด้วย

ผีฟ้า (พระอินทร์) แม่เมือง หมอแคน และผู้ป่วย วันรามักกำหนดอยู่ระหว่างวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ถึง 1 ค่ำ เดือน 4 วันทรงคือวันที่ผู้ป่วยมาหา

การตั้งครุประกอบด้วย พานบายศรี 1 ชุด ชั้นห้า ชั้นแปด หมากพลู 2 คำ ผ้าขาว 2 วา ไข่สด 1 ฟอง เหล้าขาว 1 ขวด รูปเทียน หมากนิมนต์ 1 ชุด เงิน 4 บาท 1 สลึง พานรอง ผ้าแพรมน (ผ้าขนาดเล็กสีขาว) 1 ผืน เครื่องเช่น กาวหวาน ข้าวตอก ผลไม้

ส่วนประกอบของการตั้งครุคือ ผ้าแพรมน 1 ผืน เงิน 1 สลึง เรียกว่า คายอ้อ ส่วนเครื่องชุดทั้งหมดที่อยู่บนพานเรียกว่า ภายหลวง

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2551: 188-199) ระบุว่า จากคตินิยมความเรื่องผีสางเทวดาของชาวอีสานก่อให้เกิดประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีหลายลักษณะ เช่น ประเพณีการถือผีดำ (ผีบรรพบุรุษ) ผีเสื้อเมือง (เทวดาประจำถิ่น) การเลี้ยงผีปู่ตา การบูชาผีแดนอันก่อให้เกิดพิธีกรรมบุญบั้งไฟการเทศน์เรื่อง พญาคันคาก และการรำผีฟ้า เป็นต้น

โดยปกติแล้วชาวอีสานจะทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีฟ้าหลายลักษณะ เช่น ทำบุญบั้งไฟในเดือนหก การเลี้ยงผีฟ้าในเดือนสามหรือการรำผีฟ้ารักษาผู้ป่วย เป็นต้น ผีฟ้าหรือผีแดนมีลักษณะเป็นเทพมากกว่าผี กล่าวกันว่าผีฟ้าจะคอยช่วยเหลือมนุษย์เมื่อยามประสบภัยพิบัติ ผีฟ้าเป็นผีที่มีอำนาจสูงสุด และเป็นผีที่อยู่ในระดับที่สูงกว่าผีชนิดอื่น มิได้อยู่ตามต้นไม้ ภูเขา หรือพื้นดิน ชาวอีสานทุกท้องถิ่นนับถือผีฟ้ากันอย่างจริงจังและเคร่งครัด

แดนเป็นคำเรียกในความหมายรวมถึงเทวดาซึ่งมีอยู่หลายระดับและแดนที่เป็นใหญ่หรือแดนหลวงนั้น เชื่อถือกันว่าเป็นพระอินทร์ ชาวอีสานเชื่อว่าผีฟ้า ผีแดนหรือพญาแดนเป็นเจ้าแห่งผีเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาดังปรากฏในตำนานขุนบรม (ขุนบอสม) ซึ่งกล่าวถึง พญาแดน แดนฟ้าหลวงไว้ว่า

เมื่อนั้น	แดนจึงเส็งเสิงฮู้	บุญแห่งฝูงแดน
	ทั้งหลายชชาย	ชูคนแควนเพื่อน
ก็จึง	ได้ลูกเจ้า	แดนหลวงฟ้าคั้น
เจ้านั้น	บุญมากล้น	ลือเท่าทั่วแดน
อาจจัก	ได้ผ่านพื้น	เป็นแก่นขมพู่แท้แล้ว

ผีฟ้ายังมีบทบาทสามารถให้ศิให้ร้ายแก่มนุษย์ สามารถดับขุคเจ็ญหรือทำลายล้างอุปสรรคทั้งปวงได้ตลอดจนคอยช่วยเหลือมนุษย์ยามประสบความเดือดร้อนหรือภัยพิบัติ เป็นต้นว่า เมื่อยามเจ็บไข้ ชาวบ้านก็จะประกอบพิธีรำผีฟ้ารักษา โดยอัญเชิญขอร้องอ้อนวอนให้ผีฟ้าลงมาช่วยขจัดโรค ผีฟ้าที่อัญเชิญลงมานั้น ส่วนใหญ่จะมีชื่อป้องกันกับตัวละครในวรรณกรรม

พื้นบ้านอีสาน เช่น พิมพา จุ่มคำ ศรีชน มโนรา สีดา สินชัย อรพิม เป็นต้น เชื่อว่าขณะที่บุคคลดังกล่าวยังมีชีวิตอยู่บน โลกต้องเคยประกอบคุณงามความดี คอยช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอย่างต่อเนื่อง สิ่งสมบารมีไว้มาก เมื่อตาย จึงได้ไปเกิดอยู่บนสวรรค์ กลายเป็น ผีฟ้า ส่วนอาการป่วยของมนุษย์ส่วนมากน่าจะเกิดจากการล่วงละเมิดต่อผีเรียกว่า การผิดผี ผีจะลงโทษให้มีอันเป็นไปต่าง ๆ การรำผีฟ้า เป็นพิธีกรรมรักษาผู้ป่วย โดยการอัญเชิญผีฟ้ามาสิงสถิตในร่างคนทรงหรือนางเดียม บางถิ่นเรียกว่า ผีฟ้า นางเดียม

สำหรับส่วย หรือ กูย ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ก็มีการประกอบพิธีกรรมในลักษณะของการรำผีฟ้า เช่นกัน เรียกว่า แกลมอ โดยมีครูบามอ เป็นผู้พิธีเป็นลักษณะการเข้าทรงของวิญญาณทั่วไปเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย โดยมีดนตรี ประเภทแคน กลอง ซอ ประกอบการรำ

1) จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

สัมภาษณ์ นายผาย บุญยงค์ อายุ 78 ปี ครูบามอรำ ออ ประจำตำบลตาโกน 23 กรกฎาคม 2553 กล่าวถึง ผีออ ผีแดนสรุปได้ว่า ผีแดน พญาแดน คือแม่สีดามีม้าอัสนัย เป็นพาหนะดังกล่าวท้าวอีสานว่า ม้าอัสนัยศรีจำปา นางสีดาเคยขี่ มาแต่กำกรุงศรีนครเรต ทรงธรรมศาสตร์ คือ แม่สีดา หรือนางสีดา เมื่อครั้งอยู่ใน โลกมนุษย์ได้ประกอบคุณงามความดี ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม บำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะ ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ยามตกทุกข์ลำบาก ด้วยผลบุญที่ทำไว้ในครั้งอยู่ใน โลกมนุษย์นั้นส่งผลให้แม่สีดาไปเกิดเป็นแดนบนสรวงสวรรค์ คอยสอดส่องความเป็นไปของมนุษย์และช่วยเหลือมนุษย์ผู้ที่ตกทุกข์ และลงโทษผู้ที่ประพฤติดัดตนอง คลองธรรมจาริตประเพณี การรำผีออ ผีแดนก็เพื่ออัญเชิญ แดนลงมาประทับในร่างทรง เพื่อให้ท่านขจัดปัดเป่าโรคภัย ไข้เจ็บ ให้ชีวิตมีความสงบร่มเย็น

สัมภาษณ์ พระครูไพบูลย์ รัตนารักษ์ อายุ 53 ปี วัดหงส์รัตนาราม แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร 2 กันยายน 2553(ท่านเป็นชาวกวย รอบรู้ด้านพิธีกรรมความเชื่อของชาวกวยเป็นอย่างดี) อธิบายถึงผีแดนสรุปได้ว่า ผีแดน ชาวอีสานเรียกว่า แดน พญาแดน ความจริงแดนในความหมายของชาวอีสาน หมายถึง เทวดามากกว่าจะเรียกว่า ผี ส่วน พญาแดนนั้น หมายถึง พระอินทร์ผู้ซึ่งเป็นจอมแห่งเทวดา หรือหัวหน้าเทวดา ผู้ที่จะได้ไปเกิดเป็นแดนนั้น เมื่อครั้งเกิดเป็นมนุษย์ต้องบำเพ็ญประโยชน์ ประกอบคุณงามความดีช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก ดังตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา คือคัมภีร์พระธรรมบทว่า มาณพ ผู้หนึ่งซึ่งมณะได้บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ สร้างหนทางให้ผู้คนสัญจรไปมาสะดวกสร้างศาลาให้คน พักอาศัย ขุดบ่อน้ำให้ผู้คนได้ใช้สอย ชักชวนให้ผู้คนทำความดี ในที่สุดได้ไปเกิดในสวรรค์เป็นพระอินทร์ ชื่อ ท้าวมณะ และที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีอีสาน เช่น ศรีชน มโนรา สีดา อรพิมพ์ เป็นต้น ท่านที่ปรากฏชื่อเหล่านั้นล้วนแล้วแต่ได้สร้างคุณความดี บารมีธรรมไว้มากเมื่ออยู่ใน โลกมนุษย์

จึงได้ไปเกิดเป็นแดนในสวรรค์ โบราณอีสานเชื่อกันเรื่องผีฟ้า พญาแถนว่า สามารถบันดาลทุกสิ่งทุกอย่าง แม้แต่การเกิด ตาย ของมนุษย์และกำหนด โชคชะตา ของมนุษย์ได้ ถือกันว่าผีบรรพบุรุษกับผีแถนมีความสัมพันธ์กัน คือ เมื่อคนเราตายแล้ว ขวัญจะออกจากร่างไปพบบรรพบุรุษและไปยังเมืองฟ้า เมืองสวรรค์ เพื่อให้แถน ดังนั้น การรำผีขอ ผีแถนก็เพื่อเช่นสรวง บวงสรวง อ้อนวอนต่อผี เพื่อให้รักษาคุ้มครอง ให้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัย เริ่มจากการรำเชิญแถนลงมา โดยครุบา แถน สอบถามถึงอาการเจ็บไข้ ความเป็นอยู่ต่าง ๆ ของลูกหลานจากนั้น ผู้เข้าร่วมพิธี ร่วมพิธีกรรมจนได้เวลาพอสมควร (ใช้เวลา 3-4) จึงมีการขับรำส่งแถนกลับเป็นเสร็จพิธี

สัมภาษณ์ นางน้อย วงศ์ราช อายุ 78 ปี หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 24 กันยายน 2553 อธิบายถึง พิธีกรรมการรำผีขอ ผีแถนสรุปได้ว่า เหมือนกันกับการรำผีฟ้า แต่ชาวทวยเรียกกันว่า หมอลำออ การรำออ ถือ ออ ก็คือ การถือ พระรัตนตรัย คือ ประพฤติดีอยู่ในศีลธรรมนั่นเอง ดังนั้นผู้ที่ถือออกก็เพื่อความเป็นอยู่ร่มเย็น เป็นสุข ออภาษา ทวย หมายถึง กูออ หรือ กูออ ซ่า ได้แก่ การอยู่อย่างปกติสุข การเข้าออ หรือถือออ นั้น ขึ้นอยู่กับเจ้าตัวเองว่าจะรับได้หรือไม่ คือพร้อมรับหรือไม่ สำหรับผู้ที่เข้าออ หรือถือออจะต้องแต่งขันดอกไม้บูชา (แต่งของรักษา) ยกเครื่องคาย ขันห้า ขันแปด บูชา ครุบาออ ก่อน หลังจากนั้นก็จะกำหนดวันเพื่อเล่น (ประกอบพิธี) หมอลำออต่อไป แต่ผู้เตรียมความพร้อมไว้แล้วจะประกอบพิธีรำได้เลย การเล่ารำออนี้ ชาวบ้านผู้ถือออจะถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปี (บางคนไม่ถึงไม่ต้องปฏิบัติ) เมื่อถึงฤดูกาลคือเริ่มตั้งแต่เดือน 3 เป็นต้นไป วันช่วงพระเข้าพรรษา โดยการประกอบพิธีดังกล่าว นั้นจะไม่รอนจนถึงเวลาเจ็บป่วย ไม่สบาย ถือกันว่า เมื่อประกอบพิธีแล้วจะทำให้ชีวิตอยู่สุขสบาย

สัมภาษณ์ นายทองสุข ลุนลา อายุ 51 ปี 25 หมู่ 6 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 กล่าวการรำผีขอผีแถนสรุปได้ว่า การรำผีขอผีแถนหรือที่บ้านเรา (ทวย) เรียกว่า หมอลำออ เป็นพิธีกรรมเพื่อให้ชีวิตอยู่ร่มเย็น หรือจะประกอบพิธีเล่นในยามเจ็บไข้ เพื่อรักษาความเจ็บป่วย พิธีกรรมนั้นจะไม่ทำเฉพาะเวลาเจ็บป่วยเท่านั้น แต่จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีโดยเฉพาะผู้ที่เข้าร่วมพิธีจะมีคติความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นอยู่ร่มเย็นเป็นสุขอยู่แล้ว และไม่ต้องรอนจนถึงเวลาเจ็บป่วย ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเข้าร่วมได้ทั้งชาย หญิง แต่ส่วนมากจะเป็นหญิง การแต่งกาย ถ้าเป็นหญิง มักจะนุ่งโจง สวมเสื้อสีไม่ฉูดฉาดนัก เช่นสีขาว-ดำ ส่วนหญิงจะนุ่งผ้าซิ่นไหม – เสื้อสีขาว-ดำ พาดผ้าสไบ นอกจากนั้นจะประกอบด้วยดอกไม้ (ดอกถันทม ดอกมะละกอ) ร้อยเป็นมาลัย สำหรับสวมที่ศีรษะ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเล่นจะใช้แคน อย่างเดียว สถานที่ประกอบพิธีส่วนมากจะเป็นบ้านของตัวเอง คือ ห้องโถง ของบ้าน โดยเจ้าภาพต้องจัดเตรียมเครื่องคายสำหรับยกครุอัญเชิญครุบาออ-แถน มีเทียนขี้ผึ้ง กล้วยดอกไม้ (ขันห้า ขันแปด) ฟ้าย (ด้ายสำหรับผูกข้อมือข้อมด้วยขมิ้น) ผ้าซิ่นไหม 1 ผืน ผ้าขาวม้า 1 ผืน เงิน 6 บาท กำไล 1 คู่

แหวน 1 วง ต่างหู 1 คู่ กระจก 1 บาน หวี 1 อัน จัดใส่ถาดเครื่องคายไว้พร้อม ส่วนช่วงระยะเวลาที่นิยมจัดพิธีคือ เดือน 3 เดือน 6 มักเว้นช่วงเดือน 5 และในฤดูเข้าพรรษานอกนั้นประกอบพิธีได้

สัมภาษณ์ นางอ่อน มงคล อายุ 60 ปี บ้านตาโกน หมู่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 นางเหวต สมพันธ์ อายุ 67 ปี บ้านตาโกน หมู่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 นางพา ไชโย อายุ 52 ปี บ้านตาโกน หมู่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 นางบัว ลุนลา อายุ 53 ปี 25 หมู่ 6 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 และนางแสน มะโนรัตน์ อายุ 70 ปี หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 ต่างกล่าวถึง การรำผีออผีเถน และความเชื่อที่มั่นที่ได้เข้าร่วมในพิธีรำผีออผีเถนสรุปได้ว่า พิธีกรรมนั้น กวย เรียกว่า การเล่น หมอลำ ออ เป็นพิธีเพื่อให้ผู้มีความเชื่อถือ ดำรงชีวิตอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข และรักษาอาการเจ็บไข้ ตามความเชื่อว่า ทุกคนมีเทวดา ปกปักษ์รักษา (มีของรักษา) โดยผู้เข้าร่วมพิธีได้แก่ผู้ที่เคยเจ็บป่วยได้แต่งเครื่องคายขันดอกไม้บนบานรับไว้ (แต่ไม่ได้ร่วมพิธี) และผู้มีความเชื่อ คือผู้ที่ออจะเตรียม ขันดอกไม้ (รูปเทียนกรวยดอกไม้) ไปคารวะครูบาออ และอัญเชิญ ผีออ ผีเถน เข้าทรง แล้วร้องขับลำเป็นลำดับต่อไป การจัดพิธีกรรมนั้นชาวบ้านจัดเป็นประจำทุกปีเมื่อถึงฤดูกาลคือเริ่มตั้งแต่เดือน 3 ไปโดยจะรอเวลาเฉพาะเวลาเจ็บไข้ เนื่องจากพิธีนี้จัดขึ้นเพื่อให้ชีวิตเป็นอยู่สุขสบาย ปราศจากโรคภัยและที่เชื่ออย่างนั้น เนื่องจากได้ร่วมพิธีกรรมแล้วชีวิตดีขึ้น อยู่เย็น เป็นสุข

สรุปความเชื่อและ พิธีกรรมการรำผีออ-ผีเถน จากเอกสารและการสัมภาษณ์สาระข้อมูลที่สรุปได้ว่า เป็นพิธีกรรมเพื่อให้การดำรงชีวิตเป็น ไปอย่างสุขสบายร่มเย็นเป็นสุข และรักษาอาการเจ็บป่วย ชาวลาวเรียกว่า รำผีฟ้า ผีเถน ชาวเขมร เรียกว่า มมีวดชาวกวยเรียกว่า รำมอ-รำออ ตามความเชื่อที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีผีฟ้า (เทวดา) หรือมีของ (ผี) รักษาปกปักษ์รักษาดูแลความเป็นไปของชีวิตและลงโทษมนุษย์ผู้ที่ล่วงละเมิด กฎเกณฑ์ จารีต ประเพณีในสังคมโดยการดลบันดาลให้เจ็บป่วยต่าง ๆ นานา พิธีกรรมนี้ผู้ที่ออหรือผู้เจ็บป่วยต้องจัดเตรียมเครื่องคายสำหรับยกครู เชิญครูบาออ เข้าทรง มีเทียนจีผึ้ง กรวยดอกไม้(ขันห้า ขันแปด) ผ้าชิ้น 1 ผืน ผ้าขาวม้า 1 ผืน เงิน 6 บาท กำไล 1 คู่ แหวน 1 วง ต่างหู 1 คู่ กระจก 1 บาน หวี 1 อัน พร้อมด้วยฝ้ายผูกแขนจัดใส่ถาดเพื่อเข้าร่วมพิธี โดยเจ้าภาพผู้จัดพิธี (ผู้ที่ออหรือผู้ไม่สบาย) จะหาวันเวลาที่เหมาะเชิญครูบาออ หามอแคนมาประกอบพิธี สถานที่มักใช้ห้องโถงของบ้าน ช่วงเวลาที่นิยมจัดพิธีคือเริ่มได้ตั้งแต่เดือน 3 เป็นต้นไป เว้นช่วงฤดูกาลเข้าพรรษา

2.1.6 ความเชื่อและพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ จากการศึกษาเอกสารดังนี้

จิตร ภูมิศักดิ์ (2535) ระบุถึงประเพณีขึ้นบ้านใหม่ของชาวกูย, กวย ว่า พวกเขาช่วยในแม่น้ำมูลที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงแขวงสาละวัน จำปาศักดิ์ อัครบือนั้น ยังมีติดอยู่ในชีวิตทางวัฒนธรรมของชาวศรีสะเกษทุกวันนี้ นั่น คือ พิธีขึ้นบ้านใหม่ในการขึ้นบ้านใหม่จะทำพิธีสะท้อนถึงการอพยพนี้คือ จัดให้ผู้เฒ่า ผู้แก่ขึ้นไปอยู่บนเรือน พวกที่จะขึ้นบ้านใหม่ จัดเป็นขบวนแห่กันมาเป็นพวก ผู้เฒ่าผู้แก่คนบนเรือนจะทักถามว่า มาจากไหน มาดีหรือมาร้าย พวกที่แห่ขบวนจะตอบตามธรรมเนียมว่า มาจากเมืองมันคำทอง เมืองมัน คือชื่อเดิมของสาละวันเมืองทองอยู่ในเขตติดต่อรหว่างแขวงสาละวันกับอัครบือ

วีระ สดสังข์ (2545: 46) ระบุว่า ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ตามพิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชาวกวยเท่านั้น เพราะชาวลาวและชาวเขมรบนแผ่นดินที่ราบสูงก็มีประเพณีขึ้นบ้านใหม่ที่ไม่แตกต่างกันนัก

สวิง บุญเจิม (2539: 27-32) วีระ สดสังข์ (2545: 64-65) และสำลี รักสุทธี (2550: 18-22) ได้อธิบายถึง คตินิยมและพิธีกรรมประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไว้ เป็นไปในแนวเดียวกันว่าการปลูกบ้านเรือน ชาวอีสานจะมีพิธีรดองมากมายนับตั้งแต่การหาไม้สถานที่ ทุกขั้นตอนจะทำตามประเพณี ตลอด เพราะเชื่อกันว่าทำถูกต้องตามประเพณีแล้วจะทำให้เกิดสิริมงคลแก่เจ้าของบ้าน และหากไม่ทำตามประเพณีเชื่อกันว่าจะนำภัยพิบัติมาสู่เจ้าของบ้าน โบราณอีสานถือว่าบ้านที่ปลูกสร้างใหม่ เมื่อจะเข้าอยู่อาศัยจะต้องประกอบพิธีกรรมก่อนจึงจะเป็นสิริมงคลและนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเอง

ข้อที่ควรทราบเกี่ยวกับประเพณีขึ้นบ้านใหม่ คือ วันเป็นมงคลสำหรับขึ้นบ้านใหม่ตามโบราณนิยม มักนิยมเป็นวันพุธ วันพฤหัสบดี และวันศุกร์ จะอยู่เป็นสุขดีนักแล นอกจากนั้น ก็คือเคล็ดในการเอาของมงคลตามที่ขึ้นด้วยดังนี้

ถ้าขึ้นทางทิศบูรพา (ตะวันออก) ให้เอาเงินเอาทองใส่ขันถือขึ้นก่อนจึงจะมีลาภ

ถ้าขึ้นทางทิศอุดร (เหนือ) ให้ขนเอาของขึ้นก่อนจึงจะอยู่เป็นสุข
ถ้าขึ้นทางทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ให้เอาของขาว เช่น ผ้าขาว งา และของขาวที่เป็นมงคลอย่างอื่นก็ได้ขึ้นก่อนจะมีลาภ

พิธีขึ้นบ้านใหม่ ก่อนเวลาจะทำพิธีโบราณอีสานจะแบ่งคนเป็น 2 พวก พวกที่หนึ่ง มีจำนวนมากพอสมควรทำหน้าที่เป็นเจ้าของบ้านเตรียมเอาใบกล้วยมาวางไว้ที่ตรงทางขึ้นบันไดเอาหินทับไว้ อีกพวกหนึ่งจัดให้ชายผู้อาวุโสคนหนึ่งเป็นผู้นำใส่กุบแก (หมวกงอบใบ

ใหญ่) สะพายถุงย่ามใบใหญ่บรรจุด้วยสัตว์ ค้อน ของค้าคุณ (ของที่เป็นมงคล) เช่น คุณเขา, นอ, งาช้าง เป็นต้น จัดให้ผู้หญิง 2 คน หาบกระบุงสายยาว หรือตะกร้าในกระบงนั้นจะมี เงิน ทอง เสื้อ และของกิน พอได้เวลาผู้อาวุโสผู้เป็นหัวหน้าถือไม้เท้าใส่กุบแก้งสะพายย่ามเดินนำหน้า พาลูกหาบ และพรรคพวกเดินเวียนขวา(ให้บ้านอยู่ขวามือ) 3 รอบ มาหยุดยืนอยู่ที่หน้าบ้าน ไต่ยังไม่ขึ้น พวกที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าของบ้านได้ที และตอบกันดังนี้

พวกเจ้าของบ้าน เฮ้ย แม่นไผ่ หาบกระดิ่งคอนกระต่ายขนขาวของลีไปใส่
ผู้อาวุโส โอ๊ย พวกข้าน้อย มาแต่เมืองหมั่นคำทอง ฟันดอก ได้ยินข่าวลูกหลานปลูกเฮือนใหม่ใส่
หญ้าเต็มว่าสิมาก้ามาคุณให้ ความเจ็บบ่ให้ไ้ ความไข้บ่ให้มี ให้อยู่ดีมีแสง บ่ให้ทุกข์ บ่ให้ยาก บ่ให้
อึดบ่ให้อาย บ่ให้ขาด บ่ให้เงิน จักอันจักแนว

พวกเจ้าของบ้าน เออ คั้นสิมาก้ามาคุณให้ลูกหลานคือวานันได้ขังมานเน
(ได้อะไรมาบ้าง)

ผู้อาวุโส ได้มาพร้อมหมัดทุกอย่างนั้นแหละ

พวกเจ้าของบ้าน กุบส่องฟ้า ผ้าส่องดาว ได้มาบ่

ผู้อาวุโส ได้มา

พวกเจ้าของบ้าน ข้อยข้าหญิงชายได้มาบ่

ผู้อาวุโส เออ ข้อยข้า หญิงชาย เครื่องใช้ไม้สอย เงินคำ

ถ้วย, บ่วง, ข้าวน้ำ ถ้ำ ปลา แก้ว แหวนแสนสิ่งได้มาหมัด

พวกเจ้าของบ้าน ของอยู่ของกินได้มาบ่

ผู้อาวุโส ได้มา

พวกเจ้าของบ้าน เหล้ายา ปลาบั้ง ได้มาบ่

ผู้อาวุโส ได้มา

พวกเจ้าของบ้าน ความบ่อึด บ่ยาก (ความไม่อดอยาก) บ่ทุกข์

บ่ยาก บ่ไข้ บ่หนาว ได้มาบ่

ผู้อาวุโส ได้มา

พวกเจ้าของบ้าน เออ คั้นเพิ่นมาก้ามาคุณ บ่ให้เจ็บ บ่ให้ไข้ บ่
ให้อึด บ่ให้อาย บ่ให้ทุกข์ บ่ให้ยาก หยั่งจักแนวกะเชิญขึ้นมาผี(เชิญขึ้นมาทางนี้)

จากนั้นพวกฝ่ายอาวุโส(ที่สมมติตนว่ามาจากเมืองมันคำ
ทอง) จะขึ้นเหยียบหินล้างเท้าจึงขึ้นบ้าน เอาถุงย่ามไปห้อยไว้ที่เสาแรก แต่ก่อนจะห้อยผู้อาวุโสจะ
หยิบก้อนกับสั่วออกจากย่ามแล้วเอาค้อนตีสั่วที่เสาเพื่อห้อยย่าม 7 ครั้ง และกล่าวคำค้าคุณแต่ละครั้ง
ดังนี้

ตอกบาดหนึ่ง (ครั้งที่ 1) ให้ได้ฆ้องแก้วกำ

ตอกบาดสอง ให้ได้คำเก้าหมื่น (ทองคำหนักเก้าหมื่น)

ตอกบาดสาม ให้ได้เก้าข้าวหมื่นมาเย็บ(ขึงข้าว)

ตอกบาดสี่ ให้ได้เมียสาวมานอนฟางข้าง (ฟาง=แนบ)

ตอกบาดห้า ให้ได้ช้างใหญ่มาโอง

ตอกบาดหก ให้ได้ชายโง่มานอนเฝ้าเล่า(ให้ได้ทาสชาย-หญิง

มานอนเฝ้าสมบัติ)

ตอกบาดเจ็ด ให้ได้ผู้เฒ่านอนเฝ้าเือน แล้วบริกรรมคาถา ว่าโอม อุ อะ มุ มะ มุน มาม มหามูล มัง สวาหุม แล้วตอกแล้วเอายามห้อยไว้ ยามที่ห้อยนี้จะห้อยไว้ครบ 7 วัน จึงจะเอาออกได้ ส่วนข้าวของที่แบกหามและหอบกันมา ก็นำไปวางที่กลางเรือน

จากนั้นฝ่ายที่เป็นเจ้าของบ้านก็จะบอกกันให้ปูที่นอนต้อนรับผู้อาวุโสและพรรคพวกที่มาแต่เมืองมั่งค้ำทอง โดยเอาศาลเสื่อมาปูใกล้เสาที่ห้อยยาม และหันหัวไปทางเสาที่ห้อยยาม แล้วเชิญผู้อาวุโสพักนอน เอาผ้าคลุมหัวตลอดเท่าขณะเดียวกัน เจ้าของบ้านก็นอนเอาผ้าคลุมหัวจรดเท้าเหมือนกันแล้วก็ตื่นมาพร้อมกัน เจ้าของบ้านจะแก้ความฝันว่า ฝันคืนนี้ฝันดีมีลาภพอใหญ่ (ผู้อาวุโส) เอาไขป้อนป็นให้แต่เขาเบิดกระบวนแล้วคนเมื่อหมัดอ่อนส่อย ฝันว่านางนารถน้อยจูงแขนเข้าบ่อนนอน

เมื่อแก้ความฝัน (ทำนายฝัน) แล้ว พอใหญ่ (ผู้อาวุโส) ที่มาแต่เมืองมั่งค้ำทอง จะให้พรว่า เออ นอนหลับให้เจ้าได้เงินพัน นอนฝันให้เจ้าได้เงินหมื่น นอนตื่นให้เจ้าได้เงินแสน มือแปนให้เจ้าได้แก้วมณี โชติโทษฮ้ายอย่ามาพาน มารฮ้ายอย่ามาเบียน โอมหมฯ

หลังจากนั้นก็ทำพิธีสู่ขวัญบายศรีเรือนใหม่ ถือว่าเป็นการเรียกขวัญแก่เจ้าของบ้านใหม่ เสร็จแล้วก็จัดข้าวปลาอาหารเลี้ยงแขกผู้มาร่วมงาน

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2551: 167-174) ได้ระบุถึงประเพณีขึ้นบ้านใหม่ที่ยึดถือปฏิบัติของคนในท้องถิ่นที่พูดภาษาเขมรในแถบจังหวัด สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ว่าจะต้องเชิญคนแก่ ผู้เฒ่า ผู้รู้ เป็นผู้กำกับพิธีกรรมจะมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นระบบเครือญาติที่เหนียวแน่นมาก ปราบกฏอยู่จนปัจจุบันนี้ พิธีกรรมที่จัดมี 2 อย่าง คือ พิธีกรรมที่พื้นดินและพิธีกรรมบนบ้าน ลักษณะบ้านท้องถิ่นแถบนี้มักจะปลูกแบบปล่อยให้ว่างโล่งอยู่ เพื่อเป็นที่ประกอบกิจกรรม เช่น ทอผ้า นั่งเล่น

พิธีกรรมบนบ้าน จะมีประตั่วล (ศาลพระภูมิที่สังสถิตของพระภูมิ) มีลักษณะคล้ายกรวยหงายทำด้วยไม้ไผ่หรือหวายมัดสามชั้น เพื่อผูกติดกับเสาบันไดบ้าน เอากระปุกใส่น้ำขนาดเล็กใส่ไว้ในประตั่วลพร้อมกับใส่กรวย 5 กรวย (ชั้น 5)

ข้าวเปลือกพันธุ์เนียงก๊วง (พันธุ์เนียงก๊วง) คือพันธุ์ให้ทรัพย์สินอยู่ 1 กระแอม (ถัง) ไบหวาน โยนปักบนข้าวเปลือกในกระแอมวางไข่ไก่หาสะอาดตั้งในปลอกหวาน โยนอีกที กระเซอข้าวเปลือกตั้งไว้ใกล้ประตู

ถาดบายศรี 2 ถาด ถาดละ 4 ชั้น ในละชั้นใส่ข้าวต้มมัด 4 มัด กล้วย 4 ผล
ขนมต่างๆ มีข้าวตอกติดกับทางมะพร้าวถาดละ 9 ก้าน

สาธารธรรม 1 คู่ (ต้นกล้วยเล็ก ๆ ตัดเป็นท่อนรัศมี 2 นิ้ว สูงประมาณ 4-5 นิ้ว)
อาหารคาวหวาน เพื่อเลี้ยงผีบรรพบุรุษ 1 ชุด เหล้า 1 ขวด น้ำ 1 ขันข้าวสาร
ชัย 2 ขัน ขันสัมฤทธิ์ 2 ใบ

เสื้อ ฟูก หมอน ผ้าขาว ปูเสื่อใต้ประตู วางฟูกบนเสื่อทับฟูกหนึ่งพับ ปูผ้า
ขาวทับฟูกอีกที โดยเอาถาดอาหารวางบนฟูกด้านที่ต่ำกว่า ที่จัดทำเช่นนี้ เพื่อรองรับดวงวิญญาณ
บรรพบุรุษ เช่นไหว้ บอกกล่าวให้รับรู้ ผู้ประกอบพิธีกรรม คืออาจารย์ที่ชาวบ้านนับถือพร้อมทั้ง
เป็นผู้จัดเตรียมอุปกรณ์ สิ่งของทุกอย่างด้วย

พิธีกรรมที่พื้นดินบริเวณบ้าน (ขบวนขึ้นบ้านใหม่) โดยเจ้าของเรือนถือพาน
ใส่คัมภีร์หรือสมุด กรวย 5 หมากพลู 5 รูป 1 คู่ เทียน 1 คู่ เสยะ (ครั้งดิบ) มีความหมายถึง การ
เก็บหอมรอมริบ กรอบเสยะ (มีลักษณะคล้ายฝ่ามือสำหรับปิดเสยะ) 1 ใบ แมว 1 ตัว หญิงมีครรภ์
1 คน (มีท้องลูกคนแรก และแต่งงานถูกต้องตามประเพณี เป็นคนอุ้มแมว) เครื่องเรือนต่าง ๆ ด้าย
สายสิญจน์ 9 เส้นล้อมรอบบ้าน

เมื่อได้ฤกษ์จะเริ่มขบวนโดยอาจารย์เป็นผู้นำตามด้วย เจ้าของบ้าน หญิงอุ้ม
แมว และญาติ ๆ แยกผู้มาร่วมงาน เดินเวียนขวากันจนครบ 3 รอบแล้วไหว้เอาฤกษ์ 3 ครั้ง แล้วทุก
คนไปหยุดอยู่หน้าบ้าน ใดจากนั้นอาจารย์ผู้นำจะนำให้เจ้าของบ้านสวดคาถา 3 จบ แล้วพากันขึ้นบน
เรือนที่มุมประตูขวามือก่อนจะก้าวเข้าภายในเรือนจะมี กรอบเสยะวางอยู่ทุกคนที่ขึ้นบนเรือน
จะต้องเปิดสิ่งนี้ดูแล้วพูดขึ้นว่า กรวยโอ้ย (นี่ฝ่าปิดอะไรไว้) พอดูเสร็จจะพูดว่า อ้อกรวยเสยะ เสยะ
บานเจียนแมนเตน (อ้อ ฝ่าปิดครั้งเก็บซ่อนไว้ดีจริง ๆ) ส่วนคนอุ้มแมว เจ้าของบ้านจะเตรียมอาหาร
คาวหวานเลี้ยงคู่ทุกคนทั้งแมวเป็นอย่างดี ส่วนแมวจะให้อยู่ในบ้านต่อไป เมื่อทุกคนขึ้นบนเรือนกัน
แล้ว ต่างคนต่างจับกลุ่มจรรยาปราศรัยแล้ว แต่ใครจะพูดคุยเรื่องอะไร

ส่วนที่พื้นดินมีชายสูงอายุคนหนึ่งนั่งขานหม่อมขาน สมนัดคนเป็นตาพรหมา ยัง
ไม่ได้ขึ้นเรือนมักซ่อนตัวไม่ให้คนเห็น พอได้เวลา ตาพรหมาจะเดินมาที่หน้าบ้านใดส่งเสียงกระแอม
ไอ เพื่อให้คนได้ยิน เมื่ออาจารย์ที่อยู่บนเรือนได้ยินจึงตะ โคนถามไปว่า นั่นเสียงใคร

ตาพรหมา เสียงข้าฯ เอง

อาจารย์ ข้าฯ เองนะใครกัน ชื่ออะไร มาจากไหน

ตาพรหม ข้าฯ ชื่อตาพรหม มาจากสถานดาวดึงส์โน้น
 อาจารย์ เราไม่เชื่อท่านดอก ถ้าเป็นตาพรหมจริง รู้ตัวบาปหลักกรรม

อะไรบ้าง

เมื่อตาพรหมได้ยินดังนั้นจึงรำคาญบาปเริ่มตั้งโม 3 จบ ว่าคิดว่าถูกบ้าง ครั้งที่ 2 ก็เช่นกันว่าคิดว่าถูกจนคนบนเรือนไม่เชื่อไล่ไป ตาพรหมจึงขอแก้ตัวเป็นครั้งที่สามถึงว่าได้ ถูกต้องจนทุกคนร้องตอบว่า อ้อ ตาพรหมจริงๆ อาจารย์จึงถามต่อไปว่า ท่านมีมธุระอะไร ตาพรหมตอบไปว่า ข้าฯ ได้ยินเสียงอะอะตึงตึง จึงลงมาดู พอรู้ว่ากำลังขึ้นบ้านใหม่ก็ดีใจด้วย ฝ่ายอาจารย์ถามต่อไปอีกว่ามาครั้งนี้ ท่านมีอะไรมาฝากลูกหลานบ้างหรือไม่ ตาพรหมจึงเอ่ยตอบไปว่า ขยมบานเม็ยะปัมก็วลมะกะ บานประพินก็วลอำปิลปนิล โมปิมะเชล ปิงค้อลโคงเนาะ (ฉันได้ทองเท่าต้นมะกอกไม้เงินเท่าต้นมะขามกลิ้งมาตั้งแต่เมื่อวาน เพิ่งถึงวันนี้) เจ้าของบ้านและญาติ ๆ เมื่อได้ยินต่างดีใจเชิญตาพรหมขึ้นบนเรือนเพื่อให้พรลูกหลาน เมื่อตาพรหมขึ้นไปถึงประตูวัดได้ประตูวัดมีพานดอกไม้ข้าวสารชั้ย รูปเทียน ชลาธรรม เจ้าของบ้านก็ยกประเคนตาพรหมจากนั้น ตาพรหมก็จุดรูปเทียน ทำการเช่นสรวง โดยกล่าวสวดบท สักเคฯ อัญเชิญเทวดามาชุมนุม เช่น วิญญูณบรรพบุรุษมาคัมภินแล้วอวยชั้ยให้พรแก่เจ้าของบ้าน

บางท้องถิ่นจะทำพิธีแต่งงานใหม่ โดยลดขั้นตอนลงมาบายศรีสู่ขวัญให้เจ้าของบ้านทั้งคู่มิมีความรักใคร่ปรองดองอยู่ด้วยกันยึดชาวผู้แขนเรียกขวัญเพื่อเน้นขวัญและกำลังใจ

1) จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

สัมภาษณ์ นาย ทองมี จันทร์เพ็ง อายุ 60 ปี อดีตประธานสภาองค์กรบริหารส่วนตำบลตาโกน กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญในพิธีขึ้นบ้านใหม่สรุปได้ว่า บ้านเป็นที่อยู่อาศัยเป็นที่พักประจำแม้จะไปทำอะไรหรือประกอบภารกิจที่ไหนต้องกลับมาบ้าน บ้านเป็นทุกอย่าง เป็นที่พักอาศัย พักผ่อน หลับนอน ท่านจึงว่า บ้านเป็นวิมานของมนุษย์ ตามความเชื่อโบราณการที่จะสร้างบ้านสร้างเรือนไม่ใช่เรื่องเล่น ๆ เริ่มตั้งแต่การเลือกไม้ เครื่องเรือน สถานที่สำหรับยกเรือน ตรงที่ใด เหมาะสม ไม่เหมาะสม วัน เดือน ฤกษ์-ยาม ที่จะปลูกเรือน วันเดือนไหน นิยม ไม่นิยม เช่นคนโบราณท่านถือกันว่า วันพฤหัสบดี วันศุกร์ วันเสาร์ เป็นวันดี ถ้าเดือน เดือนนี้จะมียาแลมาก เดือนสี่ ข้าวของเงินทองมาก เดือนหกจะอยู่เย็นเป็นสุขนัก เดือนเก้าจักอยู่ดี มีลาภ เดือนสิบสองจะอยู่สบาย เป็นต้น เมื่อปลูกเสร็จแล้วก่อนเข้าอยู่อาศัยจะต้องทำพิธีขึ้นเรือนใหม่ บ้านใหม่ ตามความเชื่อโบราณ โดยเลือกเอาเมื่อวันดี ฤกษ์-ยามที่เป็นมงคล การขึ้นบ้านใหม่ตามโบราณบ้านเราจัดคนออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งสมมติเป็นเจ้าของเรือน นำใบกล้วยเอาकिनวางทับไว้ที่ตีนบันไดอีกฝ่ายหนึ่งเป็นกลุ่มที่จะมาขึ้นบ้านใหม่ โดยมีหัวหน้าสะพายย่าม ซึ่ง บรรจุก้อน ลีว ขอ นอ งา ซึ่งถือว่าเป็นของเป็นมงคลนำเดินเวียนรอบบ้านใหม่ 3 รอบ แต่ละรอบจะถูก

พวกที่เป็นเจ้าของเรือน ซึ่งอยู่บนเรือน สอบถามถึงความประสงค์ต่าง ๆ นานาจนเป็นที่พอใจ จึงอนุญาตให้ขึ้นเรือนได้ หลังจากนั้น พ่อพราหมณ์จึงทำพิธีสู่ขวัญผูกข้อมือให้แก่เจ้าของบ้าน การประกอบพิธีดังกล่าว ก็เพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นขวัญ กำลังใจ อยู่เย็นเป็นสุข ความเจริญก้าวหน้าของเจ้าของเรือนผู้อยู่อาศัยเป็นสำคัญ

สัมภาษณ์ นายดี สมบัติ อายุ 60 ปี 65 หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมือง จันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ (พราหมณ์ ผู้ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรม ประจำตำบลตาโกน) 22 กรกฎาคม 2553 อธิบายถึง พิธีขึ้นบ้านใหม่ และสิ่งที่ถือปฏิบัติตามโบราณสรุปได้ว่าหลัก ๆ ได้แก่ ฤกษ์-ยาม ที่เป็นมงคลที่เป็นที่นิยม คือ วัน พุธ พฤหัสบดี ศุกร์ เดือนมกนิยมเดือนยี่ เดือนหก เดือนแปด นอกนี้ยังถือทิศที่ควรปฏิบัติและควรเว้นตามโบราณท่านว่าไว้ขึ้นทางทิศบูรพา จะเกิดความขึ้นทางทิศอาคเนย์ เจ้าของเรือนจะตายในไม่ช้า ขึ้นทางทิศทักษิณ จะเสียชีวิตของ ขึ้นทางทิศประจิม จะเจ็บไข้ ขึ้นทางทิศหริดี ขุนนางจะให้ลากขึ้นทางทิศพายัพ จะมีลากร ขึ้นทางทิศอุดร จะได้สัตว์สี่เท้า สองเท้า ขึ้นทางทิศอีสาน จะได้ทรัพย์เงินทอง การประกอบพิธีนั้น ผู้รู้ ผู้เฒ่าผู้แก่ จะจัดเตรียมสิ่งของตามคติโบราณอันได้แก่ กุบแก้ง (งอบ) ร่ม ถูยามพร้อมของค้าของคุณ (สิ่งของอันเป็นมงคล) มีสิ่ว ค้อนตอกดาบูก้อนเงิน ก้อนทอง ก้อนนาค เขาสัตว์ งา บรรจุไว้ในย่าม แห มอง (จ่ายดักปลา) มีด ขวาน เหล็กซี่ ที่นอน หมอนมุ้ง เตื่อ พานบายศรี 1 สำหรับ พร้อมฝ้ายสำหรับผูกข้อมือ ใบตองกล้วยนำไปวางเอาก่อนหินทับไว้ที่หน้าบันใด เมื่อได้ฤกษ์-ยามเป็นมงคลแล้ว จัดคนออกเป็น 2 พวก พวกหนึ่ง สมมติเป็นเจ้าของบ้านอยู่บนเรือน พวกหนึ่งเป็นฝ่ายที่จะมาขึ้นบ้านใหม่ นำโดยผู้อาวุโส สวมหมวก สะพายย่ามพากันเดินเวียนรอบบ้าน 3 รอบ แต่ละรอบจะถูกฝ่ายที่อยู่บนเรือนสอบถามถึงความเป็นมาจุดประสงค์ในการมาต่างๆ นานา จนเป็นที่พอใจจนถึงรอบที่ 3 จึงเชิญขึ้นมาบนเรือน โดยผู้นำขบวนจะล้างเท้าแล้วเหยียบบนหิน แล้วพากันขึ้นบนเรือน นำข้าวของที่พากันหอบมาถือหิ้วมา วางไว้ตรงกลางบ้าน ผู้อาวุโสจะนำยามที่สะพายมาไปแขวนไว้ที่เสากลางบ้าน (เสาขวัญ) โดยนำ สิ่ว และค้อนที่ใส่ไว้ในย่ามออกมาตอกไว้ที่เสาแล้ว แขนงไว้ในการตอกเหล็กที่เสานั้น จะตอกถึง 7 ครั้ง แต่ละครั้งจะกล่าวคำอันเป็นมงคลดังนี้ว่า

ตอกบาดหนึ่ง	(ครั้งที่ 1) ให้ได้ฆ้องแก้ว
ตอกบาดสอง	(ครั้งที่ 2) ให้ได้คำแก้วหมื่น
ตอกบาดสาม	(ครั้งที่ 3) ให้ได้เล่าทั่วหมื่นมาเย็บ
ตอกบาดสี่	(ครั้งที่ 4) ให้ได้เมียสาวมานอนพ่างข้าง
ตอกบาดห้า	(ครั้งที่ 5) ให้ได้ช้างม้ามาเทียมโสร
ตอกบาดหก	(ครั้งที่ 6) ให้ได้ชายโง่มานอนเฝ้า
ตอกบาดเจ็ด	(ครั้งที่ 7) ให้ได้ผู้เฒ่ามานอนเฝ้าเอือน

โอม อุอะ มุมะ มุนมา มหามูลมัง สวาหุม (และยามที่แขวนไว้นี้จะแขวนอยู่จนครบเจ็ดวันจึงจะนำลงได้) หลังจากนั้น เจ้าของบ้านและญาติจะมานั่งล้อมพานบายศรีผู้ที่หน้าที่ พรหมณ์ ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ ผูกข้อมือให้กับเจ้าของบ้านตามธรรมเนียม พร้อมกับอวยพรต่อจากนั้นก็เป็นการเลี้ยงอาหารแขกผู้มาร่วมงาน เป็นการเสร็จพิธีขึ้นบ้านใหม่

สัมภาษณ์ นายลี สิงห์โท อายุ 63 ปี 8 หมู่ 14 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ (23 กันยายน 2553) นายบุญเพ็ง อุดมี อายุ 70 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ (23 กันยายน 2553) และนายสุนัน ไชโย อายุ 50 ปี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ (23 กันยายน 2553) ต่างให้ความเห็นเกี่ยวกับพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่มีสาระสำคัญสรุปได้ว่า บ้าน คือ ที่พำนักอาศัยของคนเรา ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในปัจจัย 3 หลักของชาวอีสานอันได้แก่ มีข้าวกิน หมายถึง การมีอาหารการกิน อุดมสมบูรณ์ มีดินอยู่ หมายถึง การมีบ้านสำหรับอยู่อาศัยและที่สำหรับเพาะปลูก และมีคูครอง หมายถึง การมีครอบครัวที่สมบูรณ์ การปลูกเรือนใหม่ โบราณอีสาน จะมีพิธีรีตองมากมาย นับตั้งแต่ การเลือกหาไม้ สาถานที่ ทุกขั้นตอนต้องทำตามประเพณี ความเชื่อตลอด เพราะเชื่อกันว่า ถ้าทำถูกต้องตามประเพณี ความเชื่อแล้วจะทำให้เกิดสิริมงคลแก่เจ้าของบ้าน และหากทำไม่ถูกต้องตามประเพณีแล้ว เชื่อว่า อาจนำภัยพิบัติมาสู่เจ้าของบ้านผู้อยู่อาศัยได้ ตามความเชื่อโบราณ บ้านเรือนที่ปลูกสร้างใหม่ เมื่อจะเข้าอยู่อาศัยต้องประกอบพิธีหรือทำพิธีขึ้นให้ถูกต้องตามขั้นตอนของพิธีกรรมความเชื่อ ก่อน ทั้งนี้ก็เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขอันเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของอยู่อาศัย และนอกนั้นทั้ง 3 ท่านได้กล่าวถึงพิธีขึ้นบ้านใหม่ที่นิยมทำควบคู่กันไปด้วยคือ พิธีทางสงฆ์ โดยนิมนต์พระมาเจริญพุทธมนต์ แล้วถวายภัตตาหารเช้า เสร็จแล้ว จึงประกอบพิธีขึ้นบ้านใหม่ตามขั้นตอนตามความเชื่อ โบราณต่อไป

2) จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

สังเกตการณ์ พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ ณ บ้านหลังใหม่ของนายทองมี จันทร์เพ็ง อดีตประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตาโกน 22 กรกฎาคม 2553 พบว่า พิธีกรรมจัดเป็น 2 ส่วนคือส่วนแรกจัดเป็นพิธีทางสงฆ์ โดยตั้งแต่วันที่ 07.30 น. พระสงฆ์นิมนต์มาจากวัดทั้ง 3 แห่งในตำบลตาโกน คือ วัดบ้านตาโกน วัดบ้านแดง หมู่ที่ 4 และวัดป่าจันทวาริ หมู่ที่ 6 (จำนวนพระสงฆ์ไม่เจาะจงว่า 9 รูป แต่เจ้าภาพนิมนต์ทั้งหมดทุกรูปทั้ง 3 วัด) ทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเย็นเป็นสิริมงคล เสร็จแล้ว เจ้าของบ้าน นายทองมี จันทร์เพ็ง พร้อมด้วยครอบครัว ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ในขณะที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหาร ผู้เฒ่า ผู้สาวุโสและผู้มาร่วมงาน อีกส่วนหนึ่งจะเตรียมจัดสิ่งของต่างๆ เพื่อประกอบพิธีตามความเชื่อในส่วนที่สองต่อไป หลังจากพระสงฆ์ฉันภัตตาหารแล้วเจ้าของบ้านพร้อมครอบครัว ถวายเครื่องไทยธรรม พระสงฆ์สวดอนุโมทนา

เจริญชัยมงคลคาถาพระสงฆ์ผู้เป็นประธานประพรมน้ำพุทธมนต์ เพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นขวัญกำลังใจ ให้เจ้าของบ้านและครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข เป็นอันเสร็จพิธีกรรมทางพระสงฆ์ หลังจากนั้นเป็นการประกอบพิธีในส่วนที่สอง ซึ่งเป็นพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ตามประเพณีความเชื่อโบราณตามขั้นตอนที่ได้จัดเตรียมไว้ หลังจากประกอบพิธีกรรมแล้ว แขกผู้มาร่วมพิธีร่วมประทานอาหารเป็นเสร็จพิธี

สรุป ความเชื่อและพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ จากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ ได้สาระข้อมูลสรุปได้ว่าเป็นการทำพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคลเป็นขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิตแก่เจ้าของบ้านผู้อาศัย ตามความเชื่อที่สืบทอดมาแต่โบราณว่าบ้านเป็นวิมานของมนุษย์ เริ่มตั้งแต่แรกสร้างต้องทำให้ถูกต้องตามความเชื่อเป็นต้นว่า การเลือกสถานที่ ไม่เครื่องเรือน ฤกษ์ยามที่ปลูกหลังจากสร้างเสร็จเมื่อเข้าอยู่อาศัย จึงประกอบพิธีให้ถูกต้องตามขั้นตอนของพิธีกรรมความเชื่อเริ่มจากหาฤกษ์ยามวัน เวลา เป็นมงคล เหมาะแก่การทำพิธีมักนิยมเป็นวันพุธ พุธห้าสดี สุกร ส่วนเดือนถือเอา เดือนยี่ เดือนหก เดือนแปด และถือทิศอันเป็นมงคลในการขึ้นสู่บ้านนิยมเป็นทิศหทิศพายัพ ทิศอุดร และทิศอีสาน การประกอบพิธีเริ่มต้นด้วยพิธีทางพระสงฆ์ช่วงเช้า เสร็จแล้วเป็นพิธีตามความเชื่อโบราณ โดยจัดคนออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งจัดผู้เฒ่าผู้แก่พร้อมเจ้าของอยู่บนเรือน กลุ่มหนึ่งจัดเป็นขบวนพร้อมด้วยข้าวของเครื่องใช้ในเรือนนำโดยผู้อาวุโสซึ่งรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมแห่รอบบ้าน 3 รอบ แต่ละรอบจะถูกผู้ออยู่บนเรือนถามความประสงค์ในการมาต่างๆ นานา พอสมควรแล้ว จึงอนุญาตเชิญขึ้นเรือน หลังจากนั้นผู้ทำหน้าที่พราหมณ์จะประกอบพิธีบายศรี ถูขวัญ และผูกข้อมือพร้อมอวยพรแก่เจ้าของบ้าน

2.1.7 ความเชื่อและพิธีกรรมไหว้พระธาตุ (บ้านเมืองจันทร์) จากการศึกษาเอกสารดังนี้

สุพัตรา สุภาพ (2525: 136) ระบุถึงประเพณีว่า ได้แก่ ความคิดความเชื่อ การกระทำ ค่านิยม ทักษะคติ ศิลธรรม จารีต แบบแผนอันเป็นความประพฤติก่อนส่วนใหญ่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างเดียว เป็นระเบียบแบบแผนที่เห็นว่าถูกต้องหรือเป็นที่ยอมรับสำหรับคนส่วนใหญ่

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2546: 116-118) ได้อธิบายถึงความหมายของประเพณีไว้ว่า ประเพณีสังคมหรือประเพณีส่วนรวมเป็นประเพณีของกลุ่มชนทั่วไปที่ร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมและประกอบพิธีกรรมโดยให้สังคมเกิดความสุข ความเจริญสามารถอยู่ร่วมกันในกลุ่มสังคมอย่างมีความสุข ประเพณีสังคมไม่มีข้อปฏิบัติหรือข้อบังคับให้ปฏิบัติตาม เป็นแต่เพียงพฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติตาม ๆ กันไป นอกจากนั้นได้ระบุถึงความสำคัญของประเพณีและควรสงวนไว้ดังนี้คือ

ประเพณีเป็นวัฒนธรรมประจำชาติแสดงถึงความเป็นมาอันเกิดจากความเจริญของสังคมมานาน จึงควรภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง

ประเพณีเป็นเอกลักษณ์ การมีประเพณีเป็นของตนเอง เป็นสิ่งที่น่าภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นตัวเชื่อมความรู้สึกของชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ประเพณีมีส่วนในการสนับสนุนชาติบ้านเมืองให้พัฒนาที่ดีและถูกต้อง ประเพณีใด ถ้าดีอยู่แล้วก็ควรรักษาไว้มิให้ประเพณีอันมามีอิทธิพลเหนือประเพณีของตนเอง

ประเพณีเป็นสิ่งดีงาม สมควรอนุรักษ์และส่งเสริมให้มีการสืบทอดต่อไป การเป็นชาติที่มีประเพณีเก่าแก่ เป็นสิ่งแสดงให้เห็นความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมเป็นปึกแผ่นมาแต่โบราณ

ปิยนาด บุนนาค และวราภรณ์ จิวชัยศักดิ์ (2547: 59) ได้ให้ทัศนะ เกี่ยวกับประเพณีว่าได้แก่ แนวปฏิบัติที่ยึดมาในสังคมโดยคนรุ่นหลังเรียนรู้จากคนรุ่นก่อนแล้วยึดถือปฏิบัติต่อ ๆ มาประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่อาจมีการปรับปรุงแก้ไขแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ ประเพณีจึงอาจเปลี่ยนแปลงและอาจสูญสลายไปเมื่อกาลเวลาผ่านไป

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 114-115) ระบุว่า ชาติบ้านเมืองจันทร์เป็น โบราณสถานอยู่ในวัดบ้านเมืองจันทร์ซึ่งเป็นเมืองโบราณที่มีคูน้ำคันดินรูปวงกลมล้อมรอบ 1 ชั้น ชาติบ้านเมืองจันทร์ก่อด้วยอิฐสอปูนมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ขนาดประมาณ 3.50 X 3.50 เซนติเมตร สภาพส่วนใหญ่ยังคงสมบูรณ์อยู่ส่วนฐานพังทลายไปเล็กน้อย ส่วนเรือนธาตุและส่วนยอดยังคงสมบูรณ์โดยส่วนยอดเป็นการจำลองส่วนเรือนธาตุให้มีขนาดย่อลงเรียงลดหลั่นกันขึ้นไปสามชั้นบนสุด ทำเป็นยอดเรียวกกลมตัวเรือนธาตุก่ออิฐทึบ ยังคงพบลวดลายปูนปั้นรูปกลีบบัวที่ประดับอยู่บนหัวเสาติดผนังที่รองรับกรอบหน้าบัน

สำลี ศรีปัญญา (2544) กล่าวถึงปราสาทบ้านเมืองจันทร์ว่า เป็นปราสาทเดี่ยวฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 3.40 เมตร สูง 15 เมตร มี 4 ชั้น สร้างด้วยอิฐสอปูน ทรงสี่เหลี่ยมย่อมุม ยอดเรียวกกลม ซุ้มประตูทั้ง 4 ด้านเป็นประตูหลอก ไม่มีกำแพงแก้วทับหลังหรือศิลาจำหลักใด ๆ รูปทรงและขนาดมีลักษณะคล้ายกับปราสาทบ้านโนนธาตุ ห้วยทับทัน มากที่สุด จะแตกต่างก็เพียงเป็นปราสาทองค์เดี่ยวแต่ปราสาทบ้านโนนธาตุเป็นปราสาท 3 องค์ ในบริเวณปราสาทบ้านเมืองจันทร์ มีการขุดพบใบเสมาหินสลักเป็นรูปดอกบัวตูม อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ได้ให้ข้อสันนิษฐานว่า เสาหินในภาคอีสานมีหลายแบบกว่าภาคอื่น ๆ เป็นลักษณะพิเศษของวัฒนธรรมอีสานที่มีความเชื่อมโยงกับลัทธิความเชื่อเรื่องการนับถือผีและการเซ่นไหว้บรรพบุรุษเข้ามาปะปนกับการนับถือพระพุทธศาสนาด้วยเหตุนี้ใบเสมาหินที่สลักเป็นรูปดอกบัวตูมหรือกลีบบัวจึงเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า อาจสร้างราวสมัยอยุธยาตอนปลายหรือ

อาจจะในช่วงที่มีการบูรณปฏิสังขรณ์ ปราสาทบ้านโนนธาตุ อำเภอห้วยทับทัน และเป็นพุทธสถานมากกว่าจะเกี่ยวกับความเชื่อในลัทธิอื่น หรืออาจจะสร้างเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรืออัฐิธาตุของพระเถระหรือบุคคลสำคัญที่ชุมชนให้ความศรัทธาก็ได้

ที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือชุมชนที่อยู่บริเวณโดยรอบเป็นที่อยู่อาศัยของชาวกวยและอยู่ไม่ไกลจากปราสาทสระกำแพงใหญ่ ซึ่งเป็นศูนย์อำนาจและแหล่งอารยธรรมขอมหรือเขมรโบราณมากนัก

องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจันทร์ (2552) บันทึกเป็นตำนานจากคำบอกเล่าว่า พระธาตุบ้านเมืองจันทร์นั้น ชาวกวยบ้านตาโกนเป็นผู้สร้าง แรกเริ่มนั้นชาวกวยบ้านตาโกนได้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณบ้านเมืองจันทร์ ในการสร้างสมัยนั้นชาวกวยบ้านตาโกนได้พยายามสร้างปราสาท (ธาตุ) ให้ได้ 3 องค์ เหมือนกันกับปราสาทที่บ้านปราสาท อำเภอห้วยทับทัน โดยปราสาททั้ง 2 แห่ง สร้างพร้อมกันและสร้างแข่งกันระหว่างฝ่ายหญิงกับฝ่ายชาย ปราสาทบ้านเมืองจันทร์สร้างโดยฝ่ายผู้ชาย ปราสาทบ้านปราสาทสร้างโดยฝ่ายผู้หญิง ตลอดเวลาที่ทำกรก่อสร้างฝ่ายหญิงได้ใช้กลอุบายหลอกให้ฝ่ายชายให้ไปช่วยสร้างด้วย ทำให้ปราสาทบ้านปราสาทสร้างได้เสร็จครบทั้ง 3 องค์ ส่วนปราสาทบ้านเมืองจันทร์สร้างเสร็จได้เพียงองค์เดียว เพราะฝ่ายชายหลงกลฝ่ายหญิงด้วยเหตุดังกล่าว ปราสาทบ้านปราสาท อำเภอห้วยทับทันจึงมี 3 องค์ ส่วนปราสาทที่บ้านเมืองจันทร์จึงมีองค์เดียว และถือกันว่าปราสาทบ้านปราสาทเป็นของชาวกวยบ้านเมืองจันทร์ ปราสาทที่บ้านเมืองจันทร์เป็นของชาวกวยบ้านตาโกนสืบมาจนปัจจุบัน ต่อมาภายหลัง (บ้านตาโกน) ที่มีถิ่นฐานอยู่บริเวณบ้านเมืองจันทร์ได้แยกย้ายไปสร้างบ้านเรือนทำมาหากินที่บ้านใหม่ แต่สิ่งที่ชุมชนทั้ง 2 ยึดถือปฏิบัติมิได้ขาดคือ การไหว้พระธาตุ เมื่อถึงฤดู ปี เดือน ชาวกวยบ้านตาโกนจะต้องเดินทางไปไหว้พระธาตุที่บ้านเมืองจันทร์ ซึ่งถือกันว่าเป็นถิ่นกำเนิดเป็นที่อยู่ของบรรพบุรุษ ถ้าปีใดไม่ไปเชื่อกันว่าจะเกิดภัยพิบัติเดือดร้อนฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ดังนั้นในเดือน 7-8 ทางจันทรคติของทุกปี ชาวกวยบ้านตาโกนจะเดินทางมาไหว้พระธาตุ ทำความสะอาดบริเวณพระธาตุ ทำพิธีบายศรีพระธาตุ โดยชาวกวยบ้านเมืองจันทร์จะคอยอำนวยความสะดวกหลังจากชาวกวยบ้านตาโกนทำพิธีเสร็จชาวกวยบ้านเมืองจันทร์ก็จะเดินทางไปไหว้พระธาตุที่บ้านปราสาท เช่นเดียวกับชาวกวยบ้านตาโกน เช่นนี้สืบมาจนปัจจุบัน

1) จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

สัมภาษณ์ นายสิงห์ สิงห์โท อายุ 57 57 หมู่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 กล่าวถึงความเป็นมาของพระธาตุและการไหว้พระธาตุของชาวกวยบ้านตาโกนสรุปได้ว่า พระธาตุบ้านเมืองจันทร์ สร้างขึ้นเมื่อสมัยขอมเรืองอำนาจโดยชาวกวย ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวกวยบ้านตาโกนปัจจุบัน สมัยนั้นได้พากันอพยพหนีภัยสงคราม

จากลาวข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บริเวณนี้ (บ้านเมืองจันทร์) ในสมัยนั้นจะเกิดอุทกภัย น้ำท่วม และโรคระบาดทุกปี เมื่อถึงฤดูฝนผู้คนและสัตว์เลี้ยงเป็นอยู่ลำบาก พระชาตบ้านเมืองจันทร์ ชาวบ้านตาโกนถือเป็นสิ่งอันเป็นที่สักการะเคารพ เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษสร้างมา ถือกันว่าเป็น รากเหง้า ต้นกำเนิดของกวยบ้านตาโกน ดังนั้นเมื่อถึงฤดูปีเดือน ชาวกวยบ้านตาโกน จะต้องไป ประกอบพิธีเป็นการแสดงถึงความเคารพและความกตัญญูทวดที่ รู้คุณของบรรพบุรุษ

การไหว้พระธาตุชาวกวยบ้านตาโกนยึดถือปฏิบัติทุกปี โดยกำหนดเอา เดือน 7 ข้างขึ้น แต่ถ้าเป็นปีที่มีเดือน 8 สองหน จะถือเอาเดือน 8 ข้างขึ้นวันใดวันหนึ่ง ก่อนถึง กำหนดการหนึ่งวันจะจัดเตรียม เครื่องสักการะ น้ำอบ น้ำหอม สำหรับสรงน้ำพระธาตุ พานบายศรี สำหรับบายศรีพระธาตุ ตกเวลาเย็นนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์ เวลาเช้าวันรุ่งขึ้น ทำบุญ ถวายภัตตาหารเช้าเสร็จแล้ว ทำพิธีบายศรี สรงน้ำ ทำความสะอาดพระธาตุเป็นเสร็จพิธี

สัมภาษณ์ นายวันทา ศีลธรรม อายุ 52 ปี หมู่ 1 บ้านตาโกน ตำบล ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 ระบุถึงประเพณีไหว้พระธาตุ บ้านเมืองจันทร์ของชาวกวยบ้านตาโกนสรุปได้ว่า เป็นประเพณีที่พวกเรา ลูกหลานบ้านตาโกนที่ อาศัยอยู่ที่บ้านตาโกนหรือไปประกอบกิจการงานต่างถิ่นก็ตามเมื่อถึงฤดูกาลต้องเดินทางไปไหว้ พระธาตุ สรงน้ำพระธาตุ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพระลึกนึกถึงคุณความดีของบรรพบุรุษผู้เป็น รากเหง้าของพวกเรา ชาวกวยบ้านตาโกน ได้สร้างไว้สืบทอดมาจนเกิดเป็นพวกเราจนทุกวันนี้ และ พวกเราต้องสืบสานสืบทอดต่อไปสู่ลูกหลาน

สัมภาษณ์ นายทองบุญ เหลาคำ อายุ 73 ปี บ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กรกฎาคม 2553 กล่าวไว้ว่า พระธาตุบ้านเมืองจันทร์สรุปได้ว่า ตามตำนานเล่ากันว่าชาวกวยบ้านตาโกนเป็นผู้สร้าง และบรรพบุรุษของพวกเราชาวกวยบ้านตาโกน ได้สร้างบ้านตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นั่น ถือเป็นแหล่งกำเนิด กวยบ้านตาโกน พระธาตุนั้น ถือเป็นสัญลักษณ์ ในการระลึกถึงคุณความดีของท่านเหล่านั้น เป็นที่สักการะเคารพของพวกเราลูกหลาน ดังนั้น ประเพณีไหว้พระธาตุ จึงเป็นการแสดงถึงการระลึกนึกถึงพระคุณและความกตัญญูทวดที่ต้องบรรพ บุรุษ ประเพณีดังกล่าวนี้ ชาวบ้านตาโกนจะยึดถือปฏิบัติทุก ๆ ปี โดยมีความเชื่อว่าปีใดไม่ได้ ปฏิบัติในปีนั้นจะประสบกับภัยต่าง ๆ ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชีวิตความเป็นอยู่ไม่ราบรื่น ส่วน กำหนดการวันเวลานั้น ถือเอาเดือน 7 ข้างขึ้น ถ้าเป็นปีอธิกมาส (8 สองหน) ถือเอาเดือน 8 ข้างขึ้น โดยผู้นำชุมชนจะเป็นผู้แจ้งให้ทราบล่วงหน้า วิถีปฏิบัตินี้ ก่อนวันกำหนดหนึ่งวัน ชาวบ้านตาโกน ส่วนหนึ่งจะเดินทางล่วงหน้าไปที่บ้านเมืองจันทร์ก่อน เพื่อเตรียมความพร้อม ช่วงเย็นนิมนต์ พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์ บริเวณพระธาตุ ในวันกำหนดการ เริ่มทำบุญถวายภัตตาหาร ทำพิธี

บายศรีพระราชู สร้างน้ำพระราชู เป็นอันเสร็จพิธี โดยชาวบ้านตาโกนส่วนหนึ่งจะเดินทางไปสมทบ ในช่วงเช้าวันไหว้พระราชู

สัมภาษณ์ นายมูม ไชโย อายุ 60 ปี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กรกฎาคม 2553 นายปัด พิลา อายุ 51 ปี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กรกฎาคม 2553 และนายลา สิมตะมะอายุ 54 ปี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 13 บ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กรกฎาคม 2553 ต่างให้ข้อมูลมีสาระสำคัญสรุปได้ว่าเป็นประเพณีการไหว้พระราชูบ้านเมืองจันทร์ของชาวกวยบ้านตาโกน เป็นประเพณีอันแสดงถึงการระลึกคุณงาม ความดีของบรรพบุรุษที่ได้สร้างไว้และยังเป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทิต่อบรรพบุรุษ และถิ่นที่เป็นแหล่งกำเนิดของตนเอง โดยเชื่อว่าท่านเหล่านั้นได้สร้างพระราชูขึ้นไว้เพื่อเป็นพุทธรูชา และถือเป็นสัญลักษณ์ที่ลูกหลานได้แสดงการสักการะ เคารพสืบทอด และสืบต่อไปภายภาคหน้า การไหว้พระราชูนั้น กวยบ้านตาโกน ถือปฏิบัติทุกปี โดยการกำหนดวัน เวลานั้นผู้นำหมู่บ้าน และผู้อาวุโส เป็นผู้กำหนดและแจ้งให้ชาวบ้านทราบ และถือปฏิบัติ โดยถือเอาเดือน 7 ข้างขึ้น หรือเดือน 8 ในปีที่มีเดือน 8 สองหน และถือเอาข้างขึ้นเป็นหลัก

สรุป ความเชื่อและพิธีกรรมไหว้พระราชู (บ้านเมืองจันทร์) จากเอกสาร และการสัมภาษณ์ ได้สาระข้อมูลที่สรุปได้ว่าเป็นพิธีที่เป็นแบบแผนที่ชาวกวยบ้านตาโกนถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นการแสดงถึงความเคารพต่อบรรพบุรุษผู้เป็นรากเหง้าของกวยบ้านตาโกนและแสดงการระลึกถึงคุณความดีของท่านเหล่านั้น ตามความเชื่อว่า พระราชูเมืองจันทร์นั้น ชาวกวยบ้านตาโกน ได้สร้างขึ้น และชาวกวยบ้านตาโกนเองได้ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ที่บริเวณบ้านเมืองจันทร์เป็นเวลาช่วงหนึ่งต่อมาภายหลังได้อพยพย้ายถิ่นไปสร้างชุมชนใหม่ อันเนื่องจากรภัย โรคระบาดมาพร้อมกับอุทกภัยในฤดูฝนทุกปี และสาเหตุด้านทำเลที่เหมาะสมในการเลี้ยงชีพในสมัยนั้น จึงได้มาตั้งชุมชนใหม่ที่บ้านตาโกนดังนั้น เมื่อถึงฤดูกาล เดือน 7 หรือเดือน 8 ลูกหลานชาวกวยบ้านตาโกนแม้จะไปประกอบกิจการงานที่ไหนก็ตามต้องพร้อมกันเดินทางไปทำพิธีไหว้พระราชู บายศรีพระราชูอันแสดงถึงความเคารพกตัญญูกตเวทิต่อบรรพบุรุษผู้เป็นรากเหง้าต้นกำเนิดกวยบ้านตาโกน

2.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่มีผลต่อ ความเชื่อและพิธีกรรม ของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.2.1 จากการศึกษาเอกสาร

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 4 - 8) ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างสังคมประกอบด้วยองค์กรทางสังคม มี 5 ประเภทคือ

1. ครอบครัว (Family)	2. กลุ่มสังคม (Social Group)
3. ชุมชน (Community)	4. ชั้นชั้น (Social Class)
5. สหจร (Association)	

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวยตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็น 2 ช่วงเวลา คือ ก่อนปี พ.ศ. 2535 ไป และ ปี พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน เพื่อเป็นกรอบเวลาในการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นผู้วิจัยจึงถือการแบ่งช่วงเวลานี้เป็นเกณฑ์

อนึ่ง โครงสร้างทางสังคมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยองค์กรทางสังคมที่ปรากฏชัดเจนมี 3 ประเภทคือ 1. ครอบครัว (Family) 2. กลุ่มสังคม (Social Group) 3. ชุมชน (Community) ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมประกอบด้วยองค์กรทางสังคมที่ปรากฏชัดเจนมี 3 ประเภทดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับครอบครัว (Family) ที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1) จากการศึกษาเอกสาร

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 4 - 8) ระบุว่า ครอบครัว (Family) ก็คือ กลุ่มสังคม แต่เป็นกลุ่มสังคมชนิดที่สมาชิกของกลุ่มมีความสัมพันธ์ทางเพศกันส่วนหนึ่ง และมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตอีกอย่างหนึ่ง ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเป็นแบบความสัมพันธ์ทั้งตัวเหมือนกัน (total) แต่อาจเข้มข้นกว่า เพราะเป็นสามีภรรยา พ่อแม่ลูก หรือความเป็นญาติ

สมมาตร เกิดผล (2538: 64-66) ระบุว่า โครงสร้างครอบครัวของชาวกวยในอดีต (40 ปีย้อนหลังไป) ยังไม่มีการวางแผนครอบครัว ครอบครัวมีขนาดใหญ่สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วยปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา พ่อแม่ ลูก หลาน โดยจำแนกประเภทครอบครัวเป็น 3 กลุ่มคือ

(1) ครอบครัวที่พ่อแม่ฝ่ายหญิงเป็นผู้นำ (พ่อตา) สมาชิกประกอบด้วย พ่อตา แม่ยาย ลุงป้า น้าอา พ่อแม่ ลูกหลาน โครงสร้างครอบครัวแบบนี้เกิดจากเมื่อลูกสาวแต่งงานแล้วฝ่ายชายจะเข้ามาอยู่บ้านฝ่ายหญิง

(2) ครอบครัวที่พ่อแม่ฝ่ายชายเป็นผู้นำ โครงสร้างครอบครัวแบบนี้เกิดจากเมื่อลูกสาวแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะเข้ามาอยู่กับครอบครัวฝ่ายชาย

(3) ครอบครัวที่พ่อเป็นผู้นำ โครงสร้างครอบครัวแบบนี้สมาชิกประกอบด้วย พ่อแม่ ลูก ซึ่งเป็นครอบครัวขนาดเล็กเกิดจากการแยกตัวหรือเรียกว่าออกเรือนมาจากพ่อตา แม่ยาย พ่อปู่ แม่ย่า ซึ่งในปัจจุบันชาวกวยจะมีโครงสร้างครอบครัวแบบประเภทที่ 3 นี้ คือ

เมื่อแต่งงานแล้ว ออกเรือนจะออกเรือนเป็นเอกเทศแต่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับพ่อแม่เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว

2) จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

(1) สัมภาษณ์ลึกแบบจัดกลุ่มสนทนา

สัมภาษณ์ นายทองศรี จันทอ อายุ 73 ปี 112 หมู่ 2 ตำบล

ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายอำนาจ วงศ์ราช อายุ 53 ปี บ้านตาโกน หมู่ 1 ตำบล

ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายวันทา ศีลธรรม อายุ 54 ปี บ้านตาโกน หมู่ 1 ตำบล

ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายสิงห์ สิงห์โท อายุ 57 ปี บ้านตาโกน หมู่ 1 ตำบล

ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 ต่างได้เล่าถึงการเปลี่ยนแปลง

ทางสังคมในระดับครอบครัว ในชุมชนบ้านตาโกนสรุปได้ว่าในระดับครอบครัว มองตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2535 ไปมักจะอยู่กันแบบครอบครัวขยายประกอบด้วย พ่อตา แม่ยาย พี่น้องของฝ่ายหญิง (ลุง ป้า น้า) พ่อ แม่ ลูก หลานในกรณีที่แต่งงานแล้วฝ่ายชายแต่งงานไปอยู่กับครอบครัวฝ่ายหญิง และ พ่อปู่ แม่ย่า น้องของฝ่ายชาย (ลุงป้า อา) พ่อ แม่ ลูก หลานในกรณีที่ฝ่ายหญิงแต่งงานเข้ามาอยู่กับครอบครัวฝ่ายชาย บางครอบครัวลูก ๆ จะแต่งงานออกเรือนไป แต่ยังในการดูแลของพ่อแม่ถือว่ายัง อยู่ในครอบครัวเดียวกันยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีความเชื่อในชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535- ปัจจุบัน เห็น ได้ชัดขึ้นลูกหลานที่แต่งงานแล้วมักออกเรือนแยกจากทั้งครอบครัวพ่อแม่ฝ่าย หญิงทั้งครอบครัวฝ่ายชายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นด้านพิธีกรรมความเชื่อในชุมชนยังถือปฏิบัติ ตามปกติแต่ปรับให้เข้าวิถีความเป็นอยู่

สรุปการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อพิธีกรรมของชาวกวายตำบล ตาโกนในระดับครอบครัว (Family) ในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ย้อนไป) ส่วนใหญ่ชาวกวายตำบล ตาโกนเป็นอยู่กันแบบรวมเป็นครอบครัวขนาดใหญ่โดยมีพ่อตา พ่อของฝ่ายหญิงหรือพ่อปู่ พ่อฝ่ายชายเป็นผู้นำครอบครัวเป็นลักษณะครอบครัวขยายยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีความเชื่อแบบเดิม ปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535- ปัจจุบัน) เห็น ได้ชัดขึ้นลูกหลานที่ แต่งงานแล้วมักออกเรือนแยกจากทั้งครอบครัวพ่อแม่ฝ่ายหญิงทั้งครอบครัวฝ่ายชายเป็นครอบครัว เดี่ยวมากขึ้นด้านพิธีกรรมความเชื่อในชุมชนยังถือปฏิบัติตามปกติแต่ปรับให้เข้าวิถีความเป็นอยู่

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับกลุ่มสังคม (Social Group) ที่มีผล ต่อพิธีกรรมและความเชื่อ ของ ชาวกวายตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1) จากการศึกษาเอกสาร

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 4 - 8) ระบุว่า กลุ่มสังคม (Social Group) หมายถึง องค์การสังคมขนาดเล็ก มีสมาชิกตั้งแต่ 2 คน ไปจนถึงประมาณ 10 คน สมาชิกมีความรู้จักมักคุ้น สนิทสนมกัน นอกจากจะรู้จักกันเองเป็นอย่างดีแล้วยังรู้จักไปถึงครอบครัวและเครือญาติด้วย ภาษาวิชาการ เรียกว่า รู้จักกัน คบหากันทั้งตัว (total self) ไม่ใช่เฉพาะด้านบางเรื่อง

สมมาตร เกิดผล (2538: 64-66) ระบุถึงความสัมพันธ์ทางเครือญาติของครอบครัวชาวกายในอดีต (40 ปีขึ้นไป) มีลักษณะเป็นครอบครัวขยายมีสมาชิกคู่สมรสหลายคู่อยู่รวมในครอบครัวเดียวกันดังนั้นความสัมพันธ์ของสมาชิกจึงมีความผูกพันกันอย่างแนบแน่นเคารพในระบบอาวุโสปู่ย่า ตายาย ลุงป้า เป็นต้นจะได้รับความเคารพนับถือลดหลั่นกันตามลำดับผู้มีอาวุโสมากกว่าสามารถอบรมสั่งสอนว่ากล่าวตักเตือนผู้ที่มีอาวุโสน้อยกว่าได้เมื่อมีการทำความผิด ในปัจจุบันความสัมพันธ์นั้นของสมาชิกเหล่านั้นเห็นห่างกันออกไป หันไปให้ความสำคัญด้านวัตถุมุ่งสร้างครอบครัวให้มั่นคงทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปแบบคนเมือง

2) จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

(1) สัมภาษณ์ลึกแบบจัดกลุ่มสนทนา

สัมภาษณ์ นายทองศรี จันทอ อายุ 73 ปี 112 หมู่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายอำนาจ วงศ์ราช อายุ 53 ปี บ้านตาโกน หมู่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายวันทา ศีลธรรม อายุ 54 ปี บ้านตาโกน หมู่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายสิงห์ สิงห์โท อายุ 57 ปี บ้านตาโกน หมู่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 ต่างได้เล่าถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับกลุ่มสังคม (Social Group) ในชุมชนบ้านตาโกนสรุปได้ว่าในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ลงไป) ในสังคมชาวกายบ้านตาโกนส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติกันดังนั้นในระแวกบ้านใกล้เคียงแทบจะกล่าวได้ว่าก่อนหมู่บ้านจะรู้จักมักคุ้น เคารพนับถือระบบเจ้าโคตรเคารพเชื้อพืงผู้อาวุโสกว่ายึดถือปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณีของชุมชน เวลามีการงาน กิจกรรมก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในฐานะ ญาติและเพื่อนบ้านในปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี 2535- ปัจจุบัน) ความสัมพันธ์ในระดับกลุ่มสังคม (Social Group) ของชาวกายบ้านตาโกนจะลดลงเปลี่ยนไปเป็นการรวมกลุ่มโดย

หน่วยงานต่าง ๆ เช่น กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่ม อสม. เป็นต้นด้านพิธีกรรมความเชื่อในชุมชนยังถือปฏิบัติตามปกติแต่ปรับให้เข้าวิถีความเป็นอยู่

สรุปการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อพิธีกรรมของ ชาวทวาย
ตำบลตาโกนในระดับกลุ่มสังคม (Social Group) ในชุมชนบ้านตาโกนในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ลงไป) ในสังคมชาวทวายบ้านตาโกนส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติกันจะรู้จักมักคุ้น เคารพนับถือระบบเจ้าโคตรเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่ายึดถือปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณีของชุมชน เวลามีการงานกิจกรรมก็ช่วยเหลือ เกื้อกูลกันในฐานะ ญาติและเพื่อนบ้านในปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี 2535- ปัจจุบัน) ความสัมพันธ์ในระดับกลุ่มสังคม (Social Group) ของชาวทวายบ้านตาโกนจะลดลงเปลี่ยนไปเป็นการรวมกลุ่มโดยหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่ม อสม. เป็นต้นด้านพิธีกรรมความเชื่อในชุมชนยังถือปฏิบัติตามปกติแต่ปรับให้เข้าวิถีความเป็นอยู่

3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับชุมชน (Community) ที่มีผลต่อพิธีกรรมและความเชื่อ ของ ชาวทวายตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1) จากการศึกษาเอกสาร

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 4 - 8) ระบุว่า ชุมชน (Community) ก็คือ กลุ่มสังคม หรือองค์การสังคมชนิดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ชุมชนมีขนาดใหญ่กว่ากลุ่มสังคมและครอบครัว โดยที่กลุ่มสังคม ครอบครัว และองค์การสังคมอื่น คือ ชนชั้น และสหกรอย่างน้อยก็บางส่วน จะอยู่ในชุมชนนี้ด้วย นอกจากนั้นชุมชนยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียน ไปรษณีย์ ตลาด สถานที่ราชการ เช่น ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ที่ทำการกำนัน องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอ หรือจังหวัด เป็นต้น

สมมาตร เกิดผล (2538: 64-66) ระบุว่าบทบาทต่อสังคมในระดับชุมชนของชาวทวายในอดีต (40 ปีขึ้นไป) จะให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนเมื่อมีกิจกรรม งานของส่วนรวม เช่น การพัฒนาถนนหนทาง หรืองานวัดซึ่งเป็นสถาบันทางศาสนาอันเป็นศูนย์กลางทางจิตใจชาวบ้านก็จะเข้าไปช่วยเหลือ ดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ปัจจุบันสภาพเหล่านั้นกำลังหายไปเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจรัดตัวต้องออกไปขายแรงงานยังต่างถิ่น และกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนเริ่มมีหน่วยงานอันเนื่องมาจากการบริหารจัดการของหน่วยงานด้านการปกครองในส่วนกลางเข้ามาดำเนินงานรับผิดชอบ เช่น มีศูนย์ดูแลเด็กเล็ก ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

2) จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

(1) สัมภาษณ์ลึกแบบจัดกลุ่มสนทนา

สัมภาษณ์ นายทองศรี จันทอ อายุ 73 ปี 112 หมู่ 2 ตำบล
ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายอำนาจ วงศ์ราช อายุ 53 ปี บ้านตาโกน หมู่ 1 ตำบล
ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายวันทา ศิลธรรม อายุ 54 ปี บ้านตาโกน หมู่ 1 ตำบล
ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายสิงห์ สิงห์โท อายุ 57 ปี บ้านตาโกน หมู่ 1 ตำบล
ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 ต่างได้เล่าถึงการเปลี่ยนแปลง
ทางสังคมในระดับได้ ชุมชน (Community) ในชุมชนชาวกวยบ้านตาโกนสรุปได้ว่า ในอดีต (ตั้งแต่
พ.ศ. 2535 ลงไป) บ้านตาโกนหรือกวยบ้านตาโกนจะมีบทบาทต่อชุมชนเสียสละเวลาช่วยเหลือ
กิจกรรมในชุมชน เช่น การร่วมแรงร่วมใจสร้างอาคารเรียน เมื่อเริ่มก่อตั้งโรงเรียนบ้านตาโกนซึ่งนำ
โดยหลวงพ่ोजันท์ เขมิโย ที่เป็นพี่เลี้ยงของชาวมุสลิม ร่วมกับผู้นำชุมชนได้ระดมชาวบ้าน
ช่วยกันสร้างขึ้น สร้างศาลาการเปรียญวัด สร้างถนนหนทางเพื่อติดต่อกับชุมชนภายนอก ซึ่งล้วน
สำเร็จจากความสมัครสมานสามัคคีของผู้คนในชุมชนที่ผูกพันกันอย่างแนบแน่นทั้งโดยสายเลือด
และประหนึ่งสายเลือด เป็น ลุงป้า น้าอา พี่น้องกันยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณีของชุมชน
และเป็นที่กล่าวขานกันต่างชุมชนว่า เป็นชุมชนที่มีความสงบ มีความสมัครสมานสามัคคี ยึดถือ
ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีความเชื่อแบบเดิม ปัจจุบัน (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน)
สภาพดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปเกือบหมดแต่ยังพอมีปรากฏในส่วนที่เป็นกิจกรรมด้านศาสนาและ
งานประเพณีเช่นพิธีกรรมประเพณีไหว้พระธาตุเป็นต้นกิจกรรมหรืองานบางอย่างบางประเภทมี
หน่วยงานทางการจากส่วนกลางเข้ามาดำเนินงานมีหน้าโดยตรงจากที่เป็นอยู่เดิมเป็นต้นว่า มี
องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาบริหารชุมชนจากเดิมที่เป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียนที่มีอยู่เดิมก็
เป็นโรงเรียนขยายโอกาส จากสถานีอนามัยเป็น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมีประสิทธิภาพใน
การดูแลสุขภาพชาวมุสลิมยิ่งขึ้น การคมนาคมก็สะดวกขึ้นด้านพิธีกรรมความเชื่อในชุมชนยังถือ
ปฏิบัติตามปกติแต่ปรับให้เข้าวิถีความเป็นอยู่

สัมภาษณ์ นายดี สมบัติ อายุ 60 ปี 65 หมู่ 4 ตำบลตาโกน
อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 23 กันยายน 2553 ระบุถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของ
ชาวกวยบ้านตาโกนสรุปได้ว่า ช่วงสมัยมันเปลี่ยนไป ปัจจุบันคนในชุมชนเองได้รับการศึกษาทั่วถึง
มันเป็นยุคสมัยของข้อมูลข่าวสาร ชาวบ้านได้รับรู้เหตุการณ์จากแหล่งต่างๆ ได้ทันเหตุการณ์มีผลทำ

ให้ชาวชุมชนเองพัฒนาปรับตัวไปตามสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นความต้องการของชาวชุมชน อยู่เองที่จะเรียนรู้นำวิทยาการที่ทันสมัยมาปรับใช้เข้ากับวิถีชีวิตทำให้วิถีเดิม ๆ เปลี่ยนไปบ้าง เรียกว่าทันสมัยสะดวกขึ้นเช่นเคยใช้ควายไถนา ก็ใช้รถไถ ไถนา ใช้รถเกี่ยว เกี่ยวข้าวเป็นต้น แต่ถ้า ภายในชุมชนของพวกเราไม่ปรับเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงคงจะล่าช้า ไม่พัฒนา เจริญสู่ภายนอก ไม่ได้คือความเจริญ ความก้าวหน้าทันสมัยด้านต่าง ๆ ของชุมชนอื่นโดยรอบก็มีส่วนให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงได้เหมือนกัน

สรุปการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและ
พิธีกรรมในระดับ ชุมชน (Community) ในชุมชนชาวทวายบ้านตาโกน ในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ลงไป) บ้านตาโกนหรือทวายบ้านตาโกนจะมีบทบาทต่อชุมชนเสียดลเวลาช่วยเหลือกิจกรรมใน ชุมชนเช่นการร่วมแรงร่วมใจสมัครสมานสามัคคีผู้คนในชุมชนมีความผูกพันกันอย่างแนบแน่นทั้ง โดยสายเลือดและประหนึ่งสายเลือด เป็น ลุงป้า น้าอา พี่น้องกันยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณี ของชุมชน ปัจจุบัน (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน) สภาพดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปกิจกรรมหรืองาน บางอย่างบางประเภทมีหน่วยงานทางการจากส่วนกลางเข้ามาดำเนินงานมีหน้าโดยตรงจากที่เป็น อยู่เดิมเป็นต้นว่า มีองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาบริหารชุมชนจากเดิมที่เป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียนที่มีอยู่เดิมก็เป็น โรงเรียนขยายโอกาส จากสถานีนามัยเป็น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลมีประสิทธิภาพในการดูแลสุขภาพสุขภาพของชาวชุมชนยิ่งขึ้น การคมนาคมก็สะดวกขึ้นด้าน พิธีกรรมความเชื่อในชุมชนยังถือปฏิบัติตามปกติแต่ปรับให้เข้าวิถีความเป็นอยู่

2.3 การอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมประเพณี ของชาวทวาย ตำบล ตาโกนอำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.3.1 การอนุรักษ์ความเชื่อและพิธีกรรมประเพณี

1) จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวข้อง ดังนี้

วิลาศ โภษิตสาร (2548: 177-178) ระบุว่าชนบทรรมนิยมดั้งเดิมของ ชาวทวายยังคงอยู่ ชาวทวายยังมีความเชื่อ พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ ยังมีการจัดระเบียบสังคมที่ ผ่านการสั่งสมยาวนานควบคุมสังคม โดยผู้เฒ่าผู้แก่ ระบบความเชื่อจึงถูกถ่ายทอดไปสู่ ลูกหลาน โดยการพร่ำสอนต่อกันเป็นช่วงๆนอกจากนั้นชาวทวายยังมีการผสมผสานความ เหมาะสมแนวความคิดความเชื่อแบบเก่าและใหม่สร้างความสำเร็จ พอใจ ประสบการณ์ด้าน วัฒนธรรม พิธีกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมเป็นทางเลือกใหม่ที่ไม่เสียภูมิปัญญาเดิมเช่นความ เชื่อผีปู่ตาสร้างความรู้สึกระหว่างดำรงชีวิต การละเล่นฝีมือช่วยรักษาความสัมพันธ์ทางเครือ ญาติ

สุนทร สุนทรวาทกุล (2531: 181) ได้ศึกษาการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยที่พูดภาษาลาว กูย เขมรพบว่า การคงอยู่ได้ หรือคงไว้ได้ซึ่งธรรมเนียมประเพณีความเชื่ออย่างเดิมของชาวไทยที่พูดภาษาลาว กูย เขมร โดยวิธีการปรับประเพณีความเชื่อของแต่ละฝ่ายเข้าหากันเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

2) จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

สัมภาษณ์ พระมหาคำ ปรุกโกโม วัดบ้านตาโกน ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 20 กรกฎาคม 2553 ได้กล่าวถึง แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมประเพณีสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ต้องทำไปพร้อมกับการปรับปรุงหรือ คำสมัยใหม่เขาว่า ประยุกต์นั่นเองคือปรับให้เข้ากับยุคสมัย เนื่องจากพิธีกรรมประเพณีถือว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาของบรรพบุรุษใช้เป็นเครื่องมือหรือกลอุบายในการสร้างชุมชน ได้สืบทอดกันมาจากคนรุ่นก่อนมาสู่คนรุ่นปัจจุบัน พิธีกรรม ประเพณี บางส่วนบางขั้นตอนอาจต้องปรับให้เข้ากับยุคสมัยที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา การอนุรักษ์ถือว่าเป็นเรื่องของความสำนึกตระหนักร่วมกันของคนในชุมชน โดยการปลูกฝัง การประชาสัมพันธ์และการได้ร่วมพิธีกรรมประเพณีตามวาระโอกาสจะให้เกิดการซึมซับภูมิใจและรู้สึกหวงแหน

3) จากการสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนา

สัมภาษณ์กลุ่มที่ 1

นายทองศรี จันโท อายุ 73 ปี 112 หมู่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายทองใส ลุนลา อายุ 66 ปี บ้านตาโกนหมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายพัฒน์ จันโท อายุ 67 ปี อยู่บ้านเลขที่ 67 หมู่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายอำนาจ วงศ์ราช อายุ 53 ปี บ้านตาโกนหมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายวันทา ศิลธรรม อายุ 54 ปี บ้านตาโกนหมู่ที่ 1 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 22 กรกฎาคม 2553 ต่างระบุถึงแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมและประเพณีของชาวควยบ้านตาโกน สรุปได้ว่า ควรให้ลูกหลานคนรุ่นหลังได้รับรู้ถึงต้นตอที่มาของพิธีกรรมและประเพณีเหล่านั้นเพื่อที่เขาเหล่านั้นจะได้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษปู่ย่า ตายายมอบให้ไว้ต่อจากนั้น ลูกหลานชาวชุมชนเองจะรู้สึกหวงแหนและตระหนักว่าควร

เป็นหน้าที่ที่ทุกคนในชุมชนได้รับกันรักษาสืบต่อไปทั้งนี้เริ่มต้นจากระดับครอบครัวไปสู่ชุมชน โดยการอบรมกล่าวสอนจากพ่อแม่ ผู้อาวุโสในชุมชนคู่นำพาปฏิบัติตาม

สัมภาษณ์กลุ่มที่ 2

นายทองสุข ลุนลา อายุ 52 ปี หมู่ 6 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นางบัว ลุนลา อายุ 52 ปี หมู่ 6 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นางพา ไชโย อายุ 51 ปี หมู่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นางหวัด สมพันธ์ อายุ 66 ปี หมู่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นางอ่อน มงคล อายุ 60 ปี หมู่ 2 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

22 กรกฎาคม 2553 ต่างได้ระบุแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมและประเพณีของชาวควยบ้านตาโกน สรุปได้ว่า ควรอบรมพ่่าสอนหรือเผยแพร่ไปสู่บุตรหลานให้ได้ รับรู้ถึงความเป็นมาและความสำคัญของพิธีกรรมและประเพณีซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญซึ่ง พวกเราชาวควยบ้านตาโกนถือเสมือนว่าเป็นรากเหง้าของพวกเรา บุตรหลานจะเกิดความภาคภูมิใจ นากรที่จะอนุรักษ์สืบทอดต่อไป และควรพ่อแม่และผู้อาวุโสจะนำพาบุตรหลานคนในชุมชนเข้า ร่วมประกอบพิธีกรรม ร่วมงานประเพณีเป็นการส่งเสริมให้ได้เรียนรู้และซึมซับด้วย

สัมภาษณ์กลุ่มที่ 3

นายสุนันท์ ไชโย อายุ 50 ปี หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายบุญเพ็ง อุดมี อายุ 70 ปี หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายลี สิงห์โท อายุ 63 ปี หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายสิงห์ ปวยทอง อายุ 63 ปี หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายทอง สิงห์โท อายุ 60 ปี หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

นายดี สมบัติ อายุ 60 ปี หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

23 กันยายน 2553 ต่างระบุแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมและประเพณีของชาวควยบ้านตาโกนสรุปได้ว่า ต้องร่วมมือกันรักษาพิธีกรรม ประเพณีอันดีว่าเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนควบคู่ไปกับการเผยแพร่หรือถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานคนรุ่นต่อไป ปลูกฝังคนเหล่านั้นให้ได้รับรู้ถึงความเป็นมาและความสำคัญของพิธีกรรมและประเพณีเพื่อให้เกิดความรู้สึกภูมิใจและตระหนักในการที่จะร่วมกันอนุรักษ์รักษาไว้ นอกจากนี้จะรักษาและเผยแพร่แล้ววิธีอนุรักษ์ที่ดีอีกอย่างหนึ่งคือการที่ชาวชุมชนได้ถือปฏิบัติพร้อมกันนำพาและส่งเสริมบุตรหลานได้ซึมซับผ่านการร่วมในพิธีกรรมและประเพณี

2.3.2 การส่งเสริมพิธีกรรมและประเพณี

1) จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

สัมภาษณ์ นายพิมพ์ ไชโย ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตาโกน 23 กันยายน 2553 กล่าวถึงแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนสรุปได้ว่า ในนามของหน่วยงานบริหารที่เป็นหน่วยงานหลักและเป็นทางการมีนโยบายในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอยู่แล้ว โดยส่งเสริมให้ประชากรในชุมชนได้ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในและนอกชุมชน จัดงบประมาณสนับสนุนทั้งในส่วนของงานกิจกรรมด้านการศึกษาดูงานและในส่วนของการจัดพิธีกรรมและประเพณี

สัมภาษณ์นายสวัสดิ์ บุญยืน ผู้ทรงคุณวุฒิประจำตำบลตาโกน 23 กันยายน 2553 กล่าวถึงแนวทางในการส่งเสริมสรุปได้ว่า ต้องสนับสนุนให้ลูกหลานคนรุ่นใหม่ในชุมชนได้รับรู้ถึงที่มาต้นตอของตนเองและของบรรพบุรุษทั้งโดยตรงจากการอบรมถ่ายทอดของครอบครัวและจากสังคมภายในชุมชน ทั้งจากการนำพาปฏิบัติในพิธีกรรมและประเพณีจะทำให้เกิดการซึมซับ

สรุปแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมประเพณีของชาวควยตำบลตาโกน จากการศึกษาเอกสารการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนาได้สาระข้อมูลที่สรุปได้ว่าชาวควยบ้านตาโกนถือปฏิบัติตามแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมประเพณีผ่านการอบรม ปร่ำสอน โดยผู้อาวุโสในชุมชน ผู้นำครอบครัว ไปสู่บุตรหลานคนรุ่นหลังในชุมชนให้ได้รับรู้ถึงความเป็นมาและความสำคัญของพิธีกรรมและประเพณีที่ถือกันว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษมอบให้ไว้เพื่อให้เกิดความสำนึกภูมิใจที่จะร่วมกันรักษาไว้ควบคู่ไปกับการนำบุตรหลานถือปฏิบัติในพิธีกรรมและประเพณีตามเทศกาลนั้น ๆ พร้อมกัน และด้านแนวทางส่งเสริมนั้นได้รับการสนับสนุนงบประมาณด้าน

กิจกรรมส่งเสริมงานด้านประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดย องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างดี
ดีเสมอมา

ตอนที่ 3 ข้อสรุปที่ได้จากข้อค้นพบ

โดยมีประเด็นที่มีสาระสำคัญดังนี้

3.1 ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมือง จันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

3.1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

พบว่าชาวกวยบ้านตาโกน เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณ พระธาตุเมืองจันทร์ราวพุทธศตวรรษที่ 16-17
หรือบ้านเมืองจันทร์ปัจจุบัน ต่อมาภายหลังได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาสร้างชุมชนใหม่ด้วยสาเหตุเพื่อ
หาทำเลที่เหมาะสมสำหรับเลี้ยงชีพ และหลีกเลี่ยงโรคระบาดที่มากับอุทกภัยในฤดูฝนของทุกปีในสมัย
นั้น สำหรับชื่อเรียกขานชุมชนนั้นตั้งตามชื่อ แหล่งน้ำบริเวณที่ตั้งชุมชนคือ หนองตะกอล ซึ่งเป็น
ภาษา กวย แปลว่า หัวเข้า แต่เนื่องจากคำว่า ตะกอล สะกดและออกเสียงยาก จึงออกเสียงเพี้ยนและ
สะกดเป็น ตาโกน จนถึงปัจจุบัน

3.1.2 ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัด ศรีสะเกษ พบได้ดังนี้

1) ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีปู่ตา ผีปู่ตาเป็นผีบรรพบุรุษ เป็นเจ้าที่เจ้า
ทางประจำหมู่บ้านชุมชน ตามความเชื่อของชาวกวยบ้านตาโกน ผีปู่ตาจะดูแลคุ้มครอง ป้องภัยแก่
ชุมชน และผู้คนในชุมชน พร้อมทั้งคลบนันดาลให้กิจการงานต่างๆ เจริญรุ่งเรืองและลงโทษผู้ที่
ล่วงละเมิดจารีตประเพณีสังคมของชุมชน ตามความเชื่อนั้นชาวชุมชนจึงมีพิธีเช่นหรือเลี้ยงปู่ตา
โดยจัดสำรับ เครื่องเซ่น ประกอบด้วย ไก่ต้ม ข้าวสุก หมากพลู บุหรี่ เหล้า ดอกไม้ ธูปเทียน นำไป
เช่นเลี้ยงซึ่งยึดถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียมปีละ 3 ครั้งคือ ครั้งที่ 1 เดือน 3 ข้างขึ้นซึ่งถือเป็นฤกษ์กาล
เพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณและกตเวทิตอบแทน ครั้งที่ 2 เดือน 6 ข้างขึ้น ถือเป็นกรอย่างเข้าฤดู
เพาะปลูก เพื่อขอพรให้การเพาะปลูกเป็นไปด้วยดีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ครั้งที่ 3 เดือน 9 ข้างขึ้น เพื่อขอ
พรให้การเพาะปลูกไว้มีความอุดมสมบูรณ์ ได้ผลดี และพิธีเลี้ยงปู่ตาตามวาระโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น
ว่า เจริญก้าวหน้าในการงาน เลื่อนยศตำแหน่ง โดยมีแต่่าเจ้าเป็นผู้นำประกอบพิธีและเป็นผู้สื่อสาร
กับผีปู่ตา

2) ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีตาแฮก ตาแฮกหรือผีตาแฮก คือ อารักษ์
ประจำที่นาหรือเจ้าของที่นาดั้งเดิม ตามความเชื่อ ตาแฮกมีฤทธิ์อำนาจสามารถคลบนันดาลเกี่ยวกับ

การเพาะปลูกและน้ำท่าในการทำนาได้ชาวนา จึงมักสร้างศาลเล็ก ๆ หรือกำหนดเอาส่วนใดส่วนหนึ่งของที่นาเป็นสัญลักษณ์ เมื่อเข้าสู่ฤดูกาล ทำนา ชาวนาจะประกอบพิธีเลี้ยงตาแฮกก่อน โดยจัดเครื่องเช่นเลี้ยงมีสำหรับอาหาร ไก่ต้ม หมากพลู บุหรี่ ผ้าชิ้น แพรวา เหล้าไปเช่นที่บริเวณตาแฮกทำพิธีเช่นแล้ว ไถบริเวณรอบตาแฮกนำพันธุ์ข้าวหรือต้นกล้าหว่านหรือปักดำลงไว้เป็นสัญลักษณ์ว่าเป็น นาตาแฮก สำหรับพิธีนั้น กำหนด เอาเดือน 6 ทางจันทรคติ นิยมเป็น วันพฤหัสบดี วันอาทิตย์

3) *ความเชื่อและพิธีกรรม* เช่นผีบรรพบุรุษในวันสารท (จาสาก) ประเพณีเช่นผีบรรพบุรุษวันสารท หรือที่ชาวอีสานเรียกว่า บุญข้าวสากชาวกวยเรียกว่า จาสาก เป็นงานประเพณีทำบุญให้แก่บรรพบุรุษและญาติที่ล่วงลับไปแล้วโดยเจาะจงหรือระบุชื่อญาติผู้รับติดไว้ที่สลากหรือห่อ ตามความเชื่อที่ว่าในช่วงเวลานั้น คือวันขึ้น 14-15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี เป็นช่วงเวลาที่ยมบาลปล่อยวิญญาณของผู้ล่วงลับไปให้กลับมาเยี่ยมบ้านและญาติของตน และรับส่วนบุญที่ญาติพี่น้องอุทิศให้ ลูกหลานญาติพี่น้องกลัวว่า ญาติของตนตายไปแล้วอาจจะไปลำบากอยู่ในอบายภูมิจึงพากันทำบุญไปให้ ในพิธีทำบุญนั้นชาวบ้านจะเตรียมข้าวของพร้อมด้วยห่อข้าวสากตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ในวันขึ้น 15 ค่ำ นำไปทำบุญใส่บาตรถวายพระ อีกส่วนหนึ่งนำไปเช่นปฐา เช่นบรรพบุรุษญาติพี่น้องที่เจดีย์ บรรพจตุริ เช่นตาแฮกในที่นา วางไว้ตามโคนต้นโพธิ์ แขนวไว้ตามกิ่งไม้ วางไว้ตามทางแยกเพื่อแผ่แผ่เกล้าวิญญาณ ไร่ญาติด้วย

4) *ความเชื่อและพิธีกรรมการรำผีออ-ผีเถน* พิธีกรรมการรำผีออ-ผีเถน เป็นพิธีกรรมเพื่อให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างสุขสบายร่มเย็นเป็นสุข และรักษาอาการเจ็บป่วย ชาวลาวเรียกว่า รำผีฟ้า ผีเถน ชาวเขมรเรียกว่า มมีวดชาวกวยเรียกว่ารามอ-รำออ ตามความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีผีฟ้า(เทวดา)หรือมีของ(ผี)รักษาปกป้องรักษาดูแลความเป็นไปของชีวิตและลงโทษมนุษย์ผู้ที่ล่วงละเมิด กฎเกณฑ์ จาริต ประเพณีในสังคม โดยการคลันดาลให้เจ็บป่วยต่าง ๆ นานา พิธีกรรมนี้ผู้ที่ถือออ หรือผู้เจ็บป่วยต้องจัดเตรียมเครื่องคายสำหรับยกครู เชิญครูบาออ เข้าทรง มีเทียนจีผึ้ง กล้วยดอกไม้(ขันห้า ขันแปด) ผ้าชิ้น 1 ผืน ผ้าขาวม้า 1 ผืน เงิน 6 บาท กำไล 1 คู่ แหวน 1 วง ต่างหู 1 คู่ กระจก 1 บาน หวี 1 อัน พร้อมด้วยฝ้ายผูกแขนจัดใส่ถาดเพื่อเข้าร่วมพิธี โดยเจ้าภาพผู้จัดพิธี(ผู้ที่ถือออ หรือผู้ไม่สบาย) จะหาวันเวลาที่เหมาะเชิญครูบาออ หาหมอเคนมาประกอบพิธี สถานที่มักใช้ห้องโถงของบ้าน ช่วงเวลาที่นิยมจัดพิธีคือเริ่มได้ตั้งแต่เดือน 3 เป็นต้นไป เว้นช่วงฤดูกาลเข้าพรรษา

5) *ความเชื่อและพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่* การขึ้นบ้านใหม่ เป็นการทำพิธีเพื่อความป็นสิริมงคลเป็นขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิตแก่เจ้าของบ้านผู้อยู่อาศัย ตามความเชื่อที่สืบทอดมาแต่โบราณว่าบ้านเป็นวิมานของมนุษย์ เริ่มตั้งแต่แรกสร้างต้องทำให้ถูกต้องตามความเชื่อเป็นต้นว่า การเลือกสถานที่ ไม้เครื่องเรือน ฤกษ์ยามที่ปลูกหลังจากสร้างเสร็จเมื่อเข้าอยู่อาศัย จึง

ประกอบพิธีให้ถูกต้องตามขั้นตอนของพิธีกรรมความเชื่อเริ่มจากหาฤกษ์ยามวัน เวลา เป็นมงคล เหมาะแก่การทำพิธีมักนิยมนิยมเป็นวันพุธ พุธห้าสวดดี ศุกร์ ส่วนเดือนถือเอา เดือนยี่ เดือนหก เดือนแปด และถือทิศอันเป็นมงคลในการขึ้นสู่บ้านนิยมเป็นทิศหรดี ทิศพายัพ ทิศอุดร และทิศอีสาน การประกอบพิธีเริ่มต้นด้วยพิธีทางพระสงฆ์ ช่วงเช้า เสร็จแล้วเป็นพิธีตามความเชื่อ โบราณ โดยจัดคน ออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งจัดผู้เฒ่าผู้แก่พร้อมเจ้าของอยู่บนเรือน กลุ่มหนึ่งจัดเป็นขบวนพร้อมด้วย ข้าวของเครื่องใช้ในเรือนนำโดยผู้อาวุโสซึ่งรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมแห่รอบบ้าน 3 รอบ แต่ละรอบจะถูก ผู้อยู่บนเรือนถามความประสงค์ในการมาต่าง ๆ นานา พอสมควรแล้ว จึงอนุญาตเชิญขึ้นเรือน หลังจากนั้นผู้ทำหน้าที่พราหมณ์จะประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ และผูกข้อมือพร้อมอวยพรแก่ เจ้าของบ้าน

6) ความเชื่อและพิธีกรรมไหว้พระธาตุ (บ้านเมืองจันทร์) เป็นพิธีกรรมที่ ชาวทวยบ้านตาโกนถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นการแสดงถึงความเคารพต่อบรรพบุรุษผู้เป็นรากเหง้า ของทวยบ้านตาโกนและแสดงการระลึกถึงคุณความดีของท่านเหล่านั้น ตามความเชื่อว่า พระธาตุ เมืองจันทร์นั้น ชาวทวยบ้านตาโกนได้สร้างขึ้น และชาวทวยบ้านตาโกนเองได้ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ที่ บริเวณบ้านเมืองจันทร์เป็นเวลาช่วงหนึ่งต่อมาภายหลัง ได้อพยพย้ายถิ่นไปสร้างชุมชนใหม่ อัน เนื่องจากภัย โรคระบาดมาพร้อมกับอุทกภัยในฤดูฝนทุกปี และสาเหตุด้านทำเลที่เหมาะสมในการ เลี้ยงชีพในสมัยนั้น จึงได้มาตั้งชุมชนใหม่ที่บ้านตาโกนดังนั้น เมื่อถึงฤดูกาล เดือน 7 หรือเดือน 8 ลูกหลานชาวทวยบ้านตาโกนแม้จะไปประกอบกิจการงานที่ไหนก็ตามต้องพร้อมกันเดินทางไปทำ พิธีไหว้พระธาตุ บายศรีพระธาตุอันแสดงถึงความเคารพต่อกตัญญูแก่บรรพบุรุษผู้เป็นรากเหง้า ต้นกำเนิดทวยบ้านตาโกน

3.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่มีผลต่อ ความเชื่อและพิธีกรรม ของชาวทวย ตำบล ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวตำบล ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยระดับ ครอบครัว (Family) ระดับกลุ่ม สังคม (Social Group) และระดับ ชุมชน (Community)

โดยในระดับครอบครัว (Family) ในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ย้อนไป) ส่วนใหญ่ ชาวทวยตำบลตาโกนเป็นอยู่กันแบบรวมเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ โดยมีพ่อตา พ่อของฝ่ายหญิงหรือ พ่อปู่ พ่อฝ่ายชายเป็นผู้นำครอบครัวเป็นลักษณะครอบครัวขยายยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีความเชื่อแบบเดิม ปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535- ปัจจุบัน) เห็นได้ชัดขึ้นลูกหลานที่แต่งงาน แล้วมักออกเรือนแยกจากทั้งครอบครัวพ่อแม่ฝ่ายหญิงทั้งครอบครัวฝ่ายชายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นด้านพิธีกรรมความเชื่อในชุมชนยังถือปฏิบัติตามปกติแต่ปรับให้เข้าวิถีความเป็นอยู่

ในระดับกลุ่มสังคม (Social Group) ในชุมชนบ้านตาโกนในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ลงไป) ในสังคมชาวกวยบ้านตาโกนส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติกันจะรู้จักมักคุ้น เคารพนับถือระบบเจ้าโคตรเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่ายึดถือปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณีของชุมชน เวลามีการงาน กิจกรรมที่ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ในฐานะ ญาติและเพื่อนบ้านยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีความเชื่อแบบเดิมในปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี 2535- ปัจจุบัน) ความสัมพันธ์ในระดับกลุ่มสังคม (Social Group) ของชาวกวยบ้านตาโกนจะลดลงเปลี่ยนไปเป็นการรวมกลุ่มโดยหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่ม อสม. เป็นต้น ด้านพิธีกรรมความเชื่อในชุมชนยังถือปฏิบัติตามปกติแต่ปรับให้เข้าวิถีความเป็นอยู่

ในระดับ ชุมชน (Community) ในชุมชนชาวกวยบ้านตาโกน ในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ลงไป) บ้านตาโกนหรือกวยบ้านตาโกนจะมีบทบาทต่อชุมชนเสียสละเวลาช่วยเหลือกิจกรรมในชุมชนเช่นการร่วมแรงร่วมใจสมัครสมานสามัคคีผู้คนในชุมชนมีความผูกพันกันอย่างแนบแน่น ทั้งโดยสายเลือดและประหนึ่งสายเลือด เป็น ลุงป้า น้าอา พี่น้องกันยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณีของชุมชน ปัจจุบัน (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน) สภาพดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปกิจกรรมหรืองานบางอย่างบางประเภทมีหน่วยงานทางการจากส่วนกลางเข้ามาดำเนินงานมีหน้าโดยตรงจากที่เป็นอยู่เดิมเป็นต้นว่า มืองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาบริหารชุมชนจากเดิมที่เป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียนที่มีอยู่เดิมก็เป็นโรงเรียนขยายโอกาส จากสถานีอนามัยเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมีประสิทธิภาพในการดูแลรักษาชาวกวยชุมชนยิ่งขึ้น การคมนาคมก็สะดวกขึ้นด้านพิธีกรรมความเชื่อในชุมชนยังถือปฏิบัติตามปกติแต่ปรับให้เข้าวิถีความเป็นอยู่

3.3 แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมประเพณี ของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

พบว่าชาวกวยบ้านตาโกนถือปฏิบัติตามแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมประเพณีผ่านการอบรม สั่งสอน โดยผู้อาวุโสในชุมชน ผู้นำครอบครัว ไปสู่บุตรหลานคนรุ่นหลังในชุมชนให้ได้รับรู้ถึงความเป็นมาและความสำคัญของพิธีกรรมและประเพณีที่ถือกันว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษมอบให้ไว้เพื่อให้เกิดความสำนึกภูมิใจที่จะร่วมกันรักษาไว้ควบคู่ไปกับการนำบุตรหลานถือปฏิบัติในพิธีกรรมและประเพณีตามเทศกาลนั้นๆพร้อมกัน และด้านแนวทางส่งเสริมนั้น ได้รับการสนับสนุนงบประมาณด้านกิจกรรมส่งเสริมงานด้านประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดย องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างดีเสมอมา

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรม ของชาวกวยตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.1.2 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวกวยตำบลตาโกนอำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.1.3 เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ และส่งเสริมพิธีกรรมและประเพณีของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์จังหวัดศรีสะเกษ

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการรวบรวมข้อมูลและการค้นคว้าจากเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตและการสำรวจชุมชน

1.2.1 ประชากรที่ศึกษา ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1) *ผู้อาวุโสผู้รู้* ประชาชนชาวบ้านจะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนมานานหรือเคยอยู่ในชุมชนมีความรอบรู้เกี่ยวกับชุมชนในด้านต่างๆเป็นอย่างดีเป็นที่ยอมรับในชุมชน และเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรม สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ตลอดจนให้รายละเอียดในด้านประวัติชุมชน ในแง่สภาพสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี

2) *ผู้นำชุมชนในตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ* เป็นผู้นำซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารสามารถให้การปรึกษาและข้อเสนอแนะในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชน

3) *ประชาชนชาวกวยในตำบลตาโกน* มีกำหนดอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปที่เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและอาศัยในชุมชนนี้มาช้านาน สามารถให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) แบบการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก
- 2) แบบสังเกต
- 3) แบบสำรวจชุมชน

1.2.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสังเกต และแบบสำรวจชุมชน ที่พัฒนาขึ้นไปหาความจริงเชิงเนื้อหาก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ จำนวน 5 คน ประเมินตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องตามวัตถุประสงค์

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสำรวจชุมชนจะใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูลและสร้างข้อสรุปแบบอุปไมย

1.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นสำคัญได้แก่

- 1) ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรม ของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมพิธีกรรม และประเพณีของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.3 ผลการวิจัย ปรากฏผลดังนี้

1.3.1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

- 1) **ผู้อาวุโส/ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน** ในตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษจำนวน 10 คนประกอบด้วย ผู้อาวุโสผู้รู้ที่เป็นพระภิกษุ 3 รูป อายุต่ำสุด 52 ปี อายุสูงสุด 77 ปี การศึกษา ระดับประถมศึกษา มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน คติความเชื่อ พิธีกรรมประเพณี เป็นอย่างดี ผู้อาวุโสผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน 6 คนเป็นเพศชาย 5 คน เพศหญิง 1 คน อายุต่ำสุด 57 ปี อายุสูงสุด 78 ปี อาชีพเกษตรกร มีความรู้ด้านประวัติชุมชน ความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณี เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรม ประเพณีในชุมชน
- 2) **ผู้นำชุมชน** ในตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นพระภิกษุ 2 รูปอายุต่ำสุด 45 ปี อายุสูงสุด 48 ปี การศึกษาต่ำสุด ระดับประถมศึกษาสูงสุดปริญญาตรีมีความรู้ด้านความเชื่อ พิธีกรรมด้านศาสนา แนวทางการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณี

ในท้องถิ่นเป็นอย่างดีและที่เป็นผู้นำในชุมชน 3คนเป็นเพศชาย อายุต่ำสุด 56 ปี อายุสูงสุด 66 ปี อาชีพเกษตรกร มีความรู้ด้านสภาพทางสังคม และสภาพแวดล้อมของชุมชน รวม 5 คน

3) ประชาชนชาวตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

มีกำหนดอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปเป็นเพศชาย 17 คน เพศหญิง 8 คน อายุต่ำสุด 51 ปี อายุสูงสุด 74 ปี การศึกษาต่ำสุด ระดับประถมศึกษา สูงสุดระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น อาชีพเกษตรกร เป็นผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีความรู้ในวิถีความเป็นอยู่ในชุมชนเป็นอย่างดี จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นที่เป็นสาระสำคัญดังนี้

1.4.1 ประวัติความเป็นมาความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวยตำบลตาโกนอำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.4.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวยตำบลตาโกนอำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.4.3 แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมพิธีกรรมและประเพณีของชาวกวยตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.5 สรุปการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นสำคัญดังนี้

1.5.1 ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1) ประวัติความเป็นมาของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าชาวกวยบ้านตาโกน เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณ พระธาตุเมืองจันทร์ราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 หรือบ้านเมืองจันทร์ปัจจุบัน ต่อมาภายหลังได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาสร้างชุมชนใหม่ด้วยสาเหตุเพื่อหาทำเลที่เหมาะสมสำหรับเลี้ยงชีพ และโรคระบาดที่มากับอุทกภัยในฤดูฝนของทุกปีในสมัยนั้น สำหรับชื่อเรียกขานชุมชนนั้นตั้งตามชื่อ แหล่งน้ำบริเวณที่ตั้งชุมชนคือ หนองตะกอล ซึ่งเป็นภาษา กวย แปลว่า หัวเข่า แต่เนื่องจากคำว่า ตะกอล สะกดและออกเสียงยาก จึงออกเสียงเพี้ยนและสะกดเป็น ตาโกน จนถึงปัจจุบัน

2) ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน พบดังนี้

(1) ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีปูด้า ผีปูด้าเป็นผีบรรพบุรุษ เป็นเจ้าที่เจ้าทางประจำหมู่บ้านชุมชน ตามความเชื่อของชาวกวยบ้านตาโกน ผีปูด้าจะดูแลคุ้มครอง ป้องกันภัยแก่ชุมชน และผู้คนในชุมชน พร้อมทั้งคลบนันดาลให้กิจการงานต่าง ๆ เจริญรุ่งเรืองและลงโทษผู้ที่ล่วงละเมิดจารีตประเพณีสังคมของชุมชน ตามความเชื่อนั้นชาวชุมชนจึงมีพิธีเซ่นหรือเลี้ยงปูด้าโดยจัดสำรับ เครื่องเซ่น ประกอบด้วย ไก่ต้ม ข้าวสุก หมากพลู บุหรี่ เหล้า ดอกไม้ ธูปเทียน นำไปเซ่นเลี้ยงซึ่งยึดถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียมปีละ 3 ครั้งคือ ครั้งที่ 1 เดือน3 ข้างขึ้นซึ่งถือเป็นฤดูกาล เพื่อ

แสดงความกตัญญูรู้คุณและกตเวทิตอบแทน ครั้งที่ 2 เดือน 6 ข้างขึ้น ถือเป็นกร่างเข้าฤดู
เพาะปลูก เพื่อขอพรให้การเพาะปลูกเป็นไปด้วยดีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ครั้งที่ 3 เดือน 9 ข้างขึ้น เพื่อขอ
พรให้การเพาะปลูกไว้มีความอุดมสมบูรณ์ ได้ผลดี และพิธีเลี้ยงปู่ตาตามวาระโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น
ว่า เจริญก้าวหน้าในการงาน เลื่อนยศตำแหน่ง โดยมีแม่จ้ำเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรม

(2) ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีตาแฮก ตาแฮกหรือผีตาแฮก คือ อารักษ์
ประจำที่นาหรือเจ้าของที่นาดั้งเดิม ตามความเชื่อ ตาแฮกมีฤทธิ์อำนาจสามารถดลบันดาลเกี่ยวกับการ
การเพาะปลูกและน้ำท่าในการทำนาได้ชาวนา จึงมักสร้างศาลเล็กๆ หรือกำหนดเอาส่วนใดส่วน
หนึ่งของที่นาเป็นสัญลักษณ์ เมื่อเข้าสู่ฤดูกาล ทำนา ชาวนาจะประกอบพิธีเลี้ยงตาแฮกก่อน โดยจัด
เครื่องเช่นเลี้ยงมีสำหรับอาหาร ไก่ต้ม หมากพลู บุหรี่ ผ้าชิ้น แพรวา เหล้าไปเช่นที่บริเวณตาแฮกทำ
พิธีเช่นแล้ว ไถบริเวณรอบตาแฮกนำพันธุ์ข้าวหรือต้นกล้าหว่านหรือปักดำลงไว้เป็นสัญลักษณ์ว่า
นาตาแฮก สำหรับพิธีนั้น กำหนด เอาเดือน 6 ทางจันทรคติ นิยมเป็น วันพฤหัสบดี วันอาทิตย์

(3) ความเชื่อและพิธีกรรมเช่นผีบรรพบุรุษในวันสารท (จาสาก)
ประเพณีเช่นผีบรรพบุรุษวันสารท หรือที่ชาวอีสานเรียกว่า บุญข้าวสากชาวกวยเรียกว่า จาสาก
เป็นงานประเพณีทำบุญให้แก่บรรพบุรุษและญาติที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเจาะจงหรือระบุชื่อญาติผู้รับ
คิดไว้ที่สลากหรือห่อ ตามความเชื่อที่ว่าในช่วงเวลานั้น คือวันขึ้น 14-15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี เป็น
ช่วงเวลาที่ยมบาลปล่อยวิญญาณของผู้ล่วงลับไปให้กลับมาเยี่ยมบ้านและญาติของตน และรับส่วน
บุญที่ญาติพี่น้องอุทิศให้ ลูกหลานญาติพี่น้องกลัวว่า ญาติของตนตายไปแล้วอาจจะไปลำบากอยู่ใน
อบายภูมิจึงพากันทำบุญไปให้ ในพิธีทำบุญนั้นชาวบ้านจะเตรียมข้าวของพร้อมด้วยห่อข้าวสาก
ตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ในวันขึ้น 15 ค่ำ นำไปทำบุญใส่บาตรถวายพระ อีกส่วน
หนึ่งนำไปเช่นปู่ตา เช่นบรรพบุรุษญาติพี่น้องที่เจดีย์ บรรพจตุฐิ เช่นตาแฮกในที่นา วางไว้ตาม
โคนต้นโพธิ์ แควนไว้ตามกิ่งไม้ วางไว้ตามทางแยกเพื่อเผื่อแผ่แก่เหล่าวิญญาณ ไร่ญาติด้วย

(4) ความเชื่อและพิธีกรรมการรำผีออ-ผีแถน พิธีกรรมการรำผีออ-ผีแถน
เป็นพิธีกรรมเพื่อให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างสุขสบายร่มเย็นเป็นสุข และรักษาอาการเจ็บป่วย
ชาวลาวเรียกว่า รำผีฟ้า ผีแถน ชาวเขมรเรียกว่ามั่วดชาวกวยเรียกว่ารามอ-รำออ ตามความเชื่อที่ว่า
มนุษย์ทุกคนมีผีฟ้า (เทวดา) หรือมีของ (ผี) รักษาปกป้องรักษาดูแลความเป็นไปของชีวิตและลงโทษ
มนุษย์ผู้ที่ล่วงละเมิด กฎเกณฑ์ จารีต ประเพณีในสังคม โดยการดลบันดาลให้เจ็บป่วยต่าง ๆ นานา
พิธีกรรมนี้ผู้ที่ถือออ หรือผู้เจ็บป่วยต้องจัดเตรียมเครื่องคายสำหรับยกครุ เชิญครุบออ เข้าทรง มี
เทียนขี้ผึ้ง กรวยดอกไม้ (ขันห้า ขันแปด) ผ้าชิ้น 1 ผืน ผ้าขาวม้า 1 ผืน เงิน 6 บาท กำไล 1 คู่ แหวน
1 วง ต่างหู 1 คู่ กระจก 1 บาน หวี 1 อัน พร้อมด้วยฝ้ายผูกแขนจัดใส่ถาดเพื่อเข้าร่วมพิธี โดยเจ้าภาพ
ผู้จัดพิธี (ผู้ที่ถือออ หรือผู้ไม่สบาย) จะหาวันเวลาที่เหมาะเชิญครุบออ หามอมแค้นมาประกอบพิธี

สถานที่มักใช้ห้องโถงของบ้าน ช่วงเวลาที่นิยมจัดพิธีคือเริ่มได้ตั้งแต่เดือน 3 เป็นต้นไป เว้นช่วง
ฤดูกาลเข้าพรรษา

(5) ความเชื่อและพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่
เป็นการทำพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคลเป็นขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิตแก่เจ้าของบ้านผู้อยู่อาศัย
ตามความเชื่อที่สืบทอดมาแต่โบราณว่าบ้านเป็นวิมานของมนุษย์ เริ่มตั้งแต่แรกสร้างต้องทำให้
ถูกต้องตามความเชื่อเป็นต้นว่า การเลือกสถานที่ ไม่เครื่องเรือน ฤกษ์ยามที่ปลูกหลังจากสร้างเสร็จ
เมื่อเข้าอยู่อาศัย จึงประกอบพิธีให้ถูกต้องตามขั้นตอนของพิธีกรรมความเชื่อเริ่มจากหาฤกษ์ยามวัน
เวลา เป็นมงคล เหมาะแก่การทำพิธีมักนิยมเป็นวันพุธ พุธห้าสิบดี ศุกร์ ส่วนเดือนถือเอา เดือนยี่
เดือนหก เดือนแปด และถือทิศอันเป็นมงคลในการขึ้นสู่บ้านนิยมเป็นทิศหรดี ทิศพายัพ ทิศอุดร
และทิศอีสาน การประกอบพิธีเริ่มต้นด้วยพิธีทางพระสงฆ์ ช่วงเช้า เสร็จแล้วเป็นพิธีตามความเชื่อ
โบราณโดยจัดคนออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งจัดผู้เฒ่าผู้แก่พร้อมเจ้าของอยู่บนเรือน กลุ่มหนึ่ง
จัดเป็นขบวนพร้อมด้วยข้าวของเครื่องใช้ในเรือนนำโดยผู้อาวุโสซึ่งรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมแห่รอบบ้าน
3 รอบ แต่ละรอบจะถูกผู้อยู่บนเรือนถามความประสงค์ในการมาต่าง ๆ นานา พอสมควรแล้ว จึง
อนุญาตเชิญขึ้นเรือน หลังจากนั้นผู้ทำหน้าที่พราหมณ์จะประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ และผูกข้อมือ
พร้อมอวยพรแก่เจ้าของบ้าน

(6) ความเชื่อและพิธีกรรมไหว้พระธาตุ (บ้านเมืองจันทร์) เป็นพิธีกรรมที่
ชาวทวยบ้านตาโกนถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นการแสดงถึงความเคารพบูชาผู้เป็นรากเหง้า
ของทวยบ้านตาโกนและแสดงการระลึกถึงคุณความดีของท่านเหล่านั้น ตามความเชื่อว่า พระธาตุ
เมืองจันทร์นั้น ชาวทวยบ้านตาโกนได้สร้างขึ้น และชาวทวยบ้านตาโกนเองได้ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ที่
บริเวณบ้านเมืองจันทร์เป็นเวลาช่วงหนึ่งต่อมาภายหลังได้อพยพย้ายถิ่นไปสร้างชุมชนใหม่ อัน
เนื่องจากภัย โรคระบาดมาพร้อมกับอุทกภัยในฤดูฝนทุกปี และสาเหตุด้านทำเลที่เหมาะสมในการ
เลี้ยงชีพในสมัยนั้น จึงได้มาตั้งชุมชนใหม่ที่บ้านตาโกนดังนั้น เมื่อถึงฤดูกาล เดือน 7 หรือเดือน 8
ลูกหลานชาวทวยบ้านตาโกนแม่จะไปประกอบกิจการงานที่ไหนก็ตามต้องพร้อมกันเดินทางไปทำ
พิธีไหว้พระธาตุ บายศรีพระธาตุอันแสดงถึงความเคารพกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษผู้เป็นรากเหง้า
ต้นกำเนิดทวยบ้านตาโกน

1.5.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อพิธีกรรมและความเชื่อของชาวทวย

ตำบล ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวตำบล
ตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยระดับ ครอบครัว (Family) ระดับกลุ่ม
สังคม (Social Group) และระดับ ชุมชน (Community)

โดยในระดับครอบครัว (Family) ในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ.2535 ขึ้นไป) ส่วนใหญ่ชาวกวต๋ายตำบลตาโกนเป็นอยู่กันแบบรวมเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ โดยมีพ่อตา พ่อของฝ่ายหญิงหรือพ่อปู่ พ่อฝ่ายชายเป็นผู้นำครอบครัวเป็นลักษณะครอบครัวขยายยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีความเชื่อแบบเดิมปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535- ปัจจุบัน) เห็นได้ชัดขึ้นลูกหลานที่แต่งงานแล้วมักออกรื้อนแยกจากทั้งครอบครัวพ่อแม่ฝ่ายหญิงทั้งครอบครัวฝ่ายชายเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นด้านพิธีกรรมความเชื่อในชุมชนยังถือปฏิบัติตามปกติแต่ปรับให้เข้าวิถีความเป็นอยู่

ในระดับกลุ่มสังคม (Social Group) ในชุมชนบ้านตาโกนในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ลงไป) ในสังคมชาวกวต๋ายบ้านตาโกนส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติกันจะรู้จักมักคุ้น เคารพนับถือระบบเจ้าโคตรเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่ายึดถือปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณีของชุมชน เวลามีการงาน กิจกรรมที่ช่วยเหลือ เกื้อกูลกันในฐานะ ญาติและเพื่อนบ้านยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีความเชื่อแบบเดิมในปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี2535- ปัจจุบัน) ความสัมพันธ์ในระดับกลุ่มสังคม (Social Group) ของชาวกวต๋ายบ้านตาโกนจะลดลงเปลี่ยนไปเป็นการรวมกลุ่มโดยหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่ม อสม. เป็นต้น ด้านพิธีกรรมความเชื่อในชุมชนยังถือปฏิบัติตามปกติแต่ปรับให้เข้าวิถีความเป็นอยู่

ในระดับ ชุมชน (Community) ในชุมชนชาวกวต๋ายบ้านตาโกน ในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ลงไป) บ้านตาโกนหรือกวต๋ายบ้านตาโกนจะมีบทบาทต่อชุมชนเสียสละเวลาช่วยเหลือกิจกรรมในชุมชนเช่นการร่วมแรงร่วมใจสมัครสมานสามัคคีผู้คนในชุมชนมีความผูกพันกันอย่างแนบแน่นทั้งโดยสายเลือดและประหนึ่งสายเลือด เป็น ลูกป้า น้าอา พี่น้องกันยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณีของชุมชน ปัจจุบัน (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน) สภาพดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปกิจกรรมหรืองานบางอย่างบางประเภทมีหน่วยงานทางการจากส่วนกลางเข้ามาดำเนินงานมีหน้าโดยตรงจากที่เป็นอยู่เดิมเป็นต้นว่า มีองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาบริหารชุมชนจากเดิมที่เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียนที่มีอยู่เดิมก็เป็น โรงเรียนขยายโอกาส จากสถานีอนามัยเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมีประสิทธิภาพในการดูแลสุขภาพชาวชุมชนยิ่งขึ้น การคมนาคมก็สะดวกขึ้นด้านพิธีกรรมความเชื่อในชุมชนยังถือปฏิบัติตามปกติแต่ลดขั้นตอนของพิธีการลงปรับให้เข้าวิถีความเป็นอยู่

1.5.3 แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรม ประเพณีของชาวกวต๋ายตำบล ตาโกนอำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า แนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมพิธีกรรมและประเพณีของชาวกวต๋ายตำบลตาโกน จากการศึกษาเอกสารการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสัมภาษณ์แบบจัดกลุ่มสนทนาได้สาระข้อมูลที่สรุปได้ว่าชาวกวต๋ายบ้านตาโกนปฏิบัติตาม

แนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมพิธีกรรมและประเพณีผ่านการอบรมสั่งสอนโดยผู้อาวุโสในชุมชนผู้นำครอบครัวไปสู่บุตรหลานคนรุ่นหลังในชุมชนให้ได้รับรู้ถึงความเป็นมาและความสำคัญของพิธีกรรมและประเพณีที่ถือกันว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษมอบให้ไว้เพื่อให้เกิดความสำนึกภูมิใจที่จะร่วมกันรักษาไว้ควบคู่ไปกับการนำบุตรหลานถือปฏิบัติในพิธีกรรมและประเพณีตามเทศกาลนั้นๆพร้อมกัน และด้านแนวทางส่งเสริมนั้นได้รับการสนับสนุนงบประมาณด้านกิจกรรมส่งเสริมงานด้านประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดย องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างดีเสมอมา

2. อภิปรายผล

การอภิปรายผลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลักดังนี้

2.1 ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.3 แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมประเพณีของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

โดยมีรายละเอียดของการอภิปรายผลดังนี้

1. ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์จังหวัดศรีสะเกษ ประวัติความเป็นมาของชาวกวย ตำบลตาโกน จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ได้สาระข้อมูลสรุปได้ว่า ชาวกวยบ้านตาโกนเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณพระราชคูเมืองจันทร์ เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 หรือบริเวณบ้านเมืองจันทร์ปัจจุบัน ต่อมาภายหลังได้อพยพย้ายถิ่นไปสร้างชุมชนใหม่เพื่อหาทำเลที่เหมาะสมสำหรับเลี้ยงชีพและหลีกเลี่ยงภัยโรคระบาดที่มากับอุทกภัยในฤดูฝนทุกปี ในขณะนั้นสำหรับชื่อที่เรียกขานชุมชนนั้นตั้งขึ้นตามชื่อแหล่งน้ำในบริเวณที่ตั้งชุมชนคือหนองตะกอล ซึ่งเป็นภาษาชาวกวย แปลว่าหัวเข่า แต่เนื่องจากคำว่า ตะกอล สะกดและออกเสียงยาก จึงทำให้ออกเสียงเพี้ยนและสะกดเป็นตาโกน มาจนถึงปัจจุบัน ตามที่คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 62, 114) ได้ระบุถึงศาสนสถานและชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณรอบศาสนสถาน que พบในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 ซึ่งตรงกับยุคอารยธรรม

ขอมหรือเขมรโบราณ เช่น ชุมชนบริเวณปราสาทโคตวลอำเภอกันทรลักษ์ ปราสาทตำหนักไทร อำเภอขุนหาญ ปราสาทสระกำแพงใหญ่อำเภออุทุมพรพิสัย ปราสาทตาเล็งอำเภออุษาคเนย์ ปราสาทภูฝ้ายอำเภอขุนหาญ ปรากฏที่อำเภอปรังค์กู๋ กลุ่มบูรณอำเภอพิบูลย์ปราสาทเขอร์ดอำเภอไพรพริง ปราสาทบ้าน ปราสาทอำเภอห้วยทับทันและบริเวณปราสาทเมืองจันทร์อำเภอเมืองจันทร์ สอดคล้องกับสำลี ศรีปัญญา (2544) และประวิติมหาคไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดศรีสะเกษ พุทธศักราช 2529 (2529: 120-121) กล่าวถึงปราสาทเมืองจันทร์และข้อสันนิษฐานของนักโบราณคดีว่า เป็นพุทธสถานมากกว่าจะเกี่ยวข้องกับลัทธิอื่น อาจสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรืออัฐิธาตุของพระเถระหรือบุคคลที่ชุมชนให้ความศรัทธา และบริเวณรอบปราสาทก็เป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนชาวทวย ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากปราสาทสระกำแพงใหญ่ซึ่งเป็นศูนย์รวมอำนาจและแหล่งอารยธรรมขอมหรือเขมรโบราณสอดคล้องกับ องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจันทร์ (2552) ที่ระบุว่า ปราสาทบ้านเมืองจันทร์นั้นชาวทวยบ้านตาโกนเป็นผู้สร้าง โดยแรกเริ่มชาวทวยบ้านตาโกนมีถิ่นที่อยู่บริเวณบ้านเมืองจันทร์มาก่อน และสร้างในคราวเดียวกันกับปราสาทบ้านปราสาท (อำเภอทับทัน) ซึ่งถือกันว่า ชาวทวยบ้านเมืองจันทร์เป็นผู้สร้าง ต่อมาภายหลังชาวทวยทั้งสองกลุ่มได้อพยพไปสร้างชุมชนใหม่โดยชาวทวยบริเวณปราสาทเมืองจันทร์ได้ไปสร้างชุมชนใหม่ที่บริเวณบ้านตาโกนและยึดถือกันว่าปราสาทเมืองจันทร์เป็นปราสาทของชาวทวยบ้านตาโกน สอดคล้องกับคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ (2537: 148-149) ได้ระบุถึงความหมายของชื่อหมู่บ้านและประวัติของหมู่บ้านว่า หมายถึง หัวเข่า มาจากคำว่า ตะกอล ในภาษาของชาวทวย แรกเริ่มตั้งชุมชนนั้นมีจำนวนไม่กี่ครอบครัว แต่เนื่องจากที่แห่งนี้เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ มีหนองน้ำ มีที่ว่างพอทำเกษตรกรรม ได้และเป็นป่าที่มีสัตว์ชุกชุม ต่อมาจึงมีผู้คนได้อพยพมาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบกับแหล่งน้ำนี้ก็เป็นที่อาศัยและดื่มกินของสัตว์ป่า วันหนึ่ง กวางตัวหนึ่งได้ลงมาดื่มน้ำที่หนองน้ำ ในขณะที่ปีนั้นเกิดความแห้งแล้งน้ำในหนองน้ำลดลงมากจนทำให้กวางตัวนั้นต้องคุกเข่าลงจึงจะดื่มน้ำได้เมื่อ นายพรานมาพบรอยหัวเข่าของกวางตัวนั้น ซึ่งเป็นรอยที่ใหญ่พอสมควรจึงได้บอกต่อกัน ต่อมาจึงพากันเรียกหนองน้ำแห่งนี้ว่า หนองตะกอล แปลว่า หัวเข่า และได้ตั้งเป็นชื่อชุมชนในเวลาต่อมาว่า บ้านตะกอลและเรียกเป็นชื่อหมู่บ้านกันจนเพี้ยนเป็นภาษาไทยว่า บ้านตาโกน มาถึงปัจจุบัน

1.2 ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวทวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1) ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีปู่ตา จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ผีปู่ตา เป็นผีบรรพบุรุษ เป็นเจ้าที่เจ้าทางประจำหมู่บ้าน ตามความเชื่อของชาวทวยบ้านตาโกน ผีปู่ตาจะดูแลคุ้มครองป้องกันภัยแก่ชุมชนและผู้คนในชุมชนพร้อมทั้งคลันดาลให้

กิจกรรมต่าง ๆ เจริญรุ่งเรืองและลงโทษผู้ที่ล่วงละเมิดจารีตประเพณีทางสังคมของชุมชน สอดคล้องกับคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 35) ความเชื่อของ ชาวทวายมีลักษณะผสมผสานระหว่างการนับถือผีและศาสนาพุทธในชุมชนจะมีทั้งวัดและศาล ผีปู่ตาประจำหมู่บ้านเรียกว่า ยะจ๊ะ บางบ้านก็สร้างศาลผีบรรพบุรุษไว้ใกล้ ๆ ศาลเจ้าที่ การเช่น ผีปู่ตาจะทำปีละ 2-3 ครั้ง ชาวบ้านจะนำข้าวสุก หมากพลู บุหรี่ เหล้า ไก่ต้มสุกทั้งตัว กรวยใบตอง ผ้าขาว เหยียดตางค์มาวางไว้หน้าห้อง หน้าศาลแล้วทำพิธีเช่น โดยจุกธูปเทียนแล้วปักลงที่ข้าวสุก แล้วเทเหล้าและน้ำลงบนข้าวสุกกล่าวขอพรให้ผีปู่ตาช่วยคุ้มครองชุมชนและผู้คนในชุมชนให้มีความสงบสุขปราศจากภัยอันตรายต่าง ๆ โดยมีเฒ่าจ้ำเป็นผู้นำประกอบพิธีและเป็นผู้สื่อถึงผีปู่ตา สอดคล้องกับวีระ สดสังข์ (2545: 34-35) ที่ว่า เยื่อะจ๊ะ (ชาวทวายบางแห่งเรียกว่ายะจ๊ะอาจ๊ะ) มิได้หมายถึงผีเจ้าที่เจ้าทางเท่านั้น แต่ยังหมายถึงผีบรรพบุรุษที่คอยติดตามคุ้มครองบุตรหลาน และ ผู้คนในชุมชนให้ปลอดภัยและส่งเสริมให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองก่อนถึงฤดูกาลเริ่มทำนา ตั้งแต่เดือน 3 เดือน 6 ชาวทวายจะร่วมกันเซ่นเยื่อะ เช่นผีปู่ตา เพื่อประกอบอาชีพกสิกรรม ขอพรให้ฝนฟ้าตก ต้องตามฤดูกาล โดยมี เยื่อะจ๊ะเพ็ร้อม หรือ เฒ่าจ้ำเป็นผู้นำทำพิธีเยื่อะจ๊ะเพ็ร้อมหรือเฒ่าจ้ำมักจะเป็นคนแก่มีอายุเป็นที่เคารพนับถือของผู้คนในชุมชนมีวิชา เวทย์มนตร์คาถาอาคม เครื่องเช่นผีปู่ตา มีไก่ต้ม เป็นเครื่องหลัก ส่วนเครื่องเช่นอื่น ๆ ประกอบด้วย ข้าวสุก น้ำเหล้า บุหรี่ หมากพลู หลังจากทำพิธีแล้วก็จะเสี่ยงทายคางไก่ โดยคางไก่จะเป็นตัวบอกว่าในปีนั้นข้าวปลาน้ำในนาจะ สมบูรณ์ดีหรือไม่ความดีหรือไม่ว่างของผู้คนในชุมชนจะราบรื่น สงบสุข หรือไม่ สอดคล้องกับประเพณี อีสาน ฉบับ ส ธรรมภักดี (ม.ป.ป.: 159)ที่อธิบายว่า ปู่หมายถึงปู่และย่า ซึ่งเป็นญาติฝ่ายบิดา ตา หมายถึง ตาและยาย ซึ่งเป็นญาติฝ่ายมารดา คำว่า ปู่ตาจึงหมายถึง ปู่ ย่า ตา ยาย คนทั้ง 4 นี้ สมัยมีชีวิตอยู่เป็นที่เคารพของลูกหลาน ครั้นตายแล้วลูกหลานจึงปลุกโฮง (ศาล) ให้ท่านอยู่โดยเลือกเอา ดงไค้หมู่บ้านที่มีต้นไม้ใหญ่เต็มไปด้วยสัตว์นานาชนิด กว้างใหญ่ไม่ต่ำกว่าร้อยเส้น เรียกกันว่า ดงปู่ตา ถือกันว่า เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดจะไปรุกกล้าตัดต้นไม้ในดงปู่ตา แสดงวาจาหยาบคาย ปู่ตาจะลงโทษผู้นั้นให้มีอันเป็นไป เช่น เจ็บหัว ปวดท้อง เป็นต้น ดังนั้น เขาจึงตั้งคนดูแลรักษา ดงปู่ตาไว้เรียกว่า เฒ่าจ้ำ หากใครเจ็บไข้ได้ป่วยเกี่ยวกับปู่ตานี้จะต้องเชิญเฒ่าจ้ำให้ไปบวงสรวง ผีปู่ตา อาการเจ็บป่วยนั้นก็หายไ้ ดงปู่ตาที่ว่ามีทุกบ้าน ทุกเมืองในภาคอีสาน เมื่อถึงฤดู เทศกาลเดือน 3 เดือน 6 เดือน 9 ชาวบ้านจะพากันนำเครื่องเช่น ไหว้เลี้ยงผีปู่ตาเป็นการใหญ่ สอดคล้องกับแนวความคิดความเชื่อของมนุษย์ (คนัย ไชโยธา) (2548: 49-51) ที่อธิบายว่าความ เชื่อเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์มีลักษณะผสมผสานคือความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อในคติถือ ผีสงฆ์ เทวดา ความเชื่อในวิญญาณของบรรพบุรุษที่ยังคอยปกป้องรักษาดูแลบุตรหลานสอดคล้องกับ จารุวรรณ ธรรมวัตรอ้างถึงใน คนัย ไชโยธา (2548: 47) ที่ระบุว่ามนุษย์มีปัญหในการดำเนินชีวิต

จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นเช่นนั้นมนุษย์จึงควรทำให้อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นพึงพอใจและเมื่อคลี่คลายปัญหาหลงหรือพ้นภัยแล้วควรแสดงความกตัญญูทดแทนที่ด้วยการเช่นสรวงบูชาหรือประกอบพิธีต่าง ๆ สอดคล้องกับ ทฤษฎีความเชื่อของคนไทย (มารยาทกิจสุวรรณ: 2526) ที่ว่า ความเชื่อดั้งเดิมของไทยว่าเหมือนกับชนชาติอื่น คือ ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำของคน ไม่ว่าจะเป็นยุคใด สมัยใด

2) ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีตาแฮก จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์พบว่า ตาแฮก หรือ ผีตาแฮก คืออารักษ์ประจำที่นาหรือเจ้าของที่นาดั้งเดิม ตามความเชื่อผีตาแฮกมีฤทธิ์อำนาจสามารถบันดาลเกี่ยวกับการเพาะปลูกและน้ำท่าในการทำนาได้ ชาวนามักสร้างศาล เล็ก ๆ หรือกำหนดเอาที่ใดที่หนึ่งของนาเป็นสัญลักษณ์ เมื่อเข้าสู่ฤดูกาลทำนาชาวนาจะประกอบพิธีเลี้ยงผีตาแฮกก่อน โดยจัดเครื่องเช่นเลี้ยงมีสำหรับอาหาร ไก่ต้ม หมากพลู บุหรี่ ผ้าชิ้นแพรขาว เหล้า ไปเช่นบริเวณตาแฮก เมื่อทำพิธีเช่นแล้ว จึงไถรอบบริเวณตาแฮกนำพันธุ์ข้าวหรือต้นกล้าหว่านหรือปักดำลงไว้เป็นสัญลักษณ์ว่า นาตาแฮก สอดคล้องกับ สำลี รัศสุทธิ (2550: 62-65) ที่ระบุว่า ตาแฮก หมายถึงอารักษ์หรือผีผู้พิทักษ์รักษาไร่นา มีอำนาจ มีฤทธิ์สามารถทำให้ข้าวปลาในท้องนามีอันเป็นไปต่าง ๆ นา ๆ ได้ เช่น ข้าวเหี่ยวเฉา หรือเจริญเติบโตสมบูรณ์ได้ เปรียบเหมือนแม่โพสพของภาคกลาง ความเชื่อผีตาแฮกไม่มีหลักฐานแน่ชัด ตา หมายถึง ที่นา แบ่งเป็น ล็อก เล็ก ๆ แฮก หมายถึง แรกเริ่มหรือเริ่มต้น เมื่อรวมกันเป็นตาแฮกจึงหมายถึง นาล็อกเล็ก ๆ ที่ใช้เป็นที่แรกนาหรือที่ปักลงไปเป็นครั้งแรกนั่นเอง สถานที่อยู่ของผีตาแฮก เจ้าของนาจะทำตูปตาแฮก (บ้านหลังเล็ก ๆ) โดยทั่วไปมักทำให้เห็นเป็นสัญลักษณ์ไม่ใหญ่ หรือขนาดจอมปลวกก็ได้ สอดคล้องกับ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทยเล่มที่ 18 (2549:45-46) ที่ว่าพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากินในหมู่ประชาชนทั่วไปจะเป็นเรื่องสำคัญมากและจะมีอยู่ตลอดปีทางภาคอีสานเรียกว่าฮีตสิบสอง แต่ช่วงของความสำคัญจะอยู่ระหว่างหลังเก็บเกี่ยวผลผลิตและก่อนจะเริ่มฤดูกาลผลิตใหม่ก่อนชาวนาจะลงมือดำนาจะสร้างนาล่องมีขนาดประมาณ 1 ตารางเมตรขึ้นก่อนแล้วดำกล้าลงในนา 5-6 กอ นาล่องนั้นเรียกว่า ตาแรก หรือตาแฮก จากนั้นจะสร้างศาลเล็ก ๆ สำหรับเป็นที่สิงสถิตของแม่โพสพซึ่งชาวนาจะเช่นด้วยหมากพลู ดอกไม้ และรูป เพื่ออัญเชิญแม่โพสพสถิตในศาลมีการปักเจดิวัวที่มุมของที่ดินแปลงนี้ ตามความเชื่อว่าเป็นเครื่องป้องกันแม่โพสพและพืชที่ปลูกให้พ้นจากการทำลายของพวกผีและสัตว์ร้ายต่าง ๆ ชาวนาเชื่อว่า ถ้าบำรุงข้าวในนาตาแรกได้งาม ข้าวในนาทั้งหมดก็จะงามตามไปด้วย พิธีกรรมนี้ทางภาคอีสานเรียกว่า พิธีเลี้ยงผาตาแฮกคือก่อนจะทำนา ชาวนาจะทำพิธีสังเวชนบวงสรวงด้วยเครื่องเช่นต่าง ๆ ทางภาคเหนือเรียกประเพณีนี้ว่า ประเพณี แสกนา โดยจะทำพิธีปลูกปะรำจักราชวัตร ฉัตรธง ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างประมาณ 2 วา ภายในทำรางไว้สูงเพียงตาวางเครื่องเช่นสังเวชนบวงสรวงทั้งแม่ธรณี เข่าที่

ท้าวทั้งสี่ และแม่โพสพ เสียงทายว่า ข้าวกล้าดีหรือไม่ อย่างไร สอดคล้องกับประเพณีอีสานฉบับ สรรพภักดี (ม.ป.ป.: 154-155) และวิระ สดุดสังข์ (2545: 36-37) ที่ว่า ผิดาแฮกนี้ เรียกตามภาษา ลาว ชาวทวยก็มีความเชื่อแบบลาว การเลี้ยงผิดาแฮกถือเอาเดือน 6 ซึ่งเป็นเดือนเริ่มต้นของฤดูฝน ก่อนชาวนาจะลงมือทำนามักจะเลี้ยงผิดาแฮกก่อน ถือว่าผิดาแฮกเป็นเจ้าของนาตามประวัติที่กล่าวไว้ ในการทำบุญข้าวสาก ผิดาแฮกเป็นนางยักษ์ณี เมื่อถึงเดือน 6 ชาวนาจะเตรียมไก่ต้ม อาหาร คาว หวาน หมากพุด บุหรี่ ไปเลี้ยง การแฮกนาจะเลือกเอาวันพฤหัสบดีข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ เมื่อ เตรียมเครื่องเช่นผิดาแฮกแล้ว ชาวนาจะไถลงแฮกนา การไถแฮกนามักไถเป็นलगlom นาดาแฮกเป็น นารธรรมดาที่เจนา (มูมคันนา) ปั้นเป็นคันนาให้สูง กว้าง ยาว ประมาณ 4 สอกปักเสา 6 ต้น เอา หนามล้อมไว้ข้างในปลูกข้าว 7-8 กอ ข้าวจะงามหรือไม่ให้สังเกตตรงนี้ การลงมือแฮก ที่นาดานี้จึง เรียกว่า นาดาแฮก คือนาที่ลงมือทำที่แรก สอดคล้องกับ สวิง บุญเจิม (2539: 34-37) ที่อธิบายว่า การแฮกนาโบราณท่านนิยมแฮกนาคำวันอาทิตย์ แฮกนาหว่านวันจันทร์ ปักผิดาแฮก ปักกกแฮก และ ดำนานิยมทำวันพฤหัสบดี ให้เลี้ยงผิดาแฮกก่อนแล้วจึงไถแฮกนาของเลี้ยงผิดาแฮกนั้น แล้วแต่เจ้าของ นาเคยปฏิบัติมา แต่ส่วนมากมักจะใช้ไข่ต้มที่ยังไม่ได้ปอกเปลือก เพราะจะเอาไข่เลี้ยงทายไข่หลัง เลี้ยงผิดาแฮกแล้ว ถ้าไข่เป็นน้ำ ทายว่า น้ำจะท่วม ถ้าไข่เป็นผงทายว่าปีนั้น ฝนจะแล้ง ถ้าไข่เน่าหรือ เป็นสีดำทายว่าศัตรูพืชจะรบกวน ถ้าไข่งามทายว่า การทำนาจะได้ผลดี วิธีปักผิดาแฮกให้เอาต้นกล้า มา 8 ต้น เอกขัน 5 มายกใส่หัวอธิษฐานถึงแม่โพสพให้มาค้าคุณวางชันลงข้างผิดาแฮกหันหน้าไปทาง ทิศตะวันออก แล้วปักต้นกล้าลงแต่ละต้นครบ 8 ต้นเป็นอันเสร็จพิธี สอดคล้องกับแนวความคิด ความเชื่อของมนุษย์ พระยาอนุมานราชชน (อ้างถึงใน คนัย ไชยโยธา 2548: 48) และปราณี วงษ์เทศ (2528: 242) ที่ว่าความเชื่อของชนชาติไทยแต่เดิมก็ไม่ต่างจากชาติอื่นๆคือเชื่อถือในสิ่งที่มองไม่เห็น ตัวแต่ถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์หรืออำนาจเหนือคนอาจบันดาลให้ดีหรือร้ายหรือให้คุณหรือโทษได้ เรียกว่า คติถือผีสาขาทเวศาสอดคล้องกับ พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2530: 1-65) ว่า ความเชื่อ ของชาวอีสานได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จะเชื่อในการครองเรือน การทำมาหากินเลี้ยงชีพ ในทางสัมมาอาชีพ สิ่งใดเป็นโทษทำแล้วจะนำความเดือดร้อนมาให้ ย่อมละเว้นสิ่งนั้นเชื่อในฤกษ์ ยาม เชื่อเทวดา ผีสาขางามไม้ สอดคล้องกับ จารุวรรณ ธรรมวัตรอ้างถึงใน คนัย ไชยโยธา (2548: 47) ที่ว่ามนุษย์มีปัญหาในการดำเนินชีวิตจึงคิดว่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็น เช่นนั้นมนุษย์จึงควรทำให้อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นพึงพอใจและเมื่อคลั่งคลาญปัญหาหลงหรือพินภัย แล้วควรแสดงความกตัญญูตเวทีด้วยการเช่นสร้างบูชาหรือประกอบพิธีต่าง ๆ สอดคล้องกับ ทฤษฎีความเชื่อของคนไทย (มารยาท กิจสุวรรณ: 2526) ที่ระบุว่าความเชื่อดั้งเดิมของไทยว่า เหมือนกับชนชาติอื่น คือ ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำ ของคน ไม่ว่าจะเป็ดยุคใด สมัยใด

3) ความเชื่อและพิธีกรรมเช่นผีบรรพบุรุษในวันสารท (จาสาท) จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์พบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเช่นผีบรรพบุรุษนั้นเป็นพิธีทำบุญให้แก่บรรพบุรุษและญาติที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเจาะลงหรือระบุชื่อญาติผู้ล่วงลับไปแล้วไว้ที่สลากหรือห่อ ตามความเชื่อที่ว่า ในช่วงวันขึ้น 14-15 ค่ำเดือน 10 ของทุกปีเป็นช่วงเวลาที่ยมบาลปล่อยวิญญาณของบรรพบุรุษและญาติให้กลับมาเยี่ยมลูกหลานญาติพี่น้องของตนและรับส่วนบุญที่เหล่าลูกหลานและญาติทำและอุทิศให้สอดคล้องกับ ค.ต้นสิงห์ (อ้างถึงในวัฒนธรรมไทย ฉบับที่ 8 ตุลาคม 2506: 12-13) ที่อธิบายว่าบุญข้าวสากเป็นประเพณีทำบุญประจำเดือนของชาวภาคอีสาน โบราณบัณฑิตกำหนดการทำบุญข้าวสากนี้ตรงกับวันเพ็ญเดือน 10 ของทุกปี เมื่อวัน เดือน ปี เวียนมาบรรจบครบวันเพ็ญเดือน 10 ถือว่าเป็นโอกาสจิตสัมภเวสีทั้งฝ่ายวัดและฝ่ายบ้านทราบดี เพราะประเพณีนี้ได้ยึดถือสืบ ๆ ต่อกันมาหลายชั่วบรรพบุรุษแล้วและถือเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ที่ทุกคนจะขาดเสียมิได้เนื่องจากการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทิตาธรรมต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ต้นเหตุของบุญข้าวสากถือกันมาแต่โบราณว่า เมื่อวันเพ็ญเดือน 10 พระยายมบาลได้ปล่อยสัตว์นรกมาเยี่ยมเยียนญาติของตนเพื่อขอส่วนบุญกุศลจากญาติ สอดคล้องกับ สวิง บุญเจิม (2539: 583-584) ที่ระบุว่าบุญข้าวสากเป็นบุญถวายข้าวาวสลากแด่พระภิกษุญานิยมทำกันเป็นประจำในวันเพ็ญเดือน 10 โดยชาวบ้านจะจัดของที่แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 จัดเป็นสำหรับอาหาร คาวหวาน นำไปรวมกันไว้ รวมกันที่ศาลาการเปรียญตั้งแต่ 4 โมงเช้า ส่วนชื่อเจ้าของสำหรับอาหารนั้นทุกคนจะเขียนแล้วม้วนใส่ลงในบาตรเมื่อถึงเวลาทายกจะนำถวายสลากภัตตรจบแล้วนำบาตรที่ใส่รายชื่อไปให้พระสงฆ์จับตามลำดับ พระสงฆ์จับชื่อของเจ้าของสำหรับใดก็นำไปถวายพระสงฆ์รูปนั้น ส่วนที่ 2 จัดเป็นข้าวที่ผสมอาหาร ขนม ข้าวต้มมัดห่อใบตอง เตรียมไว้สำหรับให้แต่ญาติบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยนำไปวางเปิดห่อไว้ตามทางเข้าวัด ตามโคนต้นไม้ โคนต้นไม้โพธิ์ ด้วยเชื่อว่าญาติบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วจะมารับเอาห่ออาหารเหล่านั้นตามสถานที่เหล่านั้น สอดคล้องกับวิระ สุตสังข์ (2545: 38-39) ที่ว่า วันแรม 15 ค่ำเดือน 10 เป็นวันสำคัญวันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษของชาวลาว เขมร กวย รวมทั้งชาวไทยด้วย นั่นคือวันสารท ชาวกวยเรียกว่า ตะเงาะจาสาท เริ่มขึ้นตั้งแต่วันแรม 13 ค่ำ เป็นวันเตรียมงานพอถึงวันแรม 14 ค่ำ ชาวบ้านจะนำเครื่องเช่น ไหว้ไปรวมกันที่ศาลากลางหมู่บ้าน (หมู่บ้านที่ยังไม่มีวัด) วันแรม 15 ค่ำ เป็นวันประกอบพิธีในส่วนของฝ่ายสงฆ์ นำโดยทายก ในส่วนฝ่ายที่จะเช่นบรรพบุรุษ เป็นหน้าที่ของลูกหลานและญาติ ๆ สอดคล้องกับ สุเมธ เมธาวิกุล (2547: 37-38) แลแปลก สนธิรักษ์ (ม.ป.ป.: 73) ที่อธิบายว่า สารทมาจากคำบาลีว่า สารท หมายถึงฤดีไบไม่ร่วง ภาษาสันสกฤต เป็น สารท ทั้ง 2 คำ หมายถึงการทำบุญสิ้นเดือน 10 เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ด้วยความเชื่อที่ว่า ระยะเวลาเป็นระยะเวลาที่ยมบาลปล่อยเปรตให้มาเยี่ยมบ้านของตนเพื่อรับส่วนบุญที่ญาติอุทิศให้ ลูกหลานและญาติมีความเชื่อว่า บรรพบุรุษและ

ญาติที่ตายไปแล้วอาจจะไปเกิดในอบายภูมิเป็นภูมิที่อดอยาก จึงทำบุญอุทิศไปให้ด้วยหวังว่า เมื่อวิญญูณได้รับส่วนบุญแล้วจะได้พ้นจากภูมิอันทุกข์ทรมาณนั้นไปเกิดในภูมิใหม่ที่ดีกว่า สอดคล้องกับประเพณีอีสานฉบับ ส ธรรมภักดี (ม.ป.ป.: 37-38) และคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2551: 57-59) ที่ระบุว่า บุญข้าวสากหรือสลาก เป็นการทำบุญเพื่อมุ่งอุทิศส่วนกุศลให้ญาติสนิทเช่นปู่ย่า ตายาย บิดา มารดา เป็นต้นที่ถึงมรณกรรมไปแล้วและอาจอุทิศให้เปรตทั่วไปด้วยนิยมทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 10 เป็นประจำทุกปี ที่เรียกว่า บุญข้าวสาก เนื่องจากเมื่อจัดข้าวปลาอาหารและเครื่องไทยทานอุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้วจะกลายเป็นสลากมีคำอุทิศส่วนกุศลใส่กระดาษบันทึกชื่อผู้มีจิตศรัทธาว่าจะบริจาคให้แก่ผู้ใด โดยบอกชื่อผู้ที่มารับส่วนกุศลด้วยการประกอบพิธีกรรมจะเริ่มเตรียมงานตั้งแต่วันขึ้น 13-14 ค่ำ โดยจัดเตรียมข้าวของเครื่องเช่นเครื่องไทยทาน เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ ตอนเช้าชาวบ้านจะนำอาหาร คาวหวาน ต่าง ๆ ไปทำบุญที่วัด โดยพร้อมเพรียงกัน โดยจัดเป็นสำรับสำหรับถวายเป็นสลากภัตทานจัดใส่ภาชนะต่าง ๆ ตามท้องถิ่นนิยมหลังจากถวายข้าวสากแด่พระสงฆ์แล้ว ชาวบ้านจะนำอาหารไปวางไว้ตามที่ต่าง ๆ ในบริเวณวัดเช่น โคนต้นโพธิ์ เจดีย์บรรจุอัฐิ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังนำข้าวสากไปเลี้ยงตาแฮกที่นาของตัวเองด้วย สอดคล้องกับสอดคล้องกับแนวความคิดความเชื่อของมนุษย์ (คนัย ไชยโยธา) (2548: 49-51) ที่ว่าความเชื่อเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์มีลักษณะผสมผสานคือความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อในคติถือผีสาว เทวดา ความเชื่อในวิญญูณของบรรพบุรุษที่ยังคอยปกป้องรักษาดูแลบุตรหลานสอดคล้องกับชอบ ดิสวน โศก (2526: 68-69) ที่ว่าการนับถือบรรพบุรุษ บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่ามนุษย์เมื่อตายไปแล้วยังมีวิญญูณเหลืออยู่และคอยเฝ้าดูแลความสุขความทุกข์ของลูกหลาน และการบูชาบรรพบุรุษนั้น เกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือ ความเกรงกลัวและความกตัญญูสอดคล้องกับทฤษฎีความเชื่อของคนไทย (กิ่งแก้ว อัครถาวร) (2520: 93-99) ที่ระบุว่าความเชื่อของมนุษย์มีลักษณะต่าง ๆ อันได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะบุคคล วิญญูณ เหตุการณ์ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ลักษณะทางเพศ ข้อห้ามในการรับประทานอาหารบางชนิด โศก ลางฤกษ์ เครื่องรางของขลัง ความฝัน ผี นรก สวรรค์ เป็นต้นสอดคล้องกับ แนวคิดเรื่องศาสนากับ เศรษฐกิจ (ทัม ไบยาห์) (Tambiah) อ้างถึงใน ศิราพร จูตะฐาน (2539: 32) ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับเศรษฐกิจและกล่าวว่าพุทธศาสนาไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อเศรษฐกิจ ในทางตรงกันข้าม พิธีกรรมทางศาสนาสอดคล้องกับวัฏจักรการทำนา ทัมไบยาห์ชี้ให้เห็นว่าในช่วงเดือนกรกฎาคม สิงหาคม ซึ่งฝนตก ทางพุทธศาสนาก็กำหนดว่าเป็นช่วงเข้าพรรษาไม่ให้พระสงฆ์ออกไปค้างคืนที่อื่นเพื่อที่จะไม่เหยียบย่ำทำลายต้นข้าวในนา เดือนกันยายน ตุลาคม เป็นช่วงที่ข้าวออกงามและเริ่มออกรวง จะมีพิธีบุญข้าวสาก ซึ่งชาวบ้านนิยมนำก้อนข้าวไปไว้ในท้องนาเพื่อบูชาเจ้าแม่โพสพและผีนาสอดคล้องกับแนวความคิดความเชื่อแบบผีกับพระ (พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน)

(ฉลาดชาย รมิตานนท์) (2534: 274) ให้ทรงทราบว่าแนวความคิดแบบผีกับพระ (พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน) ทำหน้าที่ทางสังคมให้คำอธิบายสาเหตุ ให้ความช่วยเหลือ ผ่อนคลายให้กำลังใจแก่มนุษย์ ในการดำเนินชีวิตเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เช่น วิกฤตการณ์ในการทำมาหากิน ปัญหาเรื่องลมฟ้าอากาศจะมีพิธีกรรมแบบผี เช่นการเลี้ยงผีขุนน้ำ ผีฝ่าย หรือพิธีฟังธรรมปลาช่อนซึ่งเป็นพิธีแบบพระ

4) ความเชื่อและพิธีกรรมการรำผีฟ้า-ผีแถน จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า เป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างสุขสบายอยู่ร่วมเย็นเป็นสุขและเป็นพิธีกรรมเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยชาวลาวเรียกว่า รำผีฟ้า-ผีแถน ชาวเขมรเรียกว่า มะมีวด ชาวกวยเรียกว่า ระมอ-รำอตามความเชื่อที่ว่า มนุษย์ทุกคนที่ผีฟ้า (เทวดา) หรือมีของรักษา (ผี) คอยปกป้องรักษาดูแลความเป็นไปของชีวิตและลงโทษมนุษย์ผู้ที่ล่วงละเมิดกฎเกณฑ์จารีต ประเพณีทางสังคมโดยการคลบนันดาลให้มีอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ นานา พิธีกรรมนี้ ผู้ที่นับถือหรือถือออหรือผู้เจ็บป่วยต้องจัดเตรียมเครื่องคาย (เครื่องอัญเชิญ) สำหรับขกครูเพื่ออัญเชิญครูบาออเข้าทรง โดยเจ้าภาพผู้จัดพิธีได้แก่ผู้ที่ถือออหรือผู้ที่เจ็บป่วยจะหาฤกษ์กำหนดวันจัดพิธีตามความนิยมและเหมาะสมเชิญครูบาออจัดหาหมอแคนมาประพิธีกรรมช่วงเวลาที่ยอมจัดจะเริ่มได้ตั้งแต่เดือน 3 เป็นต้นไป เว้นช่วงฤดูเข้าพรรษาของพระสงฆ์ สอดคล้องกับ วีระ สดตังซ์ (2545: 39-45) ที่ระบุว่า พิธีกรรมนี้ ไม่ได้เล่นเฉพาะชาวกวยเท่านั้น ชาวเขมรสูงในศรีสะเกษและสุรินทร์ก็เล่นเหมือนกัน เพราะมีความเชื่อในเรื่องเดียวกัน ชาวเขมรเรียกการเล่นนี้ว่า แม่มีวด แปลว่า แม่ผู้พูด แม่ผู้บอกเสียงไปถึงเทพารักษ์ ชาวลาวเรียกว่า รำผีฟ้า-ผีแถน แดนก็คือเทวดาที่ชาวลาวนับถือ ชาวกวยเรียกว่า นางออ แปลว่า นางผู้ทำให้ดีงามทำให้สุขสบาย ชาวกวยบางกลุ่มก็เล่นนางออแทนการเล่นตัวเอง การเล่นรำผีฟ้า ผีแถน หรือนางออ มีเครื่องดนตรีเฉพาะแคนเท่านั้น ผู้ชายเป่าแคน ผู้หญิงสูงอายุเป็นผู้ร้องรำ ส่วนการรำสะเอง มีกลองและฆ้องด้วย สาเหตุของพิธีกรรมเนื่องจากสังคมชาวกวยมักสร้างชุมชนตามป่าพึ่งพาลิงลิ้นของธรรมชาติวิญญาณบรรพบุรุษให้คุ้มครองดูแลเป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้มีชีวิตกับผู้ล่วงลับไปแล้วผ่านร่างทรงและเล่นแก้บนยามเจ็บป่วยโดยนิยมจัดขึ้นตั้งแต่เดือน 3 เป็นต้นไป สอดคล้องกับ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 232-236) ที่ว่า ลำผีฟ้า เป็นพิธีกรรมเพื่อให้ผู้มีความเชื่อถือดำรงชีวิตด้วยความเชื่อมั่นและเพื่อเป็นการรักษาโรค ตามความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนต้องมีผีฟ้า (เทวดา) ปกป้องรักษา การรำผีฟ้าจะจัดเป็นประจำทุกปี หรือจัดขึ้นเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยเป็นคราว ๆ ไปโดยเริ่มจากกำหนดวันจัดสถานที่สำหรับประกอบพิธีมีหมอแคนประกอบการรำผู้ที่รำผีฟ้าจะมีพวงมาลัยสำหรับพิธีรำผีฟ้าผู้รำจะมีพวงมาลัยดอกจำปา (ลั่นทม) สวมประดับไว้ที่คอในอดีตชาวศรีสะเกษนิยมปลุกต้นจำปาไว้เกือบทุกบ้าน เพื่อนำดอกมาร้อยมาลัยสำหรับประกอบพิธี

รำผีฟ้า พิธีกรรมเริ่มโดยอัญเชิญผีฟ้ามาเข้าทรงผู้ถูกเข้าทรงจะมีอาการสั่นเทิ้ม มือที่ประนมอยู่จะขยับขึ้นลงอย่างรวดเร็วและลุกขึ้นฟ้อนรำตามจังหวะแคน ซึ่งมักเรียกผู้เป่าแคนว่าม้า ผีฟ้า (เทวดา) แต่ละองค์มาเข้าทรงจะพกดาบ (ไม้) สมมติว่าเป็นอาวุธ หรือทำไม้จำลองเป็นพาหนะผีฟ้าแต่ละองค์จะมีชื่อเฉพาะการรำผีฟ้าจะมีการรำล่องคือปากร้องระพัน ไป มือทั้งสองก็ฟ้อนไปผู้รำเป็นผู้หญิงส่วนใหญ่ ถ้าเป็นชายก็จะแต่งตัวเป็นหญิง การเล่นนี้มักจัดในหน้าแล้งสอดคล้องกับคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 186) ที่ว่าพิธีกรรม มะมีวด (ของชาวไทยเขมร) และมอ-ออ (ของชาวไทยกวย) มะมีวดหรือมอ-ออเป็นภูมิปัญญาในการรักษาโรคด้วยเพลงดนตรี กฎระเบียบของสังคมเพื่อสืบสานมรดกแห่งบรรพบุรุษและเค้าเงื่อนไขทางวัฒนธรรมในความเชื่อของการขอฝนเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของชนชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แต่โบราณ มะมีวด หรือ มอ-ออ เป็นพิธีกรรมที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อรักษาโรคด้วยเสียงดนตรี น่าจะถือเป็นสาขาหนึ่งในวิชาแพทยศาสตร์ซึ่งสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ชาวสุรินทร์ยังนิยมเล่นมะมีวดในหมู่บ้านไทยเขมรแถบมอ-ออ ในหมู่บ้านไทยกวย ทั้งนี้ เพราะมีความเชื่อว่าจะสามารถรักษาเรื่องราวหรือแก้ไขเรื่องราวให้กลายเป็นดีได้ ทำให้ผู้ที่กำลังประสบอุปสรรคต่าง ๆ คลายกังวลได้และเชื่อว่าการเจ็บป่วยอาจเกิดจากสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นตัวกระทำสอดคล้องกับคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 141-142, 169) ที่ระบุว่า พิธีกรรมรำผีฟ้าเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาโรคร้ายของชาวไทยอีสาน โดยญาติผู้ป่วยจะมาปรึกษากันแม่หมอซึ่งชาวบ้านจะไว้เกียรตินับถือมาก โดยแม่หมอจะเข้าทรงอัญเชิญพระอินทร์ลงมาประทับร่าง และบอกว่าต้องให้ผีฟ้ารำถวายจึงจะหายป่วยได้ (ผีฟ้า หมายถึง เทวดา หรือพระอินทร์ที่อยู่บนฟ้าปราบผีได้) แม่หมอจะรำผีฟ้าถวาย ตามที่ได้เข้าทรง ผู้รำประกอบด้วยผีฟ้า (พระอินทร์) แม่เมือง หมอแคน และผู้ป่วย วันรำมักกำหนดอยู่ระหว่างวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ถึง วันแรม 1 ค่ำเดือน 4 วันทรงคือวันที่ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยมาหา การตั้งครูประกอบด้วย พานบายศรี 1 ชุด ขันห้า ขันแปด หมากพลู 2 คำ ผ้าขาว 2 วา ไช้สด 7 ฟอง เหล้าขาว 1 ขวด ฐูปเทียน หมากนิมนต์ 1 ชุด เงิน 4 บาท 1 สลึง พานรอง ผ้าแพรมน (ผ้าขาวขนาดเล็ก) 1 ผืน เครื่องเช่น คาวหวาน ข้าวตอก ผลไม้ ส่วนประกอบของการตั้งครู คือ ผ้าแพรมน 1 ผืน เงิน 1 สลึง เรียกว่า คายอ้อ ส่วนเครื่องชุดทั้งหมดที่อยู่บนพานเรียกว่า คายหลวง สอดคล้องกับ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2551: 188-199) ที่ว่า จากคตินิยมความเชื่อเรื่องผีสาว เทวดา ของชาวอีสานก่อให้เกิดประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีหลายลักษณะ เช่น ทำบุญบังไฟในเดือน 6 การเลี้ยงผีฟ้าในเดือน 3 หรือพิธีรำผีฟ้ารักษาผู้ป่วย เป็นต้น ผีฟ้าหรือผีแกนมีลักษณะเป็นเทพมากกว่าผี กล่าวกันว่า ผีจะคอยช่วยเหลือมนุษย์เมื่อยามประสบภัยพิบัติ ผีฟ้าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดและเป็นผู้อยู่ในระดับที่สูงกว่าผีชนิดอื่น มิได้้อยู่ตามต้นไม้ภูเขาหรือพื้นดิน ชาวอีสานนั้นถือผีฟ้ากันอย่างจริงจังและเคร่งครัดและแกน หมายถึง เทวดาซึ่งมีอยู่

หลายระดับ แดนที่เป็นใหญ่สุดคือแดนหลวง เชื่อถือกันว่าเป็นพระอินทร์ ชาวอีสานเชื่อว่า ผีฟ้า ผีแดนหรือพญาแทนเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งต่าง ๆ มีบทบาทสามารถให้ดีให้ร้ายแก่มนุษย์ สามารถดับยุคเข็ญกำจัดอุปสรรคทั้งปวงตลอดจนช่วยเหลือมนุษย์ยามประสบความเดือดร้อนหรือภัยพิบัติเป็นต้นว่าเมื่อยามเจ็บป่วยไข้ ชาวบ้านจะประกอบพิธีล่ำผีฟ้า รักษาโรคโดยอัญเชิญ ขอร้อง อ้อนวอนให้ผีฟ้าลงมาช่วยขจัดโรค ผีฟ้าที่อัญเชิญลงมานั้นส่วนใหญ่จะมีชื่อป้องกันกับตัวละคร ในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน เช่น พิมพา จุมคำ ศรีชน มโนรา สีดา สินชัย อรพิม เป็นต้น และมีความเชื่อว่า ขณะที่บุคคลดังกล่าวยังมีชีวิตอยู่บนโลกต้องเคยประกอบคุณความดีคอยช่วยเหลือมนุษย์ด้วยกันอย่างต่อเนื่อง สังคมเรามีไว้มาก เมื่อตายจึงได้ไปอยู่บนสวรรค์กลายเป็นผีฟ้า ส่วนอาการป่วยของมนุษย์ ส่วนมากน่าจะเกิดจากการล่วงละเมิดต่อผี เรียกว่า การผัดผี ผีจะลงโทษให้มีอันเป็นไปต่าง ๆ การรำผีฟ้าเป็นพิธีกรรมรักษาผู้ป่วย โดยอัญเชิญผีฟ้ามาสิงสถิตในร่างทรงหรือนางเทียม บางถิ่นเรียกว่า ผีฟ้านางเทียม ส่วนหรือกฤษณะในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ก็มีการประกอบพิธีกรรมในลักษณะการรำผีฟ้าเช่นกัน เรียกว่าแกลมอ (แกน-มอ) โดยมีครูบามอเป็นผู้ทำพิธีเป็นลักษณะการเข้าทรงของวิญญาณทั่วไปเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย โดยมีดนตรี ประเภทแคน กลอง ซอ ประกอบการรำ สอดคล้องกับแนวความคิดความเชื่อของมนุษย์ พระยาอนุมานราชชน (อ้างถึงใน คณัย ไชโยธา 2548: 48) และปราณี วงษ์เทศ (2528: 242) ที่ว่าความเชื่อของชนชาติไทยแต่เดิมก็ไม่ต่างจากชาติอื่น ๆ คือ เชื่อถือในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวแต่ถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์หรืออำนาจเหนือคน อาจบันดาลให้ดีหรือร้ายหรือให้คุณหรือโทษได้เรียกว่า คติถือผีสางเทวดา สอดคล้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องคนทรง หมอผี (ศิริพร จูตะฐาน: 2539: 28-29) ระบุว่า ในทุก ๆ สังคมในโลกจะมีคนที่ทำหน้าที่เป็นคนทรงและหมอผี คนทรงทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง (medium) มีความสามารถในการติดต่อกับผีหรือวิญญาณได้ และจะเป็นร่างให้วิญญาณมาประทับทรง ส่วนหมอผีเป็นผู้ที่ติดต่อกับผีหรือวิญญาณ ได้สอดคล้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมในระหะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต (Rites of passage) วาน เจนเนป (Van Gennep) อ้างถึงใน ศิริพร จูตะฐาน (2539: 30) นักมานุษยวิทยา ชาวเยอรมันมองพิธีกรรมเหล่านี้ว่าเป็นกลไกทางสังคมที่ใช้บอกการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของสังคม เนื่องจากในการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้จะมีญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านมาร่วมในพิธี สอดคล้องกับ แนวคิดความเชื่อแบบผีกับพระ (พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน) (ฉลาดชาย รมิตานนท์) (2534: 274) ที่ให้ทรรศนะว่าแนวความคิดแบบผีกับพระ (พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน) ทำหน้าที่ทางสังคมให้คำอธิบายสาเหตุ ให้ความช่วยเหลือ ผ่อนคลายให้กำลังใจแก่มนุษย์ในการดำเนินชีวิตเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เช่น วิกฤตการณ์ในการทำมาหากิน ปัญหาเรื่องลมฟ้าอากาศจะมีพิธีกรรมแบบผี เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำ ผีฝาย หรือพิธีพึงธรรมชาติปลาช่อนซึ่งเป็นพิธีแบบพระหรือเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพซึ่งเชื่อว่าเป็นการทำของอำนาจเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมในการรักษาจะใช้วิธี

อ้วนอนสมา หรือใช้เวทย์มนต์อำนาจของผีของเทวดาและของพุทธคุณเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษา

5) ความเชื่อและพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ จากการศึกษาเอกสารการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์พบว่า เป็นพิธีกรรมเพื่อความเป็นสิริมงคลเป็นขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิต แก่เจ้าของบ้านผู้อยู่อาศัยตามความเชื่อที่สืบทอดมาแต่โบราณว่าบ้านเป็นวิมานของมนุษย์เริ่มตั้งแต่ลงมือก่อสร้างต้องถือปฏิบัติให้ถูกต้องตามความเชื่อ เป็นต้นว่า การเลือกสถานที่ ไม่เครื่องเรือน ฤกษ์ยามวันเวลาที่ปลูก หลังจากปลูกเสร็จสรรพเรียบร้อยแล้ว ก่อนเข้าอยู่พักอาศัย ต้องประกอบพิธีให้ถูกต้องตามขั้นตอน เริ่มจากหาฤกษ์ยามอันเป็นมงคลเหมาะแก่การทำพิธีซึ่งมักนิยมเป็นวันพุธ พุธห้าสดี และวันศุกร์ สวันเดือนมักถือเอา เดือนยี่ เดือนหก เดือนแปดและในประเพณีขึ้นบ้านใหม่นั้นยังนิยมทิศเป็นมงคลในการขึ้นสู่บ้านอีกด้วย โดยโบราณนิยมยึดเอกทิศหรีด ทิศพายัพ ทิศอุดรและทิศอีสานพิธีกรรมเริ่มจากพิธีสงฆ์ก่อนแล้วด้วยพิธีกรรมตามความเชื่อแบบโบราณ โดยจัดแบ่งผู้คนออกเป็น 2 พวก คือ พวกหนึ่งขึ้นอยู่บนเรือน พวกหนึ่งพากันแห่กันมาพบกัน แล้วจึงเจรจา ถามไถ่ถึงความเป็นมาแล้วจึงเชิญขึ้นบนเรือน ผลการศึกษาสอดคล้องกับ จิตร ภูมิศักดิ์ (2535) ระบุว่าถึงประเพณีขึ้นบ้านใหม่ของชาวกวย ในแม่น้ำมูล ที่อพยพมาจากฝั่งซ้าย แม่น้ำโขง แขวงสาละวัน จำปาศักดิ์ อัครป้อมมีติดอยู่ในวิถีทางวัฒนธรรมของชาวศรีสะเกษมาถึงทุกวันนี้คือพิธีขึ้นบ้านใหม่ในพิธีกรรมนั้นได้สะท้อนถึงการอพยพของชาวลาวผู้นี้คือ จัดให้ผู้เฒ่าผู้แก่ให้ขึ้นอยู่บนเรือน ส่วนพวกที่จะขึ้นบ้านใหม่จัดเป็นขบวนแห่กันมาผู้ที่อยู่บนเรือนจะเจรจาไต่ถามว่า มาจากไหน มาดีหรือมาร้ายพวกที่แห่เป็นขบวนมาก็ต้องไปตามธรรมเนียมว่า มาจากเมือง มั่นคำทอง เมืองมั่นคือชื่อเดิมของสาละวัน ส่วนเมืองคำทองอยู่ในเขตติดต่อระหว่างแขวงสาละวัน กับอัครป้อม ซึ่งสอดคล้องกับ วีระ สดสังข์ (2545: 46) ที่ว่า ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ตามที่พิธีกรรมนั้นเป็นวัฒนธรรมไม่เฉพาะของชาวกวยเท่านั้น เพราะชาวลาวและชาวเขมรบนแผ่นดินที่ราบสูงก็มีประเพณีขึ้นบ้านใหม่ที่ไม่แตกต่างกันนัก ส่วน สวิง บุญเจิม (2539: 27-32) และสำลี รักสุทธี (2550: 18-22) อธิบายว่า คตินิยมในการขึ้นบ้านใหม่ไว้ในแนวเดียวกัน โดยเริ่มตั้งแต่การปลูกเรือน ชาวอีสานจะมีพิธีรีตองมากมายนับตั้งแต่การหาไม้ สถานที่ ทุกขั้นตอนต้องถูกต้องตามประเพณี เพราะมีความเชื่อว่า ถ้าทำถูกต้องตามประเพณีแล้วจะทำให้เกิดสิริมงคลแก่เจ้าของบ้านและหากไม่ทำตามประเพณีเชื่อว่าจะนำภัยพิบัติมาสู่เจ้าของบ้านและโบราณอีสานถือว่าบ้านที่ปลูกสร้างใหม่เมื่อจะเข้าอยู่อาศัยจะต้องประกอบพิธีกรรมก่อนจึงจะเป็นสิริมงคลและนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเอง โดยมีข้อที่ควรทราบและปฏิบัติเกี่ยวกับ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่เริ่มจากวันอันเป็นมงคล ตามคตินิยมโบราณมักนิยมเป็นวันพุธ วันพฤหัสบดี และวันศุกร์จะอยู่สุขคืนแรกพร้อมนี้ยังถือเคล็ดในการนำเอาของมงคลขึ้นสู่บ้านใหม่ตามทิศที่นิยมด้วยดังนี้ ถ้าขึ้นทางทิศบูรพา (ตะวันออก) ให้เอาเงิน

ทองใส่ขันถือขึ้นก่อนจึงจะมีลาภ ถ้าขึ้นทางทิศอุดร (เหนือ) ให้ขนของขึ้นจึงจะอยู่เย็นเป็นสุข ถ้าขึ้นทางทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ให้เอาของขาวเช่นผ้าขาว งาและของขาวที่เป็นมงคล อย่างอื่นก็ได้ขึ้นก่อนจะมีลาภ สอดคล้องกับ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวง วัฒนธรรม (2551: 167-174) ได้ระบุถึงประเพณีขึ้นบ้านใหม่ที่ยึดถือปฏิบัติของคน ในท้องถิ่นที่พูด ภาษาเขมรในแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษว่า จะต้องเชิญคนแก่คนเฒ่าผู้รู้เป็นผู้กำกับ พิธีกรรม พิธีกรรมที่จัดมี ๒ อย่าง คือพิธีกรรมบนบ้าน ลักษณะบ้านในท้องถิ่นแถบนี้มักปลูกแบบ ปล่อยให้วางโล่งอยู่เพื่อเป็นที่ประกอบกิจกรรมเช่นทอผ้า นุ่งเส้น

พิธีกรรมบนบ้านจะมีประติ้วล (ศาลพระภูมิที่ตั้งสถิตของพระภูมิ) มีลักษณะ คล้ายกรวยหงายทำด้วยไม้ไผ่หรือหวายมีด้ามสั้น เพื่อผู้ติดกันเสาบันไดบ้านเอากระปุกใส่น้ำขนาดเล็กใส่ไว้ในประติ้วลพร้อมกับใส่กรวย 5 กรวย (ขันธ 5) ข้าวเปลือกพันธุ์ 1 กระเชอ (ถัง) ใบขวาน โยนปักบนข้าวเปลือกในกระเชอ วางไข่ไก่ขาวสะอาดตั้งในปลอกขวาน โยนอีกที่ ที่กระเชอ ข้าวเปลือกตั้งไว้ใกล้ประติ้วล ถาดบายศรี 2 ถาด ถาดละ 4 ชั้น ในแต่ละชั้นใส่ข้าวต้มมัด 4 มัด กล้วย 4 ผล ขนมต่าง ๆ มี ข้าวตอกติดกับทางมะพร้าวถาดละ 9 ก้าน สะลาธรรม 1 คู่ (ต้นกล้วยเล็ก ๆ ตัดเป็นทอรัสมิ 2 นิ้ว สูงประมาณ 4-5 นิ้ว อาหารคาวหวานเพื่อเลี้ยงผีบรรพบุรุษ 1 ชุด เหล้า 1 ขวด น้ำ 1 ขัน ข้าวสารขัย 2 ขัน ขันสัมฤทธิ์ 2 ใบ เสื้อ ผูก หมอน ผ้าขาว ปูเสื่อใต้ประติ้วล วางฟูกบนเสื่อ ปูผ้าขาวบนฟูกอีกที่โดยเอาถาดอาหารวางบนฟูกเพื่อรองรับดวงวิญญาณของบรรพบุรุษเช่นไหว้ บอกกกล่าวให้รับรู้

พิธีกรรมที่พื้นดิน (ขบวนขึ้นบ้านใหม่) โดยเจ้าของบ้านถือพานใส่คัมภีร์หรือ สมุด กรวย 5 หมากพลู 5 รูป 1 คู่ เทียน 1 คู่ เลื่อยะ (ครั้งดิบ) มีความหมายถึง การเก็บหอมรอมลิบ กรวยเลื่อยะ (มีลักษณะคล้ายฝ่ามือสำหรับปิดเลื่อยะ) ๑ ใบ แมว 1 ตัว หุยิงมีครรภ 1 คน (มีท้องลูก คนแรกและแต่งงานถูกต้องตามประเพณี) อุ้มแมว เครื่องเรือนต่าง ๆ ด้ายสายสิญจน์ 9 เส้น ล้อมรอบบ้าน เมื่อได้พฤกษ์ยามแล้วเริ่มขบวนโดยผู้อาวุโสเป็นผู้นำตามด้วยเจ้าของบ้านหุยิงอุ้มแมว และญาติแขกผู้มาร่วมงาน เดิน เวียนขวาวบ้านจนครบ 3 รอบ แล้วให้อาฤกษ์ 3 ครั้ง แล้วทุกคนไป หุยิงคือน้ำบันไดจากนี้ผู้อาวุโสหรืออาจารย์จะนำให้เจ้าของบ้านสวดคาถา 3 จบแล้วพากันขึ้นบน เรือน ก่อนจะเข้าภายในเรือนมีกรวยเลื่อยะวางอยู่ทุกคนที่ขึ้นมาบนเรือนจะต้องเปิดคูลิ่งนั้นแล้วพูด ขึ้นว่า กรวยโอ้ย (นี่ฝาปิดอะไรไว้) แล้วพูดต่อไปว่า อ้อกรวยเลื่อยะ เลื่อยะบานแมนแดน (อ้อ ฝาปิดครั้ง เก็บซ่อนไว้ดีจริง ๆ) ส่วนคนอุ้มแมว เจ้าของบ้านจะจัดเตรียมอาหารคาวหวาน เลี้ยงคู้ทั้งแมวทุกคน เป็นอย่างดีส่วนแมวจะให้อยู่ในบ้านต่อไป เมื่อทุกคนขึ้นบนเรือนแล้วต่างพากันเจรจาปราศรัยกัน ต่างๆ นานาส่วนที่พื้นดินมีชายสูงอายุนุ่งขาวห่มขาวคนหนึ่งสมมติตนเป็นดาพรหมยังไม่ได้ขึ้นบน เรือนซ่อนตัวอยู่ ยังไม่ให้คนเห็น พอได้เวลาจึงเดินมาที่หน้าบันไดส่งเสียงกระแอมไคให้ไคยินเมื่อ

อาจารย์บนเรือนได้ยื่นจึงถามไปว่านั่นเสียงใคร จากนั้นคนทั้งสองต่างสนทนากลมไถ่สอบสวนทวนความกันจนพอสมควรแล้วผู้อาวุโสจึงถามวัตถุประสงค์ว่า ท่านมามีธุระอะไร ฝ่ายดาพรหมจึงตอบว่า ได้ยินเสียง เออะ อะ คังคัง จึงลงมาดู รู้ว่าขึ้นบ้านใหม่ก็ดีใจด้วย ฝ่ายผู้อาวุโสจึงถามต่อไปว่าท่านได้ทำอะไรมาฝากลูกหลานบ้าง ดาพรหมจึงตอบไปว่า ได้ทองเท่าต้นมะกอก ได้เงินเท่าต้นมะขาม กลิ้งมาตั้งแต่เมื่อวาน เพิ่งถึงวันนี้ เจ้าของบ้านและญาติ ๆ เมื่อได้ยินต่างดีใจ เชิญดาพรหมขึ้นมาบนเรือน เพื่อให้ช่วยพรแก่ลูกหลาน เมื่อดาพรหมขึ้นไปถึงประตูเจ้าของบ้านก็ยกพานดอกไม้ ข้าวสารชัชรูปเทียนเครื่องสักการะประเคนให้ดาพรหมจากนั้นท่านก็จุ่มรูปเทียน ทำการเช่น บวงสรวงโดยกล่าวสวดบทสัคเค ๑ อัญเชิญเทวดามาชุมนุม เช่น วิญญาณบรรพบุรุษให้มาค้ำกินแล้วให้พรแก่เจ้าของบ้านถัดจากนั้นก็ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญให้เจ้าของบ้านสอดคล้องกับแนวคิดความเชื่อของมนุษย์ (พระอริยานูวัตร เขมจารีเถระ) (2530: 1-65) ที่ระบุว่า ความเชื่อของชาวอีสานได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จะเชื่อในการครองเรือนการทำมาหากินเลี้ยงชีพในทางสัมมาอาชีพสิ่งใดเป็นโทษทำแล้วจะนำความเดือดร้อนมาให้ ย่อมละเว้นสิ่งนั้นเชื่อในฤกษ์ยามสอดคล้องกับ จารุวรรณ ธรรมวัตร อ้างถึงในคนัย ไชยโยธา (2548: 47) ระบุว่าเกิดจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาในการดำเนินชีวิต มนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นเช่นนั้น มนุษย์จึงควรทำให้อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นพึงพอใจและเมื่อคลี่คลายปัญหาหลงหรือพ้นภัยแล้วควรแสดงความกตัญญูทดแทนด้วยการเช่น สรวงบูชาหรือประกอบพิธีต่าง ๆ สอดคล้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต (Rites of passage) (วาน เจนเนบ (Van Gennep) อ้างถึงใน ศิราพร จูตะฐาน (2539: 30) มองพิธีกรรมเหล่านี้ว่าเป็นกลไกทางสังคมที่ใช้บอกการเปลี่ยนสถานภาพของสังคม เนื่องจากในการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้จะมีญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน มาร่วมในพิธี ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านจึงเปรียบเสมือนพยานที่รับรู้การเปลี่ยนสถานภาพของคนในสังคม

6) ความเชื่อและพิธีกรรมประเพณีไหว้พระธาตุ (บ้านเมืองจันทร์) พบว่าเป็นพิธีกรรมแบบแผนที่ชาวกวຍบ้านตาโกน ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เนื่องจากเป็นการแสดงออกถึงความคารวะต่อบรรพบุรุษผู้เป็นรากเหง้าของชาวกวຍบ้านตาโกน เป็นการระลึกถึงคุณความดีของท่านเหล่านั้น ตามความเชื่อว่า พระธาตุเมืองจันทร์นั้นบรรพบุรุษชาวกวຍบ้านตาโกนเป็นผู้สร้าง และชาวกวຍบ้านตาโกนเองก็มีถิ่นพำนักอาศัยอยู่บริเวณพระธาตุเมืองจันทร์เป็นช่วงเวลาหนึ่งต่อมาภายหลังได้อพยพไปสร้างชุมชนใหม่อันเนื่องมาจากโรคระบาดอันมาพร้อมกับอุทกภัยในฤดูฝน และสาเหตุด้านทำเลที่เหมาะสมในการดำรงชีพในสมัยนั้นดังนั้น เมื่อถึงฤดูกาลคือ เดือน 7 หรือเดือน 8 ทางจันทรคติ ลูกหลานชาวกวຍบ้านตาโกน แม้จะไปประกอบกิจการงานที่ใดก็ตาม ต้องพร้อมกันเดินทางไปทำพิธีไหว้พระธาตุ บายศรีพระธาตุอันเป็นการแสดงออกถึงความ

กตัญญูทศเวทที่ต่อบรรพบุรุษผู้เป็นรากเหง้าต้นกำเนิดของชาวทวยบ้านตาโกนเสมอมาสอดคล้องกับ
 สุปัตรา สุภาพ (2525: 136) ที่ระบุว่า ความคิด ความเชื่อ การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศีลธรรม จารีต
 แบบแผน อันเป็นความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างเดียว เป็น
 ระเบียบแบบแผนที่เห็นว่าถูกต้องเป็นที่ยอมรับสำหรับคนส่วนใหญ่ สอดคล้องกับ ประชิด
 สกณะพัฒน์ (2546: 116-118) ที่ระบุว่า ประเพณีสังคมหรือประเพณีส่วนรวมเป็นของกลุ่มชนทั่วไป
 ที่ร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมและประกอบพิธีกรรมโดยให้สังคมเกิดความสุข ความเจริญสามารถอยู่
 ร่วมกันในกลุ่มสังคมอย่างมีความสุข สอดคล้องกับ ปิยนาค บุณนาค และวารการณ จิวชัยศักดิ์
 (2547: 59) ที่ระบุว่า แนวปฏิบัติที่ยึดถือมาในสังคมโดยคนรุ่นหลังเรียนรู้จากคนรุ่นก่อนแล้วยึดถือ
 ปฏิบัติต่อ ๆ มา ประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ที่อาจมีการปรับปรุงแก้ไขแต่เป็นการ
 เปลี่ยนแปลงอย่าง ช้า ๆ ประเพณีจึงอาจเปลี่ยนแปลงและสูญสลายไปเมื่อกาลเวลาผ่านไป ส่วน
 คณะกรรมการ ฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544: 114-115) สำลี ศรีปัญญา (2544)
 กล่าวถึงปราสาทหรือธาตุบ้านเมืองจันทร์ว่าเป็น โบราณสถานที่สร้างตามลัทธิที่มีความเชื่อมโยงกับ
 ลัทธิความเชื่อเรื่องการนับถือผีและการเซ่นไหว้บรรพบุรุษเข้ามาปะปนกับการนับถือพุทธศาสนาด้วย
 เหตุนี้โบสถ์ที่สลักเป็นรูปดอกบัวตูมหรือกลีบบัวจึงเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา นัก
 โบราณคดีสันนิษฐานว่า อาจสร้างราวสมัยอยุธยาตอนปลายหรืออาจจะอยู่ในช่วงที่มีการบูรณ
 ปฏิสังขรณ์ปราสาทบ้านโนนธาตุ อำเภอห้วยทับทันและเป็นพุทธสถานมากกว่าจะเกี่ยวข้องกับลัทธิ
 อื่น ซึ่งอาจสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรืออัฐิธาตุของพระเถระหรือบุคคลสำคัญที่ชาว
 ชุมชนให้ความเคารพศรัทธา สอดคล้องกับสอดคล้องกับแนวความคิดความเชื่อของมนุษย์ (दनัย
 ไชโยธา 2548: 49-51) ที่ว่าความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ
 ได้แก่ มารดา บิดา ปู่ย่าและตายายที่ตายไปแล้ว วิญญาณของบุคคลเหล่านั้นไม่ได้ไปไหน ยังคงอยู่
 เพื่อปกป้องรักษาดูแลบุตรหลานของพวกเขา ทำให้เกิดการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษโดยสังเกต
 ตัวอย่างได้จากการบังสุกุลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วของคนไทยและการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษของ
 คนจีนสอดคล้องกับ มณี พะยอมยงค์ (2529: 178) ได้กล่าวถึงประเภทของความเชื่อและความสำคัญ
 ของความ เชื่อ ว่าเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านดี ด้านร้าย คนโบราณจึงสร้างศรัทธา
 ให้แก่ลูกหลานอันเป็นการปลุกฝัง ความเชื่อให้ลึกกลงไปในสำนึกของแต่ละคนจนไม่อาจถอดถอนได้
 เมื่อมีความเชื่อเต็มที่แล้ว ก็จะทำในสิ่งที่ตนต้องการมากขึ้นกว่าเดิม เพราะความเชื่อก่อให้เกิดคุณค่า
 สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต (Rites of passage) วาน
 เจนเนบ (Van Gennep) อ้างถึงใน ศิราพร วิฑูระฐาน (2539:30) มองพิธีกรรมเหล่านี้ว่าเป็นกลไก
 ทางสังคมที่ช่วยบอกการเปลี่ยนสถานภาพของสังคม เนื่องจากการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้จะมี

ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านมาร่วมในพิธี ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านจึงเปรียบเสมือนพยานที่รับรู้การเปลี่ยนแปลงสภาพของคนในสังคม

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อพิธีกรรมและความเชื่อของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวยตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย ระดับ ครอบครัว (Family) ระดับกลุ่มสังคม (Social Group) และระดับชุมชน (Community)

โดยในระดับครอบครัว (Family) ในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ย้อนไป) ส่วนใหญ่ชาวกวยตำบลตาโกนเป็นอยู่กันแบบรวมเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ โดยมีพ่อตา พ่อของฝ่ายหญิงหรือพ่อปู่ พ่อฝ่ายชายเป็นผู้นำครอบครัวเป็นลักษณะครอบครัวขยาย ปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน) เห็นได้ชัดขึ้นลูกหลานที่แต่งงานแล้วมักออกเรือนแยกจากทั้งครอบครัวพ่อแม่ฝ่ายหญิงทั้งครอบครัวฝ่ายชายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น

ในระดับกลุ่มสังคม (Social Group) ในชุมชนบ้านตาโกนในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ลงไป) ในสังคมชาวกวยบ้านตาโกนส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติกันจะรู้จักมักคุ้น เคารพนับถือระบบเจ้าโคตรเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่ายึดถือปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณีของชุมชน เวลามีการงานกิจกรรมก็ช่วยเหลือ เกื้อกูลกันในฐานะ ญาติและเพื่อนบ้านในปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี 2535-ปัจจุบัน) ความสัมพันธ์ในระดับกลุ่มสังคม (Social Group) ของชาวกวยบ้านตาโกนจะลดลงเปลี่ยนไปเป็นการรวมกลุ่มโดยหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่ม อสม. เป็นต้น

ในระดับ ชุมชน (Community) ในชุมชนชาวกวยบ้านตาโกน ในอดีต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ลงไป) บ้านตาโกนหรือกวยบ้านตาโกนจะมีบทบาทต่อชุมชนเสียสละเวลาช่วยเหลือกิจกรรมในชุมชน เช่น การร่วมแรงร่วมใจสมัครสามัคคีผู้คนในชุมชนมีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น ทั้งโดยสายเลือดและประหนึ่งสายเลือด เป็น ลุงป้า น้าอา พี่น้องกันยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณีของชุมชน ปัจจุบัน (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน) สภาพดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปกิจกรรมหรืองานบางอย่างบางประเภทมีหน่วยงานทางการจากส่วนกลางเข้ามาดำเนินงานมีหน้าโดยตรงจากที่เป็นอยู่เดิมเป็นต้นว่า มีองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาบริหารชุมชนจากเดิมที่เป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียนที่มีอยู่เดิมก็เป็น โรงเรียนขยายโอกาส จากสถานีอนามัยเป็นโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบลมีประสิทธิภาพในการดูแลสุขภาพชาวชุมชนยิ่งขึ้น การคมนาคมก็สะดวกขึ้น

ผลการศึกษาสอดคล้องกับสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 4 - 8) ที่ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างสังคมประกอบด้วยองค์การทางสังคม มี 5 ประเภท คือ 1. ครอบครัว (Family) 2. กลุ่มสังคม (Social Group) 3. ชุมชน

(Community) 4. ชั้น (Social Class) 5. สหจร (Association) สอดคล้องกับ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536: 23) พูนศิริ วัจนะภูมิ (2539: 499) พงจจิตต์ อธิคมนันท์ อ่างถึงใน เต็มศิริ บุญยสิงห์ (2534: 73) ณรงค์ เล็งประชา (2532: 89) และเพ็ญสุรัตน์ หอมเข็ม และคณะ (2537: 54) ที่ระบุว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างและหน้าที่ของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มคนในสังคมตลอดจนเป็นการเปลี่ยนแปลงการกระทำระหว่างกันทางสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นในระดับต่าง ๆ กัน เช่น ในระดับกลุ่ม สถาบันทางสังคม ชุมชนและประเทศ สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2550: 215-216) ที่เห็นว่าสังคมเป็นเสมือนสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่งสิ่งมีชีวิตนี้จะมีส่วน ประกอบหลายอย่าง แต่ละอย่างมีหน้าที่เฉพาะจะต้องปฏิบัติเพื่อการคงอยู่ของส่วนรวมคือตัวสิ่งมีชีวิตนั้น สังคมมนุษย์ก็เป็นอย่างนั้นทุกส่วนของสังคมมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติ ส่วนต่างๆ เหล่านั้นของสังคมสอดคล้องกับแนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (ระดับภูมิภาค) ของป็อกกี จูเนียร์ และลินซ์อ่างถึงใน นวิวรรณ ประจวบเหมาะ สิริพร สมบูรณ์บุรณะ และวิริยะ สว่างโชติ (2550: 48-50) ที่ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจจะหลากหลาย ในบางแห่งอาจจะเปลี่ยนรูปแบบสังคม และวัฒนธรรม จากแบบเก่าเป็นแบบใหม่ แต่ในบางท้องถิ่นอาจจะมีการคงสภาพเดิมไว้ และดัดแปลงไปบ้าง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นต้องเป็นไปในทิศทางที่ก้าวหน้า หรือดีขึ้นเสมอไป สอดคล้องกับแนวทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (ระดับจุลภาค) ของ จูเลียน สจีวิต อ่างถึงใน นวิวรรณ ประจวบเหมาะ สิริพร สมบูรณ์บุรณะ และวิริยะ สว่างโชติ (2550: 48-51) ระบุว่า สจีวิต (Steward, 1967) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนระดับจุลภาค เช่น หมู่บ้านในชนบท หรือชุมชนขนาดเล็กในเมือง ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะร่วมบางประการสำหรับการศึกษาต่อไป คือการเปลี่ยนแปลงในเรื่องคุณค่าของชีวิต การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสมานฉันท์ของชุมชน การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเศรษฐกิจ สอดคล้องกับทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Communication Theory of Modernization) Daniel Lerner อ่างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 12-15) ที่อธิบายว่า คำว่า “ทันสมัย” ตรงนี้ก็คือการพัฒนาทฤษฎีนี้ อธิบายว่า ความทันสมัยเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดการขัดเกลาสังคมสมัย ซึ่งเป็นตัว ทำให้มีการปลูกฝังจินตภาพสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวต่าง ๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเป็นตัวนำความทันสมัยมาสู่สังคมสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (The Diffusion Theory of Innovation) โดย Everett M. Rogers อ่างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 15-17) การรับนวัตกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นอยู่กับบุคคล ระบบสังคม ระบบสื่อสารนวัตกรรม และระยะเวลา

3. แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมพิธีกรรมและประเพณีของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

ชาวกวยบ้านตาโกนถือปฏิบัติตามแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมประเพณีผ่านการอบรมสั่งสอน โดยผู้อาวุโสในชุมชน ผู้นำครอบครัว ไปสู่บุตรหลานคนรุ่นหลังในชุมชนให้ได้รับรู้ถึงความเป็นมาและความสำคัญของความเชื่อพิธีกรรมและประเพณีที่ถือกันว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษมอบให้ไว้เพื่อให้เกิดความสำนึกภูมิใจที่จะร่วมกันรักษาไว้ควบคู่ไปกับการนำพาบุตรหลานถือปฏิบัติร่วมในพิธีกรรมและประเพณีตามเทศกาลนั้น ๆ พร้อมกัน และด้านแนวทางส่งเสริมนั้นได้รับการสนับสนุนงบประมาณด้านกิจกรรมส่งเสริมงานด้านประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดย องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างดีเสมอมาสอดคล้องกับการศึกษาของ วิลาศ โภธิสาร (2548: 177-178) ระบุว่าขนบธรรมเนียมดั้งเดิมของชาวกวยยังคงอยู่ ชาวกวยยังมีความเชื่อ พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ ยังมีการจัดระเบียบสังคมที่ผ่านการสั่งสมยาวนาน ควบคุมสังคมโดยผู้เฒ่าผู้แก่ ระบบความเชื่อจึงถูกถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน โดยการพำสอนต่อกันเป็นช่วง ๆ นอกจากนั้นชาวกวยยังมีการผสมผสานความเหมาะสมแนวความคิดความเชื่อแบบเก่าและใหม่สอดคล้องกับการศึกษาของ กาสัก เต๊ะขันหมาก (2541: 272-273) กระทบ ทงธรรมชาติ และคณะ (2551: 282-283, 288) ที่เสนอว่าแนวทางในการอนุรักษ์ควรศึกษา ค้นคว้าวิจัยทำความเข้าใจในคุณค่าสาระของความเชื่อ พิธีกรรม พิธีกรรม พื้นฟู พัฒนาปรับให้ทันสมัยกับสภาพสังคมสอดคล้องกับแนวความคิดว่าด้วยการอนุรักษ์ พัฒนาและฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น (ศรีศักร วัลลิโภดม) (2543: 45) เทศาภิบาล 68, (12 ธันวาคม 2516) และสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเล่มที่ 19 (2548: 248-252) ที่กล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวของแต่ละคน ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเป็นแนวทางการที่จะอนุรักษ์หรือพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมไทยทั้งรูปแบบและความหมายหรืออีกนัยหนึ่งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมได้นั้นจะต้องยอมรับความจริงในเรื่องวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของมนุษย์นั้นคือสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่มีสภาพหยุดนิ่งหากแต่มีการเปลี่ยนแปลงผ่านขั้นตอนต่าง ๆ มาเป็นความสำคัญในการอนุรักษ์หรือพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมจึงอยู่ที่ต้องรักษาบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของสังคม การรักษาและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมประเพณีนั้นคงเป็นไว้เพื่อดูและชื่นชมมากกว่าที่จะเอากไว้ใช้ประโยชน์โดยตรงสอดคล้องกับ ไพศาล ภูโพนุลย์ อังคณา ตติรัตน์ และ ปนัดดา มีสมบัติงาม (ม.ป.ป.: 127) กล่าวถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและของชาติว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกของชาติที่ได้รับการสร้างขึ้นและพัฒนาต่อกันมาและสืบทอดต่อไปยังอนุชนรุ่นหลังสอดคล้องกับสุนทร สุนทรวาทกุล (2531: 181) ได้ศึกษาการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยที่พูดภาษาลาว กูย เขมรพบว่าการคงอยู่ได้ หรือคงไว้ได้ซึ่งธรรมเนียม ประเพณีความ

เชื้ออย่างเดิมของชาวไทยที่พูดภาษาลาว กูย เขมร โดยวิธีการปรับประเพณี ความเชื่อของแต่ละฝ่าย เข้าหากันเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

ด้านแนวทางการส่งเสริมนั้นได้รับการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณทั้งด้านงาน กิจกรรมงานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นจากองค์การบริหารท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นอย่างดี สอดคล้องกับจางงศ์ ทองประเสริฐ (2547: 22) ระบุว่าวิธีการอนุรักษ์และส่งเสริม วัฒนธรรมไทยว่าวิธีที่ดีที่สุดคือ ควรที่เราจะได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทยแล้วอนุรักษ์ และส่งเสริมสร้างวัฒนธรรมของชาติให้มีเอกภาพและเสถียรภาพเสียก่อน สอดคล้องกับ หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (ปรัชญา เวสารัชช์ 2528: 5) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่าเป็นการที่ประชาชนเข้าไปเกี่ยวข้องโดยการให้ความพยายาม หรือใช้ทรัพยากรบางส่วนในกิจกรรม ซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชนและสอดคล้องกับการศึกษาของไบรอันต์และไวต์ (Bryant and White) อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ (2539: 21-22) แบ่งกรณีการมีส่วนร่วมเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การมีส่วนร่วม โดยเป็นสมาชิกการมีส่วนร่วมเพื่อได้ผลประโยชน์การมีส่วนร่วมในการบริหารซึ่ง สอดคล้องกับ โนมลิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ (2535) ได้เสนอการมีส่วนร่วมที่น่าสนใจและทันสมัยว่า การพัฒนาชนบทในทศวรรษหน้าจึงควรพูดถึงการที่ชนบทจะเข้ามากลมกลืนกับสังคมส่วนใหญ่ ฉะนั้นจึงควรเปิดทางเลือกให้เพิ่มมากขึ้นแก่คนในชนบทและสอดคล้องกับไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2526: 25) ได้ชี้ให้เห็นลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แล้มาเป็น การเข้ามามีส่วนร่วม ในแง่เข้ามาร่วมสมทบแรงงาน สมทบวัสดุ สมทบเงินร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมทำ

3. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรม ของชาวกวยตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ผลการศึกษาวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวยตำบลตาโกนอำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษนี้ควรนำไปปรับใช้ในหน่วยงานวัฒนธรรมท้องถิ่นในด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชาวกวยตำบลตาโกนให้คงอยู่สืบไป

3.1.2 ผลจากงานวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวยตำบลตาโกนอำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษนี้ควรนำไปใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์กวยในเรื่องอื่นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนต่อไป

3.1.3 วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางในการอนุรักษ์พัฒนาฟื้นฟูเรื่องความเชื่อพิธีกรรมประเพณีของชาวทวยหู่ให้คงอยู่ต่อไป

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวทวยหู่ ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

3.2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาษาของชาวทวยหู่ ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

3.2.3 ควรศึกษาหัวข้อเกี่ยวกับพิธีกรรมการรำผีขอ ผีแถนในการรักษาอาการเจ็บป่วยของชาวทวยหู่ ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ ระลึก (2542) *การฟ้องตัวเองของของชาวไทยถูก* มหาวิทยาลัยรามคำแหง
กรุงเทพมหานคร
- กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ (2549) *สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ม.2* นนทบุรี
ไทยร่มเกล้า(ฝ่ายการพิมพ์)
- กาสัก เต๊ะชั้นหมาก (2541) “การนำเสนอรูปแบบกระบวนการพัฒนาประชาสัมพันธ์ สำหรับ
สภาวัฒนธรรมจังหวัด” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต กรุงเทพมหานคร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ (2537) *ประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ*
ฉบับสมบูรณ์ ศรีสะเกษ ศรีสะเกษการพิมพ์
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544) *วัฒนธรรม พัฒนาการทาง
ประวัติศาสตร์ เอกถัักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ* กรุงเทพมหานคร ศุภสภา
_____. (2544) *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกถัักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัด
สุรินทร์* กรุงเทพมหานคร ศุภสภา
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2551) *ชีวิตไทยชุด บูชา พญาแถน*
กรุงเทพมหานคร ชุมชนการเกษตรแห่งประเทศไทย
- ค. ต้นสิงห์ (นามแฝง) (2506) *วัฒนธรรมไทย* กรุงเทพมหานคร 8 ตุลาคม 2506
- โหมสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ (2534) *การพัฒนาประเทศไทย : แนวคิดและทิศทาง* รวมบทความและ
คำบรรยาย 2514-2534 สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ
- จิตร ภูมิศักดิ์ (2537) *ความเป็นมาของคำว่า สยาม ไทย ลาว และขอม และเอกถัักษณ์ สังคมชื่อ
ชนชาติ* กรุงเทพมหานคร สยามการพิมพ์
- จุมพล นิมพานิช (2538) “สังคมและวัฒนธรรม” หน้าที่ 3 ใน *เอกสารการสอน ชุดวิชามนุษย์กับ
สังคม* (ฉบับปรับปรุง) สาขาวิชาศิลปศาสตร์ นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- จำนงค์ ทองประเสริฐ (2547) *วัฒนธรรมไทย- ภาษาไทย* กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณราช-
วิทยาลัย
- ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2534) “พิกัดพระ” หน้าที่ 5 ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาแนวคิดไทย*
สาขาวิชาศิลปศาสตร์ นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ สิริพร สมบูรณ์บุรณะ และวิริยะ สว่างโชติ (2550) แนวทฤษฎี
 มานุษยวิทยาหน่วยที่ 3 ใน *ประมวลสาระชุดวิชา การพัฒนาจากมุมมองของสังคมวิทยา
 และมานุษยวิทยา* สาขาวิชาศิลปศาสตร์ นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ชอบ ดีสวน โศก (2536) *ศรัทธาชาวอีสาน* กรุงเทพมหานคร 3 ตุลาคม 2536
- ชินรัตน์ สืบสม (2539) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์
 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ณรงค์ เส็งประษา (2529) *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย* กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์
- คนัย ไชยโยธา (2538) *ลัทธิศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น*
 กรุงเทพมหานคร โอ.เอส.พรีนติ้ง
- เต็มศิริ บุญยสิงห์ คุณหญิง (2534) “การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม” หน่วยที่ 2 ใน *เอกสารการสอน
 ชุดวิชาแนวคิดไทย* สาขาวิชาศิลปศาสตร์ นนทบุรี มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช
- ทัศนีย์ ทานตะวานิช (2523) *คติชาวบ้าน* ชลบุรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- ธวัช ปุณโณทก (2528) *ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน* ในวัฒนธรรม
 พื้นบ้าน คติความเชื่อ กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นพวรรณ สิริเวชกุล (2543) *กรณีศึกษาการพัฒนาทางสังคมของชาวกูยพื้นที่บ้านตากกลาง อำเภอ
 ท่าตูม จังหวัดสุรินทร์* สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
 กระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ 2543
- นันทนา ชุนภักดี (2530) *รายงานการวิจัยวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในสวัสดิศึกษา นครปฐม
 มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์*
- นฤมล จิตต์หาญ (2546) “ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีบวชนาคช่างของชาวกวย : กรณีศึกษาหมู่บ้าน
 ตากกลาง ตำบลตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัย มหาสารคาม
- ประชิด สกณะพัฒน์ (2546) *วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย* กรุงเทพมหานคร ภูมิปัญญา
- ประพันธ์ กุลวินิจัย (2540) *เทศกาลประเพณีไทย 12 เดือน* กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณ์-
 ราชวิทยาลัย
- ปรัชญา เวสารัชช์ (2528) *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท สถาบัน
 ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*
- ปราณี วงศ์เทศ (2528) *การละเล่นและพิธีกรรมในสังคมไทย* ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ
 กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ปิยนาด บุนนาค และวราภรณ์ จิวชัยศักดิ์ (2547) สังคมและวัฒนธรรม เล่ม 1 กรุงเทพมหานคร
 cursa
- _____ (ม.ป.ป.) *ประเพณีอีสาน ฉบับ ศ.ธรรมศักดิ์* กรุงเทพมหานคร ลูก ศ.ธรรมศักดิ์
 แปลก สนธิรักษ์ (ม.ป.ป.) *ประเพณีและพิธีกรรม* กรุงเทพมหานคร การศาสนา
 พระครูสังฆรักษ์ จักรกฤษณ์ ภูริปัญญา และสถิตย์ ศิลปะชัย (2548) *เทศกาลและพิธีกรรม
 พระพุทธศาสนา* กรุงเทพมหานคร จริยสุนันทวงศ์การพิมพ์
- พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2530) *คติความเชื่อของชาวอีสาน วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติ
 ความเชื่อ* กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พูนศิริ วัจนภูมิ (2538) “ปัญหาสังคม” หน่วยที่ 4 ใน *เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม
 (ฉบับปรับปรุง)* สาขาวิชาศิลปศาสตร์ นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- เพ็ญสุรัตน์ หอมแย้ม และคณะ (ม.ป.ป.) *สังคมศึกษา ม.4-5-6* กรุงเทพมหานคร ไฮเอ็ด
 ไพฑูรย์ มิกุล (2531) *การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย:กรณีศึกษาไทยภูเขา* กรุงเทพมหานคร
 สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- ไพศาล ภูโพนบูลย์ อังคณา ตติรัตน์ และปนัดดา มีสมบัติงาม (ม.ป.ป.) *หน้าที่พลเมือง
 วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ม.1* กรุงเทพมหานคร อักษรเจริญทัศน์
- ไพรัตน์ เจริญทรัพย์ (2526) *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในยุทธศาสตร์
 การพัฒนา ปัจจุบันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา* กรุงเทพมหานคร
 สักดิ์โสภการพิมพ์
- มณี พยอมยงค์ (2529) *วัฒนธรรมล้านนา* กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- มารยาท กิจสุวรรณ (2526) *ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย วัฒนธรรมไทย 22 (11) พฤศจิกายน*
 ศรีศักร วัลลิโภดม (2543) *สังคม-วัฒนธรรมในวิถีการอนุรักษ์* กรุงเทพมหานคร ด้านสุทธา
 การพิมพ์
- ศิราพร ฐิตะฐาน (2539) “แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคม” หน่วยที่ 1 ใน *เอกสาร
 การสอน ชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย* สาขาวิชาศิลปศาสตร์ นนทบุรี
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ (2533) *วัฒนธรรมลุ่มน้ำมูล:กรณี เขมร ลาว ส่วย* จังหวัดสุรินทร์
 รายงานการวิจัย
- สมทรง บุรุษพัฒน์ (2537) *เรียนภาษาและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกูย กวย (ส่วย)* จากบทสนทนา
 กรุงเทพมหานคร สหธรรมิก

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536) *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม : แนวการศึกษาวิเคราะห์ และวางแผน* ขอนแก่น คลังนานาวิทยา
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542) “กลุ่มสังคมกับการเปลี่ยนแปลง” หน่วยที่ 4 ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมไทย* สาขาวิชาศิลปศาสตร์ นนทบุรี มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช
- _____ (2550) *การพัฒนาตามมุมมองของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ในประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาจากมุมมองของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา* นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุธีวงษ์ พงษ์ไพฑูย์ (2529) *ความเชื่อของชาวภาคใต้* ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 กรุงเทพมหานคร อมรินทร์การพิมพ์
- สุนทร สุรวาทกุล (2531) “การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยที่พูดภาษา ลาว กวย และเขมร : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีบ้านเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์” *ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม*
- สุพัตรา สุภาพ (2525) *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี* กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- สุเมธ เมธาวิทย์กุล (2547) *พิธีกรรมไทย* สงขลา เทมการพิมพ์
- สวิง บุญเจิม (2539) *มรดกอีสาน อุบลราชธานี มรดกอีสาน*
- _____ (2548) *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 18* กรุงเทพมหานคร อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชซิ่ง
- _____ (2548) *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 19* กรุงเทพมหานคร อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชซิ่ง
- สำลี ศรีปัญญา (2544) *รวมศาสนสถาน โบราณในจังหวัดศรีสะเกษ* ศรีสะเกษ วิทยาการพิมพ์ ออฟเซท
- สำลี รัชส์สุทธิ (2550) *สืบสานตำนานงานบุญประเพณีอีสาน* กรุงเทพมหานคร พัฒนาศึกษา
- สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ (2529) *ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดศรีสะเกษ* กรุงเทพมหานคร เทพนิมิตการพิมพ์
- วันชัย คำพวงส์ (2538) “ประเพณีการแต่งงานของชาวภูบ้านอาโพน ตำบลอาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์” *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*
- วิชาภรณ์ แสงมณี (2525) *ประเพณีและกฎหมาย* กรุงเทพมหานคร เดือนสยาม
- วีระ สุกสังข์ (2545) *ช่วยชนกลุ่มน้อยจากกลุ่มแม่น้ำโขงถึงกลุ่มแม่น้ำมูล* นนทบุรี เพลิดเพลินการพิมพ์

วีระ สดสังข์ (2551) *องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจันทร์ เอกสารประชาสัมพันธ์เชิญชวน*
ศรีสะเกษ

อัจฉรา ภาณุรัตน์ สดใจ สะอาดยิ่ง และเกษม อิ่มใจ (2539) *ชื่อบ้านนามเมืองในเขตจังหวัด*
สุรินทร์ รายงานการวิจัย คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

อนุমানราชชน, พระยา (2414) *วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย พระนครศรีอยุธยา*
คลังวิทยา

อิสราพร จันทร์ทอง (2537) “บทบาทหน้าที่ของพิธีแก้ลมอ ของชาวกูย บ้านลำโรงทาบ อำเภอ
ลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยศิลปากร

อรัญญา พงศ์สะอาด (2544) “อิทธิพลของวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อพฤติกรรมการเมือง :กรณีศึกษาพิธี
แซนชะของชุมชนชาวกูยตำบลแจนแวน กิ่งอำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์”
วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

ที่ ศษ 0522.15 (1)/๙๖1

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
ตำบลบางพลู อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๑1 พฤษภาคม 2553

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย
เรียน อาจารย์ นาวาโท ดร.อนุชา ม่วงใหญ่
สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย พระมหาเดช มีภาพ นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษา แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ (Rituals and Beliefs of Kuy Ethnic Group at Takone Sub-District, Meaungchan District, Sisaket Province.) โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.จิรา วิรุรีนนท์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ และ อาจารย์ นาวาโท ดร. อนุชา ม่วงใหญ่ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้าน การวิจัยทางสังคมศาสตร์ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ชานอู เขวกิรติพงษ์)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0-2504-8515-7

โทรสาร 0-2503-3564

ที่ ศธ 0522.15 (1)/๑๕1

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

31 พฤษภาคม 2553

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย
เรียน อาจารย์นาวาโท ออคม สุขตระกูล
สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย พระมหาเดช มีภาพ นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษา แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง ความเชื่อ และ พิธีกรรมของชาวกวย ตำบลคาโพน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ (Rituals and Beliefs of Kuy Ethnic Group at Takone Sub-District, Meaungchan District, Sisaket Province.) โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.จิตรรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ และ อาจารย์ นาวาโท ดร. อนุชา ม่วงใหญ่ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และ ได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความ ครบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์ จึง ใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้าน การวิจัยทางสังคมศาสตร์ ได้โปรดพิจารณา ตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียด อื่น ๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ชำนาญ เขาวงกิตพงษ์)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0-2504 -8515-7

โทรสาร 0-2503 -3564

ที่ ศธ 0522.15 (1)/๖๕๑

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

31 พฤษภาคม 2553

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย
เรียน ศาสตราจารย์พิเศษ ประชิด วามานนท์
สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย พระมหาเดช มีภาพ นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษา แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ (Rituals and Beliefs of Kuy Ethnic Group at Takone Sub-District, Meaungchan District, Sisaket Province.) โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.จิตรรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ และ อาจารย์ นาวาโท ดร. อนุชา ม่วงใหญ่ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้าน การวิจัยทางสังคมศาสตร์ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบ และให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ชานานู ชาวศิริพิงศ์)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0-2504-8515-7

โทรสาร 0-2503-3564

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

แบบสัมภาษณ์

ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง

ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

สำหรับนักวิจัยกรอก

ชื่อนักวิจัย

.....

วันที่สัมภาษณ์

.....

เริ่มสัมภาษณ์เวลา

.....

สัมภาษณ์เสร็จเวลา

.....

แนวสัมภาษณ์

ตอนที่ 1. ประวัติข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....สกุล.....

ที่อยู่.....

เพศ..... อายุปี การศึกษา.....

อาชีพหลัก.....

ตอนที่ 2 ความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวกวยบ้านตาโกน

2.1 ความเป็นมาของชาวกวยบ้านตาโกน

- ก่อนที่จะก่อตั้งหมู่บ้านชาวกวยบ้านตาโกนมีความเป็นมาอย่างไร

.....

- มีเหตุการณ์อะไรที่ทำให้ต้องอพยพย้ายถิ่นฐาน.....

.....

- ในการอพยพย้ายถิ่นครั้งนั้นมีใครบ้างเป็นผู้นำ/ชักชวน.....

.....

- อะไรคือสาเหตุที่ทำให้ชาวกวยเลือกที่แห่งนี้เป็นสถานที่ตั้งหมู่บ้าน.....

.....

2.2 ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวยบ้านตาโกน

- ชาวบ้านในชุมชนนี้มีความเชื่อถือ และที่ยึดเหนี่ยวทางใจในการดำรงชีวิตอย่างไร

.....

- อะไรคือมูลเหตุที่ทำให้เชื่อและยึดถืออย่างนั้น.....

.....

- จากความเชื่อและนับถือต่อสิ่งเหล่านั้น ชาวบ้านต้องปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างไร

.....

- การปฏิบัติตามความเชื่อต่อสิ่งเหล่านั้น มีความหมาย (อิทธิพล) ต่อความเป็นอยู่
ของชาวบ้านอย่างไร.....

.....
.....

1. ความเป็นมาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องปู่ตาเป็นมีความเป็นมาอย่างไร.....

.....
.....

- ความเชื่อเรื่องปู่ตามีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชาวบ้านและชุมชน
อย่างไร

.....
.....

- จากความเชื่อและการนับถือดังกล่าว ชาวบ้านและชุมชนต้องปฏิบัติอย่างไร.....

.....
.....

- พิธีกรรมนั้นมีขั้นตอนอย่างไร.....

.....
.....

- ในพิธีกรรมนั้นต้องจัดเตรียมอะไรบ้าง.....

.....
.....

- ในพิธีนั้นชาวบ้านจะสื่อกับปู่ตาอย่างไร/โดยใคร.....

.....
.....

- วันและเวลาในการประกอบพิธีกรรม กำหนดอย่างไรและโดยใคร.....

.....
.....

2. ขอรบความเป็นมาเกี่ยวกับความเชื่อผีตาแฮก.....

.....
.....

- ความเชื่อนี้มีความเกี่ยวข้องกับชาวบ้านอย่างไร.....

.....
.....

- จากความเชื่อนี้ต้องปฏิบัติอย่างไรบ้าง.....

.....
.....

- ขั้นตอนของพิธีกรรมเป็นอย่างไร.....

- ต้องจัดเตรียมอะไรบ้างในพิธีกรรมนั้น.....

.....

- ในการประกอบพิธีกรรมนั้นใครคือผู้สื่อถึง.....

- ช่วงวัน เวลา ที่ประกอบพิธีกรรมนั้นคือ

.....

3. ขอทราบความเป็นมาเกี่ยวกับวันสารท (จาสาท).....

.....

- ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญวันสารทมีความหมายต่อชาวชุมชนอย่างไร.....

.....

- พิธีทำบุญวันสารทมีจุดประสงค์เพื่ออะไร.....

.....

- ขั้นตอนของพิธีกรรมมีการประกอบพิธีกรรมเป็นอย่างไร.....

.....

- มีกำหนดการและสถานที่อย่างไรหรือไม่อย่างไร.....

.....

4. ขอทราบประวัติความเป็นมาของการรำฝื่อ-ฝี่แฉน (แกลมอ)ว่ามีความเป็นมาอย่างไร

.....

- ความเชื่อนี้มีความเป็นมาอย่างไร.....

.....

- ความเชื่อเกี่ยวกับฝื่อ-ฝี่แฉนมีบทบาทและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านด้าน

ใดบ้าง

.....

.....

- พิธีกรรมการรำฝื่อ-ฝี่แฉนมีจุดมุ่งหมายอย่างไร.....

.....

- ผู้ที่จะร่วมพิธีมีข้อปฏิบัติอย่างไร.....

.....

- จะต้องจัดเตรียมอะไรบ้างในการประกอบพิธีกรรมนี้.....
.....
- ช่วงเวลา และสถานที่ที่นิยมจัดประกอบพิธี คือ.....
.....
- 5. ขอทราบความเป็นมาของประเพณีขึ้นบ้านใหม่ว่ามีความเป็นมาอย่างไร.....
.....
- คติความเชื่อเกี่ยวกับการขึ้นบ้านใหม่เป็นอย่างไร.....
.....
- พิธีกรรมนี้สื่อถึงวิถีชีวิตชาวทวายอย่างไร.....
.....
- เป้าหมายของการประกอบพิธีกรรมเป็นอย่างไร.....
.....
- วันและเวลาที่นิยมประกอบพิธีกรรมคือ
.....
- 6. ขอทราบความเป็นมาประเพณีการไหว้พระธาตุของชาวทวายเป็นมาอย่างไร.....
.....
- คติความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุเมืองจันทร์มีอิทธิพลต่อชาวทวายเป็นมาอย่างไร.....
.....
- ในพิธีกรรมนี้สื่อถึงอะไรบ้าง.....
.....
- จุดมุ่งหมายของพิธีกรรมนี้คืออะไร.....
.....
- ในพิธีกรรมนี้ต้องจัดเตรียมอะไรบ้าง.....
.....
- ประเพณีไหว้พระธาตุจัดขึ้นในช่วงวัน เวลา และสถานที่ใด.....
.....

ตอนที่ 3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อ ความเชื่อและพิธีกรรม

- ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผล ต่อความเชื่ออย่างไรบ้าง.....
.....
- ความเชื่อของชาวทวายบ้านตาโกนในอดีตกับปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง.....
.....
- ท่านคิดว่าสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ภายนอกด้านใดบ้างที่ส่งผลต่อความเชื่อ และพิธีกรรมเหล่านั้น
.....
.....
- ท่านคิดว่าความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนด้านใดบ้างที่ส่งผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านั้น
.....
.....
- ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อความเชื่อ พิธีกรรมเหล่านั้น
.....
.....

ตอนที่ 4 แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริม พิธีกรรมและประเพณี

- ท่านมีแนวทางหรือวิธีที่จะรักษา พิธีกรรมและประเพณีเหล่านั้นให้คงอยู่คู่ชุมชนชาวทวาย ในอนาคตอย่างไร
.....
.....
- ท่านมีแนวทางการส่งเสริม พิธีกรรม และประเพณี ด้านใดบ้าง.....
.....
- จุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์และส่งเสริม พิธีกรรม และประเพณีเป็นอย่างไร.....
.....
- การอนุรักษ์และส่งเสริมควรเป็นบทบาทของหน่วยงานใดบ้าง.....
.....
.....

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

เรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

ผู้สังเกต.....

ผู้ถูกสังเกต.....

สถานที่.....วัน/เดือน/ปี.....เวลา.....น.

สิ่งที่ต้องสังเกต	สิ่งที่ปรากฏให้สังเกตได้	กรอบข้อมูลที่จะสังเกต
- สภาพทั่วไปของชุมชน		
- ที่ตั้งของชุมชน		
- สภาพแวดล้อมทั่วไป		
- ทรัพยากรธรรมชาติ		
- เส้นทางคมนาคม		
- การดำเนินชีวิตของชุมชน		
- ความเชื่อพิธีกรรม		
- กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา		
- พิธีกรรมทางศาสนาพุทธ		
- การอุปสมบท/สามเณร		
- ทอดกฐิน/ผ้าป่า		
- วันสำคัญ/การร่วมกิจกรรม		
- การร่วมงานประเพณี		
- ความสัมพันธ์ของชุมชน		
- การปฏิบัติตัวของคนในชุมชน		

ภาคผนวก ค
แบบสำรวจชุมชน

แบบสำรวจชุมชน
ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกวย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

.....

1. ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ที่ตั้งชุมชน

ชื่อชุมชน.....หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....

ประวัติความเป็นมาของชุมชน.....

.....
.....
.....

อาณาเขตติดต่อของชุมชน

ทิศเหนือจรด.....

ทิศใต้จรด.....

ทิศตะวันออกจรด.....

ทิศตะวันตกจรด.....

ขนาดของชุมชน.....หลังคาเรือน.....

จำนวนประชากร

ชาย.....คน หญิง.....คน รวม.....คน

ลักษณะ/รูปแบบชุมชน

เป็นชุมชนดั้งเดิม.....

เป็นชุมชนตั้งขึ้นใหม่.....

2. บริบทของชุมชนและสภาพแวดล้อม

สถานศึกษา.....แห่ง

เปิดสอนในระดับ

ประถม – มัธยมต้น

ประถม- มัธยมปลาย

สถานพยาบาล..... แห่ง

- 1.
- 2.

วัด/ศาสนสถาน.....แห่ง

- 1.
- 2.

การคมนาคม

ถนน.....สาย.....สภาพถนน.....

ระบบการสื่อสารในชุมชน

หอกระจายข่าว.....แห่ง

วิทยุชุมชน.....แห่ง

โทรศัพท์สาธารณะ.....แห่ง

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน.....แห่ง

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

พิธีกรรมประเพณีสำคัญของชุมชน

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

3. เศรษฐกิจ

อาชีพหลักในชุมชน

1.
2.
3.
4.
5.

อาชีพเสริม

1.
2.
3.

ฐานะความเป็นอยู่ของประชากรในชุมชน

☐ ร่ำรวย	☐ ปานกลาง
☐ ยากจน	☐ ค่อนข้างยากจน

แหล่งเงินทุนในชุมชน

☐ นายทุน	☐ กลุ่มออมทรัพย์
☐ กองทุนหมู่บ้าน	☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

4. สังคม

การรวมกลุ่มของประชากรในชุมชน

☐ กลุ่มกรรมการชุมชน	☐ กลุ่มออมทรัพย์
☐ กลุ่มแม่บ้าน/กลุ่มสตรี	☐ กลุ่มเยาวชน
☐ กลุ่มอื่น ๆ โปรดระบุ.....	

สถานะของกลุ่ม

- เข้มแข็ง มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ
- ปานกลาง การดำเนินงานยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร
- ไม่เข้มแข็ง การดำเนินงานยังไม่เป็นรูปธรรม

ลักษณะการอยู่อาศัยในชุมชน

- รู้จักกัน พึ่งพาอาศัยกันได้เป็นส่วนใหญ่
- รู้จักกัน พึ่งพาอาศัยกันได้เป็นบางคน/บางกลุ่ม
- ต่างคนต่างอยู่

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระมหาเดช มีภาพ
วัน เดือน ปีเกิด	27 กรกฎาคม 2513
สถานที่เกิด	72 หมู่ 4 ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ
ประวัติการศึกษา	นักธรรมชั้นเอก, เปรียญธรรม 7 ประโยค วัดคลองโพธิ์ สำนักเรียนคณะจังหวัดอุตรดิตถ์ ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ประถมศึกษา, การแนะแนว) ศิลปศาสตรบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
สถานที่ทำงาน	วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร
ตำแหน่ง	ครูสอนปริยัติธรรม แผนกบาลี

